

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sekä laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lakia sovellettaisiin poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien, poliisin säilytettävänä olevien pidätettyjen ja kiinni otettujen sekä muiden poliisin säilytettävänä laillisella perusteella olevien vapautensa menettäneiden kohteluun.

Laissa säädettäisiin vapautensa menettäneiden kohtelussa noudatettavista yleisistä periaatteista, vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista sekä niistä toimenpiteistä, joihin poliisin henkilökunnalla on oikeus ryhtyä henkilön vapauden rajoittamiseksi sinä aikana, jona vapautensa menettänyt on poliisin säilytettävänä.

Poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien sekä poliisin säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevan lainsäädännön uudistamisen lähtökohtana on ollut säätää heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä perusoikeuksien rajoituksista lain tasolla perustuslain asettamien vaatimusten ja ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti.

Laissa säädetyin edellytyksin pidätettyjen

ja kiinni otettujen valvonta voitaisiin toteuttaa teknisten laitteiden avulla etävalvontana poliisin etävalvontakeskuksesta. Laissa säädettäisiin myös poliisin palveluksessa olevien vartijoiden asemasta, tehtävistä ja toimivaltuuksista.

Lain soveltamisesta rajavartiolaitoksen, tullilaitoksen ja puolustusvoimien säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun säädettäisiin näitä viranomaisia koskevissa erityislaeissa.

Esitykseen sisältyvät lisäksi ehdotukset laeiksi esitutkintalain, rajavartiolaitoksesta annetun lain, tullilain, sotilaskurinpitolain, aluevalvontalain, järjestyksenvallvojista annetun lain, päihtyneiden käsittelystä annetun lain, ulkomaalaislain, säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain sekä tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamiseksi.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	6
1. Johdanto	6
2. Nykytila	7
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	7
Poliisin organisaatio	7
Tutkintavankien kohtelu	10
Pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelu	10
Pidätettyjen ja kiinni otettujen määrät	15
Säilöön otettujen kuolintapaukset	18
Selviämisasemat	18
Tekninen valvonta	18
Vartijoiden asema	21
Rajavartiolaitoksen säilyttämät henkilöt	23
Tulliviranomaisen säilyttämät henkilöt	24
Puolustusvoimien säilyttämät henkilöt	24
Ulkomaalaislain perusteella säilöön otetun sijoittaminen	24
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	25
2.2.1. Kansainväliset sopimukset ja suositukset	25
2.2.2. Ulkomainen lainsäädäntö	29
Ruotsi	29
Norja	31
Tanska	33
Saksa	34
2.3. Nykytilan arviointi	36
2.3.1. Muutostarpeiden lähtökohdat	36
2.3.2. Lähtökohdat perusoikeussäätelyn ja perustuslain pohjalta	36
2.3.3. Säilytyksen suhde muuhun poliisitoimintaan	37
2.3.4. Lainsäädännön sisällölliset muutostarpeet	38
Poliisin tehtävien uudelleenarviointi	38
Vapautensa menettäneen oikeuksien yksityiskohtainen sääntely	40
Syyttömyysolettama	41
Vapautensa menettäneelle määrättävät rajoitukset	41
Vartijoiden toimivallan määräytymistä koskevat säännökset	42
Säilytystilat	43
Terveystilatilat	43
Valvonta ja tarkastaminen	44
Päihtyneiden kohtelu	44
Tekninen valvonta ja etävalvonta	45

Muutoksenhaku	45
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	45
3.1. Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	45
Vaihtoehtoiset sääntelytavat.....	46
3.1.1. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	47
Yhteydet säilytystilan ulkopuolelle	47
Vapautensa menettäneiden valvonta ja tarkastaminen	48
Muun henkilön tarkastaminen	48
Turvaamistoimenpiteet	48
Tekninen valvonta ja etävalvonta	49
Vartijoiden asema.....	49
Kuljetukset	49
Muutoksenhaku	50
Keskeiset poikkeamat uuden tutkintavankeuslain periaatteista.....	50
3.1.2. Laki esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta	54
3.1.3. Laki päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta	54
4. Esityksen vaikutukset	54
4.1. Taloudelliset vaikutukset	54
4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	55
4.3. Ympäristövaikutukset	56
4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	56
5. Asian valmistelu	56
5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	56
5.2. Lausunnot.....	56
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	57
6.1. Riippuvuus muista esityksistä	57
6.2. Riippuvuus kansainvälisistä velvoitteista	58
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	59
1. Lakiehdotusten perustelut	59
1.1. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	59
1 luku. Yleiset säännökset.....	59
2 luku. Säilytystilaan ottaminen	64
3 luku. Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen	67
4 luku. Vapautensa menettäneen omaisuus	72
5 luku. Terveystarkastus.....	76
6 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut.....	80
7 luku. Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle.....	85
8 luku. Säilytystilan järjestys	89
9 luku. Säilytystilan ja vapautensa menettäneen tarkastaminen.....	90
10 luku. Muun henkilön tarkastaminen	95
11 luku. Turvaamistoimenpiteet	97
12 luku. Tekninen valvonta ja etävalvonta	100
13 luku. Tutkintavankeja koskevat erityissäännökset.....	106
14 luku. Vapautensa menettäneen kuljetus	107

15 luku.	Vartijat	107
16 luku.	Ilmoituksen ja tiedon antaminen	111
17 luku.	Muutoksenhaku	112
18 luku.	Erinäiset säännökset.....	114
19 luku.	Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	114
1.2.	Esitutkintalaki.....	115
1.3.	Rajavartiolaki	115
1.4.	Tullilaki.....	117
1.5.	Sotilaskurinpitolaki	117
1.6.	Aluevalvontalaki	119
1.7.	Laki järjestyksenvalvojista	119
1.8.	Laki päihtyneiden käsittelystä.....	120
1.9.	Ulkomaalaislaki.....	122
1.10.	Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä	124
1.11.	Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa.....	124
1.12.	Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista	125
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	125
3.	Voimaantulo	125
4.	Säätämisyjärjestys	125
4.1.	Rajoittamisen perusteena olevat syyt.....	126
4.2.	Tarkkarajaisuus ja täsmällisyys.....	127
4.3.	Suhteellisuusvaatimuksesta	128
4.4.	Yhteenvedo	128
LAKIEHDOTUKSET		130
	poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	130
	esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta.....	150
	rajavartiolain 61 ja 64 §:n muuttamisesta	151
	tullilain muuttamisesta.....	152
	sotilaskurinpitolain 21 §:n muuttamisesta	153
	aluevalvontalain 27 §:n muuttamisesta	153
	järjestyksenvalvojista annetun lain 7 ja 12 §:n muuttamisesta.....	154
	päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta	155
	ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisesta	156
	säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	156
	henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 ja 22 §:n muuttamisesta	157
	tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	158
LIITE		159
RINNAKKAISTEKSTIT		159

esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta.....	159
rajavartiolain 61 ja 64 §:n muuttamisesta	160
tullilain muuttamisesta.....	161
sotilaskurinpitolain 21 §:n muuttamisesta	162
aluevalvontalain 27 §:n muuttamisesta	163
järjestyksenvalvojista annetun lain 7 ja 12 §:n muuttamisesta.....	164
päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta	165
ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisesta	167
säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta	168
henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 ja 22 §:n muuttami- sesta.....	169
tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittä- vistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	170

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Poliisin säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöiden kohtelusta ei ole annettu erityissäädestä lain tasolla. Poliisin säilyttämien tutkintavankien sekä poliisin pidättämien ja kiinni ottamien vapautensa menettäneiden asemaa, oikeuksia ja kohtelua sääntelee näin vapautensa menettäneiden kohtelussa yleissäädoksenä sovellettava tutkintavankeudesta annettu laki (615/1974), joka tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1974. Rikoksen johdosta vangitun henkilön eli tutkintavangin lisäksi lakia sovelletaan soveltuvin osin pidätettyihin ja muihin vapautensa menettäneisiin. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen asemaa ja oikeuksia koskevat säännökset pyrittiin kirjoittamaan siten, että ne olisivat olleet sopuisoinnussa Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston (ECOSOC) hyväksymien vankeinhoidon vähimmäissääntöjen kanssa. Tutkintavankeudesta annettua lakia on muutettu sijoittamista, tarkastamista ja yhteydenpitoa koskevien säännösten osalta osittaisuudistuksin vuosina 1987, 1995, 1999, 2001, 2002 ja 2003. Myös esitutkintalakiin (449/1987) ja pakkokeinolakiin (450/1987) sisältyy pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun kannalta merkityksellisiä säännöksiä.

Sisäasiainministeriöllä on pakkokeinolain ja poliisilain (493/1995) perusteella ollut oikeus antaa määräyksiä pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelusta poliisin tiloissa. Sisäasiainministeriö on 11 päivänä helmikuuta 1985 antanut ohjeet pidätettyjen käsittelystä. Viranomaisia koskevan normiuudistuksen yhteydessä sisäasiainministeriö on 21 päivänä joulukuuta 1990 antamallaan määräyksellä nro 18/90 kumonnut pidätettyjen käsittelyohjeet ja todennut, että ne ovat 1 päivästä tammikuuta 1991 lukien olleet voimassa suosituksina. Pakkokeinolain 1 luvun 28 §:n 2 momentti on tullut voimaan 15 päivänä maaliskuuta 1995. Lainkohdan mukaan sisäasiainministeriö saa antaa määräyksiä pidätetyn ja kiinni otetun kohtelusta poliisin tiloissa.

Lainkohdan esitöissä (HE 181/1994 vp) on todettu, että suosituksena voimassa olleissa pidätettyjen käsittelyohjeissa on ollut monia oikeusturvan kannalta keskeisiä asioita. Valtuutussäännös on katsottu tarpeelliseksi, jotta pidätettyjen käsittelyohjeet voitaisiin jälleen saattaa sitoviksi normeiksi.

Sisäasiainministeriö on 3 päivänä huhtikuuta 2001 antanut ohjeen pidätettyjen kohtelusta (SM-2001-00778/Tu-41), joka on tullut voimaan 1 päivänä toukokuuta 2001. Ohje pidätettyjen kohtelusta on kumonnut aikaisemmin suosituksena voimassa olleen 11 päivänä helmikuuta 1985 annetun ohjeen pidätettyjen käsittelystä (217/601/85). Koska pidätettyjen ja kiinni otettujen sekä poliisin henkilöstön oikeusturva edellyttää pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksien yksityiskohtaisempaa sääntelyä, ehdotettaisiin esityksen mukaisessa laissa säädettävän poliisin säilyttämän vapautensa menettäneen henkilön asemasta, oikeuksista ja kohtelusta.

Päihtyneiden käsittelystä annettu laki (461/1973) tuli voimaan 1 päivänä lokakuuta 1973. Lain säätämisen yhteydessä laki- ja talousvaliokunta totesi mietinnössään (VM 1/1973 vp), jonka mukaisesti muutettuna eduskunta hyväksyi lain, päihtyneenä säilöön otettujen käsittelyn selviämisasemilla, ja näin ollen myös perustettavien selviämisasemien, kuuluvan osana päihdehuolto-organisaation, ja siten sosiaali- ja terveydenhoitohallintoon. Tällaisten päihtyneiden säilyttämistä poliisin säilytystilassa ei lain perustelujen mukaan voitu pitää hyväksyttävänä ratkaisuna. Tämän vuoksi päihtyneiden käsittelystä annetun lain 2 §:ssä on edellytetty selviämistä varten kiinni otetun päihtyneen toimittamista poliisin säilytystilan sijaan selviämisasemalle. Päihtyneiden käsittelystä annettua lakia on muutettu poliisilain säätämisen johdosta osittaisuudistuksella vuonna 1995 (502/1995) soveltamisalan ja kiinni otetun säilöissäpitoajan osalta.

Päihtyneiden käsittelystä annettua lakia selkeytettäisiin niiden periaatteiden osalta, joiden mukaisesti poliisi kohtelee poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otettuja

päihtyneitä. Tarkennetuilla säännöksillä korostettaisiin voimassa olevassa laissa säädettyä periaatetta poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otettujen päihtyneiden toimittamisesta selviämisasemalle sekä selkeytettäisiin selviämisaseman roolia. Poliisin tehtäviin kuuluisi edelleen sellaisten päihtyneiden säilyttämisestä huolehtiminen, joita väkivaltaisuuden tai muun syyn vuoksi ei voitaisi toimittaa selviämisasemalle.

Valtiontalouden säästöillä on ollut vaikutuksia myös poliisin resurssisiin, minkä lisäksi vuonna 1996 voimaan tulleen kihlakuntauudistuksen johdosta poliisin kihlakuntien tehtäviä on järjestetty uudelleen. Tässä yhteydessä resurssiltaan pienemmät poliisilaitokset ovat joutuneet luopumaan ympärivuorokautisesta päivystyksestä. Koska vapautensa menettäneitä on lain mukaan valvottava, on poliisilaitoksen ainoa työvuorossa oleva poliisipartio usein joutunut kuljettamaan pidätettyjä, kiinni otettuja ja päihtyneitä pitkiäkin välimatkoja ympärivuorokautisesti miehitettyyn poliisin toimipisteeseen säilytettäväksi. Tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että partio on joutunut jättämään valvontalueensa ilman partiota pahimmillaan useiksi tunneiksi.

Nykyaikaisella tekniikalla vapautensa menettäneiden valvonta on mahdollista toteuttaa siten, että vapautensa menettäneitä säilytetään säilöönottopaikan poliisin toimipisteessä myös sinä aikana, jolloin poliisilaitoksella ei ole omaa säilytystilan välittömässä yhteydessä toimivaa valvontahenkilökuntaa. Vapautensa menettäneitä voidaan tällöin valvoa päivystävältä poliisilaitokselta käsin etävalvontana siirtämällä poliisin säilytystilasta kuvaa, ääntä ja muuta tietoa poliisin etävalvontakeskuksessa työskentelevän valvontahenkilöstön tarkkailtavaksi.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin pidätettyjen ja kiinni otettujen teknisin apuvälinein tapahtuvassa valvonnassa noudatettavista periaatteista. Lain tarkoituksena ei kuitenkaan olisi korvata pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöllistä valvontaa teknisillä laitteilla suoritettavalla valvonnalla, vaan teknisillä laitteilla suoritettavan valvonnan tarkoituksena olisi henkilöllisen valvonnan tukeminen ja tehostaminen ja näin pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuuden parantaminen.

Merkittävän osan vapautensa menettäneisiin kohdistuvista toimenpiteistä suorittavat poliisin palveluksessa olevat virkasuhteiset vartijat. Vartijoiden asemaa ei ole laissa säännelty eikä nykyistä tilannetta voida pitää vartijoiden oikeusturvan kannalta tyydyttävänä. Ehdotetussa laissa säädettäisiin vartijoiden tehtävistä ja toimivaltuuksista.

Tämän esityksen valmistelussa on seurattu valtioneuvoston 23 päivänä syyskuuta 1999 vankeusrangaistuksia ja niiden täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi asettaman komitean, jäljempänä vankeusrangaistuskomitea, valmistelemien uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain valmistelua ja ehdotetussa laissa on otettu huomioon uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännökset myös näiden säädösten jatkovalmistelun osalta.

Koska uuden tutkintavankeuslain jatkovalmistelun yhteydessä on katsottu, ettei poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohtelua koskevien säännösten sijoittaminen uuteen tutkintavankeuslakiin olisi tarkoituksenmukaista, ehdotettaisiin poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohtelua koskevat säännökset sijoitettavan lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Poliisin organisaatio

Poliisin organisaation muodostavat poliisin ylijohtona toimiva sisäasiainministeriön poliisiosasto, poliisin valtakunnallisina yksiköinä toimivat keskusrikospoliisi, liikkuva poliisi ja suojelupoliisi, aluetasolla poliisin lääninjohtona toimivat lääninhallitusten poliisiosastot sekä paikallistasolla kihlakuntien poliisilaitokset. Valtaosan vapautensa menettäneiden kohteluun liittyvistä poliisin palveluista tuottavat kihlakuntien poliisilaitokset.

Kihlakuntien poliisilaitoksia on Suomessa yhteensä 90. Näiden poliisin paikallisyksiköiden keskuspaikkojen lisäksi poliisilla on 152 palvelutoimistoa sekä 14 palvelu- tai sivutoimipistettä. Poliisilla on näin koko maassa yhteensä 256 omaa toimipaikkaa. Lisäksi poliisilla on käytettävissä erilaisia muita pal-

velumuotoja 14 kunnassa sekä 64 yhteispalvelupistettä, joissa poliisi toimii yhdessä jonkin muun viranomaisen kanssa.

Poliisitoiminta on kihlakunnissa pääsääntöisesti järjestetty siten, että kihlakuntien keskuspaikkaan on sijoitettu hälytystehtäviä hoitavat poliisimiehet, pääosa rikostorjuntaa suorittavista poliisimiehistä ja pääosa lupahallinto- ja muita kansliapalveluja antavasta henkilökunnasta. Keskuspaikan ulkopuolella on lähes kaikilla poliisilaitoksilla palvelutoimistoja, joihin on sijoitettu lupapalveluja antavaa henkilökuntaa ja usein myös poliisimiehiä.

Kaikissa palvelutoimistoissa annetaan poliisin lupapalveluja. Palvelutoimistoihin sijoitetut poliisin palveluksessa olevat henkilöt huolehtivat eri tavoin paikallisista poliisipalveluista. Nämä henkilöt muun muassa ottavat vastaan rikosilmoituksia, suorittavat kuulumeluja ja tarvittaessa hälytystehtäviä sekä huolehtivat paikallisesta sidosryhmäyhteistyöstä. Palvelutoimistoihin sijoitettu poliisin henkilöstö huolehtii myös palvelutoimiston säilytystiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden kohtelusta.

Taulukko 1. Poliisin palveluverkosto 2001

Lääni	Poliisilaitokset	Palvelutoimistot	Palvelupisteet/ sivutoimipisteet	Yhteensä	Päihtyneiden säilytys ympäri vuorokauden	Pysyvästi ympäri vuorokauden mienhitetyt poliisilaitokset/palvelutoimistot/-pisteet	Normaalinvirastoajan aukioloajan poliisilaitokset/palvelutoimistot/-pisteet	Poikkeavan aukioloajan poliisilaitokset/palvelutoimistot/-pisteet	Pienet 1-2 henkilön palvelutoimistot/-pisteet
Etelä-Suomi (sis. Hpl)	21	19	8	48	15	21	32	13	13
Länsi-Suomi	34	65	24	123	21	22	64	55	57
Itä-Suomi	14	36	2	52	16	14	37	15	36
Oulu	11	16	10	37	9	8	23	12	21
Lappi	10	8	2	20	6	10	13	7	10
Yhteensä	90	144	46	280	67	75	169	102	137

Henkilöstön määrään vuoden 1992 jälkeen ovat vaikuttaneet sekä valtiontalouden säästöt että hallinnolliset uudistukset, joista suurin vaikutus oli joulukuun alusta 1996 voi-

maan tulleella kihlakuntaudistuksella, jolloin poliisitoimen momentilta siirtyi 1 226 virkaa ulosotto- ja syyttäjätehtäviin sekä 119 virkaa kihlakuntien yhteisiin tehtäviin.

Taulukko 2. Poliisitoimen henkilöstö vuosina 1994—2004

Vuosi	Kokoaikaiset	Osa-aikaiset	Kaikki	Muutos edellisestä vuodesta, %		
				Kokoaikaiset	Osa-aikaiset	Kaikki
1994	11213	164	11377			
1995	11328	499	11827	1,0	204,3	4,0
1996	10080	338	10418	-11,0	-32,3	-11,9
1997	10100	376	10476	0,2	11,2	0,6
1998	10415	375	10790	3,1	-0,3	3,0
1999	10501	286	10787	0,8	-23,7	0,0
2000	10621	269	10890	1,1	-5,9	1,0
2001	10762	286	11048	1,3	6,3	1,5
2002	10874	307	11181	1,0	7,3	1,2
2003	10873	330	11203	0,0	7,5	0,2
2004	10789	327	11116	-0,8	-0,9	-0,8

Osa-aikaisen henkilön työpanoksen on oletettu olevan 75 prosenttia kokoaikaisen henkilön työpanoksesta. Jos poliisitoimen henkilöstön määrän muutoksista pyrittäisiin poistamaan hallinnollisten virkasiirtojen vaikutus, voitaisiin arvioida poliisin koko henki-

löstön määrän laskeneen vuodesta 1992 vuoteen 1999 yhteensä noin 300 hengellä. Tilastojen perusteella poliisin henkilöstöresurssien muutos vaikuttaisi olevan merkittävämpi paikallispoliisissa työskentelevän poliisin henkilökunnan osalta.

Taulukko 3. Paikallispoliisissa kokoaikaisesti toimivien määrä vuosina 1994-2004

Vuosi	Kokoaikaiset	Kokoaikaisiksi muutetut osa-aikaiset	Kokoaikaiset yhteensä
1994	9740	109	9849
1995	9848	352	10200
1996	8627	233	8860
1997	8602	256	8858
1998	8866	254	9120
1999	8877	197	9074
2000	8910	179	9089
2001	9038	190	9228
2002	8997	205	9202
2003	8934	213	9147
2004	8775	212	8987

Valtakunnallisten yksiköiden osalta henkilöstömäärät ovat liikkuvaa poliisia lukuun ottamatta vertailukautena kasvaneet. Keskusrikospoliisin henkilöstömäärä on kasvanut noin 80 henkilöllä, suojelupoliisin noin 10 henkilöllä, poliisioppilaitosten noin 70 henkilöllä ja poliisin tekniikkakeskuksen noin 15 henkilöllä, kun taas liikkuvan poliisin henki-

löstömäärä on vastaavana ajanjaksona vähentynyt noin 80 henkilöllä.

Poliisin käytettävissä olevia resursseja voidaan arvioida myös vertaamalla niitä muiden Pohjoismaiden käytettävissä oleviin resursseihin. Norjan ja Tanskan osalta lukuihin eivät sisälly syyttäjätehtävissä toimivat lakimiehet.

HE 90/2005 vp

Taulukko 4. Poliisin henkilöstömäärät Pohjoismaissa 1.1.2003

	Poliisimiehet	Koko henkilöstö	Asukasta/poliisimies
Suomi	8 283	10 974	624
Ruotsi	16 500	23 500	540
Tanska	10 725	12 384	517
Norja	7 725	10 161	583

EU-maissa yksi poliisimies vastaa keskimäärin 300 ihmisen turvallisuudesta. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa vastaava luku on 547. Vertailussa voidaan havaita Suomessa poliisin käytettävissä olevien henkilöstöresurssien olevan selvästi EU-maiden ja myös muiden Pohjoismaiden keskiarvoa alhaisemmat.

Poliisin säilytystilojen kunto ja varustus vaihtelee huomattavasti riippuen lähinnä säilytystilan valmistumisajankohdasta. Kaikki poliisin tutkintavankien säilytykseen käyttämät tilat ovat oikeusministeriön hyväksymiä. Uusimpien säilytystilojen osalta on pystytty varsin hyvin huomioimaan tämänkaltaisille tiloille korostuneen ihmisoikeusnäkökulman kautta asetetut vaatimukset esimerkiksi sellin koon sekä ikkunoiden ja saniteettitilojen osalta. Vanhempia tiloja on pyritty peruskorjaamalla saattamaan paremmin vastaamaan näitä vaatimuksia, mutta osin tiloihin liittyvien rakenteellisten ongelmien sekä erityisesti laajamittaisten peruskorjaus- ja uudisrakennushankkeiden kalleuden vuoksi ei ole odotettavissa, että kaikkia poliisin säilytystiloja voitaisiin pitkänkään siirtymäajan kuluessa saattaa samalle tasolle kuin nykyaikaisimmat ja parhaiten varustetut tilat ilman poliisin säilytystilojen kokonaisvaltaista uudistamista.

Tutkintavankien kohtelu

Tutkintavankien kohtelua koskevaa voimassa olevaa lainsäädäntöä ja käytäntöä on käsitelty samanaikaisesti tämän esityksen kanssa laadittaessa hallituksen esitystä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeviksi lainsäädännöksi.

Pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelu

Pidättäminen. Pidättäminen on rikospro-

sessuaalinen pakkokeino, jota voidaan käyttää pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä tarkoituihin edellytyksiin rikosprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi sekä rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi. Pidättämisestä päättää pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on pakkokeinolain 1 luvun 13 §:n mukaan tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinni ottamispäivästä ennen kello kahtatoista. Vangitsemisvaatimus on pakkokeinolain 1 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinni ottamisesta. Pidätetyn vangitsemista koskevan asian käsittely saadaan pakkokeinolain 1 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisesti lykätä vain erityisestä syystä. Lykkäys saa kestää kauemmin kuin kolme päivää ainoastaan, jos pidätetty sitä pyytää. Henkilöä voidaan näin pitää pakkokeinolain perusteella pidätettynä kiinni ottamispäivästä lukien enintään seitsemän vuorokautta, jollei tuomioistuin pidätetyn pyynnöstä erityisestä syystä lykkää vangitsemisvaatimuksen käsittelyä siten, että pidätys jatkuisi seitsemää vuorokautta kauemmin. Pidätetty on pakkokeinolain 1 luvun 4 §:n mukaisesti päästettävä vapaaksi heti, kun edellytyksiä pidättämiseen ei ole. Pidätetty on myös päästettävä vapaaksi, jos häntä ei esitetä vangittavaksi. Jos pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus hylätään, päättää pidätetyn vapaaksi päästämistä vangitsemisvaatimusta käsittelevä tuomioistuin.

Kiinni ottaminen. Laissa säädetään lukuisia perusteita, joilla henkilö voidaan ottaa kiinni. Osa kiinni ottamisen perusteista on selvästi rikosprosessuaalisia muiden perusteiden liit-tyessä yleensä ainakin välillisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen. Kiinni ottaminen toimii usein myös ennalta

estävänä toimenpiteenä tilanteessa, jossa olosuhteet huomioon ottaen rikoksen tunnusmerkistön toteutumiseen on varteenotettava mahdollisuus, jollei henkilön vapautteen puuttuttaisi.

Rikosprosessuaaliset kiinni ottamisen perusteet liittyvät yleensä rikoksen selvittämisen ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen. Jokamiehen kiinniottaoikeuden perusteella jokainen saa ottaa kiinni pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettua rikoksesta verekseltään tai pakenemasta tavatun tekijän samoin kuin sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidättävä tai vangittava. Jokamiehen kiinniottaoikeuden perusteella suoritettulle kiinniottolle ei ole laissa säädetty enimmäiskesto, mutta kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle.

Jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n mukaan ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Kiinni ottaminen voi tällöin kestää enintään 24 tuntia, jonka kuluessa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä. Pakkokeinolain 6 luvun 1 §:n mukaan rikoksesta epäiltyä, joka on esitutkintalain 21 §:n 2 momentin nojalla velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa, saadaan pitää lukitussa tilassa, jos se on välttämätöntä hänen poistumisensa estämiseksi. Muu kuin rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa enintään kuusi tuntia kerrallaan. Epäilty on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia tai, jos pidättämisen edellytykset täyttyvät, enintään 24 tuntia. Samat määräajat koskevat myös esitutkintaan noudettavaksi määrättyä henkilöä tai ilman määrätystä esitutkintaan noudettua henkilöä, jonka poliisimies on esitutkintalain 18 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla ottanut kiinni.

Muihin pääasiallisesti rikosprosessuaalisiksi luokiteltavissa oleviin kiinni ottamisen perusteisiin kuuluu osa poliisilaissa säädetyistä kiinniottoperusteista. Etsintäkuulutuksen perusteella poliisilain 12 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla kiinni otettua henkilöä voidaan pitää kiinni enintään kuusi tuntia, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toi-

menpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä. Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, voidaan hänet poliisilain 39 §:n mukaisesti päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä sinne noutaa noudattaen vastaavasti, mitä esitutkintalain 18 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan. Ulkomaalaislain (301/2004) 121—123 §:ssä säädetyillä perusteilla poliisi voi ottaa säilöön ulkomaalaisen, joka on vapautettava heti, kun edellytyksiä säilössä pitämiseen ei ole. Ulkomaalaislain perusteella suoritettavan säilöönoton osalta laissa ei ole säädetty enimmäiskesto, mutta ulkomaalaislain 123 §:n 2 momentin mukaan säilöön otettu ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002) tarkoitettuun säilöönottoyksikköön, minkä lisäksi säilöön otetun ulkomaalaisen säilöön ottamista koskevan asian käsittely vastaa ulkomaalaislain 124—128 §:ssä tarkoitettuun tavoin pitkälti vangitsemisvaatimuksen käsittelyä.

Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys rajavartiolaitosta ja rajavyyhykettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp). Esitykseen sisältyy muun ohella ehdotus uudeksi rajavartiolaiksi.

Rajavartiomiehellä on voimassa olevan rajavartiolaitoksesta annetun lain (320/1999) 17 §:n 2 momentin mukaan oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta henkilötietojaan tai todennäköisesti antaa virheellisen tiedon. Tällä perusteella henkilöä voidaan pitää kiinni otettuna enintään 24 tuntia. Vastaava säännös sisältyy ehdotetun uuden rajavartiolain 36 §:n 2 momenttiin. Voimassa olevan rajavartiolaitoksesta annetun lain 18 §:n mukaan rajavartiomiehellä on oikeus ottaa rajavartiolaitoksen valvontalueella kiinni etsintäkuulutettu henkilö, joka on otettava kiinni, pidätettävä tai vangittava taikka otettava säilöön. Vastaava säännös sisältyy ehdotetun uuden rajavartiolain 37 §:ään. Rajavartiolaitos voi voimassa olevan rajavartiolaitoksesta annetun lain 43 §:n 1 momentin mukaan toimittaa esitutkinnan rajavartiolaitoksesta annetussa laissa tarkemmin säädettyjen rikosten osalta sekä lain 9 §:n 1 momentin mukaan poliisin pyynnöstä

suorittaa valvonta-alueellaan sellaisia poliisilaissa tarkoitettuja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen kuuluvia kiireellisiä poliisin tehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Ehdotetussa uudessa rajavartiolaissa yleisen järjestyksen turvaamista koskevat säännökset ovat sisällöltään tarkistettuina lain 20 §:ssä, kiireellisen poliisin tehtävän suorittamista koskevat säännökset lain 21 §:ssä sekä rikosten ennalta estämistä ja selvittämistä koskevat säännökset lain 41—48 §:ssä.

Tullilain 43 §:n 2 momentin mukaan tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnaissa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnaissa.

Laajemman yleisen järjestyksen ja turvallisuuden suojaamisintressin alaan kuuluviksi luokiteltavissa olevien kiinniottoperusteiden taustalla voidaan havaita lukuisia erilaisia tavoitteita. Poliisimiehellä on poliisilain 10 §:ssä tarkoitettu edellytyksin oikeus ottaa kiinni ja pitää enintään 24 tuntia säilössä henkilöä, joka kieltäytyy antamasta henkilötietoja tai antaa todennäköisesti väärän tiedon. Poliisimiehellä on poliisilain 11 §:ssä säädetyin edellytyksin oikeus ottaa henkilö kiinni hänen suojaamiseen välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muulla keinoin. Muu kuin päihtymyksen vuoksi henkilön suojaamiseksi kiinni otettu henkilö on päästettävä vapaaksi viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinni ottamisesta, mutta henkilöä, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan erityisestä syystä pitää kiinni otettuna seuraavaan aamuun kello 8 saakka. Alle 18-vuotias kiinni otettu on kuitenkin viipymättä luovutettava huoltajalle tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Päihtymyksen vuoksi henkilön suojelemiseksi säilöön otettu henkilö on kuitenkin päihtyneiden käsittelystä annetun lain 4 §:n mukaisesti päästettävä vapaaksi viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinni ottamisesta, jollei ole erityistä syytä pitää kello 20 jälkeen muutoin vapautettavaksi tulevaa henkilöä säilössä seuraavaan aamuun kello 8 saakka.

Poliisimiehellä on oikeus kotirauhan suojaaman alueen haltijan pyynnöstä ottaa kiinni poliisilain 14 §:ssä säädetyin edellytyksin enintään 12 tunnin ajaksi henkilö, jonka poistamisella kotirauhan suojaamalta alueelta ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista. Poliisimiehellä on myös oikeus poliisilain 19 §:ssä tarkoitettu tavoin ottaa kiinni hajaantumis- tai siirtymiskäskeyä vastaan ns. koitteleva henkilö, joka on päästettävä vapaaksi viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinni ottamisesta. Rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi poliisi saa poliisilain 20 §:ssä tarkoitettu tavoin ottaa enintään 24 tunniksi kiinni henkilön, joka todennäköisesti syyllistyi henkeen, terveyteen, omaisuuteen tai kotirauhaan kohdistuvaan rikokseen.

Järjestyksenvalvojalla on järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 7 §:n mukaisin edellytyksin oikeus ottaa kiinni häiritsevästi käyttäytyvä, järjestystä häiritsevä, turvallisuutta vaarantava tai tarpeellisen käskyn noudattamatta jättävä henkilö, jos häiriötä tai vaaraa ei voida muutoin poistaa ja kiinni ottaminen on välttämätöntä. Jos kiinni otettua henkilöä ei voida viipymättä luovuttaa poliisille, on järjestyksenvalvojalla oikeus pitää kiinni otettua henkilöä säilössä enintään neljä tuntia kiinni ottamisesta. Erityislainsäädännössä on myös muita toimivaltasäännöksiä, joissa poliisille tai muulle viranomaiselle on säädetty oikeus henkilön kiinni tai säilöön ottamiseen.

Kohtelua koskevat säännökset. Pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevat säännökset ovat sisällöltään erilaisia johtuen eri kiinniottoperusteesta seuraavasta sääntelytarpeesta. Tämän esityksen kannalta olennaisina voidaan pitää sellaisia vapautensa menettäneiden kohteluun liittyviä viranomaisia velvoittavia säännöksiä, joita normaaliolosuhteissa sovelletaan poliisin säilytystiloissa säilytettävien henkilöiden kohteluun. Kaikkien poliisin tiloissa säilytettävien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun soveltuu ainakin toissijaisesti tutkintavankeudesta annettu laki. Perussäännös pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelussa on tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan pidätetyn tai kiinni otetun vapautta on rajoitettava vain siinä määrin, kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytystilassa pitämi-

sen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan lain 19 §:n 1 momentin mukaan soveltuvin osin pidätettyjen käsittelyyn sekä lain 19 §:n 2 momentin mukaan edelleen soveltuvin osin, jos joku lain nojalla muutoin on vapautensa menettänyt. Sovellettaessa tutkintavankeudesta annettua lakia soveltuvin osin muiden vapautensa menettäneiden kuin pidätettyjen kohteluun on otettava huomioon vapauden menetyksen syy. Lain esitöiden mukaan (HE 239/1972 vp) pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun ei kuitenkaan sovellettaisi tutkintavankeudesta annettua lakia kaikilta osin. Esitöiden mukaan 4 §:n 2 momentin säännöstä naisvängin pienen lapsen ottamisesta laitokseen, 6 §:n 2 momentin säännöstä tutkintavängin mahdollisuudesta osallistua hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajanviettoon, 11 §:n säännöstä tutkintavängin työn tekemisestä, osallistumisesta ja palkasta ja 18 §:n säännöstä tutkintavängistä, joka samalla suorittaa rangaistusta, ei sovellettaisi pidätettyihin ja kiinni otettuihin. Lainkohdan esityöt eivät kuitenkaan ole näiltä osin olleet kattavia, vaan esitöiden sanamuodon mukaan myös muiden tutkintavankeuslain säännösten soveltamatta jättäminen saattaisi olla mahdollista. Esitöissä mainituista lainkohdista ainoastaan 11 §:n 2 ja 3 momenttia sekä 18 §:ää ei ole osittaisuudistusten yhteydessä muutettu.

Tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole ehdotonta velvollisuutta pidätettyjen ja kiinni otettujen pitämisestä erillään toisistaan tai muista poliisin tiloissa säilytettävistä henkilöistä. Lain 6 §:n 1 momentin (455/1983) mukaan vapautensa menettänyt on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yksinäishuoneessa. Pidätettyä ei saa ilman hänen suostumustaan sijoittaa asumaan yhteen muun kuin toisen pidätetyn kanssa eikä kiinni otettua saa ilman hänen suostumustaan sijoittaa asumaan yhdessä muun kuin toisen kiinni otetun kanssa. Lain 16 §:n mukaisesti pidätetty tai kiinni otettu nuori rikoksenteijä on tarvittaessa pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä. Pidätettyä tai kiinni otettua ei myöskään saa sijoittaa asumaan yhdessä toisen vapautensa menettäneen kanssa, jos siitä voisi aiheutua vaaraa säilytysvarmuudelle, säily-

tystilan järjestykselle tai rikoksen selvittämiseksi. Lainkohdan esitöissä on nimenomaisesti todettu, että uutta 6 §:n 1 ja 2 momenttia sovellettaisiin myös pidätettyihin.

Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 2 momenttiin (365/1999) on lisätty säännös, jonka mukaan tutkintavängien välinen yhteydenpito, joka voi vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estetävä. Lainkohdan esitöissä ei ole lausuttu, soveltuisiko muutettu 6 §:n 2 momentti kokonaan tai osittain pidätettyihin ja kiinni otettuihin.

Tutkintavankeudesta annetun lain työn tekemistä, osallistumista ja palkan maksua koskevan 11 §:n soveltuminen pidätettyihin ja kiinni otettuihin on epäselvää. Muuttumattomina säilyneiden palkanmaksua koskevan 2 ja 3 momentin osalta voidaan olettaa, että vallinnutta oikeustilaa ei lain osittaisuudistusten yhteydessä ole ollut tarkoitus muuttaa niiltä osin, joilta 11 §:n säännökset on jätetty ennalleen. Sen sijaan työn tekemistä ja osallistumista koskevan muutetun 1 momentin soveltuminen pidätettyihin ja kiinni otettuihin on epäselvää. Lainkohdan esitöissä ei ole lausuttu, soveltuuko muutettu 1 momentti pidätettyihin ja kiinni otettuihin.

Pidätetyille tai kiinni otetulle voidaan tutkintavankeudesta annetun lain 3 §:n mukaan antaa poistumislupa vain vartioituna vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tapaamista tai hautajaisiin poistumista varten tai muusta erittäin tärkeästä syystä.

Tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n (455/1987) mukaan pidätetty tai kiinni otettu saa olla puhelimitse yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamalla. Lain 12 §:n mukaan pidätetyn tai kiinni otetun on mahdollisuuksien mukaan sallittava olla puhelimitse yhteydessä oikeudenkäyntiavustajaansa. Puhelu voidaan kieltää tai keskeyttää, jos se vaarantaa säilytysvarmuutta, säilytystilan järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Pidätetyn tai kiinni otetun ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välistä kirjeenvaihtoa saadaan tarkastaa ja neuvottelua kuunnella, jos on perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Pidätetyn tai kiinni otetun tapaamisia sääntelee lain 13 §:n 3 momentti, jonka mukaan esitutinnan ollessa

kesken voidaan kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen.

Pidätetty tai kiinni otettu saa tutkintavankeudesta annetun lain 9 §:n mukaan käyttää omia vaatteitaan sekä, jollei säilytystilan järjestys siitä vaarannu, hankkia ravintoa säilytystilan ulkopuolelta. Pidätetty tai kiinni otettu saa lisäksi lain 14 §:n mukaan, jollei vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus siitä vaarannu, ottaa vastaan ja omalla kustannuksellaan hankkia säilytystilan ulkopuolelta kohtuullisessa määrin kirjallisuutta ja lehtiä, seurata mahdollisuuksien mukaan radio- ja televisio-ohjelmia sekä johtajan luvalla hankkia säilytystilan ulkopuolelta askartelussa ja harrastustoiminnassa tarvittavia välineitä. Pidätetyn tai kiinni otetun vapauttamisesta saadaan lain 14 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle.

Poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni otettua henkilöä on päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 §:n (502/1995) mukaan käsiteltävä ja hoidettava niin kuin päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa säädetään. Tätä päihtyneiden käsittelystä annetun lain soveltamisalasta on tulkittu siten, että päihtymyksen vuoksi kiinni otettuun henkilöön ei ole sovellettu edes toissijaisesti tutkintavankeudesta annettua lakia, vaan päihtyneellä on katsottu olevan ainoastaan päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa erikseen päihtyneelle säädetty oikeudet.

Perusteista, joilla poliisi voi ottaa päihtyneen kiinni, säädetään 1 päivänä lokakuuta 1995 voimaan tulleen poliisilain 11 §:n 1 momentissa. Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 päivänä lokakuuta 1995 voimaan tulleen muutoksen esitöiden (HE 57/1994 vp) mukaan päihtymys sinänsä ei ole enää kiinni otetun henkilön säilössä pitämisestä säädetäisiin ehdotuksen voimaantulon jälkeen poliisilaissa. Esitöiden mukaan lakia päihtyneiden käsittelystä sovellettaisiin, milloin kiinni ottamisen syynä on ollut se, ettei päihtynyt kykene pitämään huolta itsestään. Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 3 §:n mukaan poliisi oli voinut ottaa päihtyneen säi-

löön, jos hänen pitämisensä säilössä on hänen päihtymysasteensa ja terveydentilansa sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeen. Voimassa olevan lain mukaan päihtyneen säilöönoton tulee näin täyttää sekä poliisilain 11 §:n 1 momentin että päihtyneiden käsittelystä annetun lain 3 §:n mukaiset edellytykset.

Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 2 §:n mukaan päihtymyksen vuoksi kiinni otettu henkilö on toimitettava päihtyneiden selviämisasemalle tai, jollei se ole mahdollista, muuhun päihtyneiden säilössäpitopaikkaan. Käytännössä vain harvoissa kunnissa on perustettu päihtyneiden selviämisasemia ja useimmilla paikkakunnilla päihtyneitä säilytetään edelleen poliisin säilytystilassa. Säilössäpidon aikana päihtynyttä on lain 5 §:ssä tarkoitettulla tavalla mahdollisuuksien mukaan tarkkailtava sekä mahdollisuuksien mukaan annettava päihtyneelle hänen tilansa edellyttämä hoito ja muu käsittely. Päihtynyt on lain 6 §:n mukaan velvollinen alistumaan tarpeelliseksi katsottuun hoitoon.

Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 10 §:n mukaan selviämisasemien perustamisesta ja ylläpidosta säädetään erikseen. Tällaista säädöstä ei kuitenkaan ole annettu, mutta selviämisasemia on voitu perustaa lain 10 §:ssä tarkoitettulla tavalla kokeilutarkoituksessa päihtyneiden käsittelystä annetun lain sekä yleisen sosiaali- ja terveydenhuolto koskevan lainsäädännön perusteella.

Muiden kiinni otettujen osalta lainsäädäntöön sisältyy lukuisia erityissäännöksiä kiinni otettujen kohtelusta. Poliisimiehen oikeudesta suorittaa turvallisuustarkastus kiinni ottamisen, pidättämisen ja säilöön ottamisen yhteydessä säädetään poliisilain 22 §:ssä (21/2001). Ensisijaisesti esitutinnan suorittamiseen liittyvistä pidättämisen syyn ilmoittamisesta pidätetylle sekä ilmoitukseksi pidätetyn läheiselle säädetään pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentissa. Asianosaisen oikeudesta avustajan käyttämiseen esitutkinnaissa säädetään esitutkintalain 10 §:n 1 momentissa. Esitutkinnaista ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 11 §:n 1 momentin mukaan lasta on esitutkinnaissa kohdeltava hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla.

Järjestyksenvalvojan oikeudesta tarkastuk-

sen suorittamiseen kiinnioton yhteydessä säädetään järjestyksenvalvojista annetun lain 8 §:n 2 momentissa.

Ulkomaalaislain 123 §:n 5 momentin mukaan poliisin säilytystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa säädetään, mutta pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi ulkomaalaiseen voidaan kuitenkin soveltaa tarpeellisin osin, mitä tutkintavankeudesta annetun lain 5, 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään edellyttäen, että toimenpide on sopusoinnussa ulkomaalaisen säilöön ottamisensa perusteen kanssa.

Myös voimassa olevassa rajavartiolaitoksesta annetussa laissa annetaan erityissäännöksiä vapautensa menettäneiden kohtelusta. Ehdotetussa uudessa rajavartiolaissa vapautensa menettäneiden kohtelua koskevat säännökset ovat lain 61—64 §:ssä.

Ohje pidätettyjen kohtelusta. Sisäasiainministeriö on 3 päivänä huhtikuuta 2001 antanut ohjeen pidätettyjen kohtelusta (SM-2001-00778/Tu-41), joka on tullut voimaan 1 päivänä toukokuuta 2001. Ohje pidätettyjen kohtelusta on kumonnut aikaisemmin suosituksena voimassa olleen 11 päivänä helmikuuta 1985 annetun ohjeen pidätettyjen käsittelystä (217/601/85).

Pidätettyjen kohtelusta annettua ohjetta sovelletaan pidätettyjen lisäksi poliisin säilyt-

tämiin kiinni otettuihin. Ohjetta ei kuitenkaan sovelleta poliisin tiloissa säilytettäviin poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otettuihin päihtyneisiin. Ohjeeseen on koottu pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun liittyviä esitutkintalakiin, pakkokeinolakiin, tutkintavankeudesta annettuun lakiin ja muuhun lainsäädäntöön sisältyviä pidätettyjen kohtelua koskevia säännöksiä. Ohjeessa on myös annettu yksityiskohtaisempia ohjeita muun muassa pidätettyjen ja kiinni otettujen ruokailusta, levosta, puhtaudesta, järjestyksestä, ulkoilusta, kuulemisesta, tupakoinnista, alaikäisen kohtelusta, kuljetuksista ja säilytystiloista.

Pidätettyjen ja kiinni otettujen määrät

Poliisin pidättämien ja kiinni ottamien henkilöiden osalta tiedot pidätettyjen ja muiden kiinni otettujen kuin päihtyneiden säilytyksestä on kirjattu omaan rekisteriinsä ja tiedot päihtymyksen vuoksi säilöön otetuista omaan rekisteriinsä. Tilastointiin liittyvistä syistä poliisin säilyttämien kiinni otettujen lukumäärä on kokonaismäärä, johon kuuluvat sekä pidätetyt että muut kiinni otetut kuin päihtyneiden käsittelystä annetun lain soveltamisalaan kuuluvat päihtyneet, joiden osalta vapautteen kohdistuvaa toimenpidettä on kutsuttu säilöönotoksi.

Taulukko 5. Poliisin säilyttämät pidätetyt ja kiinni otetut henkilöt

Vuosi	Pidätetyt	Kiinni otetut	Yhteensä	Vangitsemisvaatimus
1996	11 073	31 302	42 375	2 050
1997	11 512	34 204	45 716	2 114
1998	12 338	34 225	46 563	2 238
1999	13 182	36 165	49 347	2 403
2000	13 911	38 716	52 627	2 606
2001	13 175	37 490	50 665	
2002	13 099	35 309	48 408	2 722
2003	13 763	35 010	48 773	2 840

Tilastosta käy ilmi, että pidätettyjä on ollut noin 25—27 prosenttia kaikista kiinni otetuista, pois lukien poliisin tiloissa säilytettävät päihtyneet.

Taulukko 6. Poliisin säilyttämät päihtyneet ja tutkintavangit

Vuosi	Päihtyneet	Tutkintavangit
1997	83 046	2 173
1998	91 196	2 200
1999	94 254	2 245
2000	97 241	2 460
2001	96 211	2 544
2002	97 487	2 558
2003	96 921	2 491

Suurin osa poliisin tiloissa toimeenpannaisista tutkintavankeuksista on kestänyt alle kaksi viikkoa. Vuonna 2000 tutkintavankeuksista yhteensä 964 eli 39 prosenttia kesti alle viikon, 1 609 (65 %) alle kaksi viikkoa, 1 960 (80 %) alle kolme viikkoa ja 2 152 (88 %) alle neljä viikkoa. Vuonna 2000 vain 86 tapauksessa tutkintavankeus kesti kauemmin kuin kahdeksan viikkoa. Vuonna 2002 tutkintavankeuksista yhteensä 931 eli 37 prosenttia kesti alle viikon, 1 653 (65 %) alle kaksi viikkoa, 2 035 (80 %) alle kolme viikkoa ja 2 220 (87 %) alle neljä viikkoa. Vuonna 2002 kesti poliisin tiloissa toimeenpantu tutkintavankeus 122 tapauksessa kauemmin kuin kahdeksan viikkoa.

Tilastosta voidaan havaita poliisin tiloissa säilytettyjen päihtyneiden lukumääräisen osuuden olevan erittäin huomattava kaikista poliisin tiloissa säilytettävistä henkilöistä. Päihtymyksen vuoksi poliisin tiloissa säilytettävien poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otettujen henkilöiden määrä on edelleen lähes kaksinkertainen muihin poliisin tiloissa säilytettäviin henkilöihin nähden.

Poliisi on pyrkinyt vähentämään säilöönottoja nostamalla säilöönnoton aiheuttavan päihtymystilan ja häiritsevän käyttäytymisen kynnyksiä. Vuonna 1987 päihtymyksen vuoksi säilöön otettuja oli 188 695 ja vuonna 1997 enää 83 046. Päihtyneiden säilöönnotot ovat kymmenen vuoden tarkasteluajanjaksona vähentyneet noin 56 prosenttia. Päihtyneiden säilöönottotarpeeseen ovat vaikuttaneet myös joissain kunnissa sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten toteuttamat selviämisasemat ja ensisuojaajat, joihin alkoholiongelmaiset henkilöt ovat voineet hakeutua myös päihtyneenä. Tämä on välittömästi näkynyt sijaintipaikkakunnan kihlakunnan säilöönnottilaistoissa päihtymyksen vuoksi säilöön otettujen henkilöiden lukumäärän merkittävänä vähenemisenä.

Päihtyneiden säilöönottojen määrän vähentymiseen on vaikuttanut olennaisesti yhteiskunnan sietokynnyksen nouseminen. Yhteiskunta on muuttanut suhtautumistaan julkiseen päihtymyksen vaikutuksen alaisena esiintymiseen suvaitsevammaksi ja poliisi on voinut keskittyä niihin päihtyneisiin, jotka ovat

joko aiheuttaneet häiriötä tai vaaraa muiden turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jotka eivät ole pystyneet huolehtimaan itsestään. Poliisi on myös säilöön ottamisen vaihtoehtona pyrkinyt mahdollisuuksien mukaan toimittamaan kiinni ottamiaan päihtyneitä kotiin. Vuonna 1998 poliisin kotiin toimittamien päihtyneiden osuus kaikista poliisin toimenpiteiden kohteeksi poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella joutuneista päihtyneistä oli noin 15 prosenttia. Käytännössä kotiin toimitettavien päihtyneiden osuuden merkittävää kasvamista ei ole odotettavissa. Päihtyneiden käyttöön usein liittyvän asunnottomuuden johdosta monilla päihtyneillä ei ole sellaista kotia, johon heidät voitaisiin toimit-

taa. Toisaalta noussut säilöönottokynnys tarkoittaa, että päihtyneet ovat poliisin toimenpiteiden kohteeksi joutuessaan entistä huomommassa kunnossa.

Vuoden 1997 jälkeen poliisin päihtymyksen vuoksi säilöön ottamien henkilöiden määrä on kääntynyt uudelleen nousuun. Syyksi päihtymyksen vuoksi säilöön otettujen määrän nousemiseen on esitetty tulotason nousemista sekä sitä, että säilöönottokynnyksen nouseminen kansalaisten käsityksen mukaan liian korkealle olisi aiheuttanut vastareaktion, jossa poliisia vaadittaisiin aikaisempaa herkemmin puuttumaan julkisilta paikoilta päihtyneiden vaikutuksen alaisena tavattuihin henkilöihin.

Taulukko 7. Poliisin säilyttämät pidätetyt ja kiinni otetut, koko maa ja Helsinki

Vuosi	Koko maa	Helsinki	%, Helsinki
1996	42 375	6 394	15,1
1997	45 716	7 151	15,6
1998	46 563	7 040	15,1
1999	49 347	7 169	14,5
2000	52 627	7 752	14,7
2001	50 665		
2002	48 408	6 436	13,3
2003	48 773	6 187	12,6

Taulukko 8. Poliisin säilyttämät päihtyneet, koko maa ja Helsinki

Vuosi	Koko maa	Helsinki	%, Helsinki
1997	83 046	15 268	18,4
1998	91 196	17 400	19,1
1999	94 254	16 988	18,0
2000	97 241	15 739	16,2
2001	96 211		
2002	97 487	15 832	16,2
2003	96 921	14 160	14,6

Jos pidätettyjen ja kiinni otettujen keskimääräiseksi vapauden menetyksen kestoksi oletettaisiin yksi vuorokausi, saataisiin vuoden 2000 osalta Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen toimesta säilytettyjen pidätettyjen ja kiinni otettujen keskimääräiseksi lukumääräksi vuorokautta kohden noin 22 henkilöä. Samalla menetelmällä laskettuna saataisiin Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen säilyttämien poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni ottamien

henkilöiden keskimääräiseksi lukumääräksi noin 44 henkilöä. Koska poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otettujen päihtyneiden säilytyksen enimmäiskesto on, laissa säädettyjä poikkeustapauksia lukuun ottamatta, kaksitoista tuntia, saataisiin päihtymyksen vuoksi poliisin tiloissa säilytettävänä olevien henkilöiden keskimääräiseksi lukumääräksi 22 henkilöä. Vaikka laskentamenetelmä on karkea eikä siinä ole erikseen otettu huomioon pidätettyjen vapauden menetyksen

kestoja eikä toisaalta sitä, että merkittävä osa myös muista vapautensa menettäneistä kuin poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otetuista päihtyneistä vapautetaan viimeistään kahdentoista tunnin kulutta heidän kiinni ottamisestaan, antaa se selvän kuvan siitä, mikä on maamme väestöllisesti suurimman kihlakunnan alueella poliisin säilytettävänä olevien pidätettyjen ja kiinni otettujen keskimääräinen määrä.

Säilöön otettujen kuolintapaukset

Poliisin tiloissa säilytettävien kuolintapausten määrät ovat laskeneet vuosien 1987—1990 tilanteesta, jolloin keskimääräinen säilöön otettujen kuolintapausten lukumäärä oli 29 kuolintapausta vuodessa. Näistä keskimäärin kaksi on kohdistunut pidätettyihin ja muihin kiinni otettuihin kuin päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa tarkoitettuihin päihtyneisiin. Vuosien 1994—1997 aikana säilöön otettujen henkilöiden kuolintapausten keskimääräinen lukumäärä on laskenut keskimäärin 20 kuolintapaukseen vuotta kohden vaihdellen vuoden 1996 korkeimman 29 kuolintapauksen ja vuoden 1997 alhaisimman 14 kuolintapauksen välillä. Säilöön otettujen kuolintapaukset ovat edelleen painottuneet voimakkaasta päihtymykseen vuoksi säilöön otettuihin henkilöihin. Vuosien 1996 ja 1997 osalta kaikki säilöön otettujen kuolintapaukset kohdistuivat päihtymykseen vuoksi säilöön otettuihin henkilöihin.

Vuoden 1996 säilöön otettujen yhteensä 29 kuolintapauksesta kolme on ollut toisen säilössä olijan tekemiä henkirikoksia. Muiden päihtyneiden kuolintapausten on valtaosaltaan todettu aiheutuneen alkoholimyrkytyksestä ja muutamassa tapauksessa kuoleman syyksi on todettu sairaus tai sairauden ja päihtymisen yhteisvaikutus. Vuoden 1997 yhteensä 14 kuolintapauksen osalta yksi on todettu toisen säilössä olijan tekemäksi henkirikokseksi. Muut päihtyneiden kuolintapaukset ovat johtuneet joko alkoholimyrkytyksestä tai ennen säilöönottoa aiheutuneesta vammasta taikka sairaudesta.

Selviämisasemat

Päihtyneiden käsittelystä annetun lain

10 §:n 1 momentin ja päihdehuoltolain (41/1986) perusteella on toteutettu selviämisasemakokeiluja sekä perustettu selviämisasemia, joissa on pyritty toteuttamaan päihtyneiden käsittelystä annetun lain 2 §:ään kirjattua periaatetta päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen toimittamisesta poliisin säilytystilojen sijaan sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisien ylläpitämiselle selviämisasemille.

Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 10 §:n mukaan selviämisasemien perustamisesta ja ylläpidosta olisi tullut säätää erikseen. Tällaista erityislainsäädäntöä ei kuitenkaan ole annettu. Erityissäädöksen antamista puoltaisi se, että vaikka päihtyneiden käsittelystä annettu laki on ollut voimassa vuodesta 1973 asti ja sekä päihtyneiden käsittelystä annettu laki että päihdehuollon järjestämistä koskeva lainsäädäntö olisivat mahdollistaneet selviämisasemien perustamisen, ei selviämisasemia ole ryhdytty systemaattisesti perustamaan. Selviämisasemien perustaminen on jäänyt yksittäisten kuntien aktiivisuuden varaan. Tästä puolestaan on seurannut, että selviämisasemia on perustettu vain harvoissa kunnissa.

Vuonna 1973 päihtyneiden käsittelystä annetun lain esitöissä on todettu selviämisasemien kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialaan.

Tekninen valvonta

Pakkokeinolain 5 a luvun säännökset telekuuntelusta, televalvonnasta ja teknisestä tarkkailusta liittyvät esitutkinnan suorittamiseen eivätkä ne näin sovellu poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden yleisluonteiseen valvontaan. Jos pakkokeinolain 5 a luvussa pakkokeinolle asetetut edellytykset täyttyvät, voi laissa tarkoitettu kuuntelu, valvonta tai tarkkailu kohdistua myös poliisin säilytystilassa olevaan henkilöön.

Poliisilla on poliisilain 29 §:n mukaan oikeus siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa julkisella paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

si. Koska poliisin säilytystila ei ole julkinen paikka, ei poliisilain 29 § sovellu poliisin säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden valvontaan.

Poliisilain 31 §:n 1—3 momentissa tarkoitettua teknistä tarkkailua voidaan pykälässä tarkemmin säädetyin edellytyksin käyttää henkilön tai tilan tarkkailuun, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan tarvittavia tietoja pykälässä tarkemmin määriteltujen rikosten torjumiseksi. Näillä perusteilla ei voida suorittaa poliisin säilytystilassa olevien henkilöiden yleistä valvontaa.

Poliisilain 31 §:n 4 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus välittömästi ennen poliisitoimenpidettä ja sen aikana kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Teknisestä tarkkailusta päättäneen poliisimiehen on poliisilain 32 §:n 2 momentin mukaan tällöin ilmoitettava toimenpiteestä viipymättä päällystään kuuluvalle poliisimiehelle, mutta teknisestä tarkkailusta ei poliisilain 33 §:n 2 momentin mukaan tarvitse ilmoittaa tuomioistuimelle. Koska vapautensa menettäneen säilytys poliisin toimesta ei ole poliisilain 31 §:n 4 momentissa tarkoitettu yksittäinen poliisitoimenpide, eivät poliisilain 31 §:n säännökset sovellu poliisin säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden valvontaan. Tämän lisäksi lainkohdan perusteella suoritettava tekninen tarkkailu edellyttäisi aina tapauskohtaista edellytysten täyttymisen arvioimista.

Laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä teknisten laitteiden käyttämisestä poliisin tiloissa säilytettävänä olevien henkilöiden valvonnassa. Vapautensa menettäneiden valvontaa ja näin myös säilytystiloissa tapahtuvaa teknistä valvontaa sääntelee tutkintavankeudesta annetun lain 2 §, jonka mukaan vapautensa menettäneen vapautta on rajoitettava vain siinä määrin, kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus sekä säilytystilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Päihtyneiden käsittelystä annetun lain 5 §:n mukaan päihtynyttä on säilöissäpidon aikana

mahdollisuuksien mukaan tarkkailtava. Tätä säännöstä on tulkittu siten, että se mahdollistaa poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden valvonnan videovalvontana ja muuna teknisenä valvontana. Muita vapautensa menettäneitä kuin poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella henkilön suojelemiseksi kiinni otettuja päihtyneitä ei ole yleisesti valvottu kuvan siirtämiseen perustuvalla videovalvonnalla. Muidenkin vapautensa menettäneiden valvonnassa on kuitenkin käytetty äänen siirtämiseen perustuvia kaiutinpuhelinjärjestelmiä.

Harvaan asutetuilla alueilla joudutaan poliisin kiinni ottamat vapautensa menettäneet joko kuljettamaan pitkiä matkoja ympärivuorokautisesti miehitettyjen poliisiasemien säilytystiloihin tai sijoittamaan kiinniottopaikan säilytystilaan, jolloin vapautensa menettäneen valvonnan suorittaa usein alueen ainoa poliisipartio. Jos vapautensa menettänyttä valvova partio tällöin saa välittömästi suoritettavan poliisitehtävän, joudutaan vapautensa menettänyt jättämään poliisin säilytystilaan valvonnatta ja usein ilman mahdollisuutta saada yhteyttä häntä valvovaan virkamieheen. Vapautensa menettänyt voi näissä olosuhteissa joutua olemaan valvonnatta useita tunteja. Tilanne ei ole hyväksyttävä vapautensa menettäneen perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien eikä poliisin henkilökunnan oikeusturvan kannalta. Joillakin harvaan asutetuilla alueilla sijaitsevilla poliisilaitoksilla on myös vartijan virka, mutta vartija tekee työnsä ennalta laaditun työvuorolistan mukaisesti. Tämän vuoksi tilanne muodostuu usein sellaiseksi, että vartija ei ole työvuorossa silloin, kun hänen valvottavanaan olevassa säilytystilassa on vapautensa menettänyt henkilö.

Valtion taloudellisesta tilanteesta johtuvista syistä myös poliisitoiminnan menoihin on 1990-luvun aikana kohdistunut vähentämispaineita, jotka ovat vaikuttaneet sekä poliisin henkilökunnan määrään että toimintamäärärahoihin. Poliisin käytettävissä olevien resurssien määrä on vaikuttanut poliisin mahdollisuuksiin vastata asukkaiden palveluodotuksiin. Jouduttaessa suorittamaan vapautensa menettäneiden valvontaa yksinomaan henkilöllisenä valvontana sitoutuu poliisin voimavaroja tähän tehtävään ja ennalta estä-

vää poliisitoimintaa on jouduttu vastaavasti supistamaan.

Jotta voitaisiin turvata välittömästi hoidettavien poliisitehtävien suorittaminen kohtuullisessa ajassa, poliisin hälytystoiminnot on keskitetty hätäkeskuksilla (157/2001) hätäkeskuksiin. Aikaisemmin päivystystehtäviin sitoutunutta henkilöstöä on näin saatu ennalta estävään partiointiin ja suorittamaan hälytystehtäviä. Vapautensa menettäneiden ja erityisesti päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden valvontatehtävät ovat kuitenkin uudistuksen jälkeenkin käytännössä sitoneet ennalta estävään toimintaan muutoin käytävissä olevia partioita.

Jouduttaessa kuljettamaan vapautensa menettäneitä ympärivuorokautisesti toimiville poliisiasemille sitoutuu kuljetukselle lähtevä partio tähän tehtävään pahimmillaan useiksi tunneiksi ja alue jää ilman hälytyspartiota. Sotkamon ja Kajaanin välisen videovalvontakokeilun aikana seurattiin Sotkamossa poliisille tulleita hälytystehtäviä ja päihtyneiden kiinniottoaikoja. Jos kiinni otettu olisi jouduttu kuljettamaan ympärivuorokautisesti toimivalle Kajaanin poliisiasemalle, olisi tänä aikana tullessiin hälytystehtäviin aiheutunut merkittäviä viiveitä. Tehtävien päällekkäisyyksistä johtuen 35 tehtävän osalta viivettä olisi aiheutunut 0,5—1,5 tuntia. Keskimääräisesti alueen kaikissa tehtävissä poliisin toimintavalmiusaika olisi päihtyneiden kuljetusten vuoksi heikentynyt 12 minuutista 18 minuuttiin. Toimintavalmiusaika tarkoittaa aikaa, joka on kulunut poliisille tehdystä ilmoituksesta siihen, kun partio on tapahtumapaikalla. Sotkamon ja Kajaanin poliisiasemien välinen etäisyys on ainoastaan 38 kilometriä, joten toimintavalmiusajan muutosta voidaan pitää merkittävänä.

Sotkamon etävalvontakokeilussa etävalvontajärjestelmään kuului kuvan ja äänen siirto säilytystilasta valvontapisteeseen, säilytysuoneisiin asennetut liikeilmaisimet, ulkoviekin kulunvalvonta sähkölukkoineen ja paloilmotuslaitteet. Etävalvontajärjestelmän avulla on valvottu kahta Sotkamon poliisiasemalla olevaa päihtyneiden säilytykseen käytettyä selliä. Etävalvontajärjestelmän rakentamiskustannukset olivat yhteensä 109 000 markkaa eli noin 18 300 euroa. Tietoliikennekustannukset olivat kokeilun aloit-

tamisvaiheessa 1 450 markkaa eli noin 240 euroa kuukaudessa. Tällä hetkellä tiedonsiirto tapahtuu viranomaisten datanet-verkkoa hyväksi käyttäen, joten etävalvonta-järjestelmän käyttämisestä ei aiheudu merkittäviä tietoliikennekustannuksia.

Etävalvontakokeilun yhteydessä käytettiin kuuden kuukauden ajanjaksona kahta vartijaa, 90 prosentin työaikaa tehnyttä vakinaista ja 75 prosentin työaikaa tehnyttä työllisyysvaroin palattua henkilöä. Säilöön otettujen henkilöiden vartioinnin kustannukset kuuden kuukauden kokeiluajana olivat yhteensä 129 522 markkaa eli noin 21 784 euroa. Jos valvonta olisi suoritettu etävalvontana, olisi henkilöiden vartioinnin kustannuksissa voitu kuuden kuukauden aikana säästää 120 825 markkaa eli noin 20 321 euroa. Sisäasiainministeriö on myöntänyt rahaa vuonna 1997 käynnistettyyn jatkoprojektiin liittyvien tietokoneohjelmien kehittämiseen noin 150 000 markkaa eli noin 25 000 euroa. Etävalvonta on mahdollistanut Sotkamossa olleen yhden vartijan viran siirtämisen Kajaanin, josta Kajaanin kihlakunnan poliisilaitoksen arvion mukaan aiheutuu palkkakustannuksien muodossa noin 200 000 markan eli noin 34 000 euron vuotuinen säästö.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen säilytystiloissa on toteutettu Static Charge Sensitive Bed -kokeilu (SCSB), jonka tarkoituksena on ollut selvittää unipatjamenetelmän soveltuvuutta poliisin tiloissa säilytettävien päihtyneiden henkilöiden terveydentilan valvontaan. SCSB-menetelmällä on kerätty tietoja päihtyneen vitaleista elintoiminnoista eli sydämen toiminnasta, hengityksestä ja liikkeistä. Saatujen tietojen perusteella on pyritty estämään kriittinen, liian syvä tajuttomuus ja vitaalisten elintoimintojen heikkeneminen hengenvaaralliselle tasolle.

SCSB-kokeilun loppuraportin mukaan poliisin tiloissa säilytettävän henkilön elintoimintoja voitaisiin hyvin seurata SCSB-menetelmällä sekä asettaa hälytyksiä kriittisiä elintoimintoja uhkaaville tekijöille kuten sydämen lyöntitiheyden laskemiselle liian alhaiseksi. Kokeilun perusteella on pidetty todennäköisenä, että SCSB-menetelmällä voitaisiin parantaa turvallisuutta poliisi säilytystiloissa tapahtuvan säilytyksen aikana.

SCSB-kokeilussa on pyritty mallintamaan

päihtyneen keskimääräisen säilytystilassa nukutun yön elintoimintoja ja vertaamaan näitä päihtyneillä ilmeneviin elintoimintojen poikkeamiin tästä normaalista selviämismallista. Kokeilun loppuraportissa on todettu, että normaalista selviämismallista poikkeavien tulosten havaitseminen ja kriisitilanteiden ennakoiminen vaatisi erityistä koulutusta eikä vastuu niiden havaitsemisesta voisi olla yksin poliisilaitoksen henkilökunnalla, vaikka poliisilaitoksen henkilökunta voitaisiinkin kouluttaa toteamaan numeeriset poikkeamat rekisteröintien perusteella.

Vartijoiden asema

Poliisin henkilökuntaan kuuluvien vartijoiden asemasta ei ole säädetty lain tasolla. Vartijat ovat olleet poliisin henkilökuntaan kuuluvia virkamiehiä, joiden toimivaltuudet ovat ennen 1 päivänä tammikuuta 2004 voimaan tullutta lainmuutosta perustuneet rikoslain (39/1889) 3 luvun 8 §:ään (621/1967) ja sisäasiainministeriön kullekin vartijalle erikseen poliisilain 8 §:n 1 momentin perusteella myöntämiin erityisiin poliisivaltuuksiin. Poliisin palveluksessa on tällä hetkellä noin 400 ylivartijaa ja vartijaa, joista vakinaisia on noin 350 henkilöä. Poliisin henkilökuntaan kuuluvien vartijoiden asemaa ja toimivaltuuksia sääntelevä lainsäädäntö on historiallisesti ollut niukkaa.

Rikoslain 3 luvun 8 § (621/1967) on muutettu 1 päivänä tammikuuta 2004 voimaan tulleella lailla rikoslain muuttamisesta (515/2003). Rikoslaista on tällöin poistettu nimenomainen säännös poliisin palveluksessa olevien vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön. Samassa yhteydessä on voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 15 a §:ään (521/2003) otettu viittaussäännös rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 2 luvun 11 b §:ään

(521/2003), joka sääntelee vartijan taikka muun oikeudesta käyttää voimakeinoja karraamista yrittävää tai vastarintaa tekevää vankia kohtaan.

Ottaen huomioon rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain soveltamisalan olevan vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen suorittaminen ja tutkintavankeudesta annetun lain soveltuvan pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun tutkintavankeudesta annetun lain 19 §:n mukaisesti vain soveltuvin osin voidaan mainitun viittaussäännöksen todeta olevan soveltamisalaltaan jonkin verran epämääräinen. Lain esitöissä (HE 44/2002 vp) ei ole selkeästi otettu kantaa siihen, onko tutkintavankeudesta annetun viittauspykälän tarkoitettu soveltuvan myös pidätettyjen ja kiinni otettujen vartioinnista vastaavien henkilöiden voimakeinojen käyttöön. Selvää sen sijaan on, rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 18 b §:n säännöksen on tarkoitettu lähtökohtaisesti soveltuvan vain vankeinhoitolaitoksen palveluksessa oleviin henkilöihin. Esitöiden perusteella on kuitenkin mahdollista puoltaa myös tulkintaa, jonka mukaan tutkintavankeudesta annetun lain 15 a §:n viittaussäännöksen on tarkoitettu soveltuvan ainoastaan tutkintavankeihin, koska pykälän perusteluissa on mainittu vain sen soveltamisesta tutkintavankeihin, vaikka kysymyksessä on ainoa lain tasolla oleva pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua sääntelevä yleissäädos.

Voimassaolevan rikoslain 4 luvun 6 §:n voimakeinojen käyttöä koskevan pykälän 1 momentti edellyttää, että voimakeinojen käyttämisestä virkatehtävän hoitamiseksi tai muun siihen rinnastettavan tehtävän suorittamiseksi säädetään erikseen lailla. Mainitun rikoslain muutoksen jälkeen lain tasolla ei ole ollut nimenomaista yleissäädöstä poliisin palveluksessa olevien vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön.

Taulukko 9. Paikallispoliisin palveluksessa olevat vakinaiset vartijat, marraskuu 2004

Virasto	Mies	Nainen	Yhteensä	%, koko maa
Etelä-Suomen lääni	81	9	90	25,2
Länsi-Suomen lääni	114	2	116	32,5
Itä-Suomen lääni	42	0	42	11,8
Oulun lääni	26	1	27	7,6
Lapin lääni	15	1	16	4,5
Helsinki	54	12	66	18,5
Yhteensä	332	25	357	100,0

Vartijasta säädetään poliisilain 6 a §:ssä (315/2001 ja 106/2002), jonka mukaan ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä. Vartijan virkapuvusta säädetään sisäasiainministeriön asetuksessa poliisin virkapuvusta (482/2001).

Sisäasiainministeriö on 15 päivänä toukokuuta 1997 antanut poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 4 §:n ja poliisilain 52 §:n perusteella ohjeen vartijan tehtävistä, valtuuksista ja virkamerkistä (7/011/97). Ohjeen mukaan vartijan yleisiin tehtäviin kuuluu järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen toimipaikkanaan olevan poliisiyksikön hallinnassa olevilla kiinteistöillä ja alueilla sekä suorittaa pidätettyjen, päihytyneiden tai muusta syystä poliisin suojissa säilytettävien henkilöiden valvontaa ja vartiointia. Vartijan on suoritettava poliisin tiloissa säilytettävälle henkilölle tarkastus, jossa säilytettävältä on otettava pois vaaralliset esineet ja aineet. Vartijan tulee lisäksi suorittaa vanginkuljetusasetuksessa (165/1954) poliisille viranomaisena säädettyt tehtävät sekä sisäasiainministeriön päätöksessä vanginkuljettajan ohjesäännöstä (272/1954) määrätyt tehtävät.

Ohjeen mukaan kihlakunnan poliisilaitoksen työjärjestyksessä vartijan tehtäväksi voitaisiin määrätä myös poliisin kiinni ottamien tai pidättämien taikka vangittujen vartiointi tuomioistuimessa. Vartija voisi suorittaa myös sairaalaan tai muuhun paikkaan toimitetun henkilön vartiointin sekä hänelle työjärjestyksessä taikka erikseen määrätyt muut vartiointi- ja saattotehtävät. Päälystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä vartija voi

toimia kuljetuksen turvaajana poliisin antaessa mielenterveyslain (1116/1990) 31 §:ssä tarkoitettua virka-apua henkilön kuljettamisessa sairaanhoidon toimintayksikköön. Vartija voi toimia kuulustelu- ja toimitustodistajana sekä suorittaa muut poliisiyksikön päällikön määräämät muutoin poliisille kuuluvat tehtävät, jotka eivät edellytä poliisivaltuuksia.

Päihytyneenä säilöön otettujen henkilöiden osalta vartija voi ohjeen mukaan suorittaa sittemmin kumotun poliisin henkilörekistereistä annetun lain (509/1995) 17 §:n perusteella poliisin henkilörekisteriasetuksen (1116/1995) 2 luvun 2 §:n 3 kohdassa mainittujen tietojen tarkistuksen. Yksikön työjärjestyksessä voidaan määrätä, että vartija voi suorittaa edellä mainitut tarkistukset myös pidätetyistä ja kiinni otetuista henkilöistä. Jos ennalta arvaamaton turvaamistarve sitä edellyttää, voidaan vartijaa käyttää poliisin apuna, jos vartijalla on siihen tarvittavat valtuudet ja oikeudet. Vartijaa ei saa käyttää työvuorolistan mukaisesti poliisivaltuuksia tai poliisikoulutusta edellyttäviin tehtäviin.

Ohjeen mukaan vartijan erityinen tehtävä on haasteiden ja tiedoksiantojen suorittaminen, minkä tehtävän hoitamista varten vartijalle on annettava kirjallinen määräys. Rangaistusvaatimusilmoituksen tiedoksiantoa suorittaessaan vartija voi poliisin toimeksiannosta kirjata asianosaisen lausuman siitä, myöntääkö vai kieltääkö tiedoksisaaja asian sekä ottaa häneltä asiakirjaan haastemiesasetuksen (506/1986) 3 a §:ssä tarkoitettuja asioita koskevia lausumia. Vartija voi poliisijoukon neuvon kuljettamiseen oikeuttavan tutkinnon

suoritettuaan toimia poliisijoneuvon kuljettajana suorittaessaan saattotehtävää.

Ohjeen mukaan vartijalla on kohdatessaan vastarintaa virkatehtävässään tai poliisia avustaessaan oikeus voimakeinojen käyttöön siten, kuin siitä on säädetty sittemmin muutetuissa rikoslain 3 luvun 6 ja 8 §:ssä sekä poliisilain 46 §:ssä ja 27 §:n 3 momentissa. Vartijalla on samat valtuudet sekä ne poliisivaltuudet, jotka hänelle on poliisilain 8 §:n perusteella myönnetty, myös silloin, kun vartija hoitaa tehtäviinsä kuuluvaa saatto- tai vartiointitehtävää toimialueensa ulkopuolella. Poliisiyksikön päällikkö päättää niistä voimankäyttövälineistä, joilla vartija varustetaan. Ampuma- tai kaasuseen kantamisen edellytyksenä on voimankäyttövälineen käyttöön liittyvän koulutuksen saaminen. Hyväksytysti tasokokeen suorittaneelle vartijalle voidaan antaa virka-ase.

Ohjeen mukaan kihlakunnan poliisipäällikön on haettava vartijalle poliisilain 8 §:ssä säädetty poliisivaltuudet, jos vartija määrätään poliisin tiloihin säilytettäväksi toimitetun henkilöllisyyden selvittämistä tai henkilötuntomerkkien ottamista tarkoitaviin tehtäviin.

Sisäasiainministeriö on myöntänyt poliisin palveluksessa oleville vartijoille erityisiä poliisivaltuuksia, jos vartija tehtäviään hoitaessaan poliisivaltuuksia tarvitsee. Vartijoille myönnettyihin erityisiin poliisivaltuuksiin on kuulunut esimerkiksi valtuudet esitutkintalain 44 §:n tarkoittaman suppean esitutkinnan suorittamiseen, poliisilain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettuun henkilöllisyyden selvittämiseen, poliisilain 12 §:ssä tarkoitettuun etsintäkuulutetun kiinni ottamiseen, poliisilain 14 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun kotirauhan suojaamiseen, poliisilain 20 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuun rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseen, poliisilain 22 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustarkastukseen, poliisilain 27 §:ssä tarkoitettuun voimakeinojen käyttämiseen, kuljetuksissa avustamiseen poliisilain 40 §:n tarkoittamassa mielenterveyslain 31 §:n nojalla annettavassa virka-avussa ja pakkokeinolain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettujen henkilötuntomerkkien ottamiseen. Myönnetty erityiset poliisivaltuudet ovat olleet alueellisesti ja ajallisesti rajattuja. Sisäasiainministeriön antama ohje vartijoiden tehtä-

vistä, valtuuksista ja virkamerkistä on vähentänyt tarvetta erityisten poliisivaltuuksien hakemiseen.

Rajavartiolaitoksen säilyttämät henkilöt

Rajavartiolaitoksella on yhteensä 20 säilytystilaa vapautensa menettäneiden säilyttämiseen. Tilat sijaitsevat Helsingin Etelä- ja Länsisataman (5), Imatran (2), Niiralan (2), Nuijamaan (2), Sallan (2), Vaalimaan (2) ja Vartiuksen (2) rajanylityspaikoilla. Lisäksi sekä Näämön, Raja-Joosepin että Siilastuvan rajavartioasemien yhteydessä on vapautensa menettäneiden henkilöiden säilyttämiseen soveltuvat tilat.

Osa rajavartiolaitoksen tiloista on yhteiskäytössä tullin kanssa. Useilla paikkakunnilla rajavartiolaitoksen on mahdollisuus tukeutua luontevalla tavalla poliisin pitämiin säilytystiloihin. Tämä koskee erityisesti rannikkoaluetta sekä Kaakkois-Suomea. Syrjäseuduilla rajavartiolaitoksen omien säilytystilojen tarve korostuu.

Rajavartiolaitoksen säilytystiloja on käytetty vuoden 2002 aikana arviolta satoja kertoja. Säilytykset ovat olleet yleensä lyhytaikaisia, mutta myös yön yli säilyttämiseen on ollut paikoin tarvetta erityisesti siellä, missä poliisin vastaavat tilat ovat kaukana.

Rajavartiolaitoksen tiloissa säilytettyjen henkilöiden kiinniottoperusteita ei ole erikseen tilastoitu, joten tarkkoja lukuja ei ole saatavissa. Henkilöt ovat olleet muun muassa etsintäkuulutettuja, ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuja, väärennetyillä matkustusasiakirjoilla matkustaneita, laittoman maahantulon järjestäjiä sekä henkilöitä, joiden henkilöllisyys on ollut epäselvä. Perusteena kiinniottolle on tavanomaisesti ollut tulli- tai rajatarkastuksessa esille tulleet epäselvyydet. Merkittävä osa on myös ollut rattijuopumuksesta epäiltyjä. Esimerkiksi Kaakkois-Suomen rajavartiosto havaitsi vuoden 2002 aikana 508 etsintäkuulutettua, joista tosin vain pieni osa oli ehdottomasti kiinniotettavia. Kaikki ulkomaalaislain perusteella säilöön otetut henkilöt on sijoitettu poliisin säilytystiloihin myös sen jälkeen, kun rajavartiolaitoksessa ryhdyttiin 1.1.2003 alkaen itse tekemään ulkomaalaislain mukaisia säilönnötpäätöksiä.

Rajavartiolaitoksen säilytystilojen käyttö ei ole rajoittunut ainoastaan vapautensa menettäneisiin henkilöihin. Tiloja on jouduttu ajoittain käyttämään lyhytaikaisesti esimerkiksi häiritsevästi käyttäytyvien matkustajien käännättämispäätöksen toimeenpanoa odottaessa tai maahantulo- ja maastalähtötarkastusta suoritettaessa.

Rajavartiolaitoksen säilytystilojen kunto ja varustus vaihtelee jonkin verran. Osa tiloista on siistejä ja uudenaikaisia kameravalvottuja tiloja. Osa tiloista on pieniä, vain yhden henkilön säilyttämiseen sopivia tiloja, joissa säilytykset ovat olleet lyhytaikaisia. Näissä tiloissa ei pääsääntöisesti ole kameravalvontaa, mutta ne sijaitsevat päivystyspisteen tai vastaavan välittömässä läheisyydessä. Useissa tiloissa ei ole esimerkiksi wc:tä, asumisvarustusta eikä peseytymistiloja. Kaikissa säilytystiloissa ei ole hälytyslaitetta, jolla saataisiin tarvittaessa yhteys säilytystilaa valvovaan rajavartiomieheen.

Tulliviranomaisen säilyttämät henkilöt

Tulliviranomaisella on itärajalla sijaitsevilla Imatran, Vaalimaan, Niiralan, Sallan, Raja-Joosepin ja Vartiuksen raja-asemilla säilytystilat, joissa tulliviranomaisen pidättämiä ja kiinni ottamia henkilöitä säilytetään. Tilat ovat yhteisiä rajavartiolaitoksen kanssa. Muualla Suomessa ei tulliviranomaisella ole tiloja, jotka olisi osoitettu henkilöiden säilyttämistä varten. Tämän vuoksi esimerkiksi Helsingissä tulliviranomaisen kiinni ottama henkilö toimitetaan välittömästi poliisin säilytettäväksi, jollei häntä päästetä vapaaksi. Vuonna 2002 tulliviranomaiset pidättivät 366 henkilöä ja ottivat kiinni 533 henkilöä.

Useimmissa tapauksissa tulliviranomaisen kiinni ottamaa henkilöä säilytetään tullin tiloissa vain hyvin lyhyen aikaa, korkeintaan muutamia tunteja, minkä jälkeen hänet joko pidätetään ja siirretään poliisin tiloihin tai päästetään vapaaksi. Tulliviranomainen ei säilytä vangittuja henkilöitä.

Puolustusvoimien säilyttämät henkilöt

Puolustusvoimissa varuskunnan päävartio on vapautensa menettäneiden ensisijainen säilytystila. Säilyttäminen perustuu sotilasku-

rinpitolakiin (331/1983). Laki koskee henkilöitä, joihin sovelletaan rikoslain 45 luvun sotilasrikoksia koskevia säännöksiä. Keskeiset soveltamisen kohteena olevat henkilöryhmät ovat puolustusvoimien sotilasvirassa palvelevat ja asevelvollisuuttaan suorittavat.

Sotilaskurinpitolain 21 §:n mukaan kiinniotettua, pidätettyä tai vangittua henkilöä säilytetään päävartiossa tai muuten sotilasviranomaisen valvonnan alaisena taikka yleisessä vankilassa tai muussa säilytyspaikassa. Vuonna 2002 kiinni otettuja oli noin 300 ja pidätettyjä alle 20. Vuoden 2002 aikana säilytettävänä on ollut yksi vangittu.

Ulkomaalaislain perusteella säilöön otetun sijoittaminen

Voimassa olevan ulkomaalaislain 123 §:n 2 momentin (301/2004) mukaan ulkomaalaislain 121 §:n perusteella säilöön otettu ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava erityiseen ulkomaalaisten säilytykseen varattuun säilöönottoyksikköön. Ulkomaalainen voidaan kuitenkin lain 123 §:n 3 momentin (301/2004) mukaan sijoittaa poliisin pidätystiloihin, jos säilöönottoyksiköt ovat tilapäisesti täynnä tai jos ulkomaalainen otetaan säilöön kaukana lähimmästä säilöönottoyksiköstä, jolloin säilöönotto saa kestää enintään neljä vuorokautta. Lain 123 §:n 1 momentin (301/2004) mukaan säilöönotosta päättää kihlakunnan poliisilaitoksen, keskuspoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällystön kuuluva virkamies. Lyhytaikaisesta, enintään 48 tuntia kestävästä säilöönotosta voi päättää myös rajavartiolaitoksen oikeudellisen osaston osastopäällikkö, vähintään majurin arvoinen rajavartiomies, raja- tai merivartioston aluepäällikkö taikka rajatarkastusosaston päällikkö. Lain tultua voimaan niissä tapauksissa, joissa rajavartiolaitoksen virkamies on tehnyt päätöksen ulkomaalaisen lyhytaikaisesta säilöönotosta, on säilöön otettu ulkomaalainen jouduttu aina kuljettamaan poliisin pidätystiloihin.

Hallituksen esitykseen rajavartiolaitosta ja rajavyyhykettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp) sisältyy muun ohella ehdotus ulkomaalaislain muuttamiseksi. Ulkomaalaislain 123 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säilöön otettu ulko-

maalainen voitaisiin sijoittaa enintään 48 tunniksi myös rajavartiolaitoksen pidätystiloihin.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1. Kansainväliset sopimukset ja suosittukset

Kansainväliset sopimukset. Poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden kohtelun kannalta merkityksellisiä artikloja sisältyy useisiin Suomen ratifioimiin ihmisoikeussopimuksiin. Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset jakautuvat pääasiassa Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan neuvoston puitteissa hyväksytyihin sopimuksiin. Tärkeitä sopimuksia ovat Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1996 hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7—8/1976) sekä Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus. Suomi on ratifioinut Euroopan ihmisoikeussopimuksen vuonna 1990 (SopS 16—17/1990). Suomessa ovat voimassa myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen vuonna 1984 hyväksymä kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai alentavan kohtelun vastainen yleissopimus (SopS 59—60/1989) ja Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kieltämiseksi (SopS 16—17/1991). Alaikäisiä vapautensa menettäneitä koskevia velvoittavia sopimusmääräyksiä sisältyy myös lapsen oikeuksien yleissopimukseen (SopS 59—60/1991), joka on tullut Suomen osalta voimaan heinäkuussa vuonna 1991.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 7 artikla kieltää kidutuksen sekä julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun. Kaikkia vapautensa menettäneitä on yleissopimuksen 10 artiklan mukaan kohdeltava inhimillisesti ja heidän synnynnäistä ihmisarvoaan kunnioittaen. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun kannalta tärkeä periaate käy ilmi 10 artiklan 2 a kohdasta, jonka mukaan heidän kohtelussaan on

otettava huomioon heidän asemansa tuomitsemattomina henkilöinä. Tätä syyttömyysperiaatetta täydentää nuoria syytettyjä koskeva 10 artiklan 2 b kohdan erityissäännös, jonka mukaan nuoret syytettyt on pidettävä erillään aikuisista. Suomi on tehnyt yleissopimuksen 10 artiklan 2 b kohtaan varauman velvoitteen suhteen pitää nuoret syytettyt erillään aikuisista. Tämä varauma on edelleen voimassa.

Yleissopimuksen 14 artikla sisältää määräyksiä rikossyytteen tuomioistuinkäsittelystä ja syytetylle kuuluvista vähimmäistakeista, joilla on merkitystä poliisin säilyttämistä henkilöistä etenkin pidätetyille ja tutkintavangeille. Syytetyn on saatava tieto häntä vastaan nostetun syytteen sisällöstä ja syystä sekä aikaa ja mahdollisuuksia valmistella puolustustaan ja neuvotella itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan kanssa. Syytetyllä on oikeus olla läsnä tuomioistuimessa ja puolustautua itse henkilökohtaisesti tai valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Yleissopimuksen 9 artiklassa on käsitelty henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden suojaa. Vapautensa menettäneelle kuuluvat myös muut yleissopimuksessa suojatut oikeudet kuten yksityiselämän suoja (17 artikla), ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus (18 artikla), sananvapaus (19 artikla), kokoontumisvapaus (21 artikla), yhdistymisvapaus (22 artikla) ja perhe-elämän suoja (23) samalla tavoin kuin muillekin henkilöille. Vapautensa menettäneiden osalta näitä oikeuksia voidaan kuitenkin yleissopimuksessa hyväksytyllä tavalla rajoittaa kansallisella lainsäädännöllä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen tärkeimmät vapaudenriistoon liittyvät artiklat ovat 3, 5 ja 6 artikla. Ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on 5 artiklan mukaan viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet. Ihmisoikeussopimuksen 6 artikla vastaa asiallisesti olennaisilta osin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklaa. Vapaudenriiston kohteeksi joutuneen ihmisoikeussopimuksen muissa artikloissa tarkoitettut ihmisoikeudet ovat samalla tavoin suojat-

tuja kuin muidenkin henkilöiden ihmisoikeudet.

Suomi on ilmoittanut yksilövalitusoikeuden hyväksymisestä molempiin yleissopimuksiin. Vapautensa menettäneet voivat näin tehdä kohteluun koskevia valituksia sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevalla yleissopimuksella perustetulle ihmisoikeustoimikunnalle että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 lisäpöytäkirjalla perustetulle ihmisoikeustuomioistuimelle. Ihmisoikeussopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot eivät saa millään tavoin estää tämän oikeuden tehokasta käyttöä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 8 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklassa on vahvistettu pakkotyön kieltö, joka ei kuitenkaan estä yleissopimuksen tai ihmisoikeussopimuksen määräysten mukaisen vapaudenriiston yhteydessä tavanomaisesti määrättyä työtä.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on pidättävä erillään aikuisista, jollei katsota lapsen edun mukaiseksi menettellä toisin. Lapsella on myös oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnein muuten paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 40 artiklassa olevat esitutkinta- ja oikeudenkäyntimenettelyä koskevat määräykset vastaavat kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklaa ja ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa.

Konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 49—50/1980) 36 artiklan mukaan vastaanottajavaltion viranomaisten tulee viipymättä ilmoittaa lähettäjävaltion konsuliedustustolle, jos sen toimipiirissä oleva lähettäjävaltion kansalainen pidätetään taikka hänen vapautensa muulla tavoin riistetään, jos vapaudenriiston kohteena oleva henkilö ilmoittamista pyytää. Kaikki pidätetyt tai muulla tavoin vapautensa menettäneet henkilöt konsuliedustustolle osoittamat lähetykset on toimitettava viipymättä. Henkilön vapauden riistävän ja muun henkilöä säilyttävän viranomaisen on viipymättä ilmoitettava asianosaiselle hänen oikeuksistaan.

Kansainväliset suositukset. Merkittävimmät vapautensa menettäneen kohtelua koske-

vat kansainväliset suositukset on valmisteltu Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan neuvoston piirissä. Merkittävimmät tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevat kansainväliset suositukset ovat Yhdistyneiden Kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston 31 päivänä heinäkuuta 1957 hyväksymät vankeinhoidon vähimmäissäännöt ja Euroopan neuvoston ministerikomitean 12 päivänä helmikuuta 1987 hyväksymät Euroopan vankilasäännöt (R(87)3). Vapautensa menettäneen kohtelun kannalta tärkeitä suosituksia ovat myös Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 14 päivänä joulukuuta 1990 hyväksymät vankien kohtelun peruseriaatteet (45/111), 9 päivänä joulukuuta 1988 hyväksymät vapautensa menettäneen suojelua koskevat peruseriaatteet (43/173) ja 29 päivänä marraskuuta 1985 hyväksymät nuorisorikosoikeuden vähimmäissäännöt (Beijingin säännöt). Euroopan neuvostossa hyväksytyistä suosituksista tärkeimpiä ovat tutkintavankeja koskeva suositus (R(80)11) ja vankilan henkilökunnan asemasta ja koulutuksesta annettu suositus (R(66)26).

Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöissä ja Euroopan neuvoston vankilasäännöissä on yksityiskohtaiset säännöt vapautensa menettäneiden jakamisesta ryhmiin, majoittamisesta, hygienias- ta, vaatuksesta, ravinnosta, liikunnasta, terveydenhuollosta, kurinpidosta ja rangaistuksista, vapautensa menettäneille tiedottamisesta, yhteyksistä ulkomaailmaan, omaisuudesta, siirroista, henkilökunnasta, tarkastuksista, vapautensa menettäneiden työstä ja koulutuksesta. Vaikka säännöt onkin laadittu pitäen silmällä ensisijaisesti rangaistusta suorittavia vankeja, on säännöissä tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevia erityissäännöksiä.

Kansainvälisissä sopimuksissa tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen aseman ja kohtelun vertaamisessa rangaistusta suorittaviin vankeihin korostetaan syyttömysolettaman merkitystä. Syyttömysolettaman sisältöä selventävät syytetyille turvatut vähimmäisoikeudet, joita ovat oikeus saada tieto syytteiden sisällöstä, oikeus saada riittävästi aikaa puolustuksen järjestämiseksi, oikeus puolustautua itse tai itse valitsemansa oikeu-

denkäyntiavustajan välityksellä, oikeus kuulustella todistajia sekä oikeus saada maksutta tulkin apua, jos syytetty ei ymmärrä tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Nämä vähimmäisoikeudet liittyvät erityisesti esitutkintaan ja rikosoikeudenkäynnin järjestämiseen ja ne on turvattu pakkokeinolaissa, esitutkintalaissa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997).

Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissäännöissä tuomitsemattomana vankina pidetään henkilöä, joka on syytteen johdosta pidätetty tai vangittu ja jota pidetään säilössä poliisin toimesta tai tutkintavankilassa, mutta jonka asiaa ei ole vielä käsitelty tuomioistuimessa ja jota ei ole vielä tuomittu (sääntö 84). Tutkintavankien ja pidätettyjen kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja laitoksen turvallisuuden kannalta on välttämätöntä.

Vähimmäissääntöjen mukaan eri vapautensa menettäneiden ryhmät on pidettävä eri laitoksissa tai säilytystilan eri osissa siten, että jako tapahtuu vapautensa menettäneen sukupuolen, iän, rikosrekisterin laajuuden, vapaudenriiston laillisen syyn tai tarvittavan hoidon mukaisesti. Säilytystilassa, johon otetaan sekä miehiä että naisia, naisten osaston tulisi olla täysin erillinen. Siviilioikeudelliset vapautensa menettäneet tulisi pitää erillään rikosoikeudellisista vapautensa menettäneistä, nuoret vapautensa menettäneet olisi pidettävä erillään aikuisista vapautensa menettäneistä ja tuomitsemattomat vapautensa menettäneet olisi pidettävä erillään rangaistusta suorittavista vangeista (sääntö 8).

Vähimmäissääntöjen mukaan syyttömyysolettaman alaan kuuluviin tuomitsemattomiin syytettyihin on sovellettava sääntöjen 85—93 mukaista erityisjärjestelmää siten, ettei yksilön vapautta turvaavia määräyksiä saa loukata. Vapautensa menettäneet tulee pitää erillään tuomituista vangeista ja nuoret vapautensa menettäneet tulee pitää erillään aikuisista (sääntö 85). Vapautensa menettäneet saavat halutessaan hankkia omalla kustannuksellaan ruokaa säilytystilan ulkopuolelta poliisin henkilökunnan, perheen tai ystävien välityksellä, jos se on säilytystilan järjestyksen puitteissa mahdollista (sääntö 87). Vapautensa menettäneen on annettava pitää omia vaatteitaan, jos ne ovat puhtaita ja asial-

lisia (sääntö 88).

Vähimmäissääntöjen mukaan vapautensa menettäneen on myös sallittava hankkia omalla kustannuksellaan kirjoja, sanomalehtiä, kirjoitusvälineitä ja muita ajanvietetarpeita, jotka eivät haittaa oikeuskäsittelyä eivätkä säilytystilan turvallisuutta ja järjestystä (sääntö 90). Jos siihen on perusteltu syy, vapautensa menettäneen oman lääkärin tai hammaslääkärin on sallittava käydä tapamassa ja hoitamassa vapautensa menettäneitä (sääntö 91). Vapautensa menettäneelle tulee tarjota mahdollisuus tehdä työtä, mutta häneltä ei tule sitä edellyttää. Jos vapautensa menettänyt tekee työtä, hänelle tulee maksaa siitä palkkaa (sääntö 89). Vapautensa menettäneen on sallittava välittömästi ilmoittaa perheelleen kiinni ottamisestaan ja hänelle pitää antaa kohtuulliset mahdollisuudet yhteydenpitoon perheensä ja ystäviensä kanssa vain sellaisin rajoituksin ja sellaisen valvonnan alaisena, jota oikeuskäsittely, säilytystilan turvallisuus ja järjestys vaativat (sääntö 92). Puolustuksensa järjestämiseksi vapautensa menettäneen on saatava anoa ilmaista oikeusavustajaa sekä tavata avustajaansa puolustuksen valmistelua ja luottamuksellisten ohjeiden antamista varten. Poliisi saa valvoa keskustelua siten, ettei keskustelua voida kuunnella (sääntö 93).

Euroopan neuvoston vankilasäännöt sisältävät paljolti Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissääntöjen kanssa samankaltaisia suosituksia. Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntö 11 sisältää vankeinhoidon vähimmäissääntöihin verrattuna yksityiskohteisempia määräyksiä vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä. Vapautensa menettäneitä säilytystilaan sijoittaessa tulee ottaa huomioon vapautensa menettäneen oikeudellinen ja laillinen asema tutkintavankina, pidätettynä tai kiinni otettuna, hoidon vaatima erityiskohtelu, terveydellinen tila, sukupuoli ja ikä. Vapautensa menettäneet tulisi pitää erillään tuomituista vangeista, jos vapautensa menettänyt itse ei suostu yhteismajoitukseen tai hyödyllisiin yhteistoimintoihin (sääntö 11).

Vankilasääntöjen mukaan vapautensa menettäneiden kohtelussa ei saa käyttää enempää rajoituksia, kuin on välttämätöntä rangaistusmenettelyn ja säilytystilan turvalli-

suuden kannalta (sääntö 91). Vapautensa menettäneen tulee antaa pitää yhteyttä perheeseensä ja muutenkin säilytystilan ulkopuolelle (sääntö 92). Puolustuksen järjestämiseksi vapautensa menettäneen tulee saada tavata valitsemaansa oikeusavustajaa. Erityisesti vapautensa menettäneelle tulee antaa ilmaiset tulkin palvelut, jotta hän voi pitää yhteyttä oikeushallintoon ja avustajaansa. Vapautensa menettäneen ja hänen oikeusavustajansa välisiä keskusteluja voidaan valvoa siten, ettei keskustelua voida kuunnella (sääntö 93). Vapautensa menettäneiden tulisi saada nukkua omissa erillisissä huoneissaan (sääntö 94). Vankilasäännöissä on lisäksi suositukset omien vaatteiden käytöstä (sääntö 95), mahdollisuudesta työntekoon (sääntö 96), kirjallisuuden ja muiden ajanvietetarpeiden hankkimisesta (sääntö 97) ja mahdollisuudesta yksityis- tai hammaslääkärin tapaamiseen (sääntö 98).

Nuorisorikosoikeuden vähimmäissääntöjen eli Beijingin sääntöjen mukaan (säännöt 13 ja 26) nuoret rikoksentehtäjät on sijoitettava erillään aikuisista vapautensa menettäneistä joko erillisiin laitoksiin tai eri osastoille.

Ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot. Eurooppalaisella kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämiseksi solmitulla yleissopimuksella on perustettu komitea, jonka tehtävänä on yleissopimuksen 1 artiklan mukaan käyntejä tekemällä tutkia vapaudenriiston kohteeksi joutuneiden henkilöiden kohtelua. Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) on tehnyt Suomeen tarkastuskäyntejä vuosina 1992, 1998 ja 2003. Komitea on antanut tarkastusraporteissaan useita suosituksia poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelun kehittämiseksi Suomessa. Tutkintavankien osalta komitean raportteja on käsitelty hallituksen esityksessä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

CPT on 12 päivänä maaliskuuta 1999 antamassaan raportissa muistuttanut Suomen valtiota niistä vaatimuksista, joita komitea asettaa poliisin ja rajavartiolaitoksen pidätettyjen ja kiinni otettujen säilytykseen käytettävälle tiloille. Sellien pitäisi olla puhtaita ja

riittävän kokoisia siihen henkilömäärään nähden, jota niissä säilytetään. Selleissä pitäisi olla riittävä valaistus, jolla komitea on tarkoittanut lukemiseen riittävää valaistusta muina kuin lepoaikoina. Olisi myös suositeltavaa, että selleihin pääsisi luonnonvaloa, minkä lisäksi sellien pitäisi olla tuuletettuja. Selleissä pitäisi myös olla sänky, penkki tai muu vastaava leposija ja yön yli säilössä pidettävälle pitäisi antaa puhdas patja ja peitto.

CPT:n mukaan säilöön otetuille pitäisi antaa mahdollisuus luontaisten tarpeidensa tekemiseen ja heidän käyttöönsä pitäisi antaa asianmukaiset peseytymistilat. Säilöön otetuille pitäisi antaa mahdollisuus juomaveden saamiseen ja heille pitäisi antaa ruokaa asianmukaisina aikoina, mihin kuuluisi vähintään yksi kunnollinen ateria päivässä. Vähintään 24 tuntia säilössä pidettävälle pitäisi järjestää henkilökohtaisen hygienian hoitamiseksi tarpeelliset välineet sekä mahdollisuuksien mukaan tilaisuus ulkotiloissa tapahtuvaan liikuntaan. Komitea on painottanut myös sitä, että pidempiaikaisesti poliisin säilytystilassa säilytettävillä henkilöillä, kuten tutkintavangeilla ja ulkomaalaislain perusteella kiinni otetuilla henkilöillä, on oikeus edellyttää säilytysolosuhteilta enemmän kuin lyhytaikaisesti säilytettävillä henkilöillä. Komitea on painottanut kolmea säilöön otetun oikeutta: oikeutta ilmoittaa tilanteestaan omaiselle tai muulle kolmannelle osapuolelle, oikeutta oikeusavustajaan ja oikeutta lääkäriin. Näiden oikeuksien toteutumisen pitäisi komitean mielestä alkaa heti vapauden menetyksen alkaessa.

CPT on antanut aineellisia suosituksia vapautensa menettäneiden kohtelusta raporteissa CPT/Inf (92) 3, CPT/Inf (96) 21 ja CPT/Inf (2002) 15. Näissä raporteissa komitea on tuonut esille Suomen yhteydessä käsiteltyjen seikkojen lisäksi useita yleisiä poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden kohtelua koskevia suosituksia. Poliisin tiloissa tapahtuvan säilytyksen osalta komitea on korostanut erityisesti toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeutta ilmoittaa vapautensa menettämisestä valitsemalleen kolmannelle taholle kuten perheenjäsenelle, ystävälle tai konsulaattiin, oikeutta saada käyttää oikeudellista avustajaa sekä oikeutta pyytää tarkastusta valitsemansa lääkärin toimesta

poliisiviranomaisten hankkiman lääkärin suorittamien tarkastusten lisäksi. Poliisin tiloissa säilytettäväksi otettaville pitäisi erikseen viipymättä ilmoittaa kaikista heidän oikeuksistaan heidän ymmärtämällään kielellä, mikä tulisi suorittaa heti vapauden menetyksen alkaessa. Vapautensa menettäneeltä tulisi myös pyytää kuittaus siitä, että hänelle on kerrottu hänen oikeuksistaan.

CPT:n käsityksen mukaan vapautensa menettäneiden perustavanlaatuisen oikeussuojatakeiden turvaamista edistäisi sekä todennäköisesti poliisin työtä helpottaisi, jos jokaisesta vapautensa menettäneestä olisi yksi kattava rekisteri. Tähän rekisteriin voitaisiin merkitä kaikki vapauden menetykseen liittyvät seikat ja niiden suhteen suoritettujen toimenpiteet kuten vapauden riiston peruste ja aika, oikeuksista ilmoittaminen, merkit vammoista tai henkisistä sairauksista, milloin sukulaiselle, konsulaatille tai lakimiehelle on ilmoitettu ja milloin nämä ovat vierailleet vapautensa menettäneen luona, milloin vapautensa menettäneelle on tarjottu ruokaa, milloin vapautensa menettänyt on siirretty tai vapautettu ja niin edelleen. Useiden asioiden, kuten vapautensa menettäneen hallussa olevien esineiden, oikeuksista kertomisen, oikeuksien käyttämisen sekä oikeuksista luopumisen, osalta tulisi hankkia vapautensa menettäneen allekirjoitus tai selittää, miksi allekirjoitusta ei ole saatu. Vapautensa menettäneen oikeudellisella avustajalla pitäisi olla mahdollisuus tutustua rekisteriin merkittyihin tietoihin.

CPT on pitänyt tärkeänä, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelustaan tekemien valitusten käsittelyä varten olisi olemassa riippumaton järjestelmä.

CPT on korostanut poliisin tiloissa tapahtuvan säilytyksen lyhytaikaisuutta ja hyväksyntä, ettei poliisin tiloilta voida edellyttää yhtä hyviä ulkoisia puitteita kuin vapautensa menettäneiden pidempiaikaiseen säilytykseen tarkoitetuilta tiloilta. Sellien koon osalta komitea on katsonut tavoiteltavaksi kauemmin kuin muutaman tunnin ajan vapautensa menettäneiden säilytykseen käytettävien sellien osalta, että ne olisivat 7 neliömetrin kokoisia, että seinien väli olisi vähintään 2 metriä ja että katon ja lattian väli olisi 2,5 metriä.

2.2.2. *Ulkomainen lainsäädäntö*

Ruotsi

Rikosepäilyn perusteella vangittujen ja pidätettyjen kohtelua säännellään lailla tutkintavankien ja pidätettyjen ynnä muiden kohtelusta (lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl.) Lakiin liittyen hallitus on antanut yksityiskohtaisemmat määräykset asetuksella vangittujen ja pidätettyjen ynnä muiden kohtelusta (förordningen (1976:376) om behandling av häktade och anhållna m.fl.) Tarkempia määräyksiä vangittujen kohtelusta vankeinhoitolaitoksen vastuulla olevissa tiloissa on annettu keskusviraston määräyksellä vankilamääräysten muodossa (Häktesföreskrifterna (KVVFS 1997:15)). Poliisin ylijohdon (Rikspolisstyrelsen) vastuulla olevien tilojen osalta tarkempia määräyksiä on annettu poliisin ylijohdon määräyksillä ja yleisillä ohjeilla henkilöiden säilytyksestä poliisin tiloissa (Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förvaring av personer i polisarrest (RPS FS 1995:1 FAP 102-1)).

Tutkintavankien ja pidätettyjen ynnä muiden kohtelusta annetun lain 1 §:ssä on säädetty vapauden menetyksen yleisperiaate. Pidätetyn tai kiinni otetun vapautta ei saa rajoittaa enempää kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus sekä järjestys ja turvallisuus vaativat. Vapautensa menettänyttä on kohdeltava siten, että vapauden menetyksestä aiheutuvia haittoja voidaan ehkäistä. Lain 2—2 c §:ssä ovat säännökset vapautensa menettäneen tarkastamisesta, henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja päiheteettömyyden valvonnasta. Lain 3 §:n mukaan vapautensa menettänyt voi halutessaan oleskella toisten vapautensa menettäneiden kanssa. Yhdessäoloa ei kuitenkaan sallita, jos siitä voi aiheutua vaaraa turvallisuudelle tai rikoksen selvittämiseksi taikka vaaraa todisteiden hävittämisestä. Vapautensa menettäneiden säilytys ja yhdessäolo muiden vapautensa menettäneiden kanssa on järjestettävä siten, etteivät vapautensa menettäneet voi vaikuttaa muihin samassa asiassa kiinni otettuihin vapautensa menettäneisiin.

Lain 4 §:n mukaan vapautensa menettäneelle on annettava terveyden- ja sairaanhoi-

toa ja hänet voidaan tarvittaessa siirtää säilytystilan ulkopuolelle hoidettavaksi. Vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus tehdä työtä tai tarjottava muuta toimintaa. Vapautensa menettänyt saa lain 5 §:n mukaan tehdä myös itse hankkimaansa työtä, jollei siitä aiheudu haittaa.

Lain 6 §:n mukaan vapautensa menettäneelle on annettava mahdollisuus radio- ja televisio-ohjelmien sekä lehtien seuraamiseen. Vapautensa menettäneellä on oikeus hankkia kirjallisuutta ja muuta tavaraa säilytystilan ulkopuolelta. Näitä vapautensa menettäneen oikeuksia voidaan rikoksesta epäillyn osalta rajoittaa todisteiden hävittämiskaaran tai muun rikoksen selvittämiseksi aiheutuvan vaaran perusteella. Vapautensa menettänyt saa lain 7 §:n mukaan pitää soveltuvin osin hallussaan rahansa ja arvoesineensä mutta ei kuitenkaan päihdyttäviä aineita. Lain 8 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei siihen ole erityisen painavia esteitä.

Vapautensa menettäneen kirjeenvaihto-oikeutta muiden kuin valvovien viranomaisien kanssa voidaan rajoittaa, mutta kirjeitä ei saa lain 9 §:n mukaan avata ilman vapautensa menettäneen suostumusta. Lain 11 ja 12 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita ja olla puhelimitse yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle, jollei siitä aiheudu vaaraa turvallisuudella tai rikoksesta epäillyn osalta vaaraa todisteiden hävittämiskäytännön perusteella. Samoilla perusteilla tapaamista voidaan valvoa ja puhelua kuunnella. Tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaa- ja suostuu henkilöntarkastukseen. Vapautensa menettänyt voi lain 13 §:n mukaan saada poistumisluvan vain vaikeasti sairaana olevan omaisen luona vierailemisen tai tämän hautajaisiin osallistumisen vuoksi tai muusta erityisen painavasta syystä. Vapautensa menettäneen kahlehtimisesta säädetään lain 15 §:ssä.

Ruotsissa voimassa oleva pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskeva lainsäädäntö vastaa, niiltä osin kuin kohteluun liittyviä kysymyksiä on Suomessa lain ja asetusten tasolla säännelty, olennaisilta osiltaan Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Laissa

vangittujen ja pidätettyjen ynnä muiden kohtelusta on kuitenkin Suomessa voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna selkeämmin kirjattu ne periaatteet, joiden perusteella pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksia saadaan rajoittaa.

Kaikkien vapautensa menettäneiden osalta sovellettava peruste vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittamiselle on oikeuden käyttämisestä turvallisuudelle aiheutuvan vaaran torjuminen. Rikosepäilyn vuoksi vapautensa menettäneiden osalta perusteena voi lisäksi olla esitutkinnan intressin turvaaminen eli oikeuden käyttämistä voidaan rajoittaa tai se voidaan estää, jos oikeuden käyttämisestä aiheutuisi vaaraa todisteiden hävittämiskäytännön perusteella. Ruotsissa omaksutun systemaattisen järjestelmän mukaan nämä perusteet toistetaan nimenomaisesti niiden vapautensa menettäneiden oikeuksien yhteydessä, joita mainituilla perusteilla voidaan rajoittaa.

Jos rikosepäilyn perusteella vapautensa menettäneen oikeuksia yhteydenpitoon rajoitetaan sillä perusteella, että yhteydenpidosta aiheutuisi vaaraa todisteiden hävittämiskäytännön perusteella, tekee rajoittamista tarkoittavan päätöksen tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Vapautensa menettäneen vaatimuksesta tuomioistuimella on tutkia tutkinnanjohtajan tai syyttäjän määräämän kiellon. Jos pidätetty vangitaan, päättää tuomioistuin oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 a §:ssä tarkoitetulla tavalla, saadaanko tutkintavangin yhteyksiä laitoksen ulkopuolelle rajoittaa. Jos myöhemmin ilmenee syy rajoittaa tutkintavangin yhteyksiä rangaistuslaitoksen ulkopuolelle, syyttäjä voi päättää rajoituksesta, vaikkei tuomioistuin olisikaan antanut lupaa yhteyksien rajoittamisella.

Lukuun ottamatta toimenpiteitä, joiden osalta on erikseen toisin säädetty, vapautensa menettäneiden kohteluun liittyvistä kysymyksistä päättää säilytystilan esimies. Säilytystilan esimieheksi tulisi nimetä vähintään komisarion arvoinen poliisimies. Poliisiviranomainen voi määrätä vähintään tarkastajan virkaan nimitetyn tai tarkastajan virkaa hoitavan muun virkamiehen ratkaisemaan sellaisia kysymyksiä, joita säilytystilan esimies ei ratkaise.

Poliisin noudattaman käytännön mukaan poliisin säilytystiloissa säilytettävien henkilöiden tila käydään tarkastamassa viidentoista minuutin välein. Tarkastuskäytien suorittaminen kirjataan säilytystilan päiväkirjaan.

Päihtyneiden huostaanotosta säädetään laissa päihtyneiden huostaanotosta (lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m.). Lain 1 §:n mukaan poliisilla on oikeus huostaanottaa tapaamansa henkilö, joka ei alkoholijuomien tai muiden päihdeaineiden aiheuttaman päihtymystilan vuoksi pysty pitämään huolta itsestään ja aiheuttaa näin vaaraa itselleen tai jollekin toiselle. Päihtymyksen vuoksi poliisi ei kuitenkaan voi huostaanottaa henkilöä, joka tavaataan hänen omasta asunnostaan tai jonkun toisen asunnosta.

Huostaanotto tulee lain 2 §:n mukaan suorittaa siten, ettei siitä aiheudu huostaan otettavalle enempää haittaa, kuin on välttämätöntä, ja ettei huostaanotto herätä tarpeetonta huomiota. Jos huostaan otetun terveydentilaa siitä vaatii, on lain 3 §:n mukaan lääkärin tutkittava huostaan otettu niin pian kuin mahdollista. Jos huostaan otetulle ei anneta hoitoa sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa eikä hänestä voida huolehtia muulla tapaa eikä häntä voida vapauttaa, voidaan huostaan otettu lain 4 §:n mukaan ottaa säilöön. Huostaan otettu voidaan ottaa säilöön myös, jos se on tarpeen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta.

Lain 5 §:n mukaan huostaanottopäätöksen tehneen poliisimiehen on viipymättä ilmoitettava säilöönnotosta esimiehelleen, jonka on viipymättä tutkittava päätös. Huostaan otettua on lain 6 §:n mukaan jatkuvasti tarkkailtava, ja jos hänen terveydentilansa sitä vaatii, huostaan otettu on viipymättä toimitettava sairaalaan tai hänelle on muuten annettava lääkärin hoitoa. Huostaan otetulle on lain 7 §:n mukaan ilmoitettava niin pian kuin mahdollista huostaanoton perusteesta.

Jos huostaan otetun katsotaan olevan yhteiskunnan antaman avun tarpeessa, on poliisin ennen huostaanoton kumoamista annettava huostaan otetulle neuvoja ja valistusta. Huostaan otettu on vapautettava niin pian, kun se on mahdollista aiheuttamatta haittaa hänelle itselleen eikä huostaanoton syytä enää ole. Vapauttaminen on kuitenkin aina

suoritettava kahdeksan tunnin kuluessa huostaan ottamisesta, jollei poikkeuksellisesti ole huostaan otetun oman intressin mukaista saada jäädä säilöön vielä kahdeksaa tuntia lyhyemmäksi ajaksi. Alkoholijuomat ja muut päihdyttävät aineet sekä huumausaineiden käyttöön soveltuvat tarvikkeet on lain 8 §:n mukaan otettava pois huostaan otetulta ja ne on todisteellisesti tuhottava, jos ei ole erityisiä syitä palauttaa niitä vapauttamisen jälkeksi.

Jos henkilö otetaan kiinni oikeudenkäymiskaaren 24 luvun mukaisesti, ei häntä päihtyneiden huostaanotosta annetun lain 9 §:n mukaan saada ottaa huostaan. Jos on syytä ottaa henkilö säilöön sekä poliisilain 13 §:n 2 momentin että päihtyneiden huostaanotosta annetun lain perusteella, sovelletaan lakia päihtyneiden huostaanotosta.

Järjestyksenvalvojalla on päihtyneiden huostaanotosta annetun lain 10 §:n mukaan samanlainen oikeus päihtyneen henkilön säilöönnottoon kuin poliisilla, jollei järjestyksenvalvojan määräyksestä muuta johdu.

Norja

Norjassa pidättämistä koskevat säännökset sisältyvät rikosprosessilakiin (Lov om rettegangsmåten i straffesaker). Lain 171—176 §:ssä säädetään niistä edellytyksistä, joilla tuomioistuini, syyttäjä, poliisi tai tekijän verekseltään tavannut muu henkilö voi pidättää rikoksesta epäillyn.

Pidätetylle on lain 177 §:n mukaan ilmoitettava rikos, josta häntä epäillään. Lain 178 §:n mukaan pidättäminen on suoritettava niin huomaavaisesti, kuin se olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista. Pidätetyltä on otettava pois esineet, joita pidätetty voisi käyttää väkivaltaan tai pakenemiseen. Esineiden löytämiseksi pidätetty saadaan tarkastaa. Poliisin on lain 180 §:n mukaan niin pian, kuin se on mahdollista, annettava pidätetylle mahdollisuus lausunnon antamiseen siten, kuin siitä tarkemmin säädetään lain 230, 232 ja 233 §:ssä.

Syyttäjän on lain 182 §:n mukaan ilmoitettava pidättämisestä pidätetyn perheenjäsenelle tai muulle pidätetyn osoittamalle henkilölle. Jos syyttäjä haluaa pitää pidätetyn vapau-

tensa menettäneenä, on syyttäjän lain 183 §:n mukaan niin pian kuin mahdollista, ja jos mahdollista vuorokauden kuluessa pidättämisestä, vaadittava pidätetyn vangitsemista tuomioistuimessa. Lain 186 §:n mukaan pidätetyllä on oikeus valvomattomaan kirjalliseen ja suulliseen yhteydenpitoon julkisen puolustajansa kanssa. Rikosprosessilain 186 §:n 3 momentin mukaan pidätetyn kohteluun noudatettiin muutoin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 4 luvun säännöksiä.

Poliisin toimivallasta puuttua henkilöiden vapauteen muuten kuin rikosprosessilaissa säädetyillä perusteilla säädetään poliisilaissa (LOV 1995-08-04 nr 53: Lov om politiet). Lain 8 §:ssä säädetään niistä perusteista, joilla poliisilla on oikeus ottaa henkilö kiinni enintään neljän tunnin ajaksi. Poliisilla on poliisilain 9 §:n mukaan oikeus ottaa kiinni henkilö, joka alkoholin tai muun päihdyttävän aineen aiheuttaman päihtymyksen vuoksi häiritsee yleistä järjestystä tai aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisilla on oikeus ottaa päihtymyksen vuoksi kiinni ottamansa henkilö säilöön. Päihtynyttä ei saa pitää säilössä kauempaa, kuin on välttämätöntä, eikä koskaan sen yli, kun henkilö on selvinnyt. Päihtyneelle voidaan suorittaa hänen tilansa edellyttämiä lääketieteellisiä tutkimuksia.

Poliisin toimivallasta ottaa kiinni yleistä järjestystä ja turvallisuutta häiritseviä henkilöitä on annettu tarkempia säännöksiä oikeusministeriön poliisiosaston 26 päivänä kesäkuuta 1990 antamissa poliisiohjeissa (FOR 1990-06-22 nr 3963: Alminnelig tjenesteinstruks for politiet). Poliisi voi poliisiohjeiden 9—1 §:n mukaan ottaa kiinni ja ottaa säilöön sen, joka päihtymyksen tai muun syyn vuoksi häiritsee yleistä järjestystä tai häiritsee muita, jos poliisilla lain tai tavan mukaan on tällainen oikeus. Säilöön ottamisen pitää lisäksi olla tarpeellista ja puolustettavaa ottaen huomioon häiriön tai loukkauksen laadun, asianosaisen iän, mahdollisuudet häiriön estämiseen muulla tavoin sekä muut olosuhteet. Päihtynyttä henkilöä ei tulisi ottaa säilöön, jos hänellä on asunto ja hänen voidaan olettaa pääsevän sinne omin avuin ilman enempää häiriötä.

Poliisiohjeiden 9—2 §:n mukaan sekä vartijan että kiinni ottamisen suorittaneen poliisi-

simiehen on tarkastettava pidätetyn terveydentila ja selvitettävä, onko lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilöstön suorittama tarkastus tarpeellinen. Jos pidätetty on alle 18-vuotias, on hänen vanhemmilleen tai huoltajalleen tehtävä ilmoitus. Jos ulkomaalainen otetaan säilöön tai hänen vapautensa muuten riistetään, on ulkomaalaiselle ilmoitettava hänen oikeudestaan vaatia ilmoituksen tekemistä asianomaiselle konsuliedustustolle.

Jos henkilö otetaan säilöön, on hänet poliisiohjeiden 9—3 §:n mukaan tarkastettava ja häneltä on otettava rahat, arvoesineet, alkoholi ja muut päihdyttävät aineet sekä esineet, joilla hän voisi vahingoittaa itseään tai toisia. Poliisiohjeiden 9—4 §:n mukaan säilöön otettua on valvottava vahinkojen estämiseksi. Jos säilöön otetun terveydentila sitä edellyttää, on hänelle järjestettävä lääkärinhoitoa. Säilöön otetun tilasta riippuen ja olosuhteet muutenkin huomioon ottaen poliisin on huolehdittava siitä, että säilöön otetulle järjestetään hänen tarpeidensa edellyttämällä tavalla ruokaa ja juomaa. Säilöön otettua on tarkkailtava puolen tunnin välein ja tarkastuskäynnit on merkittävä vartiointipäiväkirjaan.

Säilöön otettu on poliisiohjeiden 9—5 §:n mukaan vapautettava heti, kun vapaudenriiston peruste on poistunut. Poliisiohjeiden 9-7 §:n mukaan sellien puhtaanapito on järjestettävä terveydenhuoltoviranomaisten ohjeiden mukaisesti ja niin usein, kun siihen on aihetta. Poliisiohjeiden 9 luvussa annettuja määräyksiä noudatetaan poliisiohjeiden 9-8 §:n mukaan soveltuvien osin myös poliisin muilla perusteilla kiinni ottamien henkilöiden kohteluun.

Laki rangaistuksen täytäntöönpanosta (lov 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff mv.) on annettu 18 päivänä toukokuuta 2001 ja se on tullut voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2002. Laki sisältää säännökset vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta, tutkintavankeudesta, rikosoikeudellisista erityis-seuraamuksista sekä yhdyskuntapalvelusta. Laki on korvannut Norjassa 40 vuotta voimassa olleen vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa koskeneen lainsäädännön. Uuden lain esitöiden yksityiskohtaisten perustelujen mukaan laissa käytetty tutkintavangin käsite pitää sisällään sekä vangituksi määrätty henkilöt että rikosprosessilain perusteella pidäte-

tyt henkilöt. Lakia sovelletaan näin myös poliisin rikosprosessilain perusteella pidättämiin henkilöihin.

Tutkintavankien ja pidätettyjen kohtelua koskevat erityissäännökset sisältyvät rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 4 lukuun. Pääsääntö tutkintavankien ja pidätettyjen kohtelussa on ilmaistu lain 46 §:ssä, jonka mukaan tutkintavankiin tai pidätettyyn ei saa kohdistaa ankarampia rajoituksia kuin on välttämätöntä pidättämisen tarkoituksen tai laitoksen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Vapauden menetyksen haitallisia vaikutuksia tulee mahdollisuuksien mukaan estää. Lain 47 §:n mukaan vapautensa menettänyt on sijoitettava niin lähelle kotipaikkaansa kuin on käytännössä mahdollista, jos tutkinnalliset syyt eivät sitä estä. Vapautensa menettänyttä ei voida ilman hänen suostumustaan sijoittaa samaan huoneeseen toisen vapautensa menettäneen kanssa. Vapautensa menettäneellä on lain 49 §:n mukaan oikeus osallistua työhön ja muihin toimintoihin, mutta hänellä ei ole velvollisuutta osallistua tällaisiin toimintoihin. Vapautensa menettänyt voidaan kuitenkin velvoittaa osallistumaan laitoksen puhtaanapito- ja muihin taloustöihin. Lain 50 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus käyttää omia varojaan, jos siitä ei aiheudu haittaa laitoksen järjestykselle ja turvallisuudelle. Vapautensa menettäneellä on lain 51 §:n mukaan mahdollisuus tavata omaa lääkäriään tai hammaslääkärin, jos siihen on hyväksyttävä syy. Lääkkeiden määräämisen tulee kuitenkin tapahtua yhteistyössä laitoksen sairaanhoitohenkilöstön kanssa.

Tutkintavankien ja pidätettyjen kohteluun sovelletaan rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 52 §:n mukaan pääsääntöisesti samoja säännöksiä kuin vankeusrangaistusta suorittaviin vankeihin. Tutkintavankiin ja pidätettyihin ei kuitenkaan sovelleta rangaistuksen suorittamista erityisessä laitoksessa (12 §), siirtämistä vähempien rajoitusten alaiseen vankilaan (15 §), vankeusrangaistuksen suorittamista vankilan ulkopuolella (16 §), oleskelua vankilan ulkopuolella (20 §), poistumislupaa (33 §), rangaistuksen suorittamisen keskeyttämistä (35 §), ehtojen asettamista poistumislupalle ja rangaistuksen suorittamisen keskeyttämiseksi (36 §) eikä eh-

donalaista vapauttamista (41—45 §) koskevia määräyksiä.

Tutkintavankiin ja pidätettyihin soveltuvat näin sairaalaan sijoittamista (13 §), siirtämistä laitosten välillä (14 §), päivärahan maksamista (19 §), ulkoilua (22 §), uskontoa ja sielunhoitoa (23 §), uutislähettyksiä ja haastatteluja (24 §), henkilökohtaista omaisuutta (26 §), henkilöiden ja tilojen tarkastamista (27 §), vapautensa menettäneiden sellien tarkastamista (28 §), päihteettömyyden valvontaa (29 §), erillään pitämistä muista vapautensa menettäneistä (37 §), voimakeinojen käyttämistä (38 §), välitöntä erillään pitämistä (39 §) ja kurinpitotoimenpiteitä (40 §) koskevat säännökset. Jos tutkintavankiin tai pidätetyn oikeutta yhdessäoloon muiden vapautensa menettäneiden kanssa ja muuhun yhteydenpitoon ei ole rajoitettu, soveltuvat tutkintavankiin tai pidätettyyn myös yhdessäoloa (17 §), työntekoa ja muita toimintoja (18 §), vapaa-ajan toimintoja (21 §), yhteistyöelintä (25 §), kirjeenvaihtoa (30 §), vierailuja (31 §) ja puhelimen käyttöä (32 §) koskevat säännökset.

Tanska

Tanskassa pidättämistä koskevat säännökset sisältyvät oikeudenkäymislain (lov om rettens pleje) 69 lukuun. Lain 758 §:n mukaan pidätys on suoritettava niin huomaavaisesti, kuin olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista. Pidättämisen yhteydessä poliisilla on oikeus tarkastaa pidätetty ja ottaa pidätetyltä pois esineet, joita pidätetty voisi käyttää väkivaltaan tai karkaamiseen taikka joista muuten voisi aiheutua vaaraa pidätetylle itselleen tai muille henkilöille. Poliisi voi ottaa pidätetyltä pois myös tällä olevat rahavarat. Pidätetyn vapautta ei saa rajoittaa muuten kuin mitä pidättämisen tarkoitus taikka järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen välttämättä vaativat. Poliisin on niin pian kuin mahdollista ilmoitettava pidättämisen syy.

Oikeusministeriö on 20 päivänä tammikuuta 1997 lähettänyt kiertokirjeen poliisille ja syyttäväviranomaisille pidättämisestä ilmoittamisesta läheiselle tai muulle sekä pidätetyn oikeudesta yhteydenpitoon asianajajaan ja

pidätetyn mahdollisuudesta lääkäriin (CIS nr 11021, 20/01/1997). Kiertokirjettä sovelletaan soveltuvin osin pidätettyjen lisäksi myös muihin poliisin tiloissa säilytettäviin henkilöihin. Kiertokirjeen mukaan pidätetyn vapautta ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä pidättämisen tarkoituksen toteuttamiseksi ja järjestyksen ylläpitämiseksi. Kiertokirjeessä todetaan, ettei pidätyksen lyhytaikaisuuden vuoksi ole tarvetta säännellä pidätettyjen kohtelua lain tasolla. Pidätyksestä ilmoittaminen läheiselle, työnantajalle ja asianajajalle sekä muut vastaavat kysymykset voidaan säännellä ohjeellisilla määräyksillä. Alle 18-vuotiaiden pidätettyjen osalta vanhemmille tai muille tahoille ilmoittamista säännellään valtakunnansyyttäjän 4 päivänä elokuuta 1966 antamassa kiertokirjeessä nro 174. Ulkomaisella pidätetyllä on oikeus ottaa yhteys kotimaansa lähetystöön tai konsulaattiedustustoon.

Oikeusministeriön 20 päivänä tammikuuta 1997 antaman kiertokirjeen mukaan poliisin on annettava pidätetylle ilman aiheetonta viivästystä mahdollisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle tärkeälle henkilölle kuten työnantajalle pidätyksestä, jollei olisi perusteltua syytä olettaa, että pidätetty pyrkisi vaikeuttamaan asian selvittämistä todisteita hävittämällä tai vaikuttamalla muihin henkilöihin. Mahdollisuus ilmoitukseen tulee järjestää välittömästi sen jälkeen, kun pidätetty on toimitettu poliisiasemalle. Jos välittömästi poliisiasemalle toimittamisen yhteydessä ei ole mahdollista arvioida, onko olemassa vaaraa asian selvittämisen vaikeuttamisesta, on poliisin ratkaistava kysymys ilman aiheetonta viivästystä. Jos esitutinnan suorittaminen sitä vaatii, ilmoituksen tekee poliisin palveluksessa olevan virkamies.

Kiertokirjeen mukaan pidätetylle on ilman aiheetonta viivästystä annettava mahdollisuus ottaa yhteyttä asianajajaan, joka täyttää oikeudenkäymislainsäädännön tarkoitetulle puolustajalle asetetut vaatimukset. Pidätetylle on annettava hänen tarvitsemansa lääkärihoito viemällä pidätetty sairaalaan tai kutsumalla lääkäri poliisiasemalle. Jos pidätetty haluaa tavata lääkärin, on poliisin ilman aiheetonta viivästystä annettava pidätetylle mahdollisuus ottaa yhteyttä lääkäriin. Pidätetyn toivomusta saada olla yhteydessä nimettyyn

lääkäriin on noudatettava, jos se on käytännössä mahdollista järjestää eikä siitä aiheudu vaaraa turvallisuudelle. Jos pidätettyä ei hänen päihtymystilansa vuoksi voida kuulustella, on poliisin lykättävä kuulustelua. Samoin voi olla, että päihtynyt pidätetty pystyy vasta myöhemmässä vaiheessa käyttämään oikeuttaan ottaa yhteyttä asianajajaan, jolloin pidätetylle tulee tällainen mahdollisuus tarjota. Alle 18-vuotiaiden osalta on meneteltävä valtakunnansyyttäjän 4 päivänä elokuuta 1966 antaman ohjeen mukaisesti kiinnittäen erityisesti huomiota ilmoitukseen kotiin sekä sosiaaliviranomaisille.

Saksa

Saksan liittovaltion rakenteen vuoksi poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua koskeva lainsäädäntö kuuluu lähtökohtaisesti kuudentoista osavaltion toimivallan alaan. Vaikka pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskeva lainsäädäntö poikkeaa osavaltioiden välillä, ovat pääperiaatteet pitkälti samat.

Yhteenveto osavaltioiden lainsäädännöistä. Lähtökohtaisesti yksilöiden vapautta rajoittavia toimenpiteitä voidaan perustuslaillisista syistä johtuen käyttää ainoastaan tarkoin rajatuilla edellytyksillä (artikla 2 II 2, Grundgesetz). Osavaltioiden lainsäädännöllinen toimivalta perustuu perustuslain artiklan 104 I säännökseen.

Osavaltioiden poliisilakien mukaan huumausaine- tai alkoholiriippuvainen henkilö voidaan ottaa säilöön ainoastaan hänen itsensä suojelemiseksi, jos vaaraa ei muuten voida torjua. Päihtyneenä tai huumaantuneena esiintyminen sinänsä eivät ole rangaistavia tekoja, eikä päihtyneenä tai huumaantuneena esiintynyttä henkilö näin voida pidättää. Säilöön otetun henkilön osalta on arvioitava, voidaanko häntä säilyttää vankilassa vai tarvitseeko säilöön otettu henkilö lääkärihoitoa. Jos säilöön otettu henkilö tarvitsee lääkärihoitoa, on hänet toimitettava sairaalahoitoon. Alkoholi- tai huumausaineiden väärinkäyttäjien pidempiaikainen vapaudenriisto tapahtuu psyykkisesti sairaiden henkilöiden hoidosta annetun lain perusteella.

Poliisivankiloiden turvallisuutta ja järjes-

tystä säännellään poliisivankiloiden järjestys- säännöissä. Järjestyssääntöjen rakenne ja sisältö vaihtelevat alueellisesti. Esimerkiksi Brandenburgin osavaltion 5 päivänä huhtikuuta 1995 voimaan tullessa poliisivankilan järjestyssäännössä sääntely jakautuu yleisiin säännöksiin, vastaanottoon, sijoittamista, vankilatiloja, vankilan turvallisuutta ja järjestystä sekä vapauttamista säänteleviin ja muihin määräyksiin. Yleisissä säännöksissä säännellään soveltamisalaa, poliisivankiloiden toiminnan valvontaa, käyttäytymistä vapautensa menettänyttä kohtaan ja kirjaamista. Vapautensa menettäneen vastaanottoa koskevat säännökset sääntelevät kuljetuksia, vapautensa menettäneen sopivuutta otettavaksi säilytettäväksi poliisivankilaan, päihtyneiden vastaanottoa, epäsiistien henkilöiden vastaanottoa, tarkastuksia ja esineiden talteenottoa sekä kuulustelua. Sijoittamista koskevissa säännöksissä säännellään erilaisten vapautensa menettäneiden sijoittamista, ruokailuja, tupakan, alkoholin ja huumausaineiden käyttöä, vaatetusta, peseytymistä, työn tekemistä, ulkoilua, asioiden hoitamista, kirjallisuutta, postilähetyksiä, tapaamisia ja yhteydenpitoa oikeusavustajaan. Vankilatiloja koskevat säännökset sääntelevät varustusta, lämpötilaa, valaistusta, siivoamista, tuuletusta, säännöllisiä tarkastuksia ja muiden vankiloiden hyväksikäyttöä. Vankilan turvallisuutta ja järjestystä koskevat säännökset sääntelevät lukitsemista, valvontaa, itsepuolustusta, turvallisuustoimenpiteitä, esinevahinkoja, poikkeuksellisia olosuhteita ja kuolemantapauksia. Vapauttamista koskevat säännökset sääntelevät vapauttamista ja luovuttamista toiselle viranomaiselle ja takavarikoitujen esineiden palauttamista.

Poliisivankiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelusta huolehtivat pääsääntöisesti poliisimiehet. Poikkeuksellisesti näitä tehtäviä voidaan kuitenkin poliisimiehen määräyksestä uskoa myös muille henkilöille.

Tekninen valvonta. Hessenin osavaltiossa poliisivankiloiden turvallisuuskysymyksiä ja erityisesti valvontamenetelmiä sekä valvonnan tiheyttä sääntelee Hessenin sisäasiainministeriön 17 päivänä tammikuuta 1991 antaman poliisivankilan järjestyssäännön 24 §. Järjestyssäännössä säännellyn lisäksi vapautensa menettäneiden valvonnassa voidaan

käyttää avoimia teknisiä menetelmiä, esimerkiksi optisia valvontajärjestelmiä. Teknisten järjestelmien käytön edellytyksenä on, että niitä käytetään pääasiassa vapautensa menettäneiden suojelemiseen.

Niedersachsenin osavaltiossa poliisivankiloiden turvallisuutta ja järjestystä säännellään 17 päivänä tammikuuta 1974 annetun poliisivankilan järjestyssäännön 34—39 §:ssä. Teknisiä valvontalaitteita kuten videovalvontaa ei pääsääntöisesti käytetä vapautensa menettäneiden valvontaan, mutta yksittäistapauksessa voidaan päättää, että sellitiloja valvotaan videovalvonnalla. Sellejä valvotaan pääsääntöisesti henkilöllisellä valvonnalla valvontaluukkujen kautta, jolloin sellin sisätilaa voidaan valvoa avaamatta sellin ovea. Muutoin teknisiä apuvälineitä käytetään poliisivankiloissa olevien henkilöiden valvonnassa siten, että vanhemmissa selleissä on hälytyspainikkeet, joiden avulla vapautensa menettänyt voi tarvittaessa hälyttää valvovan henkilöstön. Uudemmissa poliisivankiloissa hälytyspainike on korvattu sisäpuhelinjärjestelmällä, joka mahdollistaa kaksisuuntaisen kommunikoinnin vapautensa menettäneen ja valvontahenkilökunnan välillä.

Rheinland-Pfalzin osavaltiossa poliisin poliisi- ja järjestyslain perusteella kiinni pitämien henkilöiden valvonnasta säädetään poliisiviranomaisten vankilajärjestyssäännössä, joka on parhaillaan uudistuksen kohteena. Tällä hetkellä vapautensa menettäneiden valvonnassa käytetään poliisin henkilökunnan suorittaman henkilöllisen valvonnan lisäksi myös poliisivankilan suunnittelun mahdollistamia teknisiä apuvälineitä kuten valvontakameroita.

Baijerin osavaltiossa on vireillä poliisivankiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelusta annettujen säännösten uudistus, jossa yhteydessä on tarkoitus säännellä teknisten laitteiden käyttämistä poliisivankiloissa säilytettävien henkilöiden valvonnassa.

Minkään osavaltion lainsäädännössä ei ole nimenomaisia määräyksiä teknisten laitteiden käyttämisestä poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden valvonnassa. Niissä osavaltioissa, joissa teknistä valvontaa käytetään, perustuu teknisen valvonnan käyttäminen yleisiin turvallisuuden ja järjestyksen turvaamista koskeviin säännöksiin.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Muutostarpeiden lähtökohdat

Poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua sääntelevä tutkintavankeudesta annettu laki on tullut voimaan vuonna 1974. Laki on tarkoitettu sääntelemään ensisijaisesti tutkintavankien säilytystä rangaistuslaitoksissa. Ainoa poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua suoranaisesti sääntelevä säännös on lain 19 §:ssä, jossa todetaan lakia sovellettavan soveltuvin osin pidätettyjen käsittelyyn samoin kuin muiden vapautensa menettäneiden kohteluun ottaen kuitenkin huomioon vapauden menetyksen syyn. Laki ei kaikilta osin sisällöllisesti vastaa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelun edellyttämää sääntelytarvetta ja siihen kohdistuu myös lakitekniisiä muutostarpeita, jotka johduvat poliisin toiminnassa, yhteiskunnassa ja lainsäädännössä tapahtuneista muutoksista. Lainsäädännössä tapahtuneista muutoksista merkittävimpiä ovat olleet vuonna 1995 toteutettu perusoikeusuudistus ja 1 päivänä lokakuuta 2000 voimaan tullut uusi perustuslaki.

Perustuslain esitöissä mainitaan vapautensa menettäneen oikeuksiin vaikuttavina kansainvälisinä sopimuksina Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 ja 6 artikla, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9, 10 ja 14 artikla sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artikla. Perustuslain esitöissä on viitattu useisiin ihmisoikeussopimuksissa tunnustettuihin vapautensa menettäneiden oikeuksiin: vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet; rikossyytteessä olevalla on oikeus oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa ja oikeus pitää yhteyttä oikeusavustajaansa ja läheisiinsä; kaikkia vapautensa menettäneitä on kohdeltava inhimillisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen; syytetyt on pidettävä erillään tuomituista; nuoret syytetyt ja tuomitut on pidettävä erillään aikuisista tuomituista; vapauden menetyksen kohteeksi joutunut lapsi on pidettävä erillään aikuisista, jollei hänen oma etunsa muuta vaadi; oikeudenvastaisen vapauden-

riiston kohteeksi joutuneella on oikeus vahingonkorvaukseen.

Suurin osa perustuslain esitöissä viitatuista sopimusmääräyksistä liittyy tutkintavankien ja pidätettyjen oikeudellisen aseman sääntelyyn ja useimmat näistä oikeuksista on Suomessa turvattu esitutkintaa, pakkokeinoja ja rikosprosessia koskevassa lainsäädännössä. Suomi on kuitenkin ratifioinut useita kansainvälisiä sopimuksia, joita ei ole riittävällä tavalla otettu huomioon poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden kohtelua koskevassa lainsäädännössä. Euroopan neuvoston ja Yhdistyneiden Kansakuntien piirissä on myös valmisteltu suosituksia ja päätöslauselmia, jotka tulisi asianmukaisesti ottaa huomioon uudessa lainsäädännössä.

2.3.2. Lähtökohdat perusoikeussääntelyn ja perustuslain pohjalta

Vapautensa menettänyt säilyttää perusoikeutensa myös vapauden menetyksen aikana. Henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus, luottamuksellisen viestin suoja sekä uskonnon-, omantunnon- ja sananvapaus, oikeusturva samoin kuin sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet kuuluvat täysimääräisesti myös vapautensa menettäneelle siltä osin kuin hänen perusoikeuksiaan ei ole ihmisoikeussopimusten ja perusoikeussäännösten kannalta hyväksyttävällä tavalla rajoitettu.

Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan lailla. Tämä tarkoittaa sitä, että näistä vapautensa menettäneen oikeuksista säätämistä ei ainoastaan pidetä eduskuntalain tasolla vaan oikeudet on turvattava positiivisella lainsäädännöllä. Esitöiden mukaan kysymyksessä on perustuslaillinen toimeksianto, jonka johdosta vapautensa menettäneelle kuuluvat oikeudet tulee turvata kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettujen suositusten mukaisella tavalla. Lainsäädännössä on vapautensa menettäneelle annettu harvoja ehdottomia oikeuksia. Useat vapautensa menettäneelle annetut oikeudet on kirjattu lakiin hyvin avoimesti siten, että poliisille on jätetty merkittävästi harkintavaltaa oikeuksien toteuttamisen suhteen.

Vapautensa menettäneiden perusoikeuksien rajoittamisen suhteen sovelletaan yleisiä pe-

rusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä. Perustuslain säännöksiä ei yleisesti voida pitää siten ehdottomina, ettei niiden rajoittaminen miltei osin tai missään laajuudessa olisi mahdollista. Tämä koskee myös sellaisia perusoikeuksia, joiden osalta lakiin ei ole kirjattu nimenomaista rajoitusmahdollisuutta. Rajoitukset on kuitenkin voitava oikeuttaa kussakin yksittäistapauksessa ja kunkin oikeuden osalta erikseen.

Perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä voidaan arvioida perustuslakivaliokunnan mietinnössään kirjaamien yleisten rajoitusperusteiden luettelon pohjalta. Perustuslakivaliokunnan mukaan yleisiä perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä ovat lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, hyväksyttävyysovaatimus, ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvavaatimus ja ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus. Ollakseen perustuslain mukainen rajoituksen tulee täyttää kaikki edellytykset samanaikaisesti. Joidenkin perusoikeuksien osalta perustuslakiin on otettu nimenomainen lakivaraus, joka vaikuttaa osaltaan perusoikeuden rajoituksen edellytyksiin. Käytännössä perusoikeuksien toteuttamista rajoittavat toisten ihmisten perusoikeudet. Perusoikeuksien keskinäinen ristiriita ratkaistaan punnitsemalla yhteen sovitettavia perusoikeuksia pyrkien kunkin yksilön perusoikeuksien mahdollisimman hyvään toteuttamiseen. Nykyisessä tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevassa lainsäädännössä vapautensa menettäneiden perusoikeuksia ja niiden rajoittamista ei ole perusoikeussäätelyn kannalta riittävän selkeästi lain tasolla määritelly.

Säädöstaso. Perusoikeuksien asiallisen sisällön toteuttamisessa ja niiden rajoittamisen säätelyssä muutostarpeita on nykyisen säätelyn säädöstasossa. Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja ministeriö voivat antaa asetuksia perustuslaissa tai muussa laissa säädetyin valtuuden nojalla. Lailla on kuitenkin säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muutoin kuuluvat lain alaan. Jos asetuksen antajasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Perustuslain

80 §:n 2 momentin mukaan myös muu viranomaislainen voidaan lailla valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä määrätyistä asioista, jos siihen on säätelyn kohteeseen liittyviä erityisiä syitä eikä säätelyn asiallinen merkitys edellytä, että asiasta säädetään lailla tai asetuksella. Tällaisen valtuutuksen tulee olla soveltamisalaltaan täsmällisen rajattu.

Nykyisessä tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevassa lainsäädännössä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään lain tasolla puutteellisesti ja tulkinnanvaraisesti. Useista pidätettyjen ja kiinni otettujen kannalta merkityksellisistä oikeuksista ja velvollisuuksista ei ole voimassa muuta säätelyä kuin sisäasiainministeriön ohje. Lähtökohtana pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevan lainsäädännön uudistamisessa tulee olla säätelyn säädöstason nostaminen. Ministeriölle tulisi uskoa lainsäädäntövaltaa lähinnä luonteeltaan teknisissä tai muuten asialliselta merkitykseltään vähäisissä asioissa.

2.3.3. Säilytyksen suhde muuhun poliisitoimintaan

Poliisilla on monia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen liittyviä tehtäviä. Rikosten selvittämiseen liittyvistä poliisin toimivaltuuksista säädetään ensisijaisesti esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa. Poliisin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvistä toimivaltuuksista säädetään ensisijaisesti poliisilaissa.

Kun henkilö on rikoksesta epäiltynä pidätetty tai muutoin otettu kiinni taikka tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, tulee rikoksen selvittämisen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen rinnalle poliisille uusi tehtävä. Poliisin riistettyä laissa säädetyllä perusteella joltakin tämän henkilökohtaisen vapauden muodostuu poliisille aktiivinen huolehtimisvelvollisuus vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamisesta hänen ollessaan poliisin säilytettävänä. Tämä vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamiseen liittyvä tehtävä on usein ristiriidassa erityisesti rikoksen selvittämisen intressin kanssa. Esityksessä pyrittäisiin vapautensa menettäneelle takaamaan sellaiset vähimmäisoikeudet, joiden toteuttamista voitai-

siin edellyttää kaikissa olosuhteissa rikoksen selvittämiseen liittyvästä intressistä huolimatta.

Poliisin tehtävien peruste vaikuttaa myös niihin toimivaltasäännöksiin, jotka sääntelevät poliisin toimintaa. Pakkokeinolaissa säädettyt pakkokeinot sääntelevät ensisijaisesti esitutinnan suorittamisen yhteydessä käytettäviä pakkokeinoja, mutta joukossa on myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen liittyviä pakkokeinoja. Poliisilain toimivaltasäännökset taas liittyvät ensisijaisesti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen, mutta useilla poliisilain säännöksillä on merkitystä myös rikosten selvittämisen kannalta.

Poliisin säilytettävänä olevien henkilöiden asemaan liittyy erityisiä intressejä, jotka poikkeavat sekä rikoksen selvittämisen että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen taustalla olevista tavoitteista. Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden säilytykseen liittyvät tärkeimmät tavoitteet ovat vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen turvaaminen ja vapautensa menettäneen oman turvallisuuden takaaminen. Vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen edellyttää, että vapautensa menettänyttä voidaan pitää sellaisissa olosuhteissa, joissa hän ei pääsee toimimaan vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksesta johtuvien rajoitusten vastaisesti. Yleisimmin tämä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukseen liittyvä rajoitus käsittää tavoitteen estää vapautensa menettänyttä luvottomasti poistumasta siitä tilasta, johon poliisi hänet sijoittaa. Rajoitukset voivat liittyä myös todisteiden hävittämiseen tai muuhun rikoksen selvittämisen vaikeuttamiseen taikka rikoksen jatkamiseen.

Vapautteen kohdistuvan toimenpiteen perusteena voi olla vapautensa menettäneen turvallisuuteen kohdistuva uhka, jota vapautteen kohdistuva turvaamistoimenpide pyrkii poistamaan. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksestä sinällään aiheutuu useita erityisiä uhkia vapautensa menettäneen henkilön turvallisuudelle. Nämä uhkat voivat olla lähtöisin toisista vapautensa menettäneistä tai vapaudenriiston ja säilytysolosuhteiden vapautensa menettäneen terveydelle aiheuttamista vaaroista. Koska

poliisin säilytettävänä olemisesta aiheutuvat uhkat poikkeavat muihin poliisin hoitamiin tehtäviin liittyvistä uhkista, tulisi niistä keinoista, joilla poliisin tulee säilytyksestä aiheutuvia uhkia torjua, säätää samassa laissa, jossa säädettäisiin muusta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Erityissäännökset ovat tarpeen, koska vapautensa menettäneiden säilytyksen intressit poikkeavat esitutinnan ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden suojaamisen intresseistä.

2.3.4. *Lainsäädännön sisällölliset muutostarpeet*

Poliisin tehtävien uudelleenarviointi

Sisäasiainministeriö asetti 7 päivänä loka-kuuta 1999 hankkeen arvioimaan poliisitoimintaa sekä kehittämään poliisitoiminnan keskeisiä suunnittelu-, ohjaus- ja seurantajärjestelmiä. Hanke sisältyi Paavo Lipposen toisen hallituksen strategiasalkkuun. Hanke on jakautunut kahteen erilliseen työryhmään, joista työryhmä 1:n tehtävänä on ollut arvioida poliisipalveluja suhteessa yhteiskunnan muihin peruspalveluihin, määrittellä poliisipalvelujen tarve sekä arvioida poliisitoiminnan tehokkuutta, palvelutasoa, teknologiaa ja painotuksia. Työryhmän loppuraportin laatimiseen on osallistunut edustajia oikeusministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, liikenne- ja viestintäministeriöstä, sisäasiainministeriöstä, Suomen Kuntaliitosta, Suomen poliisijärjestöjen liitosta ja korkeakouluista. Työryhmä on etsinyt vastausta muun muassa kysymykseen siitä, onko poliisilla sellaisia tehtäviä, jotka nykyisessä resurssitilanteessa ja poliisin tehtävämäärän kasvaessa olisi järkevää ja mahdollista siirtää jonkin muun tahon hoidettavaksi tai joissa poliisin roolin uudelleen arviointi ja roolin mahdollinen muuttaminen vapauttaisi poliisin resursseja muiden tehtävien hoitamiseen.

Työryhmän mukaan kansalaisten mielestä päihytyneiden säilöönotto on priorisoitunut vasta viimeiseksi tarkasteltaessa 13 poliisin erilaista tehtäväaluetta. Työryhmä on kiinnittänyt huomiota siihen, että maahan on perustettu ainoastaan joitakin kunnallisia selviämisasemia. Erityisesti työryhmä on tuonut esille Vaasan toimintamallin, jossa sel-

viämisasema toimii osana muita päihdehuoltopalveluja. Tämä malli on työryhmän mukaan tuottanut kustannussäästöjä erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon hoitopäivien vähentyessä.

Työryhmä on korostanut, ettei poliisin toimesta tapahtuvaa sekä rauhallisten että väkivaltaisten päihtyneiden sijoittamista yleisiin putkatiiloihin voida rinnastaa päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa tarkoitettuihin selviämisasemiin. Poliisin kannalta ongelmalliseksi on havaittu päihtyneiden säilyttämisessä tarvittavien ympärivuorokautisesti miehitettyjen toimipaikkojen vähäisyys, sillä vuonna 1999 poliisin yhteensä 256:sta omasta toimipaikasta vain 64:ssä oli järjestetty päihtyneiden ympärivuorokautinen säilytys. Työryhmä on kiinnittänyt huomiota myös pitkiin kuljetusmatkoihin ja kokeiluihin valvoa päihtyneitä etävalvontana siirtämällä kuvayhteys säilytystilasta valvontapisteeseen.

Työryhmä on katsonut poliisin kannalta ongelmalliseksi myös säilöön otettavan henkilön terveydentilan arvioinnin, valvonnan ja hoidon, kun sairaanhoitohenkilöstöä ei ole käytettävissä. Työryhmä on kiinnittänyt huomiota siihen, että vuosina 1994—1999 Suomessa on tapahtunut yhteensä 108 kuolemantapausta poliisin tiloihin päihtyneenä säilöön otetuilla henkilöillä.

Työryhmän käsityksen mukaan poliisin tehtävänä on huolehtia siitä, että päihtyneen henkilön tilanne arvioidaan tapauskohtaisesti ja että päihtyneelle pystytään osoittamaan tarpeen edellyttämä jatkohoito ja selviämispäikka, johon poliisi päihtyneen kuljettaa. Väkivaltaisten tapausten osalta työryhmä katsoo selviämispäikän olevan yksiselitteisesti poliisin säilytystila. Muiden tapausten osalta työryhmä on katsonut tarkoituksenmukaisimmaksi hoitopaikaksi valtion, kuntien, yksityisten yhteisöjen tai vapaaehtoisjärjestöjen perustaman selviämisaseman, jonka toiminta on koordinoitu paikallisten sosiaali-, terveys- ja päihdehuoltopalvelujen kanssa. Työryhmä on myös kiinnittänyt huomiota siihen, että jako väkivaltaisiin ja muihin tapauksiin on ongelmallinen, koska väkivallan riski on päihtyneiden henkilöiden osalta koko ajan olemassa.

Muiden poliisin tehtävien osalta työryhmä on katsonut vanginkuljetustehtävät poliisin

ydintoimintoihin kuulumattomaksi toiminnoksi, jota poliisi kuitenkin tällä hetkellä hoitaa. Työryhmä on esittänyt vanginkuljetustehtävien siirtämistä pois poliisilta. Työryhmä on todennut poliisin ja vankeinhoitolaitoksen välisen työnjaon perustuvan vanginkuljetusasetukseen, jonka mukaan poliisi on vastannut kuljetuksista silloin, kun vanki toimitetaan oikeuden istuntoon sellaisella paikkakunnalla, jossa ei sijaitse vankilaa. Työryhmä on katsonut erityisen ongelmalliseksi kärjäkuljetukset ja vartioinnit hovioikeuksien suullisissa käsittelyissä sellaisilla hovioikeuspaikkakunnilla, joilla ei sijaitse vankilaa.

Työryhmä on kiinnittänyt huomiota huumausaineiden ja huumausaineiden leviämiseen liittyvän suomensisäisen käytön välityksellä lisääntyviin C-hepatiittitartuntoihin ja HIV-infektioihin, jotka tulevat vaikuttamaan poliisin henkilökunnan tartuntariskeihin. Työryhmä on ennakoitunut myös kehittyvän teknologian vaikuttavan poliisin tehtävien hoitamiseen siten, että poliisiautot voidaan varustaa viestintävälinein ja liikkuvilla atk-varusteilla, jolloin erityisesti harvaan asutuilla seuduilla osa poliisin palveluista voidaan antaa poliisiautosta.

Työryhmä on todennut poliisin toimitilamenojen kasvaneen vuodesta 1997 vuoteen 2001 noin 32 miljoonaa markkaa eli noin 5,4 miljoonaa euroa, mikä on noin 25 prosentin lisäys. Vuonna 1997 poliisin toimintamomentilta on rahoitettu toimitilamenoja 131,1 miljoonaa markkaa eli noin 22 miljoonaa euroa, kun vuonna 2001 vastaavat menot ovat noin 163 miljoonaa markkaa eli noin 27,4 miljoonaa euroa. Kasvaneet toimitilamenot on rahoitettu varsinaiseen poliisitoimintaan varatusta rahoituksesta. Valtion talousarviossa ei ole työryhmän mukaan poliisin toimitilahankkeita varten myönnetty erillisiä rahoitusta sen jälkeen, kun keskusrikospoliisin uusi toimitalo valmistui Vantaalle 1990-luvun puolivälillä. Toimitilamenojen kasvuun on työryhmän mukaan vaikuttanut valtion kiinteistöhallinnossa vuonna 1994 toteutettu muutos, jonka tuloksena valtion virastojen tilat ovat tulleet maksullisiksi. Myös toimitiloille asetetut lisääntyneet turvallisuusvaatimukset ovat työryhmän mukaan valvontavälineistön ja muiden erityiskysy-

mysten lisääntyneen painoarvon vuoksi kasvattaneet poliisin toimitilamenoja.

Työryhmä on kiinnittänyt erityistä huomiota poliisin palvelujen tuottamiseen harvaan asutuilla alueilla samoin kuin tällaisten palvelujen tuottamisesta aiheutuviin suurempiin kustannuksiin. Poliisipalvelujen saatavuusajaksi olisi työryhmän käsityksen mukaan pidettävä poliisipalvelujen olennaisena arviointiperusteena myös harvaan asutuilla alueilla. Keinoiksi poliisin näkyvyyden parantamiseen työryhmä on nähnyt ajoneuvoissa olevat työasemat, liikkuvat toimistot ja muut uuden teknologian tarjoamat mahdollisuudet.

Poliisin tehtävien uudelleenarvioinnin osalta työryhmä on ehdottanut, että poliisin tehtävistä siirrettäisiin pois juopuneiden säilytys ja valvonta, kun kyseessä eivät ole väkivaltaiset tapaukset, ja vanginkuljetus siltä osin, kun kyse ei ole poliisin säilytettävänä olevista tutkintavangeista. Työryhmän johtopäätösten mukaan juopuneiden säilytys ja valvonta tulisi järjestää nykyistä kattavammin kuntien sosiaali- ja terveystoimen palveluilla osana paikallista päihdehuoltoa. Vanginkuljetus olisi vastaavasti siirrettävissä Vankeinhoitolaitoksen tehtäväksi.

Vapautensa menettäneen oikeuksien yksityiskohtainen sääntely

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on 12 päivänä helmikuuta 1999 antamassaan ratkaisussa diaarinumero 994/2/97 kiinnittänyt sisäasiainministeriön poliisiosaston huomion siihen, että sisäasiainministeriön kumottua pidätettyjen käsittelyohjeet 21 päivänä joulukuuta 1990 antamallaan määräyksellä nro 18/90 sisäasiainministeriön poliisiosasto ei ole antanut määräyksiä pidätettyjen kohtelusta. Apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan ilmoittanut seuraavansa pidätettyjen ja vangittujen käsittelystä annettavien ohjeiden valmistelua.

Apulaisoikeuskansleri on 24 päivänä marraskuuta 2000 päivätyssä sisäasiainministeriölle osoittamassaan kirjeessä diaarinumero 1127/1/99 esittänyt, että poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua koskevien ohjeiden nykyaikaistaminen olisi kiireellisesti tehtävä. Apulaisoikeuskanslerin mukaan sisäasiainministeriössä tehty selvitys on

osoittanut pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelussa poliisilaitoksilla olevan paikkakuntakohtaisia eroja. Selvityksen mukaan poliisilaitoksilla ei olisi yhtenäisiä ohjeita näiden henkilöiden kohtelusta. Apulaisoikeuskansleri on kirjeessään viittannut pakkokeinolain 1 luvun 28 §:n 2 momenttiin ja siihen, ettei uusia määräyksiä pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelusta ole annettu sen jälkeen, kun poliisilaitosten käytössä aiemmin olleet ohjeet pidätettyjen käsittelystä kumottiin vuonna 1990. Silloista tilannetta ei apulaisoikeuskanslerin käsityksen mukaan ole voitu pitää pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeusturvan kannalta tyydyttävänä.

Vapaudenriisto on voimakkaasti yksilön oikeuksiin puuttuva viranomaistoimenpide. Yksilön oikeuksien turvaamisen kannalta on tärkeää, että yksilön ja vapaudenriiston täytäntöönpanevan viranomaisen oikeusasema on määritelty lainsäädännössä mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jolloin vaara väärinkäyttöön ja virheellisiin tulkintoihin on pienempi kuin silloin, kun viranomaiselle jätetään laaja harkintavaltava vapaudenriiston toteuttamisen suhteen. Tutkintavankeudesta annettu laki on edustanut vanhempaa sääntelytapaa, jossa ainoastaan perustavimmat vapautensa menettäneen oikeuksien toteuttamiseen liittyvät kysymykset on säännelty lain tasolla. Yksityiskohtaisemmat ohjeet vapautensa menettäneiden kohtelusta poliisin säilytystilassa on annettu ministeriön ohjeilla, joissa on näin jouduttu sääntelemään myös varsin keskeisiä vapautensa menettäneen oikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

Teknologian kehittyminen on johtanut siihen, että vapautensa menettäneiden valvonnassa käytetään enenevässä määrin teknisiä apuvälineitä. Esimerkiksi poliisin tiloissa säilytettävien päihtyneiden valvonnassa kameravalvonta on osoittautunut erittäin hyödylliseksi keinoksi tehostaa vapautensa menettäneiden valvontaa ja estää tapaturmia sekä vapautensa menettäneiden toisiinsa kohdistamia loukkauksia. Poliisin tiloissa säilytettäviä henkilöitä koskevasta kameravalvonnasta ja muusta teknisestä valvonnasta ei kuitenkaan ole nimenomaisesti tämän valvontamuodon mukanaan tuomia erityisongelmia sääntelevää lainsäädäntöä. Teknisen valvonnan osalta noudatettavat käytännöt ovat ke-

hittyneet poliisiviranomaisten oman paikallisen käytännön myötä ja ratkaisut kameravalvonnan käyttämisestä eri vapautensa menettäneiden ryhmien osalta on tehty viime kädessä kussakin kihlakunnassa itsenäisesti.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien aseman korostumisen johdosta myös vapautensa menettäneen oikeuksien turvaaminen lain tasolla on noussut erityisen tärkeään asemaan. Ei voida pitää hyväksyttävänä, että esimerkiksi vapautensa menettäneiden teknisen valvonnan kehittyminen ja käyttäminen jäisi ainoastaan kihlakuntien oman käytännön ja valvontaviranomaisten jälkikäteisen valvonnan varaan. Ihmisten yhdenvertaisuuden periaate edellyttää, että vapautensa menettäneen oikeudet eivät riipu siitä, mikä alueellinen viranomais on hänen vapautensa kohdistuvan toimenpiteen suorittanut.

Tutkintavankeudesta annetun lain soveltamiseen soveltuvin osin poliisin säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin liittyy useita soveltamisongelmia, joihin ei ole otettu kantaa tutkintavankeudesta annetussa laissa eikä sen esitöissä. Tutkintavankeudesta annettuun lakiin pohjautuvassa sääntelyssä ei myöskään ole annettu säännöksiä soveltaville viranomaisille tarkkoja ohjeita säännöksiä soveltamisesta. Esimerkiksi vapautensa menettäneiden ruokailujen toteuttamisesta ei ole tutkintavankeudesta annetussa laissa muita säännöksiä kuin tutkintavankeuslain 9 §:n määräys siitä, että tutkintavangilla on oikeus hankkia ravintoa laitoksen ulkopuolelta, jollei laitoksen järjestys siitä vaarannu. Vapautensa menettäneen ihmisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää mahdollisuutta säännölliseen ruokailuun ja ravinnon saamiseen riippumatta siitä, onko vapautensa menettäneellä mahdollisuuksia itse omalla kustannuksellaan hankkia ravintoa säilytystilan ulkopuolelta.

Koska vapautensa menettäneillä ei lähtökohtaisesti ole mahdollisuuksia vapauden menetyksen aikana huolehtia omien perustarpeidensa toteuttamisesta, on valtio vastuussa siitä, että kaikkien vapautensa menettäneiden kohtuulliset perustarpeet toteutetaan yhtenäisesti koko maan alueella. Ei voida pitää hyväksyttävänä, että vapautensa menettäneiden oikeuksien toteutuminen jäisi riippumaan siitä, miten paikalliset viranomaiset

ovat päättäneet järjestää vapautensa menettäneiden perustarpeiden toteuttamisen.

Syyttömyysolettama

Jokaisella syytetyllä on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 (2) artiklan ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kohdan sisältämän syyttömyysolettaman mukaan oikeus tulla pidetyksi syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti toteen näytetty. Syyttömyysolettamaan liittyvät keskeisesti ihmisoikeussopimuksen 6 (3) artiklassa luetellut syytetyn vähimmäisoikeudet, jotka turvaavat syytetylle oikeuden saada tiedon syytteiden sisällöstä, saada riittävästi aikaa puolustuksen järjestämiseksi, puolustautua itse tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, kuulustella todistajia sekä saada maksutta tulkin apua, jos syytetty ei ymmärrä tuomioistuimessa käytettyä kieltä. Syyttömyysolettaman sisältöä on tarkemmin määritelty vankeinhoidon vähimmäissääntöjen 84—93 artiklassa, Euroopan vankilasääntöjen 91—98 artiklassa sekä vankien suojelua koskevien perusperiaatteiden 36 artiklassa.

Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun kannalta tärkeä periaate ilmenee vankilasääntöjen 91 artiklasta, jonka mukaan vapautensa menettäneiden kohtelussa ei tule käyttää enempää rajoituksia kuin rangaistusmenettelyn ja säilytystilan turvallisuuden kannalta on välttämätöntä. Syyttömyysolettaman tarkoituksena voidaan katsoa olevan sen varmistaminen, ettei rikoksesta tuomitsemattomaan henkilöön kohdistuvaan vapaudenriistoon liity rangaistuksellisia piirteitä.

Syyttömyysolettama on Suomen lainsäädännössä ilmaistu tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ssä, jonka mukaan tutkintavangin, pidätetyn ja kiinni otetun oikeutta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus sekä säilytystilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Vapautensa menettäneelle määrättävät rajoitukset

Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan tutkintavankien, pidätetty-

jen ja kiinni otettujen välinen yhteydenpito, joka vaarantaa rikoksen selvittämistä, on mahdollisuuksien mukaan estettävä. Poliisin säilytettävänä olevalle tutkintavangille, pidätetylle tai kiinni otetulle määrätään usein rajoituksia, jotka voivat koskea puhelimen käyttöä, tapaamisia tai yhteydenpitoa muiden vapautensa menettäneiden kanssa. Yhteydenpitorajoitusten määrittäminen tutkintavangille ja pidätetyille on pikemminkin säännönmukainen kuin poikkeuksellinen menettely, joka perustuu poliisin tarpeeseen turvata esitutkinnan asianmukainen suorittaminen. Usein tutkintavangille tai pidätetyille määrättyt rajoitukset käsittävät sekä erillään pitämisen muista vapautensa menettäneistä että yhteydenpidon rajoituksen säilytystilan ulkopuolelle, mikä tarkoittaa käytännössä ympärivuorokautista yksinään olemista.

Ennen pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsittelyä yhteydenpidon rajoituksesta päättää käytännössä tutkinnanjohtaja. Rajoitusten määräämistöimivallasta, kestosta ja perusteista ei voimassaolevassa lainsäädännössä kuitenkaan ole säännöksiä.

CPT:n tarkastusraporteissaan esittämien kannanottojen mukaan vapautensa menettäneille asetettuja yhteydenpidon rajoituksia tulisi määrätä vain poikkeuksellisissa tilanteissa ja rajoitukset tulisi suhteuttaa yksittäisten tapausten rikostutkinnallisiin tarpeisiin. Rajoitus tulisi vahvistaa tuomioistuimessa perusteilla, jotka ilmoitetaan vapautensa menettäneelle, jollei rikostutkinnallisista syistä muuta johdu. Lisäksi komitea on edellyttänyt, että rajoitusten tarpeellisuus tutkitaan säännöllisin väliajoin. Vapautensa menettäneellä tulisi olla oikeus hakea muutosta tuomioistuimessa tai muussa riippumattomassa elimessä ainakin tapauksissa, joissa rajoitukset on määrännyt syyttäjä.

Vapautensa menettäneiden kirjeenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat voimassaolevat säännökset ovat sanamuodoltaan avoimia ja ne jättävät soveltavalle viranomaiselle harkintavaltaa tavalla, jota ei voida kaikilta osin pitää perusoikeusnäkökulmasta perusteltuna. Myöskään vapautensa menettäneen oikeutta luottamukselliseen yhteydenpitoon oikeusavustajansa kanssa ei ole turvattu laissa ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla, vaan tutkintavankeudesta annettu laki an-

taa poliisille mahdollisuuden väärinkäytöstä epäiltäessä kuunnella vapautensa menettäneen ja hänen avustajansa välisiä keskusteluja.

Yhteydenpidon rajoitusten tarkemmat edellytykset, kesto ja toimivalta tulisi säännellä lain tasolla. Laista puuttuu vankilasääntöjen mukainen oikeus maksuttomaan tulkin apuun myös oikeushallintoviranomaisten kanssa asioitaessa.

Vartijoiden toimivallan määräytymistä koskevat säännökset

Poliisin palveluksessa olevien vartijoiden asemaa ja toimivaltuuksia ei ole säännelty lain tasolla. Vartijoiden ja vapautensa menettäneiden oikeusturvan kannalta ei voida pitää hyväksyttävänä nykyistä tilannetta, jossa kunkin vartijan toimivaltuudet määräytyvät sisäasiainministeriön ohjeen tasoisen normin tai yksittäistä vartijaa koskevan sisäasiainministeriön tekemän päätöksen perusteella. Koska poliisin säilytystiloissa toimivat vartijan muodostavat ammattiryhmän, jonka tehtävät ja asema ovat olennaisilta osiltaan samanlaisia siitä riippumatta, minkä poliisiyksikön palveluksessa vartija on, tulisi kaikkien vartijoiden toimivaltuuksien määräytyä lain tasolla. Erityinen tarve lain tasolla tapahtuvaan sääntelyyn on voimakeinojen käytön osalta, sillä voimakeinojen käyttö puuttuu voimakkaasti vapautensa menettäneen oikeuksiin.

Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ei sisälly kuin joitakin yksittäisiä säännöksiä sen suhteen, kuka virkamies on oikeutettu tekemään laissa tarkoitettuja vapautensa menettäneen oikeuksia koskevia päätöksiä. Ainoat päätösvaltaan liittyvät säännökset koskevat rangaistuslaitoksen johtajaa eivätkä nekään näin suoraan sovellu poliisin henkilökuntaan. Vapautensa menettäneen perusoikeuksiin tehtävien rajoitusten osalta laista tulisi ilmetä ainakin se alin virkamiestaso, jolle toimivalta voidaan uskoa. Toimivalta tulisi pyrkiä määrittelemään mahdollisimman täsmällisesti lain tasolla.

Poliisin toimintaa sääntelevät yleiset periaatteet on kirjattu poliisilakiin. Erityinen tarve toimivaltuuksien käyttämistä koskevien yleisten periaatteiden ottamiseen vapautensa

menettäneiden kohtelua koskevaan lakiin olisi vartijoiden osalta, joiden asemaa, oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole muualla laissa säännelty.

Säilytystilat

Suomen rakentamismääräyskokoelmassa määrätään, että asuinhuoneena käytettävän tilan tulee koon ja muodon puolesta olla tarkoituksenmukainen aiottu käyttö huomioon ottaen. Asuinhuoneen tulee olla kooltaan vähintään seitsemän neliometriä ja huonekorkeuden tulee olla vähintään kaksi ja puoli metriä. Asuinhuoneen tulee saada riittävästi luonnonvaloa ja siinä tulee olla ikkunaaukko, jonka koko on vähintään kymmenys huonealasta ja josta osan voi avata. Läheskään kaikki poliisin säilytystiloissa olevat sellit eivät täytä säädöksissä ja määräyksissä asuinhuoneille asetettuja vaatimuksia. Puutteet liittyvät sellien puutteellisiin hygieenisiin oloihin, sellien pieneen kokoon, ikkunattoomuuteen ja huonoon ilmanvaihtoon.

Rakentamismääräysten paloturvallisuusvaatimusten samoin kuin pelastustoimen lainsäädännön osalta poliisin säilytystilat ovat rinnastettavissa hoitolaitoksiin, joille asetetut turvallisuusvaatimukset säilytystilojen tulee täyttää. Säilytystilat on varustettava asianmukaisella paloturvallisuustekniikalla sekä huolehdittava siitä, että tiloja valvovalla henkilökunnalla on riittävät edellytykset huolehtia tilojen paloturvallisuudesta.

Tällä hetkellä voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä poliisin säilytystiloista. Ottaen huomioon poliisin tiloissa säilytettävien pidätettyjen ja kiinni otettujen vapautensa menettäneiden säilytyksen lyhyt kesto sekä se, että päätöksen tutkintavankien sijoittamisesta lyhyeksi ajaksi poliisin säilytystilaan tekisi uuden tutkintavankeuslain mukaan tuomioistuin, ei kuitenkaan ole perusteltua edellyttää, että kaikki vapautensa menettäneiden majoittamiseen käytettävät sellit olisi saatettava vastaamaan yleisen rakennuslainsäädännön asuinhuoneille asettamia vaatimuksia. Tällaisen velvoitteen kustannusvaikutukset olisivat myös merkittävät. Uudessa laissa tulisi kuitenkin mahdollisimman selvästi säätää niistä ihmisoikeussopimusten mukaisista vaatimuksista,

jotka majoitustiloina käytettävien poliisinsellien olisi täytettävä.

Terveydenhuolto

Poliisilla ei ole palveluksessaan terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Poikkeuksen tästä pääsäännöstä muodostaa Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, jossa vapautensa menettäneiden perusterveydenhuollosta on huolehtinut poliisilaitoksen palkkaama sairaanhoitaja. Kysymyksessä on kuitenkin Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen koko valtakunnan mittakaavassa poikkeukselliseen kokoon perustuva toistaiseksi noudatettava järjestely, josta ei ole tarkoitus luoda valtakunnallista järjestelmää.

Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden terveydenhuoltoa ei ole mahdollisuuksia järjestää poliisin palveluksessa olevien lääkärien tai sairaanhoitajien toimesta. Terveydenhuoltohenkilökunnan palkkaaminen poliisin palvelukseen huolehtimaan vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta ei olisi perusteltua, koska poliisin säilytystilat ovat niin pieniä yksiköitä, ettei täysipäiväiselle tai osa-aikaisellekaan terveydenhuoltohenkilökunnalle olisi riittävästi tehtäviä.

Poliisin tiloissa tapahtuva säilytys on kestoltaan varsin lyhyttä ja selvästi suurin osa muista poliisin tiloissa säilytettävistä henkilöistä kuin tutkintavangeista vapautetaan viimeistään vuorokauden kuluttua kiinniotosta. Pidätettyjenkin osalta vapauden menetys kestää joitain poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta enintään neljä vuorokautta. Näin lyhyessä ajassa ei yleensä ole mahdollista suorittaa vapautensa menettäneelle yksityiskohtaisia tutkimuksia tai ryhtyä muihin kuin vapautensa menettäneen akuutin vamman tai sairauden välttämättä edellyttämiin hoitotoimenpiteisiin.

Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoiton vähimmäissääntöjen ja Euroopan neuvoston vankilasääntöjen lähtökohtana on, että jokaisessa laitoksessa, jossa vapautensa menettäneitä säilytetään, olisi oma laitoksessa työskentelevä vakinainen lääkäri. Suositukset on kuitenkin laadittu pitäen silmällä rangauslaitoksia eikä niissä ole otettu huomioon lyhytaikaiseen poliisin tiloissa tapahtuvaan säilytykseen liittyviä erityispiirteitä.

Valvonta ja tarkastaminen

Perustuslain 7 §:n 1 momentissa on suojattu jokaisen oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua mielivaltaisesti eikä vapautta rajoittaa ilman laissa säädettyä perustetta.

Koska vapauten kohdistuva viranomais-toimenpide rajoittaa henkilökohtaista koskemattomuutta ja vapautta, on tutkintavankeja, pidätettyjä ja kiinni otettuja koskevassa sääntelyssä näihin perusoikeuksiin kohdistuvilla rajoituksilla suuri merkitys. Vapautensa menettäneiden lisäksi poliisin säilytystiloissa suoritettavia tarkastuksia voi olla tarvetta kohdistaa myös muihin henkilöihin, esimerkiksi henkilökuntaan, vapautensa menettäneitä tapaaviin henkilöihin ja muihin säilytystilaan tuleviin henkilöihin.

Nykyinen tarkastus- ja valvontavaltuuksia koskeva sääntely on sekavaa ja epäyhtenäistä. Täsmällisyyden vaatimus edellyttää, että laista ilmenee riittävän selkeästi, kuka on oikeutettu käyttämään rajoitusvaltuuksia, mitä valtuuksia käytettäessä saadaan tehdä ja miten valtuuksia sovellettaessa on meneteltävä. Laista tulisi käydä ilmi myös, mitä teknisiä laitteita, kuten metallinilmaisinta, tai muita menetelmiä tarkastusten suorittamisessa voidaan käyttää.

Järjestyksenvalvoijista annetun lain mukaan järjestyksenvalvojalla on oikeus toimialueellaan metallinilmaisinta tai muuta teknistä laitetta käyttäen tarkastaa henkilöitä sen varmistamiseksi, että henkilöllä ei ole mukanaan aineita tai esineitä, joista voisi aiheutua vaaraa järjestykselle tai turvallisuudelle tai joiden hallussapito alueella on kielletty. Tuomioistuimissa suoritettavista turvatarkastuksista annetun lain (1121/1999) mukaan turvatarkastuksen yhteydessä henkilö ja hänen mukanaan tuomansa tavarat voidaan tarkastaa. Tarkastettavalta henkilöltä löydetyt vaaralliset esineet voidaan ottaa pois. Turvatarkastuksista lentoliikenteessä annetun lain (305/1994) mukaan voidaan suorittaa turvatarkastuksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, ettei matkustajalla ole vaatteissaan, muutoin yllään tai mukanaan vaarallisia esineitä.

Perustuslain 7 §:n mukainen turvallisuuden

ylläpitäminen säilytystiloissa edellyttää, että poliisin henkilökunnalla on ainakin samanlainen oikeus turvatarkastuksien suorittamiseen säilytystilan alueella kuin esimerkiksi tuomioistuimen tai lentoliikenteen turvatarkastajalla nykyisin on. Erityisesti poliisin palveluksessa olevien vartijoiden osalta voimassa olevaan tutkintavankeudesta annettuun lakiin ja erityisiin poliisivaltuuksiin perustuvaa tarkastustoimivaltuuksiin liittyvää sääntelyä ei voida pitää tyydyttävänä.

Päihtyneiden kohtelu

Poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden kohtelusta säädetään 1 päivänä loka-kuuta 1973 voimaan tullessa päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa. Laki päihtyneiden käsittelystä on säädetty aikana, jolloin poliisilla katsottiin olevan pelkän henkilön päihtymyksen sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vuoksi oikeus ottaa tapaamansa päihtynyt henkilö säilöön. Poliisilain säätämisen yhteydessä päihtyneiden käsittelystä annettuun lakiin on tehty joitakin muutoksia, mutta päihtyneiden käsittelystä annettu laki on jäänyt monelta osin epäsystemaattiseksi ja perusoikeusnäkökulmasta puutteelliseksi.

Nykyisen perus- ja ihmisoikeuskäsityksen valossa ei voida pitää perusteltuna sitä eroa, joka lainsäädännössä on tehty päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen ja muiden kiinni otettujen henkilöiden kohtelun välillä. Päihtymyksen vuoksi henkilön itsensä suojelemiseksi kiinni otetulla päihtyneellä on samat perus- ja ihmisoikeudet kuin muillakin kiinni otetuilla. Nämä oikeudet tulisi turvata lain tasolla samalla tavoin kuin muidenkin kiinni otettujen osalta.

Eduskunta on jo vuonna 1973 säätäessään päihtyneiden kohtelun osalta päihtyneiden käsittelystä annetun lain kirjannut sen 2 §:ään periaatteen päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden toimittamisesta poliisin säilytystilojen sijaan selviämisasemille. Tätä periaatetta tarkennettaisiin säätämällä päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa entistä tarkemmin siitä, milloin päihtynyt olisi toimitettava selviämisasemalle ja milloin häntä olisi säilytettävä poliisin säilytystilassa. Ta-

voitteena olisi, että ainoastaan väkivaltaisia päihtyneitä jouduttaisiin säilyttämään poliisin säilytystiloissa. Asianomaisten viranomaisten tulisi seurata, että lain säännöstä toteutettaisiin myös käytännössä.

Myös päihtymyksen vuoksi kiinni otetulla, joka ei pysty pitämään huolta itsestään, on oikeus saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Ei voida pitää hyväksyttävänä, että päihtymyksen vuoksi kiinni otetun mahdollisuus päästä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen piiriin riippuu siitä, onko kunnassa järjestetty päihtyneen tarvitsemia selviämisasemalla tarjottavia palveluja. Poliisilla ei ole mahdollisuuksia antaa kiinni ottamilleen päihtyneille heidän tarvitsemaansa hoitoa ja neuvontaa eikä poliisin säilytystila ole selviämisasemaan rinnastettavissa ole päihtyneiden säilytyspaikka.

Tekninen valvonta ja etävalvonta

Teknisestä valvonnasta ja etävalvonnasta ei ole säännöksiä tai viranomaismääräyksiä. Tekniikan kehittymisen antamia mahdollisuuksia vapautensa menettäneiden valvonnan kehittämisessä tulee pyrkiä hyödyntämään silloin, kun niiden avulla voidaan parantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumista ja vapautensa menettäneen turvallisuutta. Teknistä valvontaa hyödynnettäessä on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, ettei vapautensa menettäneiden perus- ja ihmisoikeuksia perusteettomasti loukata. Teknisillä laitteilla ei saada ilman laissa säädettyä perustetta loukata vapautensa menettäneen yksityisyyttä. Tämän vuoksi lain tasolla tulee antaa määräykset niistä periaatteista, joita noudattaen teknistä valvontaa voitaisiin käyttää vapautensa menettäneiden valvonnassa.

Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden valvonnan kehittäminen, vapautensa menettäneen turvallisuuden takaaminen ja poliisin rajallisten resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen edellyttävät, että etävalvontaa voidaan käyttää niissä kihlakunnissa, joissa vapautensa menettäneiden valvontaa ei voida järjestää ympäri vuorokauden henkilöllisenä valvontana. Etävalvonnan sääntelyn osalta on erityistä huomiota kiinnitettävä vapautensa menettäneen tur-

vallisuuden takaamiseen sekä sairaskohtausten että onnettomuustilanteiden varalta.

Muutoksenhaku

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Tutkintavankeudesta annettuun lakiin ei sisälly säännöksiä vapautensa menettäneiden oikeudesta hakea muutosta lain perusteella tehtyihin päätöksiin. Näin ollen muutoksenhaku vapautensa menettäneen oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista päätöksistä tapahtuu perustuslain 21 §:n perusteella. Valitustie on hallintolainkäyttölinjan mukainen (PeVL 9/2001 vp).

Perustuslain suoran soveltamisen vähentämiseksi tulisi poliisin säilyttämien vapautensa menettäneen oikeudesta hakea muutosta hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeviin päätöksiin säätää nimenomaisesti laissa. Vastaavalla tavalla on menetelty mielenterveyslain uudistuksessa (1423/2001) ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa. Muutoksenhakumahdollisuudesta säädetään mainittujen lakien osalta mielenterveyslain 24 §:ssä ja säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 26 §:ssä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Vapautensa menettäneen oikeudet on perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan turvattava lailla. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksista ja velvollisuuksista tulisi säätää aikaisempaa tarkemmin lain tasolla erityisesti silloin, jos vapautensa menettäneiden perusoikeuksia joudutaan rajoittamaan säilytystilojen järjestyksen, muiden henkilöiden turvallisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Uudistuksen tavoitteena on saattaa poliisin säilytettävänä olevien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskeva lainsäädäntö vastaamaan perusoikeusuudistuksessa ja perustuslaissa asetettuja vaati-

muksia. Käytännön selkiyttämiseksi kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista aiheutuvat velvoitteet ehdotetaan kirjattavan kansalliseen lainsäädäntöön. Ehdotuksessa on myös pyritty ottamaan huomioon ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot ja kansainvälisissä suosituksissa ilmaistut periaatteet. Poliisin henkilökunnan toimivaltuuksia, toimivallan määräytymistä ja asteellista toimivaltaa koskeva sääntely ehdotettaisiin otettavaksi lain tasolle.

Uudistuksessa pyritään myös säännösten sisällöllisen, lakitekniikan ja kielellisen selkeyden lisäämiseen. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettu laki ehdotetaan jaettavaksi systemaattisuuden saavuttamiseksi lukuihin.

Tämän ehdotuksen tavoitteet ja keinot liittyvät läheisesti vankeusrangaistuksien täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan lainsäädännön uudistamiseen. Tätä ehdotusta valmisteltaessa on seurattu vankeusrangaistuskomitean valmisteleman uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain linjauksia sekä niiden jatkovalmistelua. Vapautensa menettäneiden kohtelua koskevien säännösten johdonmukaisuuden, selkeyden ja ymmärrettävyyden vuoksi ehdotuksessa on pyritty välttämään tarpeettomia poikkeamia uudessa vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa omaksutuista linjauksista.

Koska uuden tutkintavankeuslain jatkovalmistelun yhteydessä on katsottu, ettei olisi lakitekniisesti tarkoituksenmukaista säännellä poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohtelua uudessa tutkintavankeuslaissa, ehdotetaan poliisin säilyttämien tutkintavankien kohtelua koskevat säännökset otettavaksi ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Vaihtoehtoiset sääntelytavat

Vaihtoehtoisia sääntelytapoja poliisin säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevan lainsäädännön tekniseen toteuttamiseen on useita. Yksi vaihtoehto olisi koota kaikkien poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua koskevat säännökset yhteen yleislakiin, jonka soveltamisalaan kuuluisivat pidätetyt, kiinni otetut, päihtymyksen vuoksi säilöön otetut ja

sekä vankeinhoitoviranomaisten että poliisin säilyttämät tutkintavangit sekä muut kuin vankeusrangaistusta suorittavat vangit. Tällöin osin ongelmalliseksi ryhmäksi muodostuisivat tutkintavangit, joiden vapauden menetyksiaika poikkeaa olennaisesti pidätettyjen, kiinni otettujen ja päihtymyksen vuoksi säilöön otettujen keskimääräisistä vapauden menetyksajoista. Tutkintavankien säilyttäminen poliisin säilytystiloissa olisi uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n mukaan toissijainen vaihtoehto verrattuna tutkintavankien säilyttämiseen rangaistuslaitoksesta. Poliisi ei olisi ensisijainen tutkintavankien säilytyksestä vastaava viranomaislainen. Ongelmalliseksi muodostuisi tällöin myös päihtyneiden kohtelu, sillä voimassa olevan lainsäädännön mukaan poliisi ei ole ensisijainen päihtyneiden säilytyksestä vastaava viranomaislainen. Tämän sääntelytavan lopputuloksena olisi yksi laaja vapautensa menettäneiden kohtelua sääntelevä laki, joka sääntelisi kaikkien muiden poliisin ja vankeinhoitoviranomaisten säilyttämien henkilöiden kuin rangaistusta suorittavien vankien kohtelua.

Toinen vaihtoehto olisi koota kaikkien vapautensa menettäneiden, mukaan lukien pidätetyt, kiinni otetut, päihtyneet ja vangit, kohtelua koskevat säännökset yhteen lakiin. Tämän sääntelytavan etuna olisi, että kaikkien vapautensa menettäneiden oikeuksia voitaisiin arvioida uudelleen ja samalla yhtenäistää eri säännökset poistaen niiden väliltä tarpeettomat poikkeamat. Vaihtoehtoisen sääntelytavan toteuttaminen vaatisi kuitenkin laaja-alaisen valmistelun ja käytännössä se olisi edellyttänyt vankeusrangaistuskomitean toimeksiannon sekä tämän lainsäädäntöhankkeen yhdistämistä. Vankeusrangaistuskomitean työn ja tämän lainsäädäntöhankkeen uudelleenorganisointi olisi todennäköisesti viivästyttänyt sekä rangaistusten täytäntöönpanosta annettujen säännösten uudistuksen toteutumista että poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua koskevien säännösten antamista.

Kolmas lainsäädäntötekniikan vaihtoehto valitulle ratkaisulle olisi vankeusrangaistuskomitean ehdottaman uuden tutkintavankeuslain ottaminen ensisijaiseksi poliisi pidättämien ja kiinni ottamien henkilöiden kohtelua säänteleväksi säädökseksi. Lisäksi oltaisiin

annettu ainakin poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua sääntelevä asetus, jossa olisi annettu yksityiskohtaisemmat säännökset poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden kohtelusta. Ongelmaksi olisi tällöin muodostunut se, että asetustasolla olisi jouduttu antamaan säännöksiä, jotka vaikuttaisivat keskeisesti poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden oikeuksiin. Ottaen huomioon perustuslain 80 §:n 1 momenttiin otetun periaatteen, jonka mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla, tällaisen sääntelytavan valintaa ei voida pitää perusteltuna. Uuteen tutkintavankeuslakiin olisi tässä vaihtoehdossa ollut otettava ainakin teknistä valvontaa koskevat määräykset. Päähtyneiden käsittelystä annettua lakia olisi samalla ollut muutettava vastaamaan tämänhetkisiä käsitteitä päähtyneiden asianmukaisesta kohtelusta.

Tässä esityksessä valittu sääntelytapa on poliisin säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöiden, mukaan lukien päähtymyksen vuoksi kiinni otetut, kohtelua koskevien säännösten uudistaminen ja kokoaminen yhteen lakiin. Esityksessä valitun ratkaisun etuna on, että kaikkien poliisin tiloissa säilytettäviä henkilöitä koskevat säännökset, joitakin erityislainsäädäntöön sisältyviä poikkeuksia lukuun ottamatta, ovat koottuna yhteen lakiin. Päähtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden kohtelusta säädettäisiin lisäksi osittain muutettavaksi ehdotetussa päähtyneiden käsittelystä annetussa laissa. Jotta päähtyneiden kohtelu voitaisiin toteuttaa päähtyneiden käsittelystä annetussa laissa tarkoitettu tavoin, olisi syytä kiireellisesti selvittää mahdollisuudet selviämismenettelyä koskevan sääntelyn antamiseen.

Ehdotettu pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskeva laki olisi tärkeä oikeuslähte poliisin säilyttämille tutkintavangeille, pidätetyille ja kiinni otetuille sekä heidän läheisilleen. Lakiehdotusta valmisteltaessa on jouduttu arvioimaan, miltä osin tarkoitukseenmukaista säätää samoista asioista useissa rinnakkaisissa laeissa. Ehdotettu laki vastaisi monelta osin uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännöksiä. Vaihtoehtona asiallisesti samansisältöisten säännösten ottami-

selle ehdotettuun lakiin olisi ollut ehdotetun lain kirjoittaminen viittaussäännöksiin, jolloin samansisältöisten säännösten uudelleen kirjoittamisen sijaan voitaisiin viitata soveltuvaan vankeuslain tai tutkintavankeuslain säännökseen. Tämä sääntelytapa helpottaisi havaitsemaan ne erot, joita esimerkiksi uuden tutkintavankeuslain mukaisen tutkintavangin kohtelun ja poliisin tiloissa säilytettävän tutkintavangin, pidätetyn tai kiinni otetun kohtelun välillä on. Viittaussäännöksiin kirjoitettua lainsäädäntöä on kuitenkin vaikeampaa lukea ja hahmottaa, minkä vuoksi tässä esityksessä ehdotetaan, että poliisin säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetykseen liittyvistä oikeuksista säädettäisiin mahdollisimman kattavasti laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

3.1.1. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

Luottamuksellisen viestin salaisuus on turvattu perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Luottamuksellisen viestin suojaan voidaan säätää välttämättömiä rajoituksia vapauden menetyksen aikana. Kirjeenvaihtoon ei kuitenkaan saa puuttua enempää kuin demokraattisessa yhteiskunnassa on välttämätöntä yleisen turvallisuuden vuoksi tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi taikka muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Rajoitusten tulee myös täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut yleiset edellytykset.

Kirjeenvaihdon tarkastamista koskevaa sääntelyä pyritään selventämään ja ottamaan huomioon perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut edellytykset. Kirjeenvaihdon ja muiden viestien tarkastamisesta, puhelujen kuuntelemisesta ja muiden yhteyksien valvonnasta ehdotetaan säädettäväksi kattavammin ja täsmällisemmin lain tasolla. Esityksessä ehdotetaan kirjeiden ja muiden viestien tarkastamisen ja niiden lukemisen selkeää erottamista toisistaan. Erityisesti kirjeiden lukemiselle ehdotetaan lakiin otettavaksi nykyistä täsmällisemmät edellytykset. Laissa ehdote-

taan myös korostettavaksi vapautensa menettäneen ja hänen oikeusavustajansa välisen kirjeenvaihdon nauttimaa erityistä suojaa.

Koska yhteydenpito puhelimitse on käytännöllisin ja yksinkertaisin tapa olla yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle, ehdotetaan vapautensa menettäneen mahdollisuutta puhelimen käyttöön laajennettavaksi. Puhelun kuuntelemisen edellytyksiä ehdotetaan selkeytettäväksi vastaamaan kirjeiden lukemiselle asetettuja edellytyksiä.

Vapautensa menettäneen tapaamista koskevia säännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset tavaroiden vastaanottamisesta ja tarkastamisesta tapaamisen yhteydessä. Esityksen mukaan tapaamista voitaisiin valvoa myös videovalvonnalla, joka on monissa maissa havaittu tehokkaaksi tavaksi ehkäistä huumausainien luovuttamista tapaamisten yhteydessä. Myös edellytyksistä, joilla vapautensa menettäneen tapaaminen voitaisiin evätä, ehdotetaan täsmennettäväksi lain tasolla.

Vapautensa menettäneiden valvonta ja tarkastaminen

Vapautensa menettäneen tarkastaminen tarkoittaa puuttumista vapautensa menettäneen henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Vapautensa menettäneiden valvontaa ja tarkastamista koskevia säännöksiä esitetään täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi.

Vapautensa menettäneen selli ei nauti kotirauhan suojaa, mutta sellin tarkastamisen voidaan tiettyssä määrin katsoa rajoittavan vapautensa menettäneen yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi vapautensa menettäneiden majoitustilojen ja omaisuuden tarkastuksesta ehdotetaan säädettäväksi nykyistä tarkemmin lain tasolla. Lakiin ehdotetaan myös otettavaksi säännös metallinilmaisinta ja muita apuvälineitä käyttäen tehdystä tarkastuksesta, jota kutsuttaisiin turvatarkastukseksi. Vapautensa menettäneen henkilöntarkastuksen edellytyksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Lakiin ehdotetaan otettavaksi päihteettömyyden valvontaa koskevat säännökset. Lakiin ehdotetaan lisäksi menettelysäännöstä, jossa olisi yleiset säännökset tarkastusten toimitamisesta ja niiden kirjaamisesta. Myös tar-

kastusten suorittamiseen liittyvää päätösvaltaa ehdotetaan tarkennettavaksi.

Muun henkilön tarkastaminen

Muun henkilön kuin vapautensa menettäneen tarkastamista koskevat säännökset ehdotetaan selvyuden lisäämiseksi kirjattavaksi yhteen lukuun. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös säilytystilaan pääsystä ja turvatarkastuksista säilytystilan alueella. Laissa ei ole tällä hetkellä säännöksiä siitä, miten turvatarkastuksessa tai henkilöntarkastuksessa löydettyjen tavaroiden suhteen menetellään. Koska kyse on tapaajan tai muun henkilön perustuslaissa turvatusta omaisuuden suojusta, ehdotetaan lakiin otettavaksi asiasta nimenomainen säännös.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös sellaisten tilanteiden varalta, joissa vapautensa menettäneen tapaa tai muu ulkopuolinen henkilö jättää noudattamatta hänelle annetun kehotuksen poistua säilytystilasta tai sen alueelta. Tällaisia tilanteita varten ehdotetaan poliisin palveluksessa olevalle virkamiehelle toimivaltaa poistaa voimakkein tällainen henkilö säilytystilasta tai säilytystilan alueelta.

Turvaamistoimenpiteet

Esityksessä ehdotetaan, että turvaamistoimenpiteet erotettaisiin selkeämmin tarkastusta koskevista säännöksistä ja koottaisiin omaksi luvukseksi. Lakiin ehdotetaan säännöstä, jossa nimenomaisesti lueteltaisiin vapautensa menettäneisiin käytettävissä olevat turvaamistoimenpiteet. Samaan pykälään otettaisiin myös muiden kuin vapautta rajoittavien keinojen ensisijaisuutta korostava säännös.

Käytännössä poliisin tiloissa säilytettäväksi otettavien vapautensa menettäneiden osalta joudutaan usein tilanteeseen, jossa päihitteiden käytön vieroitusoireista kärsivän vapautensa menettäneen terveydentilaa on seurattava ja tarkkailtava ympärivuorokautisesti. Käytännössä vapautensa menettänyt voi myös olla niin heikkokuntoinen, että häntä pitää seurata jatkuvasti. Vapautensa menettäneen oman terveyden turvaamiseksi myös itsetuhoisesti käyttäytyvää vapautensa menettänyttä on

seurattava. Tällaiset terveydellisessä vaarassa olevat vapautensa menettäneet sijoitetaan usein selliin, joissa vapautensa menettänyt voidaan kameravalvonnalla seurata ympäri-vuorokautisesti. Yöaikaan vapautensa menettäneen seuraaminen ei yleensä ole henkilökunnan vähäisyyden vuoksi muulla tavoin järjestettävissä. Koska toimenpiteellä puututaan vapautensa menettäneen henkilökohtaiseen vapauteen ja jatkuvalla kameravalvonnalla myös vapautensa menettäneen yksityisyyteen hänen suojelemiseksi, esityksessä ehdotetaan, että tällaiseen tarkkailuselliin sijoittamisesta ja sen edellytyksistä säädettäisiin täsmällisesti laissa. Tällaista valvontaa kutsuttaisiin tarkkailuksi.

Tekninen valvonta ja etävalvonta

Lakiin ehdotetaan otettavaksi luku, jossa säänneltäisiin vapautensa menettäneiden ja poliisin säilytystilojen teknistä valvontaa ja etävalvontaa. Teknisen valvonnan osalta lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen luettelo niistä edellytyksistä, joilla teknistä valvontaa voitaisiin suorittaa. Peruseriaatteena teknisen valvonnan osalta olisi, ettei tekninen valvonta saisi tarkoittaa vapautensa menettäneen henkilökohtaisen vapauden ja yksityisyyden kannalta ankarampaa rajoitusta, kuin mikä vapautensa menettäneen oikeuksiin olisi kohdistunut, jos valvonta olisi suoritettu muulla tavoin, esimerkiksi henkilöllisenä valvontana.

Jos vapautensa menettänyt ei ole tietoinen siitä, miten häntä valvotaan, valvonnan voidaan katsoa rajoittavan valvonnan kohteen henkilökohtaista vapautta ja yksityisyyttä voimakkaammin, kuin jos valvonnan kohde on tietoinen valvonnasta. Teknistä valvontaa ei saisi suorittaa siten, että vapautensa menettänyt ei olisi tietoinen valvonnan suorittamisesta. Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava teknisestä valvonnasta.

Koska poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien keskimääräinen vapauden menetyksaika olisi olennaisesti pidätettyjen ja kiinni otettujen keskimääräisiä vapauden menetyksaikoja pidempi, voitaisiin teknisen valvonnan ulottamista tutkintavankeihin pitää

poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohdalla voimakkaammin yksityisyyttä rajoittavana. Ottaen huomioon että uuden tutkintavankeuslain mukaan teknistä valvontaa voitaisiin vain poikkeuksellisesti käyttää tutkintavankien valvonnassa, ei teknisen valvonnan ulottamista kaikkiin poliisin tiloissa säilytettäviin tutkintavankeihin voida pitää perusteltuna. Näin ollen mahdollisuus teknisen valvonnan käyttöön vapautensa menettäneiden valvonnassa rajattaisiin lähtökohtaisesti ainoastaan pidätettyihin ja kiinni otettuihin. Niistä poikkeustilanteista, joissa teknistä valvontaa voitaisiin käyttää myös tutkintavankien valvontaan, säädettäisiin näiden poikkeustilanteiden valvontaa koskevissa erityissäännöksissä.

Tekniikan kehittyminen mahdollistaa sen, että vapautensa menettäneiden valvonta voidaan suorittaa vähemmällä henkilöresursseilla entistä turvallisemmin ja tehokkaammin. Teknisten laitteiden avulla muualta kuin säilytystilan välittömässä läheisyydessä suoritettua vapautensa menettäneiden valvontaa kutsuttaisiin etävalvonnaksi. Lakiin ehdotetaan otettavaksi yksityiskohtaiset säännökset etävalvonnan suorittamisesta, valvontaa suorittavan etävalvontakeskuksen tehtävistä sekä valvontavastuusta.

Vartijoiden asema

Sekä vartijoiden että vapautensa menettäneiden oikeusturva edellyttää, että poliisin palveluksessa olevien vapautensa menettäneiden kohteluun liittyviä tehtäviä suorittavien vartijoiden toimivaltuuksista säädetään lain tasolla. Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset vartijoiden toimivaltuuksista, voimakeinojen käytöstä sekä vartijan virkatehtävien yhteydessä aiheutuneen vahingon ilmoittamisesta ja tutkimisesta. Vartijan tehtävistä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

Kuljetukset

Nykyiset säännökset vapautensa menettäneiden kuljetuksesta ovat vanhentuneita. Koska kuljetuksen aikana pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksia joudutaan rajoittamaan, tästä ehdotetaan otettavaksi säännök-

set ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Muutoksenhaku

Muutoksenhaku tapahtuisi hallintolainkäytönlinjan mukaisesti. Muutoksenhaun kohteen olevaan päätöksen olisi ensin haettava oikeaisua kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäälliköltä ja vasta oikaisuvaatimuksen johdosta tehdystä päätöksestä voitaisiin valittaa hallinto-oikeuteen. Oikaisuvaatimusmenettelyn tarkoituksena olisi vähentää raskasta ja hidasta valitusmenettelyä.

Muutoksenhaun piiriin kuuluisivat omaisuuden hallussapitoa, rahan ja muiden maksuvälineiden käyttöä, kirjeen tai postilähteyksen pidättämistä, tapaamiskieltoa ja poistumislupaa erittäin tärkeästä syystä koskevat päätökset. Muutoksenhakuoikeuden piiriin kuuluvien päätösten ala vastaisi vallitsevaa hallinto-oikeuskäytäntöä.

Esityksen mukaan hallinto-oikeuden päätökseen vapautensa menettäneen muutoksenhakuasiassa ei saisi hakea muutosta. Valitukset hallinto-oikeuteen koskisivat päätöksiä, joita vastaavien päätösten osalta muutoksenhaun rajoitus ei perustuslakivaliokunnan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 33 §:n yhteydessä omaksunan linjauksen mukaan vaikuta lakiehdotuksen käsittelyjärjestykseen (PeVL 54/2001 vp).

Esityksen mukaan hallinto-oikeus olisi muutoksenhakuasiassa päätösvaltainen yhden jäsenen kokoonpanossa. Kokoonpano olisi perusteltu, koska käsiteltävät muutoksenhakuasiat ovat yleensä vähäisiä ja oikeudellisesti yksinkertaisia.

Keskeiset poikkeamat uuden tutkintavankeuslain periaatteista

Tutkintavangin sijoittamisesta poliisin säilytystilaan päättäisi uuden tutkintavankeuslain mukaan tuomioistuin. Poliisin säilytystiloihin sijoittamista koskeva päätös olisi aina ajallisesti rajattu ja se tehtäisiin tapauskohtaisen harkinnan perusteella. Tuomioistuin ratkaisisi näin kunkin poliisin tiloihin sijoitettavan tutkintavangin osalta erikseen, voitaisiinko kyseinen tutkintavanki sijoittaa niihin

olosuhteisiin, jotka poliisin säilytystilassa voidaan tutkintavangille tarjota, rajoittamatta liikaa tutkintavangille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia.

Poliisin säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen asema poikkeaa säilytyksen keston suhteen olennaisesti vankeusvankien ja tutkintavankien asemasta. Kiinni otettujen säilytys kestää pääsääntöisesti enintään yhden vuorokauden ja pidätettyjen säilytys enintään neljä vuorokautta. Vapauden menetykseen sekä eristyneisyyteen muista henkilöistä ja ulkopuolisesta maailmasta liittyvät haitat eivät yleensä ole pidätettyjen ja kiinni otettujen kohdalla yhtä vakavia kuin lähtökohtaisesti pidempiaikaiseen säilytykseen johtavien vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden toimeenpanon osalta. Ottaen huomioon poliisin tiloissa säilytettävien pidätettyjen ja kiinni otettujen lukumäärä ja poliisivankilojen resurssit erilaisten toimintojen järjestämiseen ei poliisilta ole perusteltua vaatia kaikilta osin yhtä pitkälle meneviä toimia pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetykseen liittyvän eristyneisyyden aiheuttamien haittojen torjumiseksi. Tällaisten vaatimusten asettaminen poliisille tarkoittaisi myös poliisille aiheuttavia huomattavia kustannuksia. Tämän vuoksi ehdotetussa laissa poikettaisiin osin uudessa tutkintavankeuslaissa omaksutuista lähtökohdista.

Olot säilytystilassa. Poliisin säilytystilaa ei ole tarkoitettu pitkäaikaiseen vapautensa menettäneen majoitukseen. Poliisin säilytystilan suunnittelussa ja rakentamisessa on turvallisuusnäkökohtien vuoksi jouduttu tinkimään niistä mukavuuksista, joita tiloissa säilytettävälle henkilölle voidaan tarjota. Poliisin taloudellisten resurssien, erillisen rakennushankkeisiin kohdistetun rahoituksen puuttumisen ja säilytystilojen suuren lukumäärään johdosta ei ole odotettavissa, että poliisilla olisi mahdollisuuksia lyhyellä aikavälillä ryhtyä toimenpiteisiin, joilla olot säilytystiloissa voitaisiin saattaa vastaamaan muualla yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vapautensa menettäneen kuuleminen. Pidätettyjen ja kiinni otettujen säilytyksen lyhyen ajallisen keston vuoksi heidän osaltaan esimerkiksi majoitusjärjestelyihin liittyvillä kysymyksillä ei yleensä ole yhtä suurta merkitystä kuin keskimääräiseltä kestoaltaan olen-

naisesti pidemmän tutkintavankeuden osalta. Kuulemisen edellyttäminen esimerkiksi aina ennen pidätetyn tai kiinni otetun sijoittamista poliisin tiloihin muodostaisi poliisille hallinnollisen rasitteen ja olisi samalla osaltaan riskitiedossa sen intressin kanssa, että poliisiin tulee mahdollisimman pian pyrkiä selvittämään, voidaanko pidätetty tai kiinni otettu vapauttaa.

Vaikka ehdotettuun lakiin ei otettaisikaan nimenomaista pidätettyjen ja kiinni otettujen kuulemisvelvollisuutta koskevaa säännöstä, tulisi poliisiin kuitenkin pyrkiä hyvän hallintotavan mukaisesti varaamaan toimenpiteiden kohteena olevalle vapautensa menettäneelle mahdollisuus lausua kantansa häntä koskevasta merkittävästä päätöksestä. Poliisin säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kuuleminen perustuisi näin aina tapauskohtaiseen harkintaan, jossa poliisiin tulisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan kuulemistarvetta arvioidessaan ottamaan huomioon tiedossaan olevat pidätetyn tai kiinni otetun mahdolliset erityiset olosuhteet. Tällainen kuulemista puoltava erityinen olosuhde voisi olla esimerkiksi pidätetyn todennäköinen myöhemmin tapahtuva vangitseminen ja sijoittaminen tutkintavankina poliisin säilytystilaan, jolloin olisi asianmukaista varata pidätetylle tilaisuus lausua kantansa sellaisesta merkittävästä ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvasta päätöksestä, jonka vaikutukset todennäköisesti ulottuisivat pidätetyn tutkintavankeusaikaan asti.

Sijoittaminen. Poliisin säilytystilat ovat pääsääntöisesti pieniä eikä niitä näin ole lähtökohtaisesti mahdollisuutta jakaa osastoihin. Poliisin säilytystiloissa ei myöskään poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta säilytetä rangaistusta suorittavia vankeja. Käytännössä rangaistusta suorittavien vankien, tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen samoin kuin eri sukupuolta olevien vapautensa menettäneiden pitäminen erillään toisistaan toteutuu siten, että näitä henkilöitä ei sijoiteta samaan selliin. Poliisin säilytystilojen osalta riittäväksi sääntelyksi katsottaisiin näiltä osin lain tasolle kirjattavat velvollisuudet miesten ja naisten sijoittamiseen eri selleihin sekä vapautensa menettäneiden sijoittamiseen mahdollisuuksien mukaan yhden hengen selliin.

Lakiin ei myöskään ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä vapautensa menettäneen pitämisestä hänen omasta pyynnöstään erillään muista vapautensa menettäneistä. Koska poliisin säilytystiloissa säilytettäviä vapautensa menettäneitä pidetään pääsääntöisesti lukituissa selleissä eikä poliisin säilytystiloissa ole vankiloiden kaltaisia avoimia osastoja tai muita vastaavia olosuhteita, joissa vapautensa menettänyt joutuisi sellin ulkopuolella vastoin tahtoaan tekemisiin muiden vapautensa menettäneiden kanssa, olisi yhden hengen selliin sijoittamista koskeva säännös riittävä turvaamaan vapautensa menettäneen mahdollisuuden olla erillään muista vapautensa menettäneistä.

Toimintaan osallistuminen. Poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden vapauden menetyksajan päiväohjelmasta merkittävä osa liittyy usein sen rikoksen selvittämiseen, jonka johdosta henkilö on poliisin säilytettävänä. Pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksen lyhyen keston johdosta ei poliisille olisi perusteltua asettaa laajalaista velvollisuutta erilaisten vapaa-ajan toimintojen järjestämiseen. Säilytystilojen kehittämiseen käytettävissä olevien rajallisten resurssien johdosta ei ole mahdollista myöskään poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien osalta saavuttaa vastaavia toimintamahdollisuuksia, jotka heille voidaan tarjota tutkintavankiloissa. Säilytystilan päivärutiineihin kuuluvien toimintojen kuten ruokailujen, peseytymisen ja ulkoilun sekä rikoksen selvittämiseen liittyvien kuulustelujen ja mahdollisten muiden tutkimusten lisäksi poliisin mahdollisuudet järjestää erilaisia toimintoja säilytystilassa ovat varsin rajalliset. Jos poliisilla kuitenkin olisi mahdollisuuksia järjestää vapautensa menettäneiden fyysistä ja psyykkistä virkeyttä tukevaa toimintaa, olisi vapautensa menettäneille annettava tilaisuus näiden mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi erityistä pykälää, joka sääntelisi vapautensa menettäneen mahdollisuutta tehdä säilytystilassa omaa työtä. Tämä säännös on sisältynyt voimassa olevaan tutkintavankeudesta annettuun lakiin, mutta sitä ei juuri ole sovellettu käytännössä poliisin säilyttämiin vapautensa menettäneisiin. Lainsäädännön systemaatti-

suuden ja havainnollisuuden kannalta ei olisi perusteltua ottaa ehdotettuun lakiin sellaisia toimintaan osallistumista koskevia säännöksiä, joita ei käytännössä olisi mahdollista soveltaa muutoin kuin poikkeuksellisesti. Oman työn tekemisen mahdollistavan säännöksen jättäminen pois ehdotetusta laista ei kuitenkaan tarkoittaisi sitä, ettei poliisin säilyttämälle vapautensa menettäneelle voitaisi yksittäisessä tapauksessa antaa lupaa sellaisen oman työn tekemiseen, joka soveltuisi tehtäväksi poliisin säilytystilassa. Lupaa oman työn tekemiseen ei kuitenkaan voitaisi antaa, jos siitä aiheutuisi vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle taikka säilytystilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

Terveystenhoito. Poliisin käytettävissä olevien henkilöllisten ja muiden resurssien johdosta ei poliisin säilytystiloissa käytännössä ole mahdollisuuksia erityiseen vapautensa menettäneiden kuntoutumista ja suhteiden ylläpitämistä tukevaan sosiaalityöhön. Ottaen huomioon poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden vapauden menetyksen lyhyt kesto ei tällaiseen sosiaalityöhön yleensä ole perusteltua tarvetta eikä sen asianmukainen järjestäminen ole mahdollista. Vapauden menetyksia kohdistuvaa sosiaalityön tarvetta voisikin esiintyä lähinnä poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien osalta. Koska sosiaalityön keinoin tapahtuvaa tutkintavangin tukemista ei voitaisi toteuttaa poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien osalta, ei sosiaalityön keinoin tapahtuvan tukemisen tarpeessa olevia tutkintavankeja tulisi sijoittaa poliisin säilytystiloihin.

Vapaa-aika. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen ja vapauden menetyksen lyhyen keston sekä poliisin henkilöllisten ja taloudellisten resurssien vuoksi erityisen vapaa-ajan toiminnan järjestäminen poliisin säilyttämille vapautensa menettäneille ei yleensä ole mahdollista. Koska vapautensa menettäneitä säilytetään lukituissa selkeissä, ei vapautensa menettäneiden vapaa-ajasta yhdessäoloa ole usein mahdollista toteuttaa muutoin kuin ulkoilujen yhteydessä. Tällöinkin vapautensa menettäneiden yhteydenpidolle tutkinnallisista syistä määrätyt rajoitukset usein estävät vapautensa menettä-

neiden vapaa-ajanvieton toistensa kanssa. Tämän vuoksi lakiin ei ehdoteta otettavaksi erityistä säännöstä vapautensa menettäneen oikeudesta vapaa-ajanviettoon muiden vapautensa menettäneiden kanssa.

Vapautensa menettäneiden yhdessäolon järjestämisen osalta on otettava huomioon, että jos tällaisen yhdessäolon järjestäminen olisi mahdollista aiheuttamatta vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle, säilytysvarmuudelle, säilytystilan järjestykselle ja turvallisuudelle, tulisi mahdollisuus yhdessäoloon järjestää esimerkiksi ulkoilujen yhteydessä.

Poliisin säilytystiloissa ei yleensä ole mahdollisuuksia järjestää vapautensa menettäneille hengellisiä tilaisuuksia. Koska poliisilla ei näin ole edellytyksiä aktiivisesti tukea vapautensa menettäneiden uskonnonvapauden toteuttamista, ei esityksessä ehdoteta lakiin otettavaksi erityistä uskonnonharjoitusta koskevaa säännöstä. Tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen poliisin tiloissa toimeenpantavan vapauden menetyksen lyhyen keston vuoksi vapauden menetyksestä aiheutuva tosiasiallinen este osallistua poliisin säilytystilan ulkopuolella toimitettaviin hengellisiin tilaisuuksiin ei muodostu vapautensa menettäneen perusoikeuksien vastaiseksi rajoitukseksi.

Uskonnonvapaudenkin osalta selkeänä lähtökohtana olisi kuitenkin, ettei poliisilla olisi oikeutta tämän perusoikeuden rajoittamiseen muuten kuin laissa säädetyllä perusteella. Vapautensa menettäneelle voi vapauden menetyksen lyhyestä kestosta huolimatta olla tärkeää saada olla yhteydessä oman uskonto-kuntansa edustajaan tai muuhun henkilöön, joka avustaa vapautensa menettänyttä sielunhoidollisissa asioissa. Jos vapautensa menettäneen yhteydenpidolle ehdotetun lain poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 7 ja 11 luvuissa ja pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä asetetuista rajoituksista ei muuta johdu, tulisi tapaamiset vapautensa menettäneen sielunhoitajakseen ilmoittaman henkilön kanssa lähtökohtaisesti sallia. Sielunhoitajan tapaamisen estäviä rajoituksia voisivat olla esimerkiksi uuden tutkintavankeuslain säätämisen yhteydessä ehdotetun pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettu määräys vapautensa menettäneen yhteydenpidon rajoittami-

sesta tai tapaamisen kieltäminen ehdotetun lain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuisista syistä.

Poliisin säilytettävänä oleville tutkintavankeille, pidätetyille ja kiinni otetuille ei käytännössä voida järjestää vankiloiden tutkintaja vankeusvangeille tarjoamia kirjastopalveluja vastaavia palveluja. Vaikkakin poliisin säilytystiloissa usein on kerätty pieni kokonaisuus kirjallisuutta, jota poliisin säilyttämät vapautensa menettäneet voivat käyttää, ei olisi perusteltua ottaa ehdotettuun lakiin nimenomaista säännöstä vapautensa menettäneen oikeudesta kirjastopalvelujen käyttämiseen. Ottaen huomioon poliisin säilyttämien henkilöiden vapauden menetyksen keston ja yleisten kirjastopalvelujen käyttämisestä aiheutuvat resurssitarpeet ei kirjastopalvelujen tarjoamisesta vapautensa menettäneille aiheutuva hyöty olisi tarkoituksenmukaisessa suhteessa siitä aiheutuviin kustannuksiin. Poliisin tulisi kuitenkin edelleen mahdollisuuksien mukaan kehittää säilytystilojen omia kirjakokoelmia, jotta vapautensa menettäneille voitaisiin tarjota mielekästä ajanvietettä.

Poliisilla ei ole mahdollisuuksia televisiovastaanottimien, radioiden ja sanomalehtien hankkimiseen vapautensa menettäneiden käyttäviksi. Vapautensa menettäneelle on kuitenkin annettava mahdollisuus omalla kustannuksellaan seurata tiedotusvälineitä, jollei muualla laissa ole tätä oikeutta rajoitettu. Samaten vapautensa menettäneelle on annettava mahdollisuus hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta. Koska pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksen lyhyen keston vuoksi säilytystilan ulkopuolisten tapahtumien seuraamisella ei ole yhtä suurta merkitystä kuin pidempiaikaisesti säilytettävillä henkilöillä, ei esityksessä ehdoteta lakiin säännöstä pidätettyjen ja kiinni otettujen vapaa-aikaan liittyvästä tiedonhankinnasta. Tutkintavankien osalta lakiin ehdotetaan otettavaksi uutta tutkintavankeuslakia vastaava säännös kirjallisuudesta ja tiedotusvälineiden seuraamisesta.

Poliisin säilyttämän pidätetyn tai kiinni otetun tiedonhankinnan mahdollisuudet määräytyisivät ehdotetun lain muiden säännösten perusteella. Tällaisia säännöksiä olisivat lain 1 luvun 3 §:n yleissäännös vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittamisesta, 4 luvun

1 §:n säännös käyttöesineiden ja omaisuuden hallussapidosta ja saman luvun 4 §:n säännös rahan käytöstä sekä pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n säännös vapautensa menettäneen yhteydenpidon rajoittamisesta. Poliisin säilyttämisen vapautensa menettäneen mahdollisuutta tiedonhankintaan voitaisiin vastaisuudessa rajoittaa esimerkiksi, jos tiedon hankkiminen edellyttäisi sellaisen laitteen hallussapitoa, jonka hallussapito ei olisi ehdotetun lain 4 luvun 1 §:n mukaan sallittu. Myös 11 luvussa säännellyistä turvaamistoimenpiteistä voisi seurata käytännön rajoituksia vapautensa menettäneen mahdollisuuksiin seurata joukkotiedotusvälineitä.

Vapautensa menettäneen tiedotusvälineisiin tapahtuvaan yhteydenpitoon sovellettaisiin lähtökohtaisesti samoja säännöksiä, jotka koskisivat muitakin vapautensa menettäneen yhteyksiä säilytystilan ulkopuolelle. Kun vapautensa menettänyt esimerkiksi olisi kirjoittanut yhteydessä tiedotusvälineisiin, yhteyksien valvontaan sovellettaisiin ehdotetun lain 6 luvun säännöksiä. Jos vapautensa menettäneen kirje olisi osoitettu julkiselle tiedotusvälineelle, voisi kirjeen lukeminen tapahtua ehdotetun lain 6 luvun 2 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttyessä ja sen pidättäminen lain 6 luvun 5 §:ssä säädettyillä edellytyksillä.

Kurinpito. Lakiin ei ehdoteta otettavaksi säännöksiä erillisestä kurinpitomenettelystä. Koska ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden vapauden menetyksen kesto on pääsääntöisesti lyhyt ja myös olot poliisin säilytystilassa ovat sellaiset, että laajempia järjestykseen liittyviä ongelmia ilmenee vain poikkeuksellisesti, ei olisi perusteltua ulottaa uuden tutkintavankeuslain 10 luvussa säänneltyä kurinpitomenettelyä koskemaan poliisin säilyttämiä tutkintavankeja, pidätettyjä tai kiinni otettuja.

Jos poliisin tiloissa ilmenisi sellaisia järjestyksirikkomuksia, jotka täyttäisivät rangaistavaksi säädetyn teon tunnusmerkistön, olisi poliisin meneteltävä teon suhteen samoin kuin muiden poliisin tietoon tulevien rikosten osalta on säädetty. Tätä lievempien järjestyksirikkomusten osalta ei erillisten kurinpitorangeistusten määräämistä voitaisi pitää perusteltuna varsinkaan, kun poliisin tiloissa säilytettävillä vapautensa menettäneille ei usein ole sellaisia etuuksia, joihin kurinpitorangeis-

tus voisi kohdistua. Vapauden menetyksen lyhyen keston ja säilytystilan olojen vuoksi myöskään varoituksella tai rangaistusselliin sijoittamisella ei voida olettaa olevan merkittävää ennalta estävää vaikutusta niiden poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden osalta, jotka muutoin syyllistyisivät säilytystilan järjestystä koskevien säännösten rikkomiseen.

Turvaamistoimenpiteet. Lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ei ehdoteta otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 5 §:ää vastaavaa säännöstä vapautensa menettäneen pitämisestä erillään muista vapautensa menettäneistä. Poliisin säilytystiloissa ei yleensä ole sellaista vapautensa menettäneiden vapaata yhdessäoloa, jota uuteen tutkintavankeuslakiin ehdotetun säännöksen tarkoittamassa mielessä tulisi rajoittaa. Vapautensa menettäneiden säilyttämistä lukiutuisa sulleissa ei sellaisenaan pidettäisi uuteen tutkintavankeuslakiin ehdotetussa säännöksessä tarkoitettuna vapautensa menettäneen erillään pitämistä tarkoittavana turvaamistoimenpiteenä.

3.1.2. *Laki esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta*

Viranomaisten kesken on esiintynyt vaihtelevaa käytäntöä sen suhteen, milloin ja miten rikoksesta epäillylle ilmoitetaan hänen oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinna. Esitutkintalain 29 §:n 2 momentin (108/1998) mukaan rikoksesta epäillylle on ennen kuulustelua tehtävä selkoa hänen oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinna. Rikoksesta epäillyn ihmisoikeussopimuksissa turvattu oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja ihmisoikeussopimusten valvontaelinten kannanotot edellyttävät, että rikoksesta epäillylle on viipymättä ilmoitettava hänen oikeuksistaan.

Jotta rikoksesta epäilty pystyisi tehokkaasti hyödyntämään oikeuttaan käyttää esitutkinna avustajaa, ehdotetaan esitutkintalakiin otettavaksi säännös esitutkintaa suorittavan viranomaisen velvollisuudesta viipymättä ilmoittaa rikoksesta epäillylle vapautensa menettäneelle hänen oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinna.

3.1.3. *Laki päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta*

Päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa ehdotetaan säilytettäväksi sisällöltään tarkennettuna periaate, jonka mukaan poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella päihtymyksen vuoksi kiinni otetut henkilöt olisi lähtökohtaisesti toimitettava sosiaali- tai terveydenhuoltoviranomaisten ylläpitämään hoitopaikkaan, jota kutsuttaisiin selviämisasemaksi. Tavoitteena olisi, että päihtynyt otettaisiin poliisiin säilytystilaan vain, jos päihtynyttä ei hänen väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisensä vuoksi voitaisi toimittaa selviämisasemalle.

Ehdotuksen mukaan poliisin säilytystilaan otetulla päihtyneellä olisi lähtökohtaisesti samat oikeudet kuin muullakin poliisin säilyttämällä kiinni otetulla. Päihtyneen tilasta aiheutuisi kuitenkin tiettyjä rajoituksia näiden oikeuksien käyttämiselle. Esimerkiksi majoitusolosuhteiden ja valvonnan intensiteetin osalta päihtyneiden olojen järjestäminen edellyttäisi muiden vapautensa menettäneiden asemasta poikkeavia järjestelyjä, jotta päihtyneen turvallisuus ja säilytystilan järjestys voitaisiin varmistaa.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Tekninen valvonta ja etävalvonta. Niiden poliisilaitosten osalta, jotka tulisivat laajentamaan teknisen valvonnan käyttämistä apuna vapautensa menettäneiden valvonnassa, aiheutuisi tarvittavien teknisten laitteiden ja järjestelmien hankkimisesta järjestelmien koosta ja laadusta riippuvia lisäkustannuksia. Varsinkin etävalvonnan hyödyntämisestä koituisi kuitenkin myös säästöjä esimerkiksi kuljetuskustannusten muodossa. Useissa poliisin säilytystiloissa on tälläkin hetkellä ainakin jossain määrin hyödynnetty teknistä valvontaa vapautensa menettäneiden valvonnassa ja teknisen valvonnan käytön laajentamisesta päättäminen ja siitä aiheutuvien kustannusten kattaminen tapahtuisivat vastai-

suudessakin kunkin kihlakunnan poliisilaitoksen määrärahojen puitteissa.

Terveysdenhuollon järjestäminen. Esityksessä ei ehdoteta muutosta siihen peruseriaatteeseen, että julkisen terveydenhuollon palveluista potilaalta perittävät maksut maksettaisiin edelleen poliisin määrärahoista.

Poliisin tilastointijärjestelmän puutteista johtuen käytettävissä ei ole tarkkoja tietoja niistä kuntien vapautensa menettäneille anتامasta sairaan- ja terveydenhoidosta aiheutuvista kustannuksista, jotka nykyisen käytännön mukaan ovat saattaneet tulla poliisin maksettavaksi, mutta ehdotetun lain mukaan kuuluisivat vapautensa menettäneen kotikunnan vastattaviksi. Poliisi on ottanut vertailukelpoisen liikekirjanpidon käyttöön vuonna 1998, jonka mukaan muut kuin poliisin oman henkilöstön terveyspalvelujen kustannukset ovat vuonna 1998 olleet 243 155 markkaa eli noin 40 896 euroa, vuoden 1999 osalta 481 952 eli noin 81 059 euroa, vuoden 2000 osalta 817 766 markkaa eli noin 137 538 euroa ja vuoden 2001 tammikuusta toukokuuhun 317 521 markkaa eli noin 53 403 euroa. Näihin lukuihin sisältyvät sekä poliisin säilyttämät pidätetyt ja kiinni otetut että rikoksen johdosta vangitut henkilöt.

Kaikkien poliisin terveydenhuoltomenojen perusteella voidaan poliisin säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen terveydenhuoltopalvelujen kustannusten arvioida olevan vuositasolla koko maan osalta alle 150 000 euroa. Koska kustannukset yksittäistä kuntaa kohden jäisivät vähäisiksi ja kohdistuisivat merkittävästi ainoastaan niihin kuntiin, joiden asukkailla ilmenisi tarvetta kalliiseen erikoissairaanhoidon, jonka tarpeen voidaan katsoa olevan riippumaton henkilön joutumisesta lyhytaikaisesti poliisin säilytettäväksi, ei valtion ja kuntien välisen kustannusten jaon muutoksen sen vähäisyyden vuoksi katsota antavan aiheutta muuttoa kuntien valtionosuuksia. Lakiin kirjattavaksi ehdotettu periaate poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden terveydenhuollon kustannusvastuusta vastaisi myös nykyisin jo laajalti noudatettua käytäntöä, minkä vuoksi lakiin ehdotettavaa tarkennusta ei tosiasiallisesti voida pitää muutoksena valtion ja kuntien väliseen kustannusten jakoon.

Muutoksenhaku. Voidaan pitää todennäköi-

senä, että muutoksenhakumahdollisuuden nimenomainen kirjaaminen lakiin sekä poliisin tekemien kohtelua koskevien päätösten aikaisempaa tarkempi kirjaaminen tulee vähäisessä määrin lisäämään hallinto-oikeuksien työmäärää.

Ottaen huomioon poliisin tiloissa säilytettyjen henkilöiden vapauden menetyksen lyhyen ajallisen keston voidaan kuitenkin olettaa, että muutoksenhakumenettelyä vain harvoin jatkettaisiin oikaisuvaatimuksen jälkeen. Ehdotetun lain mukaan hallinto-oikeuksissa käsiteltäviksi tulevat asiat olisivat myös pääsääntöisesti merkitykseltään niin vähäisiä, että avustajan määrääminen tulisi vain harvoin kysymykseen. Näin ollen oikeusavun kustannukset eivät ehdotettuun lakiin kirjatun muutoksenhakumahdollisuuden johdosta olennaisesti nousisi.

4.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksellä ei olisi merkittäviä organisatorisia vaikutuksia.

Teknisen valvonnan ja etävalvonnan hyödyntäminen vapautensa menettäneiden valvonnassa mahdollistaisi vapautensa menettäneiden valvonnan entistä turvallisemman ja tehokkaamman järjestämisen sekä valvontaresurssien aikaisempaa joustavamman kohdentamisen. Etävalvonnan tehokkaalla hyödyntämisellä sellaisten poliisilaitosten osalta, joista pidätettyjä ja kiinni otettuja jouduttaisiin ilman etävalvontaa joko kuljettamaan pitkiä matkoja päivystävälle poliisilaitokselle tai sitomaan alueen ainoa poliisipartio vapautensa menettäneen valvontatehtäviin, voitaisiin partioitehtävissä toimivien poliisimiesten työaikaa vapauttaa kuljetus- ja valvontatehtävistä muihin tehtäviin. Toisaalta esitys parantaisi poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden asemaa säätämällä poliisille aikaisempaan lainsäädäntöön verrattuna pidemmälle meneviä velvollisuuksia vapautensa menettäneiden oikeuksien toteuttamisessa. Tämä tulisi jossain määrin lisäämään poliisin henkilöstön tehtäviä.

Kokonaisuudessaan esityksellä ei olisi merkittäviä henkilöstövaikutuksia poliisin organisaatiossa. Toisaalta ehdotetussa laissa poliisille säädetyt uudet vapautensa menettä-

neiden oikeuksien toteuttamiseen liittyvät velvollisuudet edellyttäisivät lisäresursseja, mutta toisaalta nykyaikaisen tekniikan antamien mahdollisuuksien aikaisempaa tehokkaampi hyödyntäminen vapauttaisi vähäisessä määrin poliisin resursseja kuljetus- ja valvontatehtävistä.

Ehdotettu laki aiheuttaisi muutoksia poliisin henkilöstön toimivaltuuksiin, toimintatapoihin ja päätösvaltaan. Nykylainsäädäntöä täsmällisemmät säännökset toimivaltuuksista ja päätösvalasta lisäisivät samalla poliisin henkilökunnan oikeusturvaa. Toisaalta uusi perustuslaki ja lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta otettavaksi ehdotettu muutoksenhakumahdollisuus edellyttäisivät aikaisempaa parempaa osaamista ja tarkkuutta päätöksiä tekeviltä virkamiehiltä.

Esityksen täytäntöönpanon yhteydessä tulee järjestää asianmukainen koulutus poliisin henkilökunnalle, jotta voidaan varmistua esitykseen sisältyvien säännösten toteutumisesta myös käytännössä.

4.3. Ympäristövaikutukset

Esityksellä ei olisi merkittäviä ympäristövaikutuksia. Kehittyneen tekniikan tarjoamisen mahdollisuuksien hyödyntäminen vapautensa menettäneiden valvonnassa mahdollistaisi vapautensa menettäneiden poliisin säilytystilojen välillä tapahtuvien kuljetusten vähentämisen. Kuljetusten vähentyminen pienentäisi jonkin verran kuljetuksesta ympäristölle kuljetusvälineiden päästöjen muodossa aiheutuvia rasituksia.

4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Esitys parantaisi poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden asemaa. Vapautensa menettäneelle lain tasolla turvatut laajat ihmisoikeusvelvoitteiden mukaiset vähimmäis-oikeudet mahdollistaisivat sen, että vapautensa menettänyt pystyisi tehokkaammin vaatimaan hänelle kuuluvien perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamista. Esityksen mukaiset vapautensa menettäneiden oikeuksien rajoittamisessa sovellettavat tarkkarajaiset edellytykset estäisivät vapautensa menettäneiden oikeuksien perusteettomat rajoittamiset. Ehdot-

tetut säännökset tarkastusten edellytysten ja sisällön tarkasta sääntelystä parantaisivat sekä vapautensa menettäneiden oikeusturvaa että vapautensa menettäneiden ja poliisin henkilöstön turvallisuutta. Lain tasolle otettavat säännökset teknisestä valvonnasta ja etävalvonnasta parantaisivat sekä vapautensa menettäneiden että poliisin henkilöstön oikeusturvaa.

Tärkein vapautensa menettäneiden oikeusturvaa parantava muutos olisi ehdotettu muutoksenhakua koskeva sääntely. Muutoksenhakumahdollisuus toteutettaisiin ensi asteena hallinnon sisäisenä oikaisumenettelynä ja tämän jälkeen hallinto-oikeuteen tehtävän valituksen kautta.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esitys on valmisteltu sisäasiainministeriössä virkatyönä ja sen valmistelua on ohjannut ja valvonut eri intressitahojen edustajista koostunut ohjausryhmä.

5.2. Lausunnot

Luonnoksesta hallituksen esitykseksi on pyydetty lausunnot 48:lta eri lausunnonantajalta. Lausunto pyydettiin Ahvenanmaan poliisipiiriltä, Espoon kihlakunnan poliisilaitokselta, Espoon kihlakunnan syyttäjävirosta, Helsingin hovioikeudelta, Helsingin kaupungilta, Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta, Helsingin käräjäoikeudelta, Helsingin yliopistolta, Ihmisoikeusjuristit ry:ltä, Joensuun kaupungilta, Joensuun kihlakunnan poliisilaitokselta, Kajaanin kihlakunnan poliisilaitokselta, Kansanterveyslaitokselta, Keskusrikospoliisilta, Korkeimmalta hallinto-oikeudelta, Korkeimmalta oikeudelta, Kuntaliitolta, Lastensuojelun Keskusliitolta, liikkuvalla poliisilla, oikeusministeriöltä, Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta, Poliisikoululta, poliisin Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Lapin, Länsi-Suomen ja Oulun lääninjohdolta, puolustusministeriöltä, Pääesikunnalta, Seinäjoen kaupungilta, Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitokselta, sisäasiainministeriön kuntaosastolta, pelastusosastolta ja rajav-

tio-osastolta, sosiaali- ja terveysministeriöltä, Stakesilta, Suomen asianajajaliitolta, Suomen Poliisijärjestöjen Liitolta, Tampereen kihlakunnan poliisilaitokselta, Tampereen yliopistolta, Tietosuojavaltuutetun toimistolta, Tullilaitokselta, työministeriöltä, Vaasan kaupungilta, Vaasan kihlakunnan poliisilaitokselta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Valtion ja erityispalvelujen ammattiliitto VAL ry:ltä ja Vantaan kihlakunnan poliisilaitokselta.

Esityksen johdosta on lausunnon antanut 34 tahoja. Lausunnoista on laadittu yhteenveto sisäasiainministeriössä.

Lausunnoissa esitykseen on suhtauduttu pääsääntöisesti myönteisesti. Erityisen tärkeänä pidettiin pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevien riittävän yksityiskohtaisten ja ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisten säännösten ottamista lain tasolle. Tärkeänä pidettiin myös lain tasolla tapahtuvaa teknisen valvonnan sääntelyä.

Osa poliisin organisaatioon kuuluvista lausunnonantajista katsoi ehdotetun sääntelyn olevan liian yksityiskohtaista ja hankaloittavan liikaa poliisin toimintaa. Lausunnoista nousi esille myös kysymys siitä, missä määrin pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun tulisi soveltaa samoja periaatteita kuin tutkintavankien kohteluun.

Vaikka esityksen lausuntoversiossa ei oltu esitetty asiallista muutosta päihytyneiden käsittelystä annettuun lakiin, olivat eräät kuntasektorin lausunnonantajat katsoneet esityksen tarkoittavan muutosta valtion ja kuntien väliseen kustannustenjakoon ja asettavan kunnille lisävelvollisuuksia velvoittamalla ne perustamaan päihytyneiden säilöissäpitoa varten selviämisasemia. Toisaalta valtaosa lausunnonantajista suhtautui erittäin positiivisesti siihen mahdollisuuteen, että päihtymyksen vuoksi kiinni otetut henkilöt voitaisiin toimittaa päihytyneiden käsittelystä annetun lain sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti poliisin säilytystilojen sijaan selviämisasemille.

Koska on ilmeistä, että selviämisasemien laajamittainen perustaminen edellyttää yhteistyötä eri viranomaisten kesken, ei tässä esityksessä ole ehdotettu muutettavaksi päihytyneiden käsittelystä annettua lakia niiltä osin kuin se säätelee selviämisasemien perustamista. Jotta päihytyneiden käsittelystä annetun

lain tarkoitus toteutuisi, tulisi kuitenkin viipymättä ryhtyä toimenpiteisiin selviämisasemia koskevan lainsäädännön valmistelemiseksi.

Lausuntokierroksen jälkeen esitykseen on otettu mukaan poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohtelua koskevat säännökset. Näitä säännöksiä on valmisteltu oikeusministeriössä valmistellun uuden tutkintavankeuslain yhteydessä, jolloin eri intressitahoille on varattu tilaisuus lausua ehdotetuista poliisin tiloihin sijoitettuja tutkintavankeja koskevista säännöksistä. Nämä lausunnot on huomioitu tämän esityksen jatkovalmistelussa. Jatkovalmistelun johdosta järjestettiin uusi lausuntokierros aiemmin lausunnon antaneille.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Oikeusministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. Esityksen mukaan ehdotettua uutta tutkintavankeuslakia sovellettaisiin tutkintavankeuden toimeenpanoon. Uuden tutkintavankeuslain mukaan tutkintavankeja voitaisiin sijoittaa poliisin ylläpitämiin säilytystiloihin, jolloin tutkintavankeihin sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Oikeusministeriön esitys on annettu eduskunnalle syksyllä 2004. Tutkintavankien yhdenvertaisuuden vaatimus edellyttää, että heitä koskevat säännökset ovat mahdollisimman samanlaiset riippumatta heidän sijoituspaikastaan. Säännösten yhdenmukaisuus on pyritty varmistamaan esitysten valmistelussa. Lakien on tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti.

Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys rajavartiolaitosta ja rajavyyhkyettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp). Esitykseen sisältyy muun ohella ehdotus uudeksi rajavartiolaitoksi. Esitys on annettu eduskunnalle 11 päivänä helmikuuta 2005. Koska uusi raja-

vartiolaki sekä ehdotukseen sisältyvä ehdotus ulkomaalaislain muuttamiseksi tulisivat voimaan ennen kuin tähän esitykseen sisältyvien lakiehdotusten ehdotettaisiin tulevan voimaan, on tässä laissa rajavartiolaitosta koskevien säännösten osalta ehdotettu muutoksia hallituksen esityksen (HE 6/2005 vp) mukaiseen uuteen rajavartiolakiin sekä esityksen mukaisesti muutettuun ulkomaalaislakiin. Jos ehdotettua uutta rajavartiolakia sekä muita ehdotukseen sisältyviä lakeja ei saatettaisi voimaan ennen tämän lakiehdotuksen mukaisten lakien voimaan tuloa, olisi vastaavat muutokset rajavartiolaitoksen osalta tehtävä voimassa olevan rajavartiolaitoksesta annetun lain 48 §:ään. Mahdollinen aikataulun muutos tulisi huomioida myös ulkomaalaislain 123 §:ään esitetyn muutoksen osalta. Tämän esityksen käsittelyn yhteydessä tulisi seurata mainitun rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön uudistamista koskevan esityksen käsittelyä.

6.2. Riippuvuus kansainvälisistä velvoitteista

Perustuslain 7 §:ssä edellytetään, että vapautensa menettäneille kuuluvista oikeuksista säädetään ihmisoikeussopimuksissa viitotetulla tavalla. Laissa ehdotetaan säädettäväksi vapautensa menettäneiden oikeuksista ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla.

Vapaudenriiston kohteeksi joutunut lapsi on lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c-kohdan mukaan pidettävä erillään aikuisista, jollei katsota olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaan ulkomaisella vapautensa menettäneellä on oikeus olla yhteydessä kotimaansa diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon.

Ihmisoikeuksien valvontaelinten lausunnot ja kansainvälisesti hyväksytyissä suosituksissa ilmaistut periaatteet on pyritty ottamaan huomioon ehdotuksissa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Lain nimike. Laki koskisi poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien sekä poliisin säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua. Laki sääntelisi kaikkien niiden poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua, joiden osalta ei olisi erikseen säädetty toisin. Käytännössä lähes kaikkien poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohteluun sovellettaisiin ehdotettua lakia. Lain nimeksi ehdotetaan lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, koska se olisi selkeä ja kuvaisi hyvin säädöksen sisältöä.

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala.* Lain 1 §:stä ilmenisi lain soveltamisala. Soveltamisalaa koskeva pykälä jakautuisi neljään momenttiin.

Vankeusrangaistuskomitean ehdotuksen mukaan rangaistusta suorittaviin vankeihin olisi sovellettu uutta vankeuslakia ja pakkokeinolain perusteella vangittuihin sekä muun lain perusteella rangaistuslaitoksessa pidettävän henkilön kohteluun olisi sovellettu uutta tutkintavankeuslakia. Poliisin ylläpitämään säilytystilaan sijoitettujen tutkintavankien kohtelua koskeva sääntely on kuitenkin uuden tutkintavankeuslain jatkovalmistelun yhteydessä katsottu perustelluksi sijoittaa lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Yleisperusteluissa esitetyin tavoin tutkintavankeja, pidätettyjä ja kiinni otettuja koskee syyttömyysolettama, jonka mukaan heidän kohtelunsa tulisi olla vähemmän rajoittavaa ja heidän oikeuksiensa tulisi eräiltä osin olla laajempia kuin vankeusvangeilla. Toisaalta tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinni ottamisen tarkoituksesta, erityisesti esitutkinnan turvaamisesta, aiheutuu, että tutkintavangin, pidätetyn ja kiinni otetun oikeuksia ja etuuksia on voitava rajoittaa. Myös pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksen lyhytaikaisuudesta seuraa, ettei viranomaisten ole perusteltua edellyttää ryhtyvän

yhtä pitkälle meneviin toimenpiteisiin pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksien toteuttamiseksi kuin lähtökohtaisesti pidempiaikaisen vapaudenriiston kohteeksi joutuvien vankeusvankien ja tutkintavankien osalta.

Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin lain pääasiallinen henkilöllinen soveltamisala käyttäen lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden osalta ilmaisua näiden henkilöiden olemisesta poliisin säilytettävänä.

Ehdotetulla lailla ei rajoitettaisi lainsäädännössä muille viranomaisille säädettyjä velvoitteita huolehtia yhteiskunnan avun tarpeesta olevista henkilöistä. Näin esimerkiksi päihdehuoltolain ja terveydenhuoltolainsäädännön säännökset velvoittaisivat lähtökohtaisesti asianomaisia viranomaisia myös suhteessa sellaiseen päihdeongelmaiseen henkilöön, joka on poliisin toimenpiteiden kohteena.

Ehdotetun lain pääasialliseen henkilölliseen soveltamisalaan kuuluisivat poliisin tiloihin sijoitetut tutkintavangit sekä poliisin säilyttämät pidätetyt ja kiinni otetut. Tutkintavangin, pidätetyn ja kiinni otetun määritelmä ehdotetaan sijoitettavaksi 2 §:ään. Ehdotetun 1 §:n 1 momentissa säädettäisiin myös viranomaisen, jonka toiminnassa lakia pääasiallisesti sovellettaisiin. Tämä viranomaisen olisi poliisi, jonka tiloissa pääosa pidätetyistä ja kiinni otetuista tosiasiallisesti säilytetään.

Pykälän 1 momentissa määritettäisiin myös ehdotetun lain ajallinen soveltamisala suhteessa yksilön vapauden menetyksen alkamiseen ja päättymiseen. Poliisin säilytettävänä oleminen alkaa, kun poliisi on saanut suoritettua yksilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen. Esimerkiksi poliisin ottaessa kiinni vastarintaa tekevää henkilöä lain soveltaminen alkaisi siitä hetkestä, jolloin poliisi tosiasiallisesti olisi käskyin, kehotuksin tai muita keinoja käyttäen saanut vastarintaa tekevän henkilön kiinni. Ehdotetun lain ajalliseen soveltamisalaan kuuluisivat näin sellaiset toimenpiteet kuten poliisin säilytystilassa suoritettavat tarkastukset ja vartiointi sekä muu vapautensa menettäneen kohtelu säilytystilassa. Ehdotetun lain ajallinen soveltamisala päättyisi, kun vapautensa menet-

tänyt vapautuu tai poliisi laillisen määräyksen nojalla luovuttaa vapautensa menettäneen toiselle viranomaiselle. Jos pidätetty vangitaisiin, lakkaisi ehdotetun lain soveltaminen tuomioistuimen päättäessä vangitsemisesta. Tutkintavankiin sovellettaisiin tällöin uutta tutkintavankeuslakia, jollei tutkintavankia si-joitettaisi poliisiin säilytystilaan.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin vapautensa menettäneiden kohteluun. Kohtelu tarkoittaa sellaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät suoraan tutkintavangin, pidätetyn tai kiinni otetun vapauden menetykseen ja säilyttämiseen poliis-tiloissa sekä poliisin vastuulla suoritettavien kuljetuksien aikana. Ehdotetussa laissa ei näin säädettäisi perusteita, joiden nojalla poliisi tai muu viranomainen voisi riistää yksilöltä tämän henkilökohtaisen vapauden, vaan toimivalta yksilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen suorittamiseen määräytyy muun lainsäädännön perusteella. Kysymyksessä olisi näin menettelylaki, jossa säädetyt toimenpiteet sekä näiden toimenpiteiden perusteet liittyisivät vapautensa menettäneiden säilytykseen ja kohteluun poliisin toimesta. Ehdotetun lain mukaisia toimivaltuuksia ei näin voitaisi käyttää esimerkiksi todisteiden hankkimiseksi sen rikoksen selvittämistä varten, jonka johdosta vapautensa menettänyt on joutunut poliisiin säilytettäväksi. Ehdotetulla lailla ei myöskään rajoitettaisi esimerkiksi poliisilakiin ja pakkokeinolakiin perustuvien pakkokeinojen käyttämistä rikoksen esitutkinnassa eikä muutenkaan säänneltäisi esitutkinnan suorittamista.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännös-tä siitä, että ehdotetun lain henkilölliseen soveltamisalaan kuuluisivat myös poliisin muulla laillisella perusteella kuin tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinni ottamisen johdosta säilyttämät henkilöt. Ehdotettua lakia ei kuitenkaan sovellettaisi sellaisten poliisin säilyttämien henkilöiden kohteluun, joiden osalta kohtelusta on muualla laissa säädetty toisin. Näin esimerkiksi poliisin tiloissa säilytettävien rangaistusta tai sakon muuntorangaistusta suorittavien vankien osalta sovellettaisiin, mitä kyseisten vankien osalta erikseen säädetään. Näiltä osin poikkeuksen muodostaisivat kuitenkin ehdotetun lain 15 luvun vartijoita koskevat säännökset. Koska uuden vankeuslain vartijoiden toimi-

valtuuksia koskevat säännökset soveltaisivat ainoastaan vankeinhoitolaitoksen palveluksessa oleviin vartijoihin, sovellettaisiin ehdotetun lain 15 luvun poliisin palveluksessa olevien vartijoiden toimivaltuuksia koskevia säännöksiä myös silloin, kun poliisin palveluksessa olevat vartijat olisivat tekemisissä poliisin säilyttämien vankeusvankien kanssa.

Pykälän 2 momentin perusteella lain soveltamisalaan kuuluvia henkilöitä koskevia erityissäännöksiä on voimassa olevassa lainsäädännössä oikeudenkäymiskaaressa ja konkurssilaisissa (120/2004). Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:n mukaan oikeus voi pakottaa niskoittelevan todistajan enintään kuuden kuukauden vankeudella täyttämään velvollisuutensa. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:n (690/1997) mukaan oikeuden istuntoon tuotavaksi määrätty saadaan ottaa säilöön edellisenä päivänä ennen kuljetuksen alkamista. Todistajan vapauden menetyksellä saa kuljetuksineen kestää kolmea päivää kauempaa. Niskoittelevasta velallisesta säädetään konkurssilain 4 luvun 11 §:n 2 momentissa, jonka mukaan hänelle määrätystä uhkasakosta huolimatta niskoitteleva velallinen voidaan määrätä vankeuteen, kunnes hän on täyttänyt velvollisuutensa. Siltä osin kuin tällaiset henkilöt olisivat poliisiin säilytettävänä, heihin sovellettaisiin ehdotetun lain säännöksiä. Pykälän 2 momentti olisi näin johdonmukainen uuden tutkintavankeuslain soveltamisalaa koskevan 1 luvun 1 §:n 3 momentin kanssa, jonka mukaan näihin henkilöihin sovellettaisiin uutta tutkintavankeuslakia ainoastaan sinä aikana, jolloin heitä pidettäisiin rangaistuslaitoksessa.

Sovellettaessa lakia pykälän 2 momentissa tarkoitettuihin henkilöihin olisi otettava huomioon vapauden menetyksen syy. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että tällaisen vapautensa menettäneen osalta tulisi ehdotetussa laissa säädettyjen vapautensa menettäneen oikeuksien rajoitusten soveltamisessa huomioda se peruste, jonka vuoksi hän on joutunut poliisin säilytettäväksi. Esimerkiksi noudettavaksi määrätylle todistajalle voitaisiin sallia matkapuhelimen hallussapito, jollei tästä aiheutuisi vaaraa säilytystilan järjestykselle, koska säilytettävän henkilön vapauden menetyksen peruste ei lähtökohtaisesti edellyttäisi henkilön yhteydenpidon valvomista.

Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2002. Ulkomaalaislain nojalla säilöön otetuille henkilöille on perustettu työministeriön alaisuudessa toimiva erityinen säilöönottoyksikkö. Säilöön otettuja ulkomaalaisia voidaan kuitenkin määrätyissä erityistilanteissa säilyttää myös poliisin säilytystiloissa. Siltä osin kuin tällaisia ulkomaalaisia säilytetään poliisin tiloissa, heihin sovelletaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetun lain mukaan, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa säädetään. Pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi poliisin tiloissa säilytettävään ulkomaalaiseen voidaan kuitenkin soveltaa tarpeellisin osin, mitä voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 5, 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään edellyttäen, että toimenpiteet ovat sopusuhteissa säilöön ottamisen perusteen kanssa. Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettua lakia esitetään muutettavaksi siten, että poliisin tiloissa säilytettävien ulkomaalaisten kohteluun sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 1 §:n 4 momentin säännöstä vastaava viittaussäännös mielenterveyslakiin.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että lain soveltamisesta muiden viranomaisten säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun säädettäisiin erikseen. Ehdotetussa laissa omaksuttu sääntelytapa olisi johdonmukainen voimassa olevassa lainsäädännössä poliisin tehtävien hoitamista koskevan sääntelyn kanssa, jossa muiden viranomaisten kuin poliisin toimivaltuuksista poliisin tehtävien hoitamiseen säädetään näitä viranomaisia koskevassa erityislainsäädännössä.

2 §. Määritelmät. Lakiin ehdotetaan otettavaksi pykälä, johon sijoitettaisiin lain soveltamisen kannalta keskeisimpien käsitteiden määritelmät.

Pykälän 1 kohtaan ehdotetaan otettavaksi tutkintavangin määritelmä. Jotta varmistettaisiin ehdotetun lain ja uuden tutkintavankeuslain soveltamisalojen johdonmukaisuus, vii-

tattaisiin ehdotetussa laissa pakkokeinolain sijaan uuden tutkintavankeuslain tutkintavangin määritelmän sisältävään pykälään.

Pykälän 2 kohtaan ehdotetaan otettavaksi pidätetyn määritelmä. Pidätetyllä tarkoitettaisiin henkilöä, joka olisi pidätetty pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n nojalla.

Pykälän 3 kohtaan ehdotetaan otettavaksi kiinni otetun määritelmä. Kiinni otetulla tarkoitettaisiin lähtökohtaisesti millä tahansa muulla laillisilla perusteella kiinni otettua ja poliisin tiloissa säilytettävää henkilöä kuin pykälän 1 ja 2 kohdassa määriteltyä tutkintavankia tai pidätettyä.

Pykälän 4 kohtaan ehdotetaan otettavaksi vapautensa menettäneen määritelmä. Vapautensa menettäneen käsitettä käytettäisiin ehdotetussa laissa kokoavana käsitteenä, jolla viitattaisiin kaikkiin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin lain pääasialliseen soveltamisalaan kuuluviin henkilöihin.

Pykälän 5 kohtaan ehdotetaan otettavaksi tapaaajan määritelmä. Tapaaajalla tarkoitettaisiin sellaista henkilöä, joka on tullut tapamaan säilytystilassa säilytettävää vapautensa menettänyttä. Henkilöä pidettäisiin tapaajana siitä riippumatta, pääseekö hän tosiasiallisesti tapamaan vapautensa menettänyttä. Henkilöä koskisivat näin ehdotetun lain tapaajaa koskevat säännökset siitä lähtien, kun hän säilytystilassa tai sen alueella ilmoittaisi tarkoituksenaan olevan tavata säilytystilassa säilytettävää vapautensa menettänyttä.

Pykälän 6 kohtaan ehdotetaan otettavaksi poliisin säilytystilan määritelmä. Säilytystilalla tarkoitettaisiin sellaista poliisin ylläpitämää tilaa, joissa säilytettäisiin vapautensa menettäneitä. Säilytystilana ei kuitenkaan pidettäisi vapautensa menettäneiden kuljetukseen käytettyjen kulkuneuvojen tiloja, joissa vapautensa menettänyt kuljetuksen aikana oleskelee, vaan tällaisia tiloja koskevat säännökset ehdotetaan koottavaksi 14 lukuun.

Jotta sellaista tilaa, jossa vapautensa menettänyt oleskelee, voitaisiin pitää poliisin säilytystilana, täytyy tämän tilan täyttää poliisin säilytystilalle asetettavat yleiset edellytykset. Säilytystilan tulee olla poliisin hallinnoima. Tämän vuoksi esimerkiksi tuomioistuinten istuntosalien yhteydessä olevat säilytystilat, joissa vapautensa menettäneitä säilytetään tuomioistuimen istuntojen yhteydessä,

eivät olisi poliisin säilytystiloja. Säilytystilan tulee myös olla käyttötarkoitukseltaan sellainen, että sitä käytetään vapautensa menettäneiden säilytykseen. Tämän vuoksi esimerkiksi poliisiautot, joita käytetään vapautensa menettäneiden kuljetuksiin, sekä tutkijoiden työhuoneet, joita käytetään vapautensa menettäneiden kuulusteluihin, eivät olisi sellaisia tiloja, joita pidettäisiin ehdotetussa laissa tarkoitettuina poliisin säilytystiloina.

Arvioitaessa poliisin hallinnoiman tilan, jossa vapautensa menettänyttä säilytetään, luonnetta poliisin säilytystilana, on ratkaisevaa tilan tosiasiallinen käyttö vapautensa menettäneen säilytykseen. Jos vapautensa menettäneitä esimerkiksi säilytettäisiin muutoin kuin tilapäisesti poliisiaseman alueelle tai sen läheisyyteen pysäköidyssä poliisiautossa, tulisi tällaista tilaa pitää ehdotetussa laissa tarkoitettuna poliisin säilytystilana. Selvää on, että säilytettäessä vapautensa menettänyttä kuljetuksen päättymisen jälkeen useita tunteja kuljetusvälineenä käytetyssä poliisiautossa on kuljetusvälinettä pidettävä ehdotetussa laissa tarkoitettuna poliisin säilytystilana. Myös kuljetuksen pituus vaikuttaa arviointiin, sillä mitä pidempi itse kuljetus on ollut, sitä nopeammin voidaan edellyttää poliisin siirtävän vapautensa menettäneen kuljetusvälineestä säilytystilaan.

Pykälän 7 kohtaan ehdotetaan otettavaksi teknisen valvonnan määritelmä. Teknisellä valvonnalla tarkoitettaisiin kaikkea sellaista teknisin välinein tapahtuvaa valvontaa, joka kohdistuisi poliisin säilytystilaan tai sen osaan. Teknisestä valvonnasta säädettäisiin tarkemmin lain 12 luvussa.

Pykälän 8 kohtaan ehdotetaan otettavaksi etävalvonnan määritelmä. Etävalvonnalla tarkoitettaisiin sellaista teknistä valvontaa, jossa valvontaa teknisen valvonnan keinoin suorittava fyysinen henkilö olisi muualla kuin sen poliisin säilytystilan alueella, jota hän etävalvontayhteyden avulla valvoo. Säilytystilan ja säilytystilan alueen käsitettä on käsitelty tarkemmin ehdotetun lain 1 luvun 2 pykälän 6 kohdan ja 10 luvun 1 §:n 1 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Pykälän 9 kohtaan ehdotetaan otettavaksi vartijan määritelmä. Vartijan käsite määriteltäisiin ottamalla ehdotettuun lakiin viittaus-säännös poliisilakiin. Ehdotetussa laissa var-

tijalla tarkoitettaisiin poliisin palveluksessa olevaa virkasuhteista ylivartijaa tai vartijaa.

3 §. *Vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:n 1 momentin säännöstä vastaava säännös vähäisin tarkennuksin. Säännös sisältäisi syyttömyysolettaman mukaisen yleisperiaatteen. Vapautensa menettäneiden kohtelun lähtökohtana olisi, että tutkintavankeuden, pidättämisen, kiinni ottamisen tai muun ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvan yksilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen vaikutusten tulisi mahdollisuuksien mukaan kohdistua ainoastaan vapautensa menettäneen henkilökohtaiseen vapauteen. Pykälässä säädettäisiin ne säilytykseen liittyvät intressit, joiden perusteella vapautensa menettäneeseen voitaisiin kohdistaa hänen oikeuksiensa toteutumista kaventavia ehdotetussa laissa säädettäviä rajoituksia. Vapauteen kohdistuva toimenpide tarkoittaisi tutkintavankeutta, pidättämistä, kiinni ottamista tai muuta laillista perustetta, jonka nojalla yksilöltä on riistetty henkilökohtainen vapaus.

Ehdotetussa laissa käytettävä vapauteen kohdistuvan toimenpiteen käsite pitäisi sisältää sekä varsinaiset pakkokeinot että turvaamistoimenpiteen luontoiset henkilön vapauteen kohdistuvat toimenpiteet kuten poliisilain 11 §:ssä tarkoitettun henkilön itsensä suojelemisen häntä uhkaavalta vaaralta, poliisilain 14 §:ssä tarkoitettun kotirauhan suojaamisen ja poliisilain 20 §:ssä tarkoitettun suojaamisen rikoksilta ja häiriöiltä. Vapauteen kohdistuvalla toimenpiteellä ei kuitenkaan tarkoitettaisi muita kuin vapautensa menettäneen henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvia toimenpiteitä. Vapauteen kohdistuvan toimenpiteen käsite ei näin pitäisi sisältää esimerkiksi ehdotetun lain 11 luvussa säädettäviksi ehdotettuja turvaamistoimenpiteitä, joilla tarkoitettaisiin vapauden menetyksen aikana vapautensa menettäneeseen kohdistettavia hänen oikeuksiaan rajoittavia toimenpiteitä. Vapauteen kohdistuvalla toimenpiteellä tarkoitettaisiin ehdotetussa laissa aina sitä henkilön vapauteen kohdistuvaa toimenpidettä, jonka vuoksi vapautensa menettänyt on joutunut poliisin säilytettäväksi.

Vapauteen kohdistuvan toimenpiteen välit-

tömänä seurauksena on sen kohteeksi joutuvan henkilön henkilökohtaisen vapauden rajoittaminen esimerkiksi liikkumisvapauden suhteen. Vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus käy ilmi niistä laissa säädetyistä perusteista, joiden nojalla tuomioistuimella, poliisilla tai muulla viranomaisella on oikeus suorittaa yksilön henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuva toimenpide. Esimerkiksi pidättäminen osalta nämä perusteet on kirjattu pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ään. Vapautensa menettäneiden kohtelun kannalta merkityksellisiä pidättämisen perusteita olisivat vaara esitutinnan, oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon karttamisesta, vaara asian selvittämisen vaikeuttamisesta ja vaara rikosten jatkamisesta. Nämä pidättämisen edellytykset ovat sellaisia vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksia, joiden perusteella pidätetyn oikeuksia voitaisiin ehdotetun lain mukaan rajoittaa vapauden menetyksen aikana. Kiinni ottamisen osalta vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus määräytyisi vastaavasti niiden perusteiden mukaan, joilla poliisilla on oikeus ottaa henkilö kiinni. Tutkintavankien osalta vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksella tarkoitettaisiin uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaista tutkintavankeuden tarkoitusta.

Säilytys tarkoittaisi vapautensa menettäneen säilyttämistä poliisin toimesta. Säilytysvarmuus tarkoittaisi vapautensa menettäneen luvattoman poistumisen estämistä säilytystilasta, kuljetusten aikana sekä muutoin sinä aikana, jona vapautensa menettänyt on poliisin säilytettävänä. Säilytysvarmuudella tarkoitettaisiin sekä yksittäisen toimenpiteen kohteena olevan että muiden poliisin säilytettävänä olevien vapautensa menettäneiden säilytysvarmuutta. Turvallisuus tarkoittaisi vapautensa menettäneen itsensä, muiden poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden, poliisin henkilökunnan sekä muiden henkilöiden turvallisuutta.

Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §:n säännöstä. Uuteen tutkintavankeuslakiin verrattuna turvallisuus olisi lisätty erilliseksi perusteeksi vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittamiseen, koska pidätettyjen ja kiinni otettujen säilytyksen lyhytaikaisuuden johdosta siihen liittyy erityisiä

turvallisuusriskejä verrattuna pidempiaikaiseen säilytykseen. Säilytyksen turvallisuuden tulisi kiinnittää erityistä huomiota, koska lyhyen säilytysajan johdosta poliisin on usein vaikea ennalta arvioida, miten vapautensa menettänyt tulee käyttäytymään eri tilanteissa. Tämä korostuu päihdeongelmaisten vapautensa menettäneiden kohdalla, sillä näiden henkilöiden mahdolliset vieroitusoireet ilmenevät yleensä vapauden menetyksen ensimmäisten päivien aikana.

4 §. *Vapautensa menettäneen kohtelu.* Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneiden kohtelun peruseriaateesta. Jokaista poliisin säilytettävänä olevaa vapautensa menettänyttä olisi kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen.

Pykälän 2 momentti olisi yhtenevä perustuslain 6 §:n 2 momentin säännöksen kanssa. Yhdenvertaisuutta koskevien esimerkkien luettelo olisi kuitenkin yksityiskohtaisempi kuin perustuslaissa. Vapaudenriistoon liittyvien erityispiirteiden vuoksi ja yhdenvertaisen kohtelun korostamiseksi on tärkeää, että yhdenvertaisen kohtelun perusteet kirjattaisiin myös poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua sääntelevään lakiin.

Hyväksyttävä syy vapautensa menettäneen asettamiseen eri asemaan terveydentilan perusteella voisi olla esimerkiksi vapautensa menettäneen sairastama tarttuva tauti. Tarttuva tautia sairastavan vapautensa menettäneen kohtelussa on otettava huomioon hänen terveydentilansa sekä toisten vapautensa menettäneiden että poliisin henkilökunnan turvallisuuden vuoksi. Tällöinkin kohtelussa on otettava huomioon, ettei vapautensa menettänyttä saa tämän sairauden vuoksi asettaa enempiä muiden vapautensa menettäneiden asemasta poikkeavaan asemaan kuin muiden henkilöiden turvallisuuden takaaminen välttämättä vaatii. Sairaana vapautensa menettäneen hoitamisesta säädettäisiin ehdotetun lain 5 luvussa.

Myös vapautensa menettäneen muu terveydentila kuin tarttuva tauti voisi olla hyväksyttävä peruste vapautensa menettäneiden asettamiseen eri asemaan. Esimerkiksi päihdyneiden käsittelystä annetussa laissa tarkoi-

tettujen poliisin säilytystiloissa säilytettävien päihtyneiden osalta ei voitaisi edellyttää, että päihtyneille järjestettäisiin samanlaiset patjat ja vuodevaatteet kuin pidätetyille. Päihtyneiden osalta makuualustaksi riittäisi patja, joka olisi helposti puhdistettava ja säilyisi jatkuvassa käytössä hygieenisenä. Ottaen huomioon päihtyneiden säilytykseen liittyvät erityisolosuhteet tavanomaisten patjojen, peitteiden ja vuodevaatteiden puhtaanapidosta ja vaihtokappaleiden hankkimisesta aiheutuisi poliisille kohtuuttomia kustannuksia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin nuorten vapautensa menettäneiden erityiskohtelusta. Nuorten vapautensa menettäneiden erityisasema olisi ehdotetun lain 3 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua sijoittamista koskevan erityissäännöksen lisäksi otettava huomioon kaikessa muussakin nuorten vapautensa menettäneiden kohtelussa.

Uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain vastaavan säännöksen perustelujen mukaan nuorena olisi pidettävä nuorista rikoksenteijöistä annetun lain (262/1940) 1 §:ssä tarkoitettua henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut 15 mutta ei 21 vuotta täyttänyt. Ehdotetun lain osalta ei näiltä osin ole aihetta poiketa uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain periaatteista. Jos vapaudenmenetyksen perusteena ei ole rikosepäily, olisi vapautensa menettänyttä kohdeltava ehdotetun säännöksen tarkoittamana nuorena henkilönä hänen ollessaan kiinni hetkellä alle 21-vuotias.

Koska poliisilla ei usein ole käytännössä mahdollisuuksia antaa nuorelle vapautensa menettäneelle tämän tarvitsemaa tukea ja apua, tulisi poliisin mahdollisuuksien mukaan pyrkiä yhteistyöhön sosiaaliviranomaisen kanssa tuen ja avun järjestämiseksi nuorille vapautensa menettäneille. Poliisin palveluksessa olevan henkilön velvollisuudesta ilmoittaa virkaa hoitaessaan tietoonsa saamastaan ilmeisestä lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta säädetään lastensuojelulain (683/1983) 40 §:ssä.

2 luku. Säilytystilaan ottaminen

1 §. *Säilytystila*. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös poliisin ylläpitämien säilytystilojen hyväksymismenettelystä. Valtaosa

poliisin säilytystiloista on kihlakuntien poliisilaitosten ylläpitämiä. Kihlakuntien poliisilaitosten toiminta ja tilat ovat, Helsingin kihlakunnan poliisilaitosta lukuun ottamatta, lääninhallitusten valvonnassa, minkä vuoksi olisi tarkoituksenmukaista, että kunkin kihlakunnan poliisilaitoksen toimintaa valvova lääninhallitus hyväksyisi poliisilaitoksen säilytystilan. Käytännössä hyväksynnän suorittaisi näin poliisin lääninjohto.

Kaikki poliisin yksiköt eivät ole lääninhallitusten valvonnan alaisia. Esimerkiksi Helsingin kihlakunnan poliisilaitos ja keskusrikospoliisi ovat hallinnollisesti suoraan sisäasiainministeriön alaisia. Näidenkin yksiköiden osalta saattaa kuitenkin olla tarkoituksenmukaista, että säilytystilat hyväksyy sama lääninhallitus, joka hyväksyy kihlakuntien poliisilaitosten lääninhallituksen maantieteellisellä toiminta-alueella ylläpitämät säilytystilat. Tämän vuoksi säädettäisiin sisäasiainministeriölle mahdollisuus määrätä, että myös näiden poliisiyksiköiden ylläpitämät säilytystilat hyväksyisi sisäasiainministeriön määräämä lääninhallitus.

Hyväksyttäessä poliisin säilytystiloja vapautensa menettäneiden säilytykseen tulisi huomioida muiden ehdotetussa laissa mainittujen seikkojen ohella tiloissa säilytettävien henkilöiden säilytyksen kesto. Hyväksyntä voitaisiin saman säilytystilan sisälläkin rajoittaa niin, että esimerkiksi vain riittävän hyvässä kunnossa olevat ja asianmukaisesti varustetut sellit hyväksyttäisiin tutkintavankien säilytykseen. Vapautensa menettäneiden majoitustiloille asetettavista vaatimuksista säädettäisiin 3 luvun 3 §:ssä.

Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 1 §:n (455/1987) mukaan oikeusministeriö on hyväksynyt tutkintavankien säilytykseen käytettävät poliisin säilytystilat. Oikeusministeriön mainitun säännöksen perusteella tutkintavankien säilytykseen hyväksymiä poliisin säilytystiloja voitaisiin lähtökohtaisesti käyttää tutkintavankien säilytykseen myös ehdotetun lain tultua voimaan, jollei muuttuneista olosuhteista tai muusta vastaavasta syystä muuta johtuisi.

2 §. *Säilytystilaan ottamisesta ilmoittaminen*. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:n 2 momentin säännöstä vastaava säännös vapautensa

menettäneen oikeudesta ilmoittaa säilytystilaan ottamisesta läheiselleen tarkennettuna pidätettyjen ja kiinni otettujen osalta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tutkintavangin ja kiinni otetun oikeudesta ilmoittaa säilytystilaan ottamisesta lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen. Tutkintavangin osalta säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain vastaavaa säännöstä. Kiinni otetun osalta velvollisuutta ilmoitusmahdollisuuden varaamiseen ei kuitenkaan lähtökohtaisesti olisi, jos hänet vapautettaisiin 24 tunnin kuluessa kiinni ottamisesta. Näiden hyvin lyhyiden kiinni ottamistilanteiden osalta toimenpiteen kohteeksi joutuneella ei voida katsoa olevan samanlaista ehdotonta tarvetta toimenpiteestä ilmoittamiseen läheiselleen kuin pidempiaikaisen vapautensa menetyksen kohteeksi joutuvalla henkilöllä. Kiinni otetun esittämän pyynnön johdosta poliisiin tulisi kuitenkin ilmoitusmahdollisuus varata, jos kiinni otettu esittäisi erityisen syyn ilmoituksen tarpeellisuudella. Kynnys tällaiselle erityiselle syyllä ei olisi kovin korkea ja esimerkiksi kiinni otetun tarve ilmoittaa olinpaikastaan perheenjäsenelleen olisi katsottava säännöksessä tarkoitetuksi erityiseksi syyksi.

Muulla läheisellä tarkoitettaisiin avopuolisoa tai muuta henkilöä, jonka kanssa vapautensa menettänyt on asunut pysyvästi ennen poliisin säilytettäväksi joutumistaan. Määritelmä vastaisi potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) esitöissä (HE 185/1991 vp) omaksuttua läheisen määritelmää. Sama muun läheisen käsite ehdotetaan otettavaksi vapautensa menettäneen siirrosta ilmoittamista koskevaan 3 luvun 7 §:ään sekä valvomatonta tapaamista koskevaan 7 luvun 2 §:ään ja poistumislupaa erittäin tärkeästä syystä koskevaan saman luvun 8 §:ään. Sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista annetussa laissa (812/2000) omaksuttu määritelmä olisi valvonnallisista syistä liian epämääräinen ja sen soveltaminen poliisin säilytettävänä olevien vapautensa menettäneiden oikeuksien määrittämiseen saattaisi joissain tilanteissa vaarantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen.

Lähiomaisella tarkoitettaisiin aviopuolisoa, lapsia, vanhempia ja sisaruksia. Käsitteen sisältö olisi yhdenmukainen edellä mainituissa laeissa omaksutun lähiomaisen määritelmän

kanssa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin pidätetyn oikeudesta ilmoittaa säilytystilaan ottamisesta läheiselleen. Ilmoitusmenettelyssä noudatettaisiin pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin menettelysäännöksiä. Ilmoituksen tekisi pääsääntöisesti poliisi. Ilmoituksen tekemistä voitaisiin pidätetyn osalta lykätä samoilla perusteilla, joilla pidättämisestä ilmoittamista pidätetyn läheiselle voitaisiin lykätä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös niistä tilanteista, joissa pidätetty itse vastustaisi säilytystilaan ottamista koskevaa ilmoitusta. Ilmoitusta ei ilman erityistä syytä saisi tehdä vastoin pidätetyn tahtoa. Pidätetyn tahto tulisi ottaa huomioon myös ilmoituksen tekotavan osalta. Jos pidätetty haluaisi poliisin suorittaman ilmoituksen sijaan itse ilmoittaa säilytystilaan ottamisesta läheiselleen tai asiamiehelleen, tulisi poliisin lähtökohtaisesti antaa pidätetylle tähän mahdollisuus, jollei pidätetylle pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n nojalla määrätty yhteydenpidon rajoitus tätä estäisi. Erityinen syy, jonka vuoksi ilmoitus voitaisiin tehdä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa, vastaisi pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua erityistä syytä.

3 §. *Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen.* Pykälään ehdotetaan uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ää vastaavaa säännöstä, joka koskee velvollisuutta tiedottaa säilytystilan oloista ja vapautensa menettäneen oikeuksista. Vaikka ehdotetun lain ajallinen soveltamisala alkaisi, kun vapautensa menettänyt on otettu poliisin säilytettäväksi, ei vapautensa menettäneelle usein ole heti pidättämisen tai kiinni ottamisen täytäntöönpanon yhteydessä mahdollista asianmukaisesti tiedottaa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Kiinniottotilanne ja kuljetus soveltuvat yleensä huonosti tämänkaltaisten tietojen välittämiseen.

Vapautensa menettäneen oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen on yleensä mahdollista toteuttaa asianmukaisesti vasta siinä vaiheessa, kun vapautensa menettänyt otetaan säilytettäväksi poliisin säilytystilaan. Säilytystilaan ottamisen yhteydessä poliisilla olisi samalla paremmat mahdollisuudet varmistua siitä, että vapautensa menettänyt ym-

märtää hänelle kerrotut oikeudet ja velvollisuudet. Osa vapautensa menettäneen oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaikuttavista ohjeista ja määräyksistä olisi säilytystilakohtaisia. Vapautensa menettäneen kiinni ottava poliisipartio ei kaikissa tilanteissa ehkä olisi tietoinen sitä päivystävää säilytystilaa koskevasta päiväjärjestyksestä, johon vapautensa menettänyt jouduttaisiin mahdollisesti kuljettamaan kiinnioton tapahtuessa yöaikaan.

Tietojä säilytystilan oloista tulisi olla säilytystilaan sijoitettujen vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan eri kielillä. Tietojen kääntämisessä eri kielille tulisi ottaa huomioon niiden vapautensa menettäneiden käyttämät kielet, joita usein säilytetään poliisin säilytystilassa. Keräämällä kaikki keskeisimmät vapautensa menettäneiden oikeuksia ja säilytystilan oloja koskevat säännökset yhteen ohjeeseen, joka käännettäisiin yleisimmille vapautensa menettäneiden käyttämille kielille, poliisi voisi säästää 2 momentissa tarkoitettua käännösavusta aiheutuvia kustannuksia.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaista säännöstä siitä, että ulkomaiselle vapautensa menettäneelle olisi tiedotettava hänen oikeudestaan olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidosta edustustoon säädettäisiin tarkemmin 7 luvun 6 §:ssä. Jos vapautensa menettänyt sitä haluaisi, olisi poliisin ilmoitettava edustustolle vapautensa menettäneen ottamisesta poliisiin säilytettäväksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi perustuslain 17 §:n edellyttämällä tavalla, että vammaiselle tai viittomakieltä käyttävälle vapautensa menettäneelle tulisi antaa myös tarpeellista käännös- tai tulkitsemisapua. Tulkitsemis- ja kääntämisa-pua olisi tarpeellista antaa ainakin siinä määrin, että vapautensa menettänyt ymmärtäisi ne asiat, joista hänelle olisi 1 ja 2 momentin mukaan tiedotettava.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin poliisin velvollisuudesta järjestää vapautensa menettäneiden käytettäväksi kokoelma heitä koskevista säännöksistä.

4 §. *Tulotarkastus ja tietojen rekisteröinti.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tulotar-

kastuksesta, josta nykyisin säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:ssä. Voimassa olevaa lakia ehdotetaan täsmennettäväksi ottamalla lakiin tarkemmat säännökset tulotarkastukseen liittyvistä tarkastuksista ja toimenpiteistä. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 4 §:ää muutoin, mutta siihen ei otettaisi nimenomaista lausumaa henkilötuntemerkkien ottamisesta tulotarkastuksen yhteydessä. Koska vapautensa menettäneen tulotarkastus joudutaan usein suorittamaan ajankohtana, jolloin henkilötuntemerkkien ottaminen poliisiin henkilöllisten resurssien taikka vapautensa menettäneen päihtymystilan tai aggressiivisuuden vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista, ei lakiin ehdoteta otettavaksi määräystä henkilötuntemerkkien ottamisesta tulotarkastuksen yhteydessä. Poliisimiehen oikeudesta ottaa henkilötuntemerkit säädetään pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1—3 momentissa.

Vapautensa menettäneen tarkastamisen yhteydessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota hänen terveydentilaansa. Vapautensa menettäneen terveydentilasta tehtyjen havaintojen perusteella saattavat esimerkiksi ehdotetun lain 5 luvussa tarkoitetut terveydenhuollon alaan kuuluvat toimenpiteet osoittautua tarpeellisiksi. Säilytystilaan ottamishetken havainnoilla vapautensa menettäneen terveydentilasta voi myös olla merkitystä selvitetäessä epäilyä liiallisten voimakeinojen käytöstä vapautensa menettäneen pidättämisen tai kiinni ottamisen yhteydessä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin (761/2003). Poliisi joutuu vapautteen kohdistuvan toimenpiteen asianmukaiseksi toteuttamiseksi, vapautensa menettäneiden turvallisuuden ja poliisin henkilökunnan työturvallisuuden varmistamiseksi keräämään vapautensa menettäneistä tietoja, jotka tallennetaan poliisiin ylläpitämään valtakunnalliseen poliisiasiaien tietojärjestelmään. Poliisin poliisilain 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamista varten perustamista henkilörekistereistä säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä, niiltä osin kuin mainitussa laissa ei ole toisin säädetty, henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa

(621/1999). Viittaussäännös olisi lain systematiikan kannalta tarpeellinen, koska vapautensa menettäneen säilytystilaan ottamisen yhteydessä tulee väistämättä eteen kysymys vapautensa menettäneen henkilöä koskevien tietojen tallentamisesta poliisiin tietojärjestelmiin.

5 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan säännöstä 2 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten tekemisestä. Säilytystilaan ottamisesta ilmoittamista koskevat päätökset tekisi päättämiseen oikeutettu virkamies.

6 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin tulotarkastuksen osalta annettavista tarkemmista säännöksistä. Tulotarkastuksen kirjaamisen osalta tarkemmat säännökset annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tarkemmat säännökset tulotarkastuksesta annettaisiin sisäasiainministeriön asetuksella.

3 luku. **Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen**

1 §. *Sijoittaminen säilytystilassa.* Lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä vankeusrangaistusta suorittavien ja tuomitsemattomien vapautensa menettäneiden erillään pitämisestä. Poliisin tiloissa ei käytännössä säilytetä rangaistusta suorittavia vankeja. Jos poliisin tiloissa kuitenkin poikkeuksellisesti tilapäisesti säilytettäisiin rangaistusta suorittavaa vankia, olisi hänet kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklan 2 a kohdan mukaisesti pidettävä erillään ehdotetun lain soveltamisalaa kuuluvista vapautensa menettäneistä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan säännöstä alle 18-vuotiaan vapautensa menettäneen pitämisestä erillään aikuisista vapautensa menettäneistä. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 16 §:n mukaan nuori rikoksenteekijä on pidettävä, jos se katsotaan tarpeelliseksi, mahdollisuuksien mukaan erillään muista vapautensa menettäneistä. Kuljetuksen aikana ja tuomioistuimen odotushuoneessa tällainen vapautensa menettänyt on pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä ja yleisöstä. Nykyistä säännöstä eh-

dotetaan muutettavaksi siten, että erillään pitämisen velvoite koskisi lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklassa ilmaistun velvoitteen mukaisesti ainoastaan alle 18-vuotiaita vapautensa menettäneitä. Alle 18-vuotiaan vapautensa menettäneiden erillään pitämistä koskeva säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n 2 momenttia. Alle 18-vuotiaan vapautensa menettäneen erillään pitämisestä kuljetuksen aikana säädettäisiin erikseen 14 luvun 3 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä miesten ja naisten pitämisestä eri selleissä. Säännös vastaisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 1 momenttia. Poliisin säilytystiloissa ei säilytystilojen koon ja säilytystilan valvontaan käytettävissä olevien resurssien vähäisyyden vuoksi ole mahdollisuuksia erillisten osastojen perustamiseen eri perusteella vapautensa menettäneille tai eri sukupuolta oleville vapautensa menettäneille. Niiden säilytystilojen osalta, joissa olosuhteet sen mahdollistavat, tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä omien osastojen perustamiseen eri perusteella vapautensa menettäneille sekä eri sukupuolta oleville vapautensa menettäneille.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 1 momentin säännöstä vastaava säännös, jonka mukaan vapautensa menettänyt olisi lähtökohtaisesti sijoitettava yhden hengen selliin eli huoneeseen, johon ei olisi sijoitettu muita vapautensa menettäneitä. Ehdotettu säännös vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 2 §:n 1 momenttia, mutta säännökseen ehdotetaan otettavaksi vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen ja säilytystilan järjestyksen lisäksi vaara säilytystilan turvallisuudelle perusteeksi, joka estäisi vapautensa menettäneen sijoittamisen samaan selliin toisen vapautensa menettäneen kanssa.

Eri perusteella poliisin säilytettävänä olevien vapautensa menettäneiden sijoittaminen samaan selliin toistensa kanssa voisi ilman vapautensa menettäneen suostumusta tulla kysymykseen vain poikkeuksellisissa tilanteissa kuten tilapäisen säilytystilojen tilanpuutteen vuoksi. Tutkintavankeja ja pidätettyjä ei kuitenkaan tällöinkään tulisi sijoittaa samaan selliin poliisilain 11 §:n 1 momentin

perusteella kiinni otettujen päihtyneiden kanssa. Poliisin tulisi myös kiinnittää erityistä huomiota vapautensa menettäneen omaan pyyntöön saada olla erillään muista vapautensa menettäneistä. Jos vapautensa menettäneen pyyntöä yhden hengen selliin sijoittamisesta ei voitaisi toteuttaa siinä säilytystilassa, johon vapautensa menettänyt olisi otettavaksi, voitaisiin vapautensa menettänyt tarvittaessa siirtää toiseen poliisin säilytystilaan luvun 6 §:n mukaisesti.

2 §. *Vaatetus.* Syyttömyysolettamasta seuraa, että vapautensa menettänyt ei pääsääntöisesti voida velvoittaa käyttämään poliisin järjestämiä vaatteita. Joissakin tilanteissa vapautensa menettäneen oikeutta omien vaatteiden käyttämiseen tulee kuitenkin voida rajoittaa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 9 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että vapautensa menettäneen oikeutta omien vaatteiden käyttämiseen voitaisiin rajoittaa, jos niiden käytöstä olisi vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle, säilytystilan järjestykselle tai vapautensa menettäneen terveydelle.

Omien vaatteiden käyttämisestä saattaa aiheutua vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle esimerkiksi tilanteessa, jossa tutkintavanki tai pidätetty on karkaamisaltis. Vapautensa menettänyt on helpompi valvoa, kun hän käyttää poliisin järjestämää vaatetusta. Säilytystilan järjestyksen vaarantumisen perusteella voitaisiin kieltää sellaiset vapautensa menettäneen vaatteet, jotka ilmentäisivät kuulumista rikollisjärjestykseen tai vastaavaan järjestykseen taikka jengisiin. Tällä perusteella voitaisiin kieltää esimerkiksi moottoripyöräjengisiin kuuluvan vapautensa menettäneen nahkaliivien käyttö. Vapautensa menettäneen terveyden vaarantumisella tarkoitettaisiin lähinnä tilannetta, jossa vapautensa menettäneen omat vaatteet olisivat epäsiistit ja likaiset.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan myös säännöstä, jonka mukaan vapautensa menettänyt vastaisi omien vaatteidensa huollosta. Jotta vapautensa menettäneellä olisi mahdollisuus huolehtia omien vaatteidensa huollosta, ehdotetaan samaan yhteyteen säännöstä, jonka mukaan poliisin olisi järjestettävä vapautensa menettäneelle tilaisuus omien vaatteidensa pesemiseen tai niiden pesettämiseen

säilytystilassa tai vapautensa menettäneen kustannuksella säilytystilan ulkopuolella. Säännös vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n 1 momentin säännöstä, mutta tämän lain soveltamisalaan kuuluvien vapautensa menettäneiden säilytyksen lyhytaikaisuudesta johtuen vaatteiden pesumahdollisuus ei olisi välttämätön niiden vapautensa menettäneiden osalta, joiden vapauden menetys kestäisi vähemmän kuin neljä vuorokautta. Tätä kauemmin säilytettävälle vapautensa menettäneille olisi järjestettävä mahdollisuus vaatteiden pesemiseen tai pesettämiseen. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan poliisin olisi annettava vapautensa menettäneelle, joka ei käytä omia vaatteitaan, asianmukainen vaatetus säilytystilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta säilytystilasta poistumista varten. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n 2 momenttia. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Koska varsinkin tutkintavangilla on keskenräisiä oikeusasioita, säännöksellä on hänelle merkitystä myös käytännössä. Näiltä osin ei ole myöskään perusteltua asettaa pidätettyä tai kiinni otettua tutkintavankia huonompaan asemaan, minkä vuoksi myös pidätetyille tai kiinni otetulle tulisi tarvittaessa järjestää vastaava vaatetus.

3 §. *Vapautensa menettäneiden majoitustilat.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös niistä tiloista, joissa vapautensa menettäneitä säilytetään. Vapautensa menettäneiden säilytykseen käytettävissä tiloissa tulisi olla asianmukaiset majoitus- ja peseytymistilat. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 7 luvun 1 §:n 1 momentin säännöstä.

Poliisin käytettävissä olevien säilytystilojen kunto ja varustustaso vaihtelee säilytystilakohtaisesti. Myös saman säilytystilan eri sellien välillä saattaa olla huomattavia eroja. Ehdotetun lain 1 luvun 3 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti sijoitettaessa vapautensa menettäneitä poliisin säilytystiloissa oleviin selleihin tulisi sijoittaminen mahdollisuuksien mukaan suorittaa siten, että pidempiaikaisesti poliisin tiloissa säilytettävät henkilöt, kuten esimerkiksi poliisin tiloihin sijoitetut

tutkintavangit, sijoitettaisiin kunnoltaan ja varustukseltaan parhaisiin käytettävissä oleviin sellisiin.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan myös säännöstä, jonka mukaan säilytystiloja rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset vapautensa menettäneiden majoitukseen käytettävät tilat olisi varustettava niin, että ne vastaisivat maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) sekä muussa lainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Myös vanhojen tilojen osalta poliisiin tulisi huolehtia sellien ja säilytystilan kunnosta siten, että perus- ja ihmisoikeuksien mukainen kohtelu toteutuisi. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 7 luvun 1 §:n 1 momentin säännöstä.

Varsinaisella majoitustilalla tarkoitettaisiin säilytystilan osaa, jota käytettäisiin vapautensa menettäneen majoitukseen. Säilytystilan määritelmää on käsitelty 1 luvun 2 §:n 6 kohdan yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä. Majoitustiloja olisivat käytännössä sellit, joihin vapautensa menettäneet sijoitettaisiin. Majoitustilana ei sen sijaan pidettäisi esimerkiksi odotushuonetta, jossa vapautensa menettänyt säilytystilaan ottamisen yhteydessä lyhytaikaisesti odottaisi sijoittamista selliin. Tällainen selliin sijoittamisen odotus ei normaaliolosuhteissa saisi kestää yli kahta tuntia.

Poliisiin tulisi pyrkiä siihen, että säilytystiloja rakennettaessa ja korjattaessa ne saataisiin vastaamaan yleisen maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön vaatimuksia. Näitä vaatimuksia on kirjattu Suomen rakentamismääräyskokoelman osaan G1. Vapautensa menettäneiden säilytykseen käytettävien huoneiden koon ja muodon tulisi olla tarkoituksenmukaisia huonealan ollessa kuitenkin vähintään 7 neliometriä. Huonekorkeuden tulisi olla vähintään 2,5 metriä ja huoneeseen tulisi saada riittävästi luonnonvaloa. Huoneessa tulisi olla ikkuna, jonka valoaukko olisi vähintään 1/10 huonealasta. Ikkunan tulisi olla tarkoituksenmukainen ja ainakin osittain avattavissa sekä välittömässä yhteydessä ulkoilmaan.

Säilytystilojen korjaamista koskevalla säännöksellä ei tarkoitettaisi sitä, että korjauksen yhteydessä vanha säilytystila olisi kerralla saatettava kaikilta osin vastaamaan yleis-

siä uusia rakennuksia koskevia määräyksiä. Tällainen määräys voisi käytännössä estää säilytystilojen osittaisen korjaamisen. Vanhoissa säilytystiloissa voitaisiin näin suorittaa osittaiskorjauksia, vaikka säilytystilaa ei voitaisikaan kaikilta osin saattaa uusia rakennuksia koskevien määräysten mukaiseksi.

Säännöksen mukaan majoitustiloina käytettävistä poliisin säilytystiloista ei saisi aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen terveydelle. Ehdotettu säännös vastaisi näin vankeinhoidon vähimmäissääntöjen säännön 15 vapautensa menettäneiden majoitustiloille asettamia vaatimuksia.

Vapautensa menettäneiden säilytystilojen palo- ja muita turvallisuusjärjestelyjä koskee lisäksi se, mitä muualla säädetään. Välttämättömistä turvallisuusjärjestelyistä aiheutuu rajoituksia siihen, missä määrin vapautensa menettäneiden majoitukseen käytettävissä tiloissa voidaan noudattaa yleisiä asuintiloja koskevia säännöksiä ja määräyksiä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös säilytystilan suljetuissa tiloissa edellytettävästä hälytyslaitteesta, jolla voitaisiin välittömästi saada yhteys henkilökuntaan. Tällainen laite tulisi olla kaikissa vapautensa menettäneiden säilytykseen käytetyissä suljetuissa tiloissa. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 7 luvun 1 §:n 2 momentin säännöstä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan vapautensa menettänyt olisi velvollinen huolehtimaan omasta puhtaudestaan ja sellinsä siisteydestä. Säännös vastaisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 8 §:n ja uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n 3 momentin säännöstä.

4 §. *Ruokahuolto.* Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen ruokahuollon järjestämisestä, josta voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä. Vapautensa menettäneiden ruokahuolto olisi järjestettävä siten, että he saisivat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon. Pykälä vastaisi olennaisilta osiltaan uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 4 §:ää.

Poliisin säilytystilojen osalta ei noudatettaisi keskitetysti määrättyä yleisesti vahvistettua ruokavaliota, vaan kukin poliisin säilytystila vastaisi vastaisuudessaakin itse pykä-

lässä säädettävän ruokavalion mukaisen ruokailumahdollisuuden järjestämisestä. Pykälään ei sisältyisi ruokailumahdollisuuden järjestämiseen liittyviä kiinteitä aikamääreitä, koska poliisi joutuisi arvioimaan lyhytaikaisesti säilytettävien vapautensa menettäneiden tarpeen ruokailuun tapauskohtaisesti. Yleensä alle 12 tuntia yhtäjaksoisesti vapautensa menettäneenä olevan henkilön osalta ei olisi tarvetta ruokailumahdollisuuden järjestämiseen, vaan vapautensa menettäneen voidaan edellyttää järjestävän itse ruokahuoltonsa vapauduttuaan.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta voitaisiin poiketa, jos vapautensa menettäneen terveys taikka uskonnollinen tai muu perusteltu vakaumus sitä edellyttäisi. Tällainen vapautensa menettänyt voisi olla esimerkiksi vegetaristi tai vegaani.

Perustellulla vakaumuksella tarkoitettaisiin sitä, että vakaumus olisi yhteiskunnassa varsin yleinen ja tunnettu. Kaikenlaisia vakaumuksia ei olisi käytännössä mahdollista toteuttaa. Poliisilla ei olisi velvollisuutta järjestää vapautensa menettäneen vakaumuksen mukaista ruokavaliota, jos siitä aiheutuisi erityisiä kustannuksia. Koska kysymys olisi vakaumuksesta, siltä vaadittaisiin pysyvyyttä. Näin ollen erityisruokavalion muuttaminen toiseksi edellyttäisi erityisen perusteltua syytä.

Vapautensa menettäneen terveyden ruokavaliolle asettamat vaatimukset tulisi mahdollisuuksien mukaan selvittää 2 luvun 4 §:ssä tarkoitetun tulotarkastuksen yhteydessä. Koska ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden vapauden menetyksen kesto olisi lähtökohtaisesti lyhyt, voitaisiin vakaumuksen selvittämisen osalta lähteä vapautensa menettäneen velvollisuudesta omatoimisesti ilmoittaa poliisille, jos vapautensa menettänyt katsoo vakaumuksensa estävän joidenkin säilytystilassa tarjoiltavien ruokien nauttimisen.

Säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta poikkeaminen saattaisi joissakin tapauksissa johtaa tilanteeseen, jossa ruokavalio ei kaikilta osin täyttäisi yleisiä päivittäisiä ravintosuosituksia.

5 §. *Ulkoilu.* Pykälään ehdotetaan otetta-

vaksi uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §:ää vastaava säännös, jossa vahvistettaisiin vapautensa menettäneelle oikeus ulkoiluun päivittäin vähintään yhden tunnin ajan. Ehdotettu säännös täsmentäisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:n säännöstä, jossa ulkoilulle ei ole asetettu aikarajaa. Ehdotettu säännös vastaisi kansainvälisiä suosituksia.

Vapautensa menettäneen terveydentila saattaa asettaa esteen ulkoilumahdollisuuden käyttämiselle. Poliisin resurssien rajallisuus ja, vapauden menetyksen perusteen liittyessä rikoksen selvittämiseen, esitutinnan tarpeet rajoittavat varsinkin vapauden menetyksen ensimmäisten vuorokausien aikana mahdollisuuksia muun ohjelman järjestämiseen vapautensa menettäneelle. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan vapautensa menettäneen ulkoiluoikeuden toteuttamista koskevaa säännöstä tarkennettavaksi siten, että poliisilla olisi velvollisuus ulkoilumahdollisuuden järjestämiseen, jollei vapautensa menettäneen terveydentila tai muu säilytystilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy sitä estäisi. Muu erityisen painava syy voisi liittyä esimerkiksi poliisin säilytystilojen ulkoilutilojen rakenteeseen ja valvontahenkilökunnan määrään sekä vapautensa menettäneen pakovaaraan tai hänelle määrättyjen yhteydenpitorajoitusten toteuttamiseen.

Tilanteessa, jossa kaikille säilytystilassa säilytettäville vapautensa menettäneille ei pystyttäisi käytettävissä olevien resurssien puitteissa järjestämään mahdollisuutta ulkoiluun, tulee ulkoilumahdollisuus ensisijaisesti järjestää niille vapautensa menettäneille, joiden vapauden menetys on kestänyt tai sen voidaan arvioida kestävän kauimmin. Lähtökohtaisesti ulkoilumahdollisuus tulee kuitenkin aina toteuttaa sellaisen vapautensa menettäneen osalta, jonka vapauden menetys on yhtäjaksoisesti jatkunut vähintään kaksi vuorokautta.

6 §. *Vapautensa menettäneen siirtäminen.* Tutkintavangin sijoittamisesta poliisin säilytystilaan päättäisi uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin. Pidätetty tai kiinni otettu sijoitetaan yleensä ensi vaiheessa siihen poliisin säilytystilaan, jonka läheisyydessä hänet otetaan kiinni. Tällä hetkellä vapautensa menettäneen siirtämisestä

ei ole laintasoista säännöstä. Selvyyden vuoksi ja vapautensa menettäneen oikeusturvan parantamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen vapautensa menettäneen siirtämistä koskeva säännös.

Vapautensa menettäneen siirtäminen poliisin säilytystilojen välillä edellyttäisi perusteltua syytä. Perusteltu syy vapautensa menettäneen siirtämiseen toiseen säilytystilaan olisi esimerkiksi tarve kuulustelujen suorittamiseen tai vapautensa menettäneen pitäminen erillään toisesta selvittävään rikokseen liittyvästä vapautensa menettäneestä. Vapautensa menettänyt voitaisiin myös joutua siirtämään päivystävälle poliisilaitokselle, jos siinä säilytystilassa, johon vapautensa menettänyt on sijoitettu, ei voitaisi järjestää riittävää valvontaa. Erityinen tarve vapautensa menettäneen sijoituspaikan muuttamiseen voisi olla esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä asioissa usein esiintyvä tarve vapautensa menettäneiden pitämiseen erillään.

Koska pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksaika on pääsääntöisesti enintään neljä vuorokautta, ei pidätettyjen ja kiinni otettujen sijoittamiseen ja siirtämiseen liity samanlaisia pitkäjänteiseen yhdessä laitoksessa järjestettävään toimintaan perustuvia intressejä kuin esimerkiksi rangaistuslaitoksiin sijoitettujen tutkintavankien osalta. Vapautensa menettäneen tarpeettomia siirtoja tulisi kuitenkin välttää, koska siirtämisestä aiheutuu aina sekä vapautensa menettäneelle itselleen että poliisille ylimääräistä vaivaa sekä, vapautensa menettäneen henkilökohtaisista erityispiirteistä kuten karkaamisvaarasta ja väkivaltaisuudesta riippuen, mahdollisesti myös vaaraa turvallisuudelle.

7 §. Siirrosta ilmoittaminen. Varsinkin tilanteissa, joissa vapautensa menettänyt siirtäänsä vastoin tahtoaan, vapautensa menettäneellä tulee olla mahdollisuus saada ilmoittaa siirrosta lähimaisilleen tai muille läheisilleen sekä oikeusavustajalleen.

Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen siirtoon liittyvästä ilmoituksesta, joka vastaisi asiallisesti uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 7 §:ää lisättynä nimenomaisella maininnalla siitä, että ilmoitus olisi tehtävä vapautensa menettäneen osoituksen mukaan myös vapautensa menettäneen oikeusavustajalle.

Ilmoitusmenettelyssä noudatettaisiin pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin menettelysäännöksiä. Ilmoituksen tekisi pääsääntöisesti poliisi. Ilmoituksen tekemistä voitaisiin pidätetyn osalta lykätä samoilla perusteilla, joilla pidättämisestä ilmoittamista pidätetyn läheiselle voitaisiin lykätä.

Ilmoitusta siirtämisestä ei olisi välttämättömästä tehdä ennen vapautensa menettäneen siirtämistä, vaan ilmoitus tehtäisiin lähtökohteisesti välittömästi siirtämisen jälkeen. Tarve ilmoituksen tekemiseen vasta siirtämisen jälkeen olisi erityisesti tilanteissa, joissa vapautensa menettäneeseen kohdistuu huomattava uhka tai muu suojelutarve. Järjestäytyneeseen ja vakavaan rikollisuuteen liittyvissä rikoksissa voi olla erityinen tarve henkilön siirtämiseen poliisiin säilytystilasta toiseen siten, ettei ulkopuolisilla ole siirrosta tietoa. Näin voidaan turvata kuljetus ja siirtäminen. Siirrosta ilmoittamista välittömästi siirtämisen jälkeen ei pidettäisi 1 momentissa tarkoitettuna siirrosta ilmoittamisen lykkäämisenä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös niistä tilanteista, joissa vapautensa menettänyt itse vastustaisi siirtoaan koskevaa ilmoitusta. Ilmoitusta ei ilman erityistä syytä saisi tehdä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa. Vapautensa menettäneen tahto tulisi ottaa huomioon myös ilmoituksen tekotavan osalta. Jos vapautensa menettänyt haluaisi poliisin suorittaman ilmoituksen sijaan itse ilmoittaa siirtämisestään läheiselleen tai asiamiehelleen, tulisi poliisin lähtökohteisesti antaa vapautensa menettäneelle tähän mahdollisuus, jollei vapautensa menettäneelle määrätty pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettu yhteydenpidon rajoitus tätä estäisi. Erityinen syy, jonka vuoksi ilmoitus voitaisiin tehdä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa, vastaisi pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentissa tarkoitettua erityistä syytä.

8 §. Läsnäolo tuomioistuimessa. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös vapautensa menettäneen läsnäolosta tuomioistuimessa. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 3 luvun 8 §:n 1 momenttia. Voimassa olevassa laissa ei ole asiaa koskevia säännöksiä.

Jos vapautensa menettänyttä koskevan tai muun asian käsittely tuomioistuimessa edellyttää vapautensa menettäneen henkilökoh-

taista läsnäoloa, voi tuomioistuimien kutsua vapautensa menettäneen kuultavaksi tuomioistuimeen. Koska pidätettyjen ja kiinni otettujen vapautteen kohdistuvan toimenpiteen kesto on pääsääntöisesti kestoiltaan enintään neljä vuorokautta ja koska vapautteen kohdistuvaan toimenpiteeseen liittyy usein tarve kuulustelujen ja muiden esitutkintaan liittyvien toimenpiteiden suorittamiseen, tulisi tuomioistuimen mahdollisuuksien mukaan ennen pidätetyn tai kiinni otetun kutsumista kuultavaksi tuomioistuimeen tiedustella poliisin kantaa pidätetyn tai kiinni otetun kutsumiseen tuomioistuimeen kuultavaksi. Näin voitaisiin välttää esimerkiksi tarpeettomat päällekkäiset kutsut tilanteissa, jossa pidätetty olisi toisaalta kutsuttu hänen omaa asiaansa koskevaan vangitsemisoikeudenkäyntiin ja toisaalta samaan aikaan sijoittuvaan muuhun toisessa tuomioistuimessa vireillä olevaan oikeudenkäyntiin.

9 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset päätösvalasta vapautensa menettäneen vaatetuksesta, ruokavaliosta poikkeamisesta, ulkoilun epäämisestä ja siirtämisestä.

Pykälän 1 momentin mukaan säilytystilan esimiehen ratkaistaviksi tulisivat kysymykset muusta kuin lääketieteellisestä syystä tapahtuvasta säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta poikkeamisesta. Samoin säilytystilan esimiehen tulisi tehdä päätös, kun vapautensa menettäneeltä evätään mahdollisuus ulkoiluun.

Pykälän 2 momentin mukaan päätöksen poliisin säilytystilaan otetun vapautensa menettäneen siirtämisestä voisi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vapautensa menettänyt katsottaisiin otetuksi poliisin säilytystilaan, kun hänelle olisi suoritettu ehdotetun lain 2 luvun 4 §:ssä tarkoitettu tulotarkastus. Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi myös siirrosta tehtävästä ilmoituksesta vapautensa menettäneen lähiomaiselle tai muulle läheiselle, tällaisen ilmoituksen lykäämisestä sekä ilmoituksen tekemisestä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa.

Pykälän 3 momentissa säänneltävän vaatetusta koskevan päätösvalan osalta kysymys olisi lähinnä tilanteista, joissa vapautensa menettänyt kiellettäisiin käyttämästä omia vaatteitaan. Tämä päätös jouduttaisiin käy-

tännössä yleensä tekemään siinä vaiheessa, kun vapautensa menettänyt otettaisiin poliisin säilytettäväksi. Vapautensa menettänyt otetaan usein säilytettäväksi yöllä, jolloin varsinkin pienemmissä kihlakunnissa työvuorossa ei aina ole pidättämiseen oikeutettua virkamiestä. Säilytystilan esimiehen päätöksen edellyttäminen ei vaatetusta koskevien päätösten lukuisuuden vuoksi olisi perusteltua. Tämän vuoksi ehdotetaan, että päätöksen vapautensa menettäneen vaatetuksesta tekisi poliisimies.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Sisäasiainministeriö antaisi asetuksella tarkemmat säännökset vapautensa menettäneiden perushuollosta ja siirtämisestä.

4 luku. **Vapautensa menettäneen omaisuus**

1 §. *Omaisuuksien hallussapito.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi yksityiskohtainen säännös vapautensa menettäneen omaisuuden hallussapidosta. Uudella säännöksellä täsmennettäisiin voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 7 §:n säännöstä. Pykälä vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 1 §:ää, mutta pykälän 1 momentin 1 kohtaan otettaisiin nimenomainen määräys siitä, ettei omaisuuden hallussapito saisi aiheuttaa vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Jos vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksena esimerkiksi on estää selvitettävään rikokseen liittyvien todisteiden hävittäminen, voisi viestintään soveltuvan käyttöesineen kuten matkapuhelimen hallussapidon salliminen mahdollistaa vapautensa menettäneelle määrättyjen yhteydenpitorajoitusten kiertämisen.

Pykälän 1 momentissa esitettäisiin ne perusteet, joiden nojalla esineen tai aineen hallussapitoa voidaan rajoittaa. Lähtökohtana olisi, että hallussa pidettävän omaisuuden määrän olisi oltava kohtuullinen. Kohtuullisena pidettävä määrä riippuisi esimerkiksi sellin koosta, säilytystiloista ja paloturvallisuudesta eikä se saisi vaikeuttaa sellien tarkastamista. Henkilökohtaisella omaisuudella tarkoitettaisiin sellaista omaisuutta, joka käyttötarkoituksensa osalta soveltuisi säilytettäväksi sellissä. Tällaista omaisuutta ovat esimerkiksi hygieniatuotteet, kirjat, äänilevyt

ja -kasetit, radio, televisio, videonauhuri, kahvinkeitin ja vedenkeitin.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta pitää hallussaan sellaisia käyttöesineitä, joista aiheutuisi vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle. Tällaisia esineitä olisivat esimerkiksi ampuma- ja teräaseet, räjähdysaineet ja kaasusumuttimet.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan hallussapito voitaisiin kieltää myös, jos esine erityisesti soveltuisi omaisuuden vahingoittamiseen. Tällaisia esineitä voivat olla esimerkiksi työkalut.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan vapautensa menettänyt ei myöskään saisi pitää hallussaan esinettä tai ainetta, jonka hallussapidosta aiheutuisi erityistä haittaa säilytystilan yleiselle järjestykselle. Vaikka siitä ei erikseen ehdotetussa laissa säädettäisikään, on selvää, ettei vapautensa menettäneellä olisi oikeutta pitää hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joiden hallussapitoon vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta säilytystilan ulkopuolella.

Säilytystilan järjestykselle vaaraa aiheuttava voisi olla sellainen esine tai aine, josta aiheutuisi haittaa säilytystilan siisteydelle. Esimerkiksi epähygieenisistä esineistä ja aineista voisi aiheutua haittaa vapautensa menettäneen omalle sekä muiden vapautensa menettäneiden ja poliisin henkilökunnan terveydelle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, ettei vapautensa menettäneellä olisi oikeutta pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, dopingaineita, huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä eikä muita kuin 5 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuja lääkärin määräämiä lääkeaineita. Lääkeaineiden luovuttamisessa vapautensa menettäneen haltuun tulisi huomioida pykälän 1 momentissa säädetyt rajoitukset esimerkiksi sellaisten lääkkeiden annostuksen osalta, joista saattaisi aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen turvallisuudelle yliannostus- tai itsemurhariskin vuoksi. Alkoholilla tarkoitettaisiin kaikkia alkoholilain (1143/1994) 3 §:ssä lueteltuja juomia, valmisteita tai aineita. Kiellettyjä olisivat myös ne alkoholia sisältävät juomat, joissa on vähemmän kuin 2,8 prosenttia etyy-

lialkoholia. Päihdyttävällä aineella tarkoitetaisiin muuta päihdytystarkoitukseen käytettävää ainetta.

Momentissa ehdotetaan myös säädettäväksi, että vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta pitää hallussaan sellaista toiselta vapautensa menettäneeltä saamaansa omaisuutta, jonka luovutukseen ei olisi saatu poliisin lupaa. Vapautensa menettänyt voisi luovuttaa omaisuuttaan poliisin luvalla, mutta se edellyttäisi, että omaisuuden luovuttamisesta tehtäisiin merkintä 2 §:ssä tarkoitettuun omaisuusluetteloon.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että muu omaisuus, joka vapautensa menettäneellä olisi mukanaan hänen tullessaan säilytystilaan tai joka tulee sinne vapautensa menettäneen ollessa poliisin säilytystilassa, otettaisiin poliisin säilytettäväksi vapautensa menettäneen vapaaksi pääsemiseen asti, jos se olisi poliisin tällaisen omaisuuden säilyttämiseen käytettävissä olevat tilat huomioon ottaen mahdollista. Koska poliisilaitosten säilytystilat ovat keskenään erilaisia, poliisin velvollisuus vapautensa menettäneiden omaisuuden säilyttämiseen määräytyisi käytössä olevien tilojen mukaan.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin sellaisen omaisuuden, jota ei annettaisi vapautensa menettäneen haltuun ja jota ei voitaisi säilyttää poliisin toimesta, lähettämisestä vapautensa menettäneen kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voitaisiin hävittää todistajan läsnä ollessa. Momenttiin otettaisiin myös säännöksen selkeyden ja informatiivisuuden parantamiseksi viittaussäännös alkoholilakiin.

Alkoholijuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisessä noudatettaisiin, mitä alkoholilain 60 §:ssä säädetään. Alkoholilain 60 §:n 3 momentin mukaan juopunutta kiinni otettaessa häneltä saadaan ottaa pois alkoholipitoiset aineet. Alkoholipitoinen aine saadaan tällöin alkoholijuomista ja väkiviinasta annetun asetuksen (1344/1994) 31 §:ssä säädetyn edellytyksin ja tavoin pitää poliisin hallussa tai hävittää. Alkoholilain 60 §:n 4 momentin perusteella poliisin säilytystilaan otettavalta henkilöltä saadaan ottaa pois ja hävittää häneltä tavatut alkoholipitoiset aineet. Huumausaineen takavarikoimisesta ja hävittämisestä säädetään pakkokeinolaissa ja

huumausainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännöksen johdonmukaisuuden parantamiseksi viittaus löytötavaralakiin (778/1998).

2 §. *Omaisuusluettelo.* Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset omaisuusluettelosta ja sen laatimisesta. Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 2 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan säilytystilaan otetusta vapautensa menettäneen omaisuudesta olisi laadittava omaisuusluettelo. Vapautensa menettäneen ja läsnä olevan todistajan olisi allekirjoitettava omaisuusluettelo. Omaisuusluettelo voitaisiin pitää myös atk-rekisterinä, jolloin omaisuusluettelon allekirjoittaminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi tulostamalla rekisteristä vapautensa menettäneen omaisuusluettelo vastavastatiedot ja allekirjoittamalla tuloste. Käytännössä omaisuusluettelon kuuluvien tietojen kirjaamisesta vastaisi yleensä poliisin henkilökuntaan kuuluva vartija. Jos vapautensa menettänyt ei suostuisi tai pystyisi allekirjoittamaan omaisuusluettelo, olisi vapautensa menettäneen kannalta perusteltua, että kaksi poliisin palveluksessa olevaa virkamiestä todistaisi allekirjoituksellaan luettelon oikeaksi. Jos vapautensa menettänyt ilmaisee syyn luettelon allekirjoittamisesta kieltäytymiselle, tulisi tämä syy merkitä luetteloon tai muihin vapautensa menettäneeseen liittyviin poliisin asiakirjoihin.

Jos poliisin vastuulla olevaa vapautensa menettäneen omaisuutta olisi hävinnyt tai se olisi vahingoittunut, noudatettaisiin poliisin velvollisuuteen korvata aiheutunut vahinko vahingonkorvauslain (412/1974) säännöksiä. Myös omaisuuden arvo tulisi tässä yhteydessä selvitettäväksi. Vapautensa menettäneen haltuun annettu omaisuus olisi vapautensa menettäneen omalla vastuulla.

Pykälän 2 momentin mukaan omaisuusluettelo olisi pidettävä ajan tasalla niin, että säilytystilassa vapautensa menettäneen haltuun annetusta omaisuudesta tehtäisiin merkintä omaisuusluetteloon. Momentissa säädetäisiin myös vapautensa menettäneen oikeudesta pyynnöstä saada kopio hänen omaisuuttaan koskevasta omaisuusluettelosta.

Säännöksessä tarkoitettu kopio voi olla esimerkiksi tuloste atk-rekisteristä.

Pykälän 3 momentin mukaan omaisuusluettelo voitaisiin käyttää myös siten, että sen avulla valvottaisiin luvattomia omaisuuden siirtoja vapautensa menettäneiden kesken. Vapautensa menettäneeltä voitaisiin näin ottaa pois sellainen luvattomasti vastaanotettu omaisuus, joka poliisin ylläpitämän omaisuusluettelon mukaan olisi merkitty toisen vapautensa menettäneen omaisuudeksi. Säännös olisi tarpeen vapautensa menettäneiden välisten painostukseen tai uhkailuun perustuvien taikka rikosten selvittämisen vaikeuttamiseen tähtäävien omaisuuden siirtojen estämiseksi.

3 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös vapautensa menettäneen rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapidosta. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole vastaavaa säännöstä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä, esimerkiksi pankki-, maksu- tai luottokorttia. Vapautensa menettäneen hallussa oleva raha ja muut maksuvälineet otettaisiin poliisin säilytettäväksi tai tallettettaisiin vapautensa menettäneen kustannuksella hänen tililleen pankkiin. Ehdotettu säännös olisi välttämätön vapautensa menettäneiden välisen kaupankäynnin ja heikkoihin vapautensa menettäneisiin kohdistuvan painostuksen estämiseksi.

Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 3 §:ää, mutta siihen ei otettaisi määräystä poliisin velvollisuudesta antaa kuukausittain ote vapautensa menettäneen rahavarojen tilinpidosta. Koska pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksien pääsääntöisesti kestää enimmillään neljä vuorokautta ja tutkintavankien sijoittaminen poliisin säilytystilaan kestäisi lähtökohtaisesti enintään neljä viikkoa, ei ehdotetun tutkintavankeuslain 5 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisen kuukausittaisen otteen antaminen olisi varsinkaan pidätettyjen ja kiinni otettujen kohdalla tarkoituksenmukaista. Ehdotettuun lakiin ei tämän vuoksi otettaisi nimenomaista velvollisuutta kuukausittaisen rahavarojen ti-

linpitoa koskevan otteen antamisesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin poikkeuksesta pykälän 1 momentin pääsäännöstä, jonka mukaan vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta pitää rahavaroja hallussaan. Ehdotetun säännöksen mukaan poliisi voisi antaa vapautensa menettäneelle vähäisen määrän rahaa käytettäväksi esimerkiksi säilytystilassa mahdollisesti järjestettävässä kantiinotoiminnassa, jollei 1 §:stä muuta johtuisi. Vapautensa menettäneelle mahdollisesti annetuista rahoista tehtäisiin 2 §:n 2 momentin mukainen merkintä vapautensa menettäneen omaisuusluetteloon. Vapautensa menettäneiden yhdenmukaisen kohtelun edistämiseksi vapautensa menettäneelle annettavasta rahamäärästä määrättäisiin säilytystilan järjestyssäännössä.

4 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös vapautensa menettäneen oikeudesta varojen käyttämiseen. Ehdotettu pykälä vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 4 §:ää, mutta pykälään ei otettaisi määräystä, jonka mukaan säilytystilassa olisi järjestettävä vapautensa menettäneille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muita henkilökohtaiseen käyttöön sopivia tavaroita. Poliisin säilytystilojen yhteydessä ei yleensä ole mahdollisuuksia rangaistuslaitoksissa toteuttavaa kantiinotoimintaa vastaavaan toimintaan. Myös pidätettyjen ja kiinni otettujen vapauden menetyksen sekä tutkintavankien poliisin säilytystilaan sijoittamisen lyhyen keston vuoksi ei poliisin säilytystilassa toteuttavan kiinteän kantiinotoiminnan vapautensa menetettyjen asemaan tuomien parannusten voida katsoa olevan perusteltuja verrattuna niihin kustannuksiin, joita tällaisesta toiminnasta aiheutuisi.

Pykälässä ei asetettaisi rajoituksia vapautensa menettäneen muiden oikeuksien käyttämiselle vaan poliisilla olisi aina velvollisuus esimerkiksi järjestää vapautensa menettäneelle mahdollisuus hankkia kirjepaperia ja -kuoria sekä postimerkkejä, jotta vapautensa menettänyt voisi käyttää 6 luvussa tarkoitettua oikeuttaan kirjeenvaihtoon.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneen oikeudesta hankkia omalla kustannuksellaan sellaisia käyttöesineitä, tarvikkeita ja elintarvikkeita, joiden hallussapito

säilytystilassa olisi sallittu. Näihin käyttöesineisiin kuuluisivat esimerkiksi kirjallisuus ja sanomalehdet. Säilytystilan ulkopuolelta hankittujen elintarvikkeiden tulisi olla vaikeuksista tarkastettavissa. Säännös vastaisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 9 ja 14 §:n säännöstä.

Vapautensa menettäneen oikeudelle rahan tai maksuvälineiden käyttämiseen voisi seurata rajoituksia myös pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettun yhteydenpidolle määrätyn rajoituksen kautta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä edellytyksistä, joilla vapautensa menettäneen oikeutta käyttää säilytystilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voitaisiin rajoittaa. Rajoittamisen olisi oltava välttämätöntä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Säännös olisi välttämätön vapautensa menettäneiden välisen kaupankäynnin ja usein heikkoihin vapautensa menettäneisiin kohdistuvan painostuksen estämiseksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin rahan toimittamisesta säilytystilan ulkopuolelle. Perusteltu syy rahan toimittamiseen säilytystilan ulkopuolelle voisi olla esimerkiksi elatusvelvollisuuden täyttäminen.

5 §. *Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta.* Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen muualla olevan omaisuuden hoitamisesta. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 5 §:ää.

Lähtökohtana poliisin toimintavelvollisuudelle olisi vapautensa menettäneen oma ilmoitus sellaisesta omaisuudesta, josta vapautensa menettänyt ei pystyisi ilman viranomaisten apua huolehtimaan. Poliisi voisi kuitenkin tehdä ilmoituksen pykälässä tarkoitettulle viranomaiselle myös silloin, kun poliisi olisi muutoin saanut tiedon vapautensa menettäneen muualla olevasta omaisuudesta, josta vapautensa menettänyt ei voisi itse huolehtia.

6 §. *Omaisuuden palauttaminen.* Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen omaisuuden palauttamisesta. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 5 luvun 6 §:ää.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin poliisin

velvollisuudesta palauttaa vapautensa menettäneelle tämän vapautuessaan hänen omaisuutensa, joka olisi otettu poliisin säilytettäväksi. Jos vapautensa menettänyt ei suostuisi kuittaamaan hänelle palautettavaa omaisuutta, tulisi luovutetun omaisuuden luettelo todistaa oikeaksi. Jos vapautensa menettänyt ilmaisee syyn luettelon allekirjoittamisesta kieltäytymiselle, tulisi tämä syy merkitä luetteloon tai muihin vapautensa menettäneeseen liittyviin poliisin asiakirjoihin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin menettelystä silloin, kun vapautensa menettäneen omaisuutta olisi jäänyt säilytystilaan. Tällainen omaisuus olisi ensisijaisesti lähetettävä vapautetulle, mutta jollei tämä onnistuisi, voitaisiin omaisuus laissa säädettävän määräajan jälkeen hävittää. Määräajaksi omaisuuden hävittämiseksi ehdotetaan kolme kuukautta. Omaisuuden hävittämispäätöstä tehdessään poliisin tulisi kiinnittää huomiota ajan kulumisen lisäksi myös omaisuuden arvoon. Huomattavan arvokasta omaisuutta ei lähtökohtaisesti saisi laissa säädetyin määräajan umpeen kulumisenkaan jälkeen hävittää, jollei siihen olisi erityisen painavia syitä.

7 §. *Päätösvalta.* Päätöksen omaisuuden hallussapidosta tekisi poliisimies tai vartija. Koska 3 §:n 2 momentissa tarkoitettu päätös rahavarojen hallussapidosta sekä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu päätös rahan tai muiden maksuvälineiden toimittamisesta edellyttäisivät laajempaa harkintaa, tekisi päätöksen näistä toimenpiteistä säilytystilan esimies. Säilytystilan esimiehellä olisi yleistoimivalta säilytystilaa koskevien päätösten osalta ja parhaat edellytykset arvioida vapautensa menettäneen olosuhteita sekä rahavarojen hallussapidon vaikutuksia säilytystilan järjestykseen.

8 §. *Tarkeimmat säännökset.* Ehdotetun pykälän mukaan tarkeimmat säännökset vapautensa menettäneen omaisuuden hallussapidosta, rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä sekä omaisuuden lähettämisestä ja hävittämisestä annettaisiin sisäasiainministeriön asetuksella.

5 luku. **Terveydenhuolto**

1 §. *Terveyden- ja sairaanhoito.* Pykälässä olisi terveyden- ja sairaanhoidon järjestämis-

tä koskeva yleissäännös.

Poliisin palveluksessa ei Helsingin kihlakunnan poliisilaitosta lukuun ottamatta ole terveydenhuoltohenkilökuntaa, joka voisi huolehtia vapautensa menettäneiden tarvitsemien terveyden- ja sairaanhoidon palvelujen tuottamisesta. Poliisin säilytystilat ovat yleensä kooltaan pieniä ja niissä keskimäärin säilytettävien vapautensa menettäneiden lukumäärä on alhainen. Lisäksi säilytys on kestoaltaan lyhytaikaista eikä se usein mahdollista edes vapautensa menettäneeseen kohdistuvan lääketieteellisen tarkastuksen suorittamista poliisin säilytettäväksi otettavalle vapautensa menettäneelle. Poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden terveyden- ja sairaanhoidon palvelujen tuottaminen poikkeaa näin olennaisesti vastaavien palvelujen tuottamisesta vankiloissa.

Säilytystilan terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä poliisi on toiminut yhteistyössä säilytystilan sijaintikunnan tai säilytystilan sijaintikunnan alueella toimivan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän kanssa. Poliisin rooli vapautensa menettäneiden terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä olisi vapautensa menettäneiden terveydentilan valvominen sekä tarvittaessa poliisin henkilökunnan tekemiin havaintoihin tai vapautensa menettäneen esittämään pyyntöön perustuva yhteydenotto terveyden- ja sairaanhoidon palveluja tuottavan kunnan tai kuntayhtymän toimintayksikköön. Poliisin velvollisuutena olisi myös huolehtia poliisin säilytettävänä olevan vapautensa menettäneen vartiointin järjestämisestä vapautensa menettäneelle annettavan hoidon aikana sekä poliisin säilytystilassa että sen ulkopuolella.

Poliisin suorittama vapautensa menettäneen valvonta hoidon aikana on koettu ongelmalliseksi sikäli, että vapautensa menettäneellä on oikeus luottamukselliseen suhteeseen häntä hoitavaan terveydenhuoltohenkilökuntaan. Vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamiseksi poliisiin tulee pyrkiä järjestämään vapautensa menettäneiden tutkimusten ja terveydenhuoltohenkilöstön kanssa käytävien keskustelujen valvonta siten, ettei vapautensa menettäneen yksityisyyden suoja loukata. Poliisilla ei näin olisi oikeutta kuunnella vapautensa menettäneen ja terveydenhuoltohenkilöstön välisiä luottamukselli-

sia keskustelija. Samanaikaisesti poliisilla olisi kuitenkin velvollisuus turvata vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus sekä hoitohenkilökunnan turvallisuus. Poliisilla olisi näin oikeus vapautensa menettäneen valvontaan myös hoitotilaisuuden aikana, jos siihen olisi perusteltu syy. Perusteena hoitotilanteen seuraamiseen voisi olla esimerkiksi vapautensa menettäneen karkaamisvaara tai hoitohenkilökuntaan kuuluvan esittämä pyyntö.

Valvoessaan hoitotilannetta poliisin tulisi pyrkiä siihen, että vapautensa menettäneen yksityisyyteen jouduttaisiin puuttumaan mahdollisimman vähän. Hoitotilanteen seuraaminen on yleensä mahdollista toteuttaa siten, että vapautensa menettäneen ja hoitohenkilöstön välisten keskustelujen tarkka sisältö ei tule poliisiin tietoon. Arvioitaessa hoitotilanteen valvontaan soveltuvia keinoja tulisi poliisiin pyrkiä siihen, että vapautensa menettäneen hoitosuhde nauttisi samanlaista luottamuksellisuuden suojaa, joka ehdotetussa laissa säädettäisiin vapautensa menettäneen ja hänen oikeusavustajansa väliselle yhteydenpidolle.

Pykälän 1 momentissa kirjattaisiin lain tasolle periaate siitä, että poliisin säilytettävänä olevalla vapautensa menettäneellä olisi sama oikeus terveyden- ja sairaanhoitoon kuin muillakin ihmisillä. Uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n 1 momentista poiketen säännökseen ei ehdotettaisi otettavaksi erityissäännöstä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä vapautensa menettäneelle. Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden poliisin säilytystilassa tapahtuvan säilytyksen lyhyen keston ja vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen vuoksi lääkinnällisen kuntoutuksen järjestäminen siten, että se aloitettaisiin vapautensa menetyksensä aikana, olisi perusteltua vain poikkeustapauksissa. Sen sijaan ennen henkilön joutumista poliisiin säilytettäväksi muualla aloitettua kuntoutusta olisi perusteltua pyrkiä jatkamaan, jollei vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksesta muuta johtuisi.

Pykälän 2 momentti olisi uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n 3 momenttia vastaava viittaussäännös sellaisiin lakeihin, joita noudatettaisiin myös vapautensa menettäneiden terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisestä.

2 §. *Tilapäinen hoito ja tutkimus säilytystilan ulkopuolella.* Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen lähettämisestä hoidettavaksi säilytystilan ulkopuolelle. Pykälä vastaisi sisällöltään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 4 §:n 1 momenttia sekä uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 2 §:ää.

Vastuu poliisin säilyttämien vapautensa menettäneen valvonnasta hoidon ja tutkimuksen aikana olisi poliisilla. Tarvittavan valvonnan määrästä päättäisi säilytystilan esimies, jonka päätösvallassa myös säilytystilan ulkopuolelle lähettäminen 7 §:n mukaan pääsääntöisesti olisi. Poliisin velvollisuuksia tällaisen valvonnan osalta on käsitelty tarkemmin 1 §:n yhteydessä.

3 §. *Synnytyks.* Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 3 §:ää. Raskaana oleva vapautensa menettänyt tulisi lähettää synnytyksen ajaksi riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön säilytystilan ulkopuolelle.

4 §. *Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito.* Vapautensa menetyksen saattaa aiheuttaa vapautensa menettäneelle psyykkisiä ongelmia. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 4 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioita koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa. Voimassa olevaa säännöstä koskevien esitöiden mukaan tällä tarkoitetaan psykologeja, huoltovirkailijoita ja vankilavierailijoita. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan vapautensa menettäneelle olisi mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan tai muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 4 §:ää.

Koska poliisin henkilökuntaan ei kuulu vapautensa menettäneiden neuvontaan, tukeen tai hoidon antamiseen käytettävissä olevia psykologeja, tarkoittaisi ehdotettu säännös poliisin osalta sitä, että poliisin tulisi mahdollisuuksiensa mukaan myötävaikuttaa muiden tahojen järjestämän psykologisen neuvonnan, tuen ja hoidon toteuttamiseen säilytystilassa.

5 §. *Terveydenhuollon järjestäminen ja kustannukset.* Henkilön pidättäminen ja kiinni ottaminen ovat ajalliselta kestoaltaan lyhyt-

aikaisia pidätetyn tai kiinni otetun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvia toimenpiteitä. Henkilön pidättäminen tai kiinni ottaminen ei poista henkilön kotikunnan kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 2 kohdan (248/1997) mukaista velvollisuutta järjestää kunnan asukkaiden sairaanhoito sekä 10 kohdassa (248/1997) tarkoitettua velvollisuutta kiireellisen avosairaanhoidon järjestämiseen potilaan asuinpaikasta riippumatta. Kansanterveyslain 14 §:n 5 momentin (248/1997) mukaan kunnan asukkaalla tarkoitetaan henkilöä, jonka kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotipaikka kyseinen kunta on. Ottaen huomioon tutkintavankien poliisin tiloissa tapahtuvan säilytyksen luonteen vankiloissa toimeenpantavaan säilytykseen nähden poikkeuksellisena ja tilapäisenä ratkaisuna, ei poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien osalta ole perusteltua poiketa pidätettyjen ja kiinni otettujen terveydenhuollon kustannusten jakautumisessa noudattavista periaatteista.

Pykälän 1 momentissa ehdotettaisiin säädettyväksi niistä terveydenhuollon järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista, jotka maksettaisiin valtion varoista. Poliisilaitoksilla ei pääsääntöisesti ole omaa terveydenhuoltohenkilökuntaa, joka voisi huolehtia vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta. Päävastuu vapautensa menettäneiden terveydenhuollon järjestämisestä olisi näin tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaan määrättyvällä kunnalla tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymällä. Kustannusvastuu hoidosta olisi vapautensa menettäneen kotikunnalla tai sillä sairaanhoitopiirin kuntayhtymällä, johon vapautensa menettäneen kotikunta kuuluu.

Jos kuitenkin poliisin palveluksessa on terveydenhuoltohenkilökuntaa, ei ole perusteltua, että poliisi ryhtyisi perimään palveluksessaan olevan henkilökunnan poliisin tiloissa säilytettävälle henkilölle antamasta hoidosta aiheutuvia kustannuksia vapautensa menettäneen kotikunnalta. Poliisin palveluksessa mahdollisesti olevan terveydenhuoltohenkilökunnan vapautensa menettäneille antamasta terveyden- ja sairaanhoidosta sekä kuntoutuksesta aiheutuvat kustannukset jäisivät valtion vastattaviksi.

Koska vapauden menetys estää vapautensa menettäneeltä ansiotyön tekemisen, vastaisi

valtio myös potilaan maksettaviksi tulevista tarpeellisista julkisen terveydenhuollon palveluista aiheutuvista maksuista. Julkisen terveydenhuollon palveluista potilaan maksettaviksi tulevilla maksuilla tarkoitettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa asetuksessa (912/1992) tarkoitettuja maksuja. Valtion varoista maksettaviksi tulisivat näin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun asetuksen 7 §:ssä tarkoitettujen terveyskeskuksen avohoidon maksut, 8 §:ssä tarkoitettujen sairaalan poliklinikkamaksut ja 8 a §:ssä tarkoitettujen päiväkirurgian maksut. Valtion varoista ei ehdotetun lain mukaan maksettaisi esimerkiksi asetuksen 3 §:ssä tarkoitettuja kotona annettavista palveluista, 5 §:ssä tarkoitettuja asumispalveluista, 6 §:ssä tarkoitettuja vaikeavammaisten kuljetuspalveluista, 8 b §:ssä tarkoitettuja laboratorio- ja kuvantamistutkimuksista, 9 §:ssä tarkoitettuja suun ja hampaiden tutkimuksesta ja hoidosta, 9 a §:ssä tarkoitettuja suun ja leukojen erikoissairaanhoidosta, 10 §:ssä tarkoitettuja sairaankuljetuksesta, 11 §:ssä tarkoitettuja sarjassa annettavan hoidon tai 3 luvussa tarkoitettua laitoshoidosta perittäviä maksuja.

Valtion varoista maksettaisiin edellä mainittu lain mukaan potilaalta perittävät maksut. Valtion varoista ei näin ehdotetun lain mukaan maksettaisi terveyden- ja sairaanhoidon tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia kokonaisuudessaan vaan ainoastaan niiltä osin kuin ne voidaan lain mukaan periä potilaalta itseltään. Jos potilaalta perittävä maksu määrättäisiin henkilön maksukyvyyn mukaan, määrättäisiin valtion maksettavaksi tuleva maksu alimman maksukykyluokan mukaan.

Valtion vastattaviksi jäisivät sellaisten henkilöiden terveyden- ja sairaanhoidosta aiheutuvat kustannukset, joilla ei ole kotipaikka Suomessa. Näiltä osin valtion maksettavaksi tulisivat tällöin enintään palvelun tuottamisesta aiheutuneet tosiasialliset kustannukset. Ehdotetulla lailla ei kuitenkaan rajoitettaisi valtion mahdollisuutta periä hoidosta aiheutuneita kustannuksia niistä kansainvälisten sopimusten perusteella vastaavalta valtiolta tai vapautensa menettäneeltä itseltään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kunnan

tai kuntayhtymän vastuusta terveydenhuollon järjestämiseen sekä vapautensa menettäneen kotikunnan vastuusta niistä vapautensa menettäneen terveydenhuollon järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista, jotka eivät 1 momentin mukaan olisi valtion vastattavia. Jos vapautensa menettänyt otettaisiin poliisin säilytystilaan muualla kuin vapautensa menettäneen kotikunnan alueella, meneteltäisiin erikoissairaanhoidosta aiheutuvien kustannusten osalta erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 30 §:n 3 momentin ja 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Perusterveydenhuollon osalta sovellettaisiin kansanterveystilain 14 §:n 1 momentin 10 kohdan (248/1997) säännöstä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotettaisiin otettavaksi viittaussäännös siitä, että valtio huolehtisi tartuntatautien vastustamistyön järjestämisestä tartuntatautilain mukaisesti. Vapautensa menettäneen kotikunta maksaisi kuitenkin ne tartuntatautien hoitoon määrätyt lääkkeet, jotka sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään potilaalle maksuttomiksi.

6 §. *Omalla kustannuksella järjestettävä terveydenhuolto.* Pykälään ehdotetaan uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä vapautensa menettäneen oikeudesta hankkia omalla kustannuksellaan terveydenhuoltoa säilytystilassa. Säännökseen otettaisiin määräys siitä, että vapautensa menettäneen oikeutta terveydenhuollon hankkimiseen voitaisiin rajoittaa, jos siitä aiheutuisi vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle.

Pykälässä olisi kysymys siitä, että hoito järjestettäisiin vapautensa menettäneen omalla kustannuksella säilytystilassa. Toisaalta vapautensa menettänyt voisi 7 luvun 8 §:n mukaisesti saada poistumisluvan tärkeästä syystä säilytystilan ulkopuolelle esimerkiksi terveydenhuoltoa varten. Tämä mahdollistaisi sen, että vapautensa menettänyt voisi käydä tutkimuksissa säilytystilan ulkopuolella ja saada ulkopuolisen lääkärin arvion terveydentilastaan.

7 §. *Vapautensa menettäneen kuolema.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden vankeuslain 10 luvun 9 §:ää vastaava säännös vapautensa menettäneen kuolemasta. Valtio kustantaisi vainajan toimittamisen hänen

omaistensa toivomalle paikkakunnalle Suomessa. Jollei vainajaa voitaisi jättää omaisten huostaan, kustantaisi valtio vainajan hautaamisen.

8 §. *Päätösvalta.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös terveydenhuoltoon liittyvästä päätösvallassa. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 6 luvun 7 §:ää, mutta siihen ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista määräystä vapautensa menettäneen hammashuollosta päättämisestä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluvasta henkilöstä, joka päättäisi vapautensa menettäneen hoitoon liittyvistä lääketieteellisistä kysymyksistä mukaan lukien vapautensa menettäneen haltuun annettavat lääkkeet. Poliisilaitoksilla ei pääsääntöisesti ole mahdollisuuksia vakinaisen tai osa-aikaisen lääkärin palkkaamiseen vapautensa menettäneiden terveydestä huolehtimista varten. Vapautensa menettäneen hoitoon ja tutkimuksiin liittyvät päätökset tekisi ehdotetun säännöksen mukaan se lääkäri, jonka poliisi järjestäisi hoitamaan vapautensa menettänyttä. Koska vapautensa menettäneiden terveydenhuollon järjestäminen olisi 5 §:n 2 momentin mukaisesti lainkohdassa tarkoitetun kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän velvollisuutena, tarkoittaisi poliisin järjestämä lääkäri esimerkiksi säilytystilan sijaintikunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän palveluksessa olevaa lääkäriä, joka hoitaisi vapautensa menettänyttä.

Jos vapautensa menettäneen 6 §:n mukainen oma lääkäri ja 8 §:n mukainen poliisin järjestämä lääkäri eivät pääsisi yksimielisyyteen vapautensa menettäneen terveydenhuollosta, päättäisi vapautensa menettäneen terveydenhuollosta poliisin järjestämä lääkäri.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettäneen hoidosta ja tutkimuksesta säilytystilan ulkopuolella päättäisi säilytystilan esimies. Koska vapautensa menettäneen lähettäminen hoitoon tai tutkimuksiin säilytystilan ulkopuolelle ratkaistaisiin lääketieteellisillä perusteilla, tulisi säilytystilan esimiehen ennen päätöksen tekemistä mahdollisuuksien mukaan kuulla lääkäriä. Vapautensa menettäneen lähettäminen säilytystilan ulkopuoliseen hoitoon tai tutkimukseen tapahtuu käytännössä usein

juuri vapautensa menettänyttä hoitavan lääkärin esityksestä.

Tarve vapautensa menettäneen lähettämiseen hoitoon säilytystilan ulkopuolelle on usein kiireellinen eikä tällöin aina ole mahdollista odottaa säilytystilan esimiehen päätöstä hoitoon toimittamisesta. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tämän vuoksi otettavaksi erityinen säännös siitä, että kiireellisissä tilanteissa päätöksen hoitoon lähettämistä voisi tehdä myös poliisimies tai vartija. Käytännössä kysymykseen voi tulla esimerkiksi vapautensa menettäneen valvonnasta vastaava vartija, jolla on usein parhaat mahdollisuudet havaita vapautensa menettäneen terveydentilassa tapahtunut mahdollisesti kiireellistä hoitoa vaativa muutos. Koska poliisin henkilökunnalla ei ole lääketieteellistä koulutusta, tulisi poliisin henkilökunnan epäselvissä tilanteissa mahdollisimman pikaisesti järjestää vapautensa menettänyt terveydenhuoltohenkilökunnan hoidettavaksi.

6 luku. Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §. *Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi periaatteellinen säännös, jossa ilmaistaisiin vapautensa menettäneen oikeus kirjeenvaihtoon. Kirjeenvaihto-oikeutta voitaisiin rajoittaa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä säädettyillä perusteilla.

Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n mukaan vapautensa menettäneen kirje on tarkastettava, jollei se ole osoitettu oikeusavustajalle tai poliisin toimintaa valvovalle viranomaiselle. Nykyinen säännös ei ole perusoikeuksien rajoittamiselle asetettujen edellytysten mukainen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin täsmällisemmin vapautensa menettäneen kirjeenvaihdon tarkastamisesta. Vapautensa menettäneen suljettu kirje tai muu postilähetys saataisiin läpivalaista ja avata sen tutkimiseksi, ettei lähetyksessä olisi luvattomia aineita tai esineitä. Luvattomilla aineilla tai esineillä tarkoitettaisiin rahaa, muita maksuvälineitä, huumausaineita ja muita sellaisia aineita tai esineitä, joita vapautensa menettäneellä ei olisi oikeutta pitää hallussaan säännösten tai säilytystilan järjestyssäännön nojalla.

Tarkastus käsittäisi kirjekuoren tai muun

päällisen ja kirjekuoren sisällön pinnallisen tutkimisen eikä oikeuttaisi kirjelähetyksen sisällön lukemiseen. Kirjeen lukemisesta säädettäisiin erikseen luvun 2 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kirjeenvaihdon tarkastamisen yhteydessä löydettyistä aineista ja esineistä. Jos tarkastuksessa löydetäisiin sinänsä luvallista tavaraa, jota vapautensa menettänyt ei saisi pitää hallussaan, se otettaisiin poliisin säilytettäväksi. Löydettyjen huumausaineiden hävittämisessä noudatettaisiin huumausainelain 10 §:n säännöksiä.

Pykälä vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 1 §:ää, mutta ehdotetun pykälän 3 momenttiin ei otettaisi määräystä rahavarojen merkitsemisestä vapautensa menettäneen tilille. Poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden vapauden menetyksen lyhyen keston vuoksi ei usein ole tarkoituksenmukaista avata vapautensa menettäneen nimiin erillistä tiliä luottolaitoksessa. Vapautensa menettäneiltä talteen otettuja varoja olisi kuitenkin säilytettävä turvallisessa paikassa siten, ettei näitä varoja voitaisi anastaa ja etteivät ne sekoittuisi muiden henkilöiden omaisuuteen. Rahavaroja voitaisiin säilyttää tilapäisesti esimerkiksi poliisilaitoksen kassa-kaapissa.

2 §. *Kirjeen lukeminen.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain mukaan vapautensa menettäneen kirje saadaan lukea, jos se saattaa vaarantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai häiritä säilytystilan järjestystä. Koska kirjeenvaihdon lukemista koskeva säännös on tulkinnanvarainen, se korvattaisiin selkeämmillä kriteereillä. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 2 §:ää muutoin, mutta siihen ei otettaisi mainintaa kirjeen lukemisesta rikoksen selvittämiseksi. Rikosten selvittämisen osalta poliisin toimivalta määräytyisi muun lainsäädännön, erityisesti esitutkintalain ja pakkokeinolain perusteella.

Pykälän 1 momentti koskisi vapautensa menettäneelle tulleen tai häneltä peräisin olevan kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemista. Lukemisen tulisi olla tarpeen vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen oman

tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Viestillä tarkoitettaisiin esimerkiksi postikorttia.

Lukemisen edellytyksiä tulisi arvioida kussakin yksittäisessä tapauksessa erikseen. Tarve kirjeen lukemiseen voi tulla poliisin tietoon esimerkiksi muilta vapautensa menettäneiltä tai säilytystilan ulkopuolisilta henkilöiltä. Muiden henkilöiden turvallisuuden suojaamisella tarkoitetaan esimerkiksi tilanteita, joissa vapautensa menettänyt on uhkailut tai käyttäytynyt uhkaavasti kirjeen vastaanottajaa kohtaan. Vastaavasti vapautensa menettäneen suojelun tarve saattaa liittyä kirjeen lähettäjän vastaanavalaan uhkaavaan käytökseen vapautensa menettänyttä kohtaan.

Vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen turvaaminen koskisi esimerkiksi tilannetta, jossa samassa rikosasiassa syytetyt pyrkivät kirjeitse sopimaan todistelusta. Säilytystilan järjestystä uhkaavalla vaaralla tarkoitettaisiin tilanteita, joissa poliisi olisi saanut syyn epäillä vapautensa menettäneen karkaamisen tai säilytystilasta poistumisen valmistelun tai muun säilytystilan järjestystä uhkaavan suunnitelman, esimerkiksi huumausaineiden kuljetusyrityksen, olevan vireillä.

Pidättämisen perusteena on usein todennäköinen epäily siitä, että pidätetty vaikeuttaa rikoksen selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumpaniin. Jos pidättämisen syynä on tämänkaltaisen epäily rikoksen selvittämisen vaikeuttamisesta, voitaisiin pidättämisen perusteena olevan todennäköisen syyn aina katsoa muodostavan tarpeen kirjeenvaihdon lukemiseen.

3 §. *Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 2 momentin (128/1995) säännöstä vastaavassa pykälässä ehdotetaan säädettäväksi erikseen valvontaviranomaisista ja -elimistä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 3 §:ää.

Pykälän 1 momentissa tarkoitettuja valvontaviranomaisia olisivat sisäasiainministeri, sisäasiainministeriö, eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies, oikeuskansleri, Terveystieteiden tutkimuskeskus, tietosuojavaltuutettu ja muut tällaiset poliisin

toimintaa valvovat kansalliset viranomaiset.

Kansainvälisillä ihmisoikeuksien toteutumista valvovilla toimielimillä tarkoitettaisiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta, Eurooppalaista kidutuksen vastaista komiteaa (CPT), Yhdistyneiden Kansakuntien kidutuksen vastaista komiteaa ja ihmisoikeuksien toimikuntaa sekä muita sellaisia kansainvälisiä ihmisoikeuksien toteutumista valvovia toimielimiä, joiden valvontaan Suomi on kansainvälisesti sitoutunut. Suoja koskisi sekä vapautensa menettäneen lähettämiä että valvontaviranomaisen tai toimielimen lähettämiä kirjeitä. Kun vapautensa menettäneen lähettämän kirjeen kirjekuoresta ilmeni vastaanottajan olevan säännöksessä tarkoitettu valvontaviranomainen tai toimielin, kirjettä ei saisi avata.

Säilytystilaa valvovalle viranomaiselle osoitettuja kirjoituksia varten säilytystilassa tulee olla tarjolla kirjoituspaperia ja kirjekuoria ja nämä lähetykset on toimitettava valvontaviranomaiselle valtion kustannuksella.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös yhteydenpidosta diplomaattiseen edustustoon ja konsuliedustustoon.

4 §. *Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa.* Vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä välinen kirjeenvaihto nauttii erityistä suojaa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 12 §:n mukaan vapautensa menettäneen ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sallittava kirjeitse pitää yhteyttä keskenään. Avustajan kirjeitä ei saa tarkastaa, jollei ole perusteltua syytä epäillä väärinkäytöksiä. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vapautensa menettäneen kirjeenvaihdosta täsmällisemmin uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ää vastaavasti.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianajajalle tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa (261/2002) tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoitettua kirjettä tai muuta postilähetytystä ei saa tarkastaa eikä lukea. Ehdotettu säännös sisältäisi nykyistä lakia ehdottomamman tarkastus- ja lukemiskiellon, mutta rajaisi sen asianajajiin, julkisiin oikeusavustajiin ja muihin oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneisiin henkilöihin, jotka

täyttävät oikeudenkäymiskaassa asetetut henkilölliset edellytykset. Mainitun pykälän 2 momentin perusteella myös Euroopan talousalueen alueella asianajajan tointa harjoittavat henkilöt sekä eräät muut ulkomaiset asianajajat nauttivat ehdotetussa säännöksessä tarkoitettua korostettua yhteydenpidon luotamuksellisuuden suojaa.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettuja asianosaisen lähisukulaisia ei olisi mahdollista sisällyttää kirjeenvaihdon suojan piiriin, koska tämä mahdollistaisi sellaiset väärinkäytökset, joiden estämiseksi kirjeenvaihdon tarkastussäännökset ehdotettaisiin säädettäväksi.

Ehdotettu säännös kirjeenvaihdon luotamuksellisuuden erityisestä suojasta soveltuisi vain sellaiseen vapautensa menettäneen asiamieheeseen valitsemaan asiamieheen, joka olisi muun lainsäädännön mukaan kelpoinen toimimaan vapautensa menettäneen avustajana esitutkinnassa. Avustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista ja avustajana toimimisen oikeuden epäämisestä säädetään esitutkintalain 45 §:ssä.

Säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa vapautensa menettäneen oikeutta vapaasti valita itselleen asiamies. Väärinkäytösten estäminen kuitenkin edellyttää, että erityinen luotamuksellisuuden suoja annettaisiin vain pykälässä ehdotettuun rajattuun ryhmään kuuluvien henkilöiden kanssa käydylle kirjeenvaihdolle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneelle asiamieheltä saapuneesta kirjeestä. Tällaisen kirjeen saisi avata vain vapautensa menettäneen ollessa läsnä. Menettelyä ehdotetaan erilaiseksi vapautensa menettäneelle saapuneiden ja vapautensa menettäneen lähettämien kirjeiden suhteen. Perusteena olisi, että vaikka vapautensa menettäneelle saapunut kirjekuori olisikin asiamiehen toimiston leimalla varustettu, ei kaikissa tilanteissa olisi varmaa, että kirje todella on asiamiehen lähettämä. Käytännössä on ilmennyt tapauksia, joissa leimalla varustettuja kirjekuoria on väärinkäytetty ja niissä on lähetetty muita kirjeitä, rahaa tai muita luvattomia esineitä. Tämä on ollut mahdollista esimerkiksi, jos kirjekuoria on varastettu tai käytetty uudelleen.

Vapautensa menettäneen asiamiehen va-

pautensa menettäneelle osoittamaa kirjettä ei saada 2 momentissa tarkoitettun tarkastuksen yhteydessä lukea. Jos kirjeen tarkastamisen perusteella kävisi esimerkiksi kirjeen allekirjoittajan tarkastamisen yhteydessä ilmi, ettei kirjeen lähettäjä ole vapautensa menettäneen asiamies, sovellettaisiin kirjeen lukemiseen 2 §:n säännöksiä.

5 §. *Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi nykyistä selkeämmin mahdollisuudesta pidättää vapautensa menettäneen kirje. Mahdollisuudesta vapautensa menettäneen kirjeen pidättämiseen säädetään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 12 §:ssä, jonka mukaan kirje voidaan pidättää, jos lähetyksen toimittaminen saattaa vaarantaa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai häiritä säilytystilan järjestystä. Lähetys on näissä tilanteissa voimassa olevan lain mukaan palautettava lähettäjälle tai annettava vapautensa menettäneelle hänen vapautuessaan. Ehdotettu säännös vastaa uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 5 §:ää muutoin, mutta siihen ei otettaisi mainintaa kirjeen lukemisesta rikoksen selvittämiseksi. Rikosten selvittämisen osalta poliisin toimivalta määräytyisi muun lainsäädännön, erityisesti esitutkintalain ja pakkokeinolain perusteella.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisen edellytyksistä, jotka olisivat samat kuin luvun 2 §:ssä kirjeen lukemiselle asetetut. Koska vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä välistä kirjeenvaihtoa ei 4 §:n mukaan saataisi tarkastaa eikä lukea, ei vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä välistä kirjeenvaihtoa voitaisi myöskään pidättää ehdotetun pykälän perusteella.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämiseen liittyvästä menettelystä. Pidättämisestä olisi pääsääntöisesti annettava tieto lähettäjälle tai vastaanottajalle. Tietoa ei kuitenkaan tarvitsisi antaa, jos tiedon antaminen aiheuttaisi 1 momentissa tarkoitettujen tilanteiden torjumisen vaarantumisen tai estymisen. Kirje, muu postilähetys tai viesti, jota ei toimitettaisi perille, olisi palautettava lähettäjälle. Lähettäjä voisi olla vapautensa menettänyt tai ulkopuolinen henkilö. Koska lähettäjä ei aina olisi tiedossa, vaihtoehtona olisi, että

kirje olisi annettava vapautensa menettäneelle hänen vapautuessaan. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun säilytystilaan saapuneessa kirjeessä ei ole lähettäjän nimeä.

Pykälässä säädetty pidättämismenettely poikkeaisi pakkokeinolain 4 luvussa säännellystä takavarikosta, jonka edellytyksenä pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan on, että on syytä olettaa esineen voivan olla todisteena rikosasiassa tai olevan rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuimien julistaa sen menetetyksi. Tässä laissa säädettävä kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämismenettely ei edellyttäisi pidätettävän esineen asemaa todisteena tai muuna rikokseen liittyvä esineenä vaan tässä laissa säänneltävät pidättämisperusteet liittyisivät vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen ja säilytyksen turvaamiseen. Jos pakkokeinolain 4 luvussa tarkoitetun takavarikon edellytykset täyttyvät, voidaan kirje, muu postilähetyksen tai viesti ehdotetussa pykälässä tarkoitetun pidättämisen lisäksi tai sen sijaan takavarikoida siten, kuin siitä pakkokeinolain 4 luvussa säädetään.

6 §. *Puhelimen käyttö.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi puhelimen käytöstä. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettäneelle olisi mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle. Säilytystilan järjestyssäännössä voitaisiin antaa sellaisia määräyksiä puhelimen käyttöajoina, jotka olisivat säilytystilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä. Esimerkiksi poliisin henkilökunnan työvuorojen järjestelyjen ja puhelujen valvontatarpeen johdosta voi olla välttämätöntä rajoittaa puhelimen käyttö sellaiseen ajankohtaan, jolloin säilytystilassa on riittävä henkilökunta valvomaan puheluja.

Poliisille asetettava velvollisuus puhelimen käytön järjestämiseen olisi suhteutettu poliisin käytännön mahdollisuuksiin. Poliisin säilytystiloissa ei pääsääntöisesti ole korttipuhelimia tai muita säilytystiloihin sijoitettuja puhelimia, jotka vaikeuksitta soveltuisivat vapautensa menettäneiden käytettäväksi. Jos vapautensa menettäneelle on mahdollista järjestää tilaisuus puhelimen käyttöön poliisin säilytystilassa, tulisi vapautensa menettäneen antaa hyödyntää tätä mahdollisuutta. Säännös

vastaisi muutoin uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 6 §:n 1 momentin säännöstä.

Järjestyssäännöstä ehdotetaan säädettäväksi 8 luvun 1 §:ssä. Puhelun kustannukset vapautensa menettäneen olisi lähtökohtaisesti maksettava itse. Puhelimen käyttömahdollisuutta voitaisiin rajoittaa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetuilla perusteilla.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös vapautensa menettäneen oikeudesta olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheensä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin rajoituksista vapautensa menettäneen puhelimen käyttöön. Puhelimen käytön ehdoksi voitaisiin asettaa, että vapautensa menettänyt ilmoittaisi, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Ilmoitusvelvollisuus käsittäisi paitsi sen henkilön nimen ilmoittamisen, johon vapautensa menettäneellä on tarkoitus olla yhteydessä, myös tämän puhelinumero ilmoittamisen. Jos vapautensa menettänyt ei pyynnöstä ilmoittaisi, kenelle hänen on tarkoitus soittaa, puhelimen käyttö voitaisiin evätä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin myös muista perusteista, joilla puhelimen käyttö voitaisiin keskeyttää tai evätä. Puhelimen käyttö voitaisiin yksittäisessä tapauksessa keskeyttää tai evätä, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi tai säilytystilan järjestyksen ylläpitämiseksi. Tällainen tilanne saattaisi syntyä esimerkiksi silloin, kun ilmenee, että vapautensa menettänyt soittaa henkilölle, johon nähden hänelle olisi määrätty lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:ssä tarkoitettu lähestymiskielto. Lähestymiskieltoon määrätty ei saa ottaa yhteyttä suojattavaan henkilöön sen mukaan kuin lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään. Teko on kriminalisoitu rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä (902/1998). Käytännössä saattaisi myös tulla eteen tilanne, jossa vapautensa menettänyt haluaisi soittaa henkilölle, jota hän olisi toistuvasti uhkaillut ja jolla olisi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa. Tällainen teko on kriminalisoitu rikoslain 25 luvun 7 §:ssä (578/1995).

Puhelimen käyttö voitaisiin keskeyttää tai evätä myös, jos puhelu vaarantaisi vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen. Eh-

dotettu säännös vastaisi asialliselta sisällöltään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n säännöstä ja uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 6 §:n 3 momentin säännöstä.

Puhelu voisi vaarantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen, jossa sillä pyritäisiin esimerkiksi kiertämään vapautensa menettäneelle määrättyä yhteydenpidon rajoitusta. Jos vapautensa menettäneelle pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettu tavoitin määrätty yhteydenpidon rajoitus koskee vain tiettyjä henkilöitä, olisi vapautensa menettäneen puhelua valvovan henkilön asianmukaisesti varmistuttava siitä, ettei puhelu olisi yhteydenpitorajoituksen vastainen. Käytännössä tämä tarkoittaisi sen varmistamista, että vapautensa menettänyt todella olisi yhteydessä siihen henkilöön, johon hän on ilmoittanut olevansa yhteydessä. Puhelua valvova henkilö voisi pyrkiä varmistumaan sen henkilön henkilöllisyydestä, johon vapautensa menettänyt on puhelimitse yhteydessä, esimerkiksi selvittämällä, kenen hallinnassa vapautensa menettäneen ilmoittama puhelinumero on ja kuka tästä puhelinumeroista vastaa. Jos riittävän luotettavaa tunnistusta ei olisi mahdollista suorittaa puhelimitse, ei puhelua tai sen jatkamista tulisi sallia.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että poliisilla olisi mahdollisuus sallia puhelimen käyttö ilman korvausta välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi säilytystilaan ottamisesta ilmoittaminen läheiselle, perhesuhteiden hoitaminen taikka oikeus- tai viranomaisasioiden hoitaminen.

7 §. *Puhelun kuunteleminen.* Pykälässä säädettäisiin puhelun kuuntelemisen edellytyksistä. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 a §:n mukaan vapautensa menettäneen ja muun kuin valvontaviranomaisen välistä puhelua saadaan kuunnella. Vaikka kysymyksessä ei olekaan salaa tapahtuva kuuntelu, vaan kuuntelusta on aina ilmoitettava, nykyistä säännöstä ei voida pitää perusoikeuksien rajoittamiselle asetettujen edellytysten mukaisena. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 7 §:n säännöstä muutoin, mutta siihen ei otet-

taisi puhelun tallentamista koskevia säännöksiä.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin puhelun kuuntelemisen edellytyksistä. Lakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että edellytykset puhelun kuuntelemiselle olisivat samat kuin kirjeen lukemiselle. Puhelu voitaisiin keskeyttää, jos kukaan säilytystilan henkilökunnasta ei ymmärtäisi vapautensa menettäneen käyttämää kieltä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin puhelun kuuntelemisesta ilmoittamisesta. Puhelun kuuntelu ei ole salaa tapahtuvaa kuuntelua, vaan puhelun kuuntelemisesta on ilmoitettava ennen puhelun alkamista vapautensa menettäneelle ja sille, johon vapautensa menettänyt on puhelimitse yhteydessä. Kuuntelu voitaisiin suorittaa kuuntelemalla toisella puhelimella tai olemalla läsnä samassa huoneessa siten, että puhelun toista osapuolta kuunneltaisiin esimerkiksi kaiutinpuhelimen avulla.

Kuuntelulla ei tarkoitettaisi tilannetta, jossa vapautensa menettänyt saisi tietyn asian hoitamista varten luvan soittaa poliisiin henkilökuntaan kuuluvan virkahuoneesta. Tällöin virkamies olisi itse läsnä, jolloin hän kuulisi vapautensa menettäneen puheen. Valvonnallisista syistä vapautensa menettänyttä ei voitaisi jättää yksin työhuoneeseen. Kuuntelua ei myöskään olisi esimerkiksi säilytystilan käytävälle sijoitetussa puhelimessa tapahtuvan puheen kuuleminen sattumalta ilman kuuntelutarkoitusta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan voimassa olevan lain säännöstä siitä, ettei valvovien viranomaisten ja vapautensa menettäneen välistä puhelua saataisi kuunnella. Voimassa olevaa lakia ehdotetaan täsmennettäväksi siten, ettei myöskään vapautensa menettäneen ja 4 §:ssä tarkoitettun asiamiehen välistä puhelua saataisi kuunnella.

Ehdotetulla pykälällä ei muutettaisi pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua telekuuntelun, televalvonnan ja teknisen tarkkailun kohdistamista poliisiin säilyttämiin vapautensa menettäneisiin koskevia säännöksiä. Pakkokeinolaissa säädetyt telekuuntelun, televalvonnan ja teknisen tarkkailun edellytykset ja tarkoitus poikkeavat tässä laissa tarkoitetuista viestinnän valvonnan perusteista.

8 §. *Päätösvalta- ja menettely.* Kirjeen,

muun postilähetyksen tai viestin tarkastamisesta päättäminen olisi säilytystilan rutiini-toimintoihin kuuluva toimenpide. Tarkastuksen suorittaminen olisi 1 §:n perusteella sallittu, jollei sitä nimenomaisesti ole muualla luvussa kielletty. Tarkastusoikeuden rajoitukset kohdistuisivat kirjeenvaihdon osapuoliin. Tarkastuskielto olisi ehdoton vapautensa menettäneen ja valvontaviranomaisen tai elimen välisen kirjeenvaihdon sekä vapautensa menettäneen 4 §:ssä tarkoitetulle asiamiehelle osoittamien kirjeiden ja muiden postilähetysten osalta. Vapautensa menettäneen 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen vapautensa menettäneelle osoittamien kirjeiden, muiden postilähetysten ja viestien osalta poliisilla olisi oikeus 1 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen suorittamiseen, jos kirjekuoren tai muun seikan perusteella ei voitaisi luotettavasti selvittää, että kirjeen lähettäjä on 4 §:ssä tarkoitettu asiamies. Näiden seikkojen arvioiminen on toimenpide, johon poliisimiehellä on riittävät edellytykset.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätösvallasta kirjeenvaihdon lukemisen ja pidättämisen sekä puhelun kuuntelemisen osalta. Päätös vapautensa menettäneen kirjeenvaihdon, muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta edellyttäisi, että lukemiseen olisi 2 §:ssä tarkoitettu perusteltu syy. Samoin kirjeen, postilähetyksen tai viestin pidättämisen 5 §:ssä säädettyjen ja puhelun kuuntelemisen 7 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymisen arvioiminen olisi sellaista oikeudellista harvintaa, joka edellyttää päätöksen tekijän olevan joko säilytystilan esimies tai pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan päätöksen kirjeenvaihdon, muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta tai pidättämisestä sekä puhelun kuuntelemisesta voisi tehdä säilytystilan esimies tai hänen määräämänsä pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännökset kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemista ja pidättämistä sekä puhelun kuuntelemista koskevien päätösten kirjaamisesta. Tarkastamisessa tulisi lisäksi noudattaa yleisiä vapautensa menettäneen kohtelussa noudatettavia periaatteita. Tarkastamisessa, lukemisessa, tai puheluiden kuun-

telemisessä ei tulisi puuttua vapautensa menettäneen oikeuksiin enempää taikka aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi, että tarkastus ja lukeminen ei saisi kestää kauemmin kuin olisi välttämätöntä. Ehdotettu kirjaamismenettelyä koskeva säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 8 luvun 8 §:ää.

9 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tarkemmat säännökset kirjeiden tarkastamis-, lukemis- ja pidättämismenettelystä, puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta sekä sähköisen viestinnän valvonnasta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

7 luku. **Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle**

1 §. *Tapaaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettävän vapautensa menettäneen tapaamisoikeudesta. Ehdotettu pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:n säännöstä muutoin, mutta siihen ehdotetaan otettavaksi lisäksi keskustelun kuuntelemista koskeva 3 momentti.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneen tapaamisoikeudesta. Vapautensa menettäneellä olisi tapaamisoikeus sellaisina aikoina, jotka säilytystilassa olisi varattu tapaamisiin. Vapautensa menettäneen tapaamisoikeutta voitaisiin kuitenkin rajoittaa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n mukaisilla perusteilla. Tapaamisajoista tulisi antaa tarkemmat määräykset 8 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa säilytystilan järjestyssäännössä. Tapaaminen voitaisiin järjestää myös muina aikoina, jos siihen olisi syytä. Pääsääntönä olisi, että tapaamista valvottaisiin voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaisesti. Tapaaminen voisi olla myös valvomaton tapaaminen, josta säädettäisiin 2 §:ssä tai erityisvalvottu tapaaminen, josta säädettäisiin 3 §:ssä.

Vaikka lakiin ei ehdoteta otettavaksi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 12 §:ää vastaavaa erillistä säännöstä vapautensa menettäneen oikeudesta pitää yhteyttä asiamieheensä tapaamalla, ei ehdotetulla lailla olisi tarkoitus heikentää vapautensa

menettäneen oikeutta yhteydenpitoon asiemieheensä. Koska oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin aseman turvaavilla kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteilla on keskeinen rooli vapautensa menettäneen aseman turvaamisessa, voisi poliisi vain erittäin poikkeuksellisissa tilanteissa kieltäytyä tapaamisen järjestämisestä silloin, kun vapautensa menettänyt haluaisi tavata asiamiestään. Tällainen voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa vapautensa menettäneen väkivaltaisuus ja luottamuksellisen yhteydenpidon turvaaminen edellyttäisivät tilapäisesti varattujen erityisten tapaamistilojen käyttämistä. Tällaisessakin tilanteessa poliisiin tulee kuitenkin ensisijaisesti pyrkiä löytämään vaihtoehtoinen ratkaisu, jotta vapautensa menettäneen tapaaminen asiamiehensä kanssa voidaan järjestää. Vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä tapaamisia ei näin voida kieltäytyä järjestämästä sillä perusteella, että tapaamisen järjestämisestä esimerkiksi säilytystilan järjestysäännöstä poikkeavana tapaamisaikana aiheutuisi poliisin muulle toiminnalle vähäistä haittaa.

Tapaaminen voitaisiin sallia muinakin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos siihen olisi erityinen syy. Tällaisen syyn olisi lähtökohtaisesti aina katsottava olevan olemassa silloin, jos vapautensa menettänyt haluaa tavata asiamiestään. Tapaamisen järjestämiseen varattujen tapaamisaikojen ulkopuolella tulisi muutoinkin suhtautua myönteisesti. Pyyntö tapaamisen järjestämisestä normaalien tapaamisaikojen ulkopuolella voitaisiin torjua lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa esitutinnan suorittamisesta tai tapaamisen järjestämiseen tarvittavien resurssien puutteen johdosta tapaamisen järjestäminen ei tulisi kysymykseen aiheuttamatta haittaa poliisin muulle toiminnalle.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan myös viittaussäännöstä tapaajan tarkastamista koskeaan 10 lukuun.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tapaamisen valvonnasta. Valvonnalla tarkoitettaisiin sitä, että henkilökunta valvoisi tapaamista olemalla läsnä tapaamistilassa, mutta valvontaa voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana esimerkiksi videolaitteiden avulla. Koska videovalvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin rajoittavan tapaajan ja va-

pautensa menettäneen yksityiselämän suoja, asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin. Videovalvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kertovalla kyltillä. Videolaittein suoritetusta valvonnasta syntyneiden tallenteiden suhteen meneteltäisiin siten kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa säädetään pidätettyjen tietojen käsittelystä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selvyuden vuoksi ehdotetun lain 6 luvun 4 §:ää ja saman luvun 7 §:ää vastaavasti säännös, jonka mukaan vapautensa menettäneen ja hänen asianajajansa tai muun oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentin mukaisen oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan välistä keskustelua ei saisi kuunnella.

Käytännössä vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä välistä tapaamista valvottaessa saattaa tulla eteen tilanteita, joissa tapaamista valvova henkilö saattaa olla pakotettu kuulemaan tai kuulla sattumalta osan keskustelusta. Tällainen tahaton tai muiden tehtävien täyttämisen yhteydessä väistämättä aiheutuva vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä välisen keskustelun osittainen kuuleminen ei olisi laissa tarkoitettua keskustelun aktiivista kuuntelua.

2 §. *Valvomaton tapaaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi vapautensa menettäneen mahdollisuudesta valvomattomiin tapaamisiin. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 2 §:ää ja voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 3 momentin säännöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan vapautensa menettäneelle voitaisiin antaa lupa lähiomaisen, muun läheisen ja vapautensa menettäneen 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen valvomattomaan tapaamiseen. Myös muun henkilön tapaamiseen valvonnatta voitaisiin antaa lupa, jos siihen olisi syytä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että kysymys olisi vapautensa menettäneelle läheisestä henkilöstä, vaikkakaan tällainen henkilö ei olisi ehdotetun lain 3 luvun 7 §:ssä tarkoitettu muu läheinen henkilö. Muu henkilö, jonka valvomattomaan tapaamiseen voitaisiin antaa lupa, voisi olla esimerkiksi lapsuuden ystävä tai kaukaisempi sukulainen.

Vaikka vapautensa menettäneen ja hänen asiamiehensä tapaamista katsottaisiin olevan

syitä valvoa, ei tapaamista 1 §:n 3 momentin mukaisesti saataisi kuunnella. Vapautensa menettäneen ja hänen 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamehensä tapaamisen valvominen ei näin loukkaisi vapautensa menettäneen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tästä huolimatta lähtökohtana olisi vastaisuudessakin, että vapautensa menettäneen ja hänen oikeusavustajansa tapaamiset tulisi sallia valvomattomina, jollei poliisilla olisi perusteltua syytä valvoa tapaamista. Tällaiseen tulkintaan velvoittaisi jo 1 luvun 3 §:n yleissäännös, joka velvoittaisi käyttämään mahdollisimman vähän vapautensa menettäneen oikeuksia rajoittavia keinoja vapauden menetyksen toteuttamisessa.

Päihteiden käyttämisen ehkäisemiseksi valvomattoman tapaamisen ehdoksi voitaisiin asettaa, että vapautensa menettänyt suostuisi ennen tapaamista päihhteettömyyden valvontaan. Päihhteettömyyden valvonnan, esimerkiksi virtsakokeen tai sylkinäytteen, vaatiminen voisi olla pistokokeenomaista eikä sen tarvitsisi perustua päihteiden käyttämistä koskevaan epäilyyn.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös valvomattoman tapaamisen perusteesta. Valvomattoman tapaamisen perusteena voisi olla esimerkiksi yhteyksien säilyminen tai oikeusasioiden hoitaminen. Luettelo ei olisi tyhjentävä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös vapautensa menettäneen muusta tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä. Ehdotetun lain 9 luvun 4 §:n mukaan vapautensa menettäneelle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus valvomattoman tapaamisen jälkeen, jos se katsottaisiin tarpeelliseksi. Henkilöntarkastuksessa voitaisiin tutkia, mitä vapautensa menettäneellä on yllään tai vaatteissaan tai mahdollisesti vaatteiden ja ihon väliin piilotettuna. Tarkastus voitaisiin toimittaa myös siten, että vapautensa menettänyt vaihtaisi vaatteensa tapaamisen jälkeen.

3 §. *Tapaamisen epääminen ja erityisvalvottu tapaaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 4 momentin säännöstä vastaava säännös tapaamisen epäamisestä ja erityisvalvotusta tapaamisesta edellytyksiltään tarkistettuna. Säännös vastaisi uuden

tutkintavankeuslain 9 luvun 3 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan koottavaksi ne perusteet, joilla tapaaminen voitaisiin evätä. Ehdotetun lain 10 luvun 1 §:n mukaan säilytystilaan pääsyn edellytykseksi voitaisiin asettaa, että henkilö todistaisi henkilöllisyytensä. Pääsy säilytystilaan voitaisiin evätä, jollei henkilö noudattaisi hänelle annettu kehotusta. Ehdotetun lain 10 luvun 1 §:n säännös koskisi kaikkia muita säilytystilaan saapuvia henkilöitä kuin vapautensa menettäneitä. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettäneen tapaaminen voitaisiin evätä, jos tapaja ei pystyisi todistamaan henkilöllisyyttään tai kieltäytyisi siitä.

Vapautensa menettäneen tapaamisen ehdoksi voitaisiin asettaa, että tapaja suostuisi ehdotetun lain 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun turvatarkastukseen. Turvatarkastuksen edellytyksenä ei olisi epäily yksittäisestä väärinkäytöksestä vaan turvatarkastukseen alistumista voitaisiin edellyttää kaikilta vapautensa menettäneen tapajilta. Jos tapaja kieltäytyisi turvatarkastuksesta, voitaisiin tapaaminen evätä. Myös kieltäytyminen turvatarkastuksesta säilytystilan alueella voisi johtaa tapaamisen epäämiseen.

Vapautensa menettäneen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa myös, että tapaja suostuu henkilöntarkastukseen. Henkilöntarkastuksen edellytyksenä olisi, että olisi syytä epäillä tapaamisessa pyrittävän luovuttamaan luvattomia esineitä tai aineita. Henkilöntarkastukseen alistuminen olisi vapaaehtoista kuten nykyisinkin, mutta vapautensa menettäneen tapaaminen voitaisiin henkilöntarkastuksesta kieltäydyttäessä evätä. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1 momentin 2 kohdassa.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että tapaaminen voitaisiin evätä myös, jos olisi perusteltu syy epäillä, että tapaamisesta aiheutuisi vaaraa säilytystilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuudelle. Tällainen perusteltu syy olisi olemassa ainakin, jos tapaja käyttäytyisi uhkaavasti tai aggressiivisesti.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tapaaminen voitaisiin 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa sallia erityisen

valvotuissa olosuhteissa, jos väärinkäytösten vaara voitaisiin tällä tavoin torjua. Erityisen valvotuilla olosuhteilla tarkoitettaisiin sitä, että tapaaminen järjestetään tilassa, jossa vapautensa menettäneen ja tapaajan välillä olisi muovinen tai lasinen väliseinä tai muita tämänkaltaisia esteitä. Erityisen valvotut olosuhteet voitaisiin järjestää myös niin, että tapaamista valvottaisiin olemalla läsnä. Tällä tavoin pystyttäisiin useimmiten estämään esimerkiksi luvattomien aineiden tai esineiden luovutus.

Tapaamisen epäämisen perusteet olisivat harkinnanvaraisia ja epääminen perustuisi harkintaan yksittäisessä tilanteessa. Erityisesti tilanteessa, jossa tapaaja ei voisi todistaa henkilöllisyyttään, tapaaminen tulisi ensisijaisesti pyrkiä järjestämään erityisen valvotuissa olosuhteissa, jollei vapautensa menettäneellä määrätystä pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettua yhteydenpitorajoituksesta muuta johtuisi.

4 §. *Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ää vastaava säännös tavaroiden vastaanottamisesta ja tarkastamisesta tapaamisten yhteydessä. Nykyisin asiasta säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 14 §:ssä.

On tavallista, että tapaamisten yhteydessä vapautensa menettäneelle tuodaan erilaisia esineitä ja tavaroita. Niiden vastaanottaminen edellyttää, että tavarat ja esineet voidaan tarkastaa ennen niiden luovuttamista vapautensa menettäneelle. Jos tavaroita ja esineitä ei ole mahdollista esimerkiksi niiden laadun tai määrän vuoksi tarkastaa, ei niitä tule luovuttaa vapautensa menettäneelle.

Vapautensa menettäneelle tuotujen tavaroiden tarkastusoikeus koskisi myös sellaisia tavaroita, jotka vapautensa menettäneen asiamies toisi vapautensa menettäneelle. Vapautensa menettäneen asiamiehen vapautensa menettäneelle jättämiä asiakirjoja, esimerkiksi esitutkinta-asiakirjoja tai muita vapautensa menettäneen asiaan liittyviä asiakirjoja, ei kuitenkaan olisi pidettävä tämän kohdan mukaisina tavaroina. Vapautensa menettäneen oikeusavustajan vapautensa menettäneelle tuomien asiakirjojen tarkastamiseen noudattaisiin näin 6 luvun 4 §:n säännöstä.

Mahdollisuudet vastaanottaa ja tarkastaa

vapautensa menettäneelle tuotuja tavaroita tapaamisten yhteydessä saattavat vaihdella varsin paljon eri säilytystiloissa. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että vastaanotettavan omaisuuden määrästä annettaisiin tarkemmat säännökset säilytystilan järjestys-säännössä.

5 §. *Tapaamiskielto.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 5 §:ää vastaava säännös tapaamiskielton määräämisestä vapautensa menettäneen tapaajalle. Myös poliisin säilyttämän vapautensa menettäneen tapaajalle voitaisiin antaa tapaamiskielto, mikä ei nykyisin ole mahdollista.

Poliisin tiloissa tapahtuva säilytys olisi keskimääräiseltä kestoaltaan lyhytaikaisempaa kuin ehdotetussa tutkintavankeuslaissa tarkoitettu tutkintavankien säilytys rangaistuslaitoksessa. Tämän vuoksi laissa ehdotetaan tapaamiskielton enimmäispituudeksi kahta kuukautta.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin, jonka 2 ja 22 §:ään lisättäisiin tapaamiskieltoja koskevien tietojen tallettamista ja poistamista koskevat erityissäännökset.

6 §. *Yhteydet edustustoon.* Edellä yleisperusteluissa on todettu, että konsulisuhteita koskevan Wienin yleissopimuksen 36 artiklan mukaan konsulivirkamiehellä on oikeus käydä tapaamassa vapautensa menettäneen olevaa konsulivaltion kansalaista sekä keskustella ja käydä kirjeenvaihtoa hänen kanssaan. Yhteydenpito edellyttää kuitenkin vapautensa menettäneen suostumusta.

Yleissopimuksen mukaisesti pykälässä ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi, että ulkomaisella vapautensa menettäneellä olisi oikeus olla yhteydessä kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon. Yhteydenpidolla tarkoitettaisiin kirjeenvaihtoa, tapaamista ja keskustelua. Velvollisuudesta ilmoittaa ulkomaiselle vapautensa menettäneelle tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksista ehdotetaan säädettäväksi 2 luvun 3 §:ssä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:n säännöstä.

Vapautensa menettäneen oikeutta yhteydenpitoon edustustoon voitaisiin rajoittaa

pakkokeinoin 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneen kotimaataan edustavaan edustustoon osoittaman lähetyksen nauttimasta erityisestä suojasta. Tällaiset lähetykset olisi toimitettava viipymättä edelleen.

7 §. *Yksityiset keskustelut.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 8 §:n säännöstä.

Säännös koskisi poliisin ulkopuolisten tahojen järjestämää toimintaa. Tällaisia tahoja olisivat esimerkiksi Suomen Punainen Risti, seurakunnat sekä AA- ja NA -järjestöt. Toiminta voisi sisältää ryhmätapaamisten ja tilaisuuksien lisäksi kahdenkeskisiä keskusteluja. Nykyinen säännös ehdotetaan säilytettäväksi laissa sen sisältöä asiallisesti muuttamatta. Säännöstä täsmennettäisiin siten, että siitä ilmenisi nykyistä selkeämmin, mitä tahoja säännöksessä tarkoitetaan.

8 §. *Poistumislupa erittäin tärkeästä syystä.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 3 §:n mukaan vapautensa menettäneelle voidaan antaa lupa vartioituna poistua säilytystilasta vaikeasti sairaana olevan läheisen omaisen tapaamista tai läheisen omaisen hautaan saattamista varten. Nykyistä säännöstä vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi uuteen lakiin tarkennettuna siten, että poistumislupa voitaisiin antaa vain poistumiseen Suomen alueelle. Luvan myöntäminen olisi edelleen harkinnanvaraista. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 9 luvun 9 §:n säännöstä.

9 §. *Päätösvalta.* Tapaamiskiellon määrittäminen 5 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa tulisi poliisin säilytystilojen osalta olemaan poikkeuksellinen toimenpide. Koska tapaamiskiellon vaikutukset ulottuisivat yksittäisen tapaamistilanteen ulkopuolelle, olisi perusteltua edellyttää, että tapaamiskiellosta päättävällä virkamiehellä olisi käytössään mahdollisimman hyvät tiedot säilytystilan olosuhteista. Parhaat edellytykset tapaamiskiellon edellytysten arvioimiseen olisivat säilytystilan esimiehellä, jonka tulee ennen pää-

töksen tekemistä tarvittavassa määrin kuulla vapautensa menettänyttä, tapaajaa sekä tutkinnanjohtajaa. Samoilla perusteilla päätöksen vapautensa menettäneelle annettavasta poistumisluvasta tekisi säilytystilan esimies.

Valvomattomasta ja erityisvalvotusta tapaamisesta sekä tapaamisen epäamisestä päättäminen olisivat toimenpiteitä, joista päätettäessä huomioon otettavat tosiseikat liittyvät yksittäiseen konkreettiseen ongelmatilanteeseen. Keskeisessä asemassa olisi tällöin tapaamiseen liittyvien riskien ja vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen vaarantumisen arvioiminen. Parhaat edellytykset vapautensa menettäneen yksittäistä tapaamisesta koskevan päätöksen tekemiseen olisivat yleensä tutkinnanjohtajalla. Koska näiltä osin on kuitenkin kysymys päätöksistä, jotka eivät suoranaisesti liity esitutinnan suorittamiseen, ei voida pitää perusteltuna uskoa ensisijaista päätösvaltaa vapautensa menettäneen asiaan määrätylle tutkinnanjohtajalle. Lähtökohtaisesti päätöksen valvomattomasta tapaamisesta, erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäamisestä tekisi säilytystilan esimies. Säilytystilan esimies voisi myös määrätä nimetyn pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päättämään mainituista asioista.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tarkemmat säännökset poistumisluvasta, tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Tapaamisten järjestämistä säänneltäisiin tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

8 luku. Säilytystilan järjestys

1 §. *Säilytystilan järjestyssääntö.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 10 luvun 1 §:n säännöstä vastaava säännös säilytystilan järjestyssäännöstä.

Poliisin säilytystilat ovat olosuhteiltaan, tiloiltaan, alueiltaan ja toiminnoiltaan erilaisia. Säilytystilan järjestyksestä ja säilytystilan alueella liikkumisesta ei ole kattavia ja johdonmukaisia määräyksiä, vaan nämä säilytystilan järjestykseen liittyvät kysymykset on usein ratkaistu poliisilaitoksessa noudatetun kirjaamattoman käytännön tai tilannekohtaisen harkinnan perusteella. Vapautensa menettäneen on näin usein vaikea tietää, miten

hänen tulisi menetellä, jotta hän ei rikkoisi säilytystilan järjestystä.

Pykälässä säädettäisiin säilytystilan järjestyssäännöstä. Järjestyssääntö sisältäisi kussakin säilytystilassa noudatettavat täydentävät määräykset, joilla määriteltäisiin tarkemmin säilytystilassa ja sen alueella liikkumisen rajat, tilojen suljettuna pitäminen sekä säilytystilassa mahdollisesti olevat osat. Järjestyssääntö sisältäisi myös säilytystilakohtaiset määräykset omaisuuden hallussapidosta, toimintojen järjestämisestä sekä tapaamisen, puhelimen käytön ja vapaa-ajan toimintojen järjestämisestä. Järjestyssääntö voisi sisältää myös muita järjestyksen ylläpitoon ja säilytystilan erityisiin olosuhteisiin liittyviä määräyksiä.

Ehdotuksella kirjallisista järjestyssäännöistä pyritäisiin siihen, että säilytystilan järjestyssäännöt tulisivat näkyvämmiksi ja helpommin omaksuttaviksi. Järjestyssäännöt voitaisiin jakaa tai niistä voitaisiin tiedottaa jokaiselle vapautensa menettäneelle säilytystilaa saapumisen yhteydessä, jolloin vapautensa menettäneen olisi helpompi saada tietoa säilytystilan erityisolosuhteista.

Lain 10 luvussa ehdotetaan säädettäväksi eräistä tarkastuksista ja muista toimenpiteistä, joita voitaisiin kohdistaa kaikkiin säilytystilan alueella oleviin henkilöihin. Poliisin säilytystilat sijaitsevat poliisilaitosten yhteydessä. Poliisin toimipisteen asiakaspalvelutiloissa asioi henkilöitä, joilla ei ole mitään yhteyttä poliisin säilytystiloissa säilytettäviin henkilöihin tai heidän säilytykseensä. Ei voida pitää asianmukaisena, että poliisin asiakaspalvelutiloissa esimerkiksi hakemusasiana hoitavan henkilön tulisi alistua yhtä laajoihin tarkastuksiin, kuin mitä lain 10 luvussa ehdotetaan säädettäväksi mahdolliseksi säilytystilan alueella säilytystilan turvallisuuden ja järjestyksen sekä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen turvaamiseksi. Tämän vuoksi säilytystilan alue tulisi järjestyssäännössä tarkasti rajata sekä huolehtia siitä, että säilytystilan alue olisi erotettu poliisin asiakaspalvelutiloista esimerkiksi lukituilla ovilla. Jollei tällainen erottaminen esimerkiksi ulkoilutilojen osalta olisi mahdollista, tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä varmistamaan esimerkiksi ilmoitustauluilla siitä, etteivät poliisin toimipisteessä asioivat tai nii-

den läheisyydessä liikkuvat henkilöt tietämättään joutuisi säilytystilan alueelle.

2 §. *Vapautensa menettäneen käytös.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 8 §:n mukaan vapautensa menettäneen on noudatettava järjestystä. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi täsmennettynä uuteen lakiin. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 10 luvun 2 §:ää.

3 §. *Päätösvalta.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi järjestyssäännön vahvistamisesta ja säilytystilan valvonnasta sekä lukittuna pitämisestä. Järjestyssäännön vahvistaisi kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö. Järjestyssääntöihin sisältyisivät myös periaatteet, joiden mukaan säilytystilaa valvottaisiin ja säilytystilan kulkuyhteydet pidettäisiin lukittuina. Näiden periaatteiden käytännön soveltaminen olisi sellaista säilytystilan toimintojen johtamista, jota koskevat päätökset tekisi säilytystilaa hallinnoivan poliisilaitoksen poliisipäällikkö.

4 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että sisäasiainministeriö antaisi asetuksella tarkemmat säännökset järjestyssäännöstä. Sisäasiainministeriön toimivaltaa tarkempien säännösten antamiseen voidaan pitää perusteltuna yhtenäisen soveltamiskäytännön luomiseksi. Sisäasiainministeriö voisi esimerkiksi antaa mallijärjestyssäännön, jota voitaisiin käyttää lähtökohtana yksittäisten säilytystilojen järjestyssääntöjen vahvistamisessa. Järjestyssääntöjen tulisi olla kaikissa poliisin säilytystiloissa mahdollisimman samankaltaiset ottaen kuitenkin huomioon säilytystiloista, alueesta ja olosuhteista aiheutuvat erityisvaatimukset. Sama järjestyssääntö voitaisiin vahvistaa koskemaan useampia säilytystiloja, jos säilytystilojen erityisvaatimukset eivät edellyttäisi yksityiskohtaisempaa sääntelyä.

9 luku. Säilytystilan ja vapautensa menettäneen tarkastaminen

1 §. *Valvonta säilytystilassa.* Vapautensa menettäneen valvonnasta ei ole nykyisin säännöksiä laissa. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 1 §:n säännöstä vastaava säännös vapautensa menettäneen valvonnasta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vapau-

tensa menettäneiden valvonnalle asetettavista edellytyksistä. Valvonnassa tulisi ottaa huomioon vapauten kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen, säilytystilan järjestyksen ylläpitäminen, säilytystilassa pitämisen varmistaminen, karkaamisen tai säilytystilasta luvatta poistumisen estäminen, vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuuden suojeleminen ja rikosten estäminen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin hälytysjärjestelmistä ja teknisistä turvajärjestelmistä. Jokaisessa säilytystilassa pitäisi olla 1 momentissa tarkoitettuihin edellytyksiin nähden asianmukaiset turvallisuuden edellyttämät hälytysjärjestelmät ja muut tekniset turvajärjestelmät. Hälytysjärjestelmien ja muiden teknisten turvajärjestelmien toimivuus olisi varmistettava säännöllisillä tarkastuksilla.

Teknisillä turvajärjestelmillä tarkoitetaan esimerkiksi lukitus-, kulunvalvonta- ja videojärjestelmiä.

2 §. *Sellien ja omaisuuden tarkastus.* Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n mukaan vapautensa menettäneiden käytössä olevia tiloja ja heidän hallussaan olevaa omaisuutta voidaan tarkastaa tarpeen vaatiessa. Säännös ehdotetaan otettavaksi täsmennettynä pykälään uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 2 §:ää vastaavasti.

Pykälään otettaisiin tarkennus sen suhteen, että myös vapautensa menettäneiden majoitukseen käytettäviä sellejä voitaisiin tarkastaa. Tarkastusten perusteita ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että tarkastuksia voitaisiin tehdä säilytystilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Pykälään ehdotetaan lisäksi otettavan viittaussäännös ehdotetun lain 4 lukuun, jossa säädettäisiin vapautensa menettäneiden omaisuudesta.

3 §. *Vapautensa menettäneen turvatarkastus.* Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole säännöksiä vapautensa menettäneiden turvatarkastuksesta. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi turvatarkastuksen suorittamisesta säilytystilassa ja sen alueella sekä kuljetuksen aikana. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 3 §:n säännöstä ja se vastaisi myös pääosin tuomioistuimissa tehtäviä turvatarkastuksia.

Koska säilytystilassa tarkastusten eräänä tärkeänä perusteena olisi torjua huumausaineiden tuominen säilytystilaan, säännös eroaisi tuomioistuimissa tehtävästä tarkastuksesta siten, että siinä mainittaisiin myös koulutettu koira. Turvatarkastus voitaisiin tehdä myös muiden esineiden tai aineiden kuten räjähdysaineiden tai päihdyttävien aineiden löytämiseksi.

Pykälän 1 momentti vastaisi asiallisesti turvatarkastuksista tuomioistuimessa annetun lain 1 §:n säännöstä. Turvatarkastuksia voitaisiin suorittaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi.

Turvatarkastusten tarkoituksena olisi huolehtia säilytystilan, vapautensa menettäneiden ja poliisin henkilökunnan turvallisuudesta, turvata säilytystilan järjestyksen säilyminen ja suojella säilytystilaa tai kuljetusvälinettä ja siellä olevaa omaisuutta vahingoilta. Tarkoituksena olisi sellaisten esineiden ja aineiden löytäminen, joilla voitaisiin aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai vahinkoa omaisuudelle tai joiden hallussapito olisi säilytystilassa kielletty lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten mukaan.

Pykälän 2 momentti sisältäisi säännökset turvatarkastuksissa käytettävistä välineistä ja menettelystä sekä tarkemmat säännökset niistä esineistä ja aineista, joiden tuominen säilytystilaan tai sen alueelle, taikka kuljetuksen aikana kuljetusvälineeseen, pyrittäisiin turvatarkastuksella torjumaan. Pykälän 2 momentissa tarkoitettuja esineitä tai aineita olisivat esimerkiksi ampuma-aseet, räjähdysaineet, teräaseet, muut lyömäaseet, kaasusumuttimet, huumausaineet ja niiden käyttöön tarkoitettut välineet, muut päihdyttävät aineet, erilaiset hormonivalmisteet, matkapuhelimet sekä muut vastaavat esineet ja aineet.

Turvatarkastus käsittäisi metallinilmaisimella, muulla teknisellä laitteella tai koulutetun koiran avulla tai vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tehtävän pintapuolisen tarkastuksen. Turvatarkastus ei yleensä vaatisi tarkastettavan koskettamista tai vaatteiden vaihtoa, mutta se voitaisiin tehdä myös esimerkiksi vaatteita päällisin puolin tunnustelemalla.

Turvatarkastus käsittäisi esimerkiksi porttimaisen metallinilmaisimen läpi kulkemisen

tai säilytystilan sisäänkäynnin luona olevan huumausaineiden etsintään koulutetun koiran ohi kävelemisen. Teknisillä apuvälineillä tarkoitettaisiin huumausaineiden tunnistamiseen kehitettyjä laitteita tai muita tämänkaltaisia välineitä tai laitteita.

Turvatarkastuksia voitaisiin suorittaa säilytystilan sisäänkäynnin luona, mutta myös muualla säilytystilan alueella.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettänyt voitaisiin 1 momentissa tarkoitetun tarkastuksen toimittamiseksi velvoittaa vaihtamaan vaatteensa poliisin henkilökunnan läsnä ollessa.

Ehdotetulla pykälällä ei muutettaisi poliisilain 22 §:n säännöstä poliisimiehen oikeudesta kiinni ottamisen, pidättämisen, säilöön ottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat. Ehdotetun pykälän vapautensa menettäneen turvatarkastuksesta ja poliisilain 22 §:n säännöksen keskinäinen suhde määräytyisi siten, että poliisilain 22 §:n mukainen turvallisuustarkastus suoritettaisiin ensisijaisesti silloin, kun vapautensa menettänyt otettaisiin kiinni tai pidätettäisiin. Poliisilain 22 §:n mukainen turvallisuustarkastus voitaisiin suorittaa myöhemminkin vapautensa menettäneen säilytyksen aikana, jos sille säädetyt edellytykset täyttyisivät.

Poliisilain 22 §:n mukaisen turvallisuustarkastuksen voisi suorittaa ainoastaan poliisimies. Ehdotetun lain mukainen vapautensa menettäneen turvatarkastus voitaisiin suorittaa pykälässä säädettyjen edellytysten täytyessä milloin tahansa vapauden menetyksen aikana. Tarkemmin 8 §:ssä säännellyn edellytyksin myös poliisin palveluksessa oleva vartija voisi suorittaa vapautensa menettäneen turvatarkastuksen. Tämän vuoksi sekä tarkastuksen edellytyksien ja tarkastustapojen sääntelyn tarkentamiseksi olisi tarpeen ottaa ehdotettuun lakiin esityksen mukainen säännös vapautensa menettäneen turvatarkastuksesta.

4 §. *Henkilöntarkastus.* Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen henkilöntarkastuksesta. Nykyään vapautensa menettäneelle suoritettavasti henkilöntarkastuksesta säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 1 momentissa. Ehdotettu sään-

nös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 4 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan henkilöntarkastus voitaisiin suorittaa, jos vapautensa menettänyttä epäiltäisiin luvattomien aineiden tai esineiden hallussapidosta. Henkilöntarkastus voitaisiin suorittaa myös säilytystilaan saapumisen yhteydessä tai valvomattoman tapaamisen jälkeen, jos se olisi tarpeen. Säännöksellä pyrittäisiin nykyistä tehokkaammin estämään luvattomien aineiden ja esineiden tuominen säilytystilaan. Säilytystilaan tulemisella tarkoitettaisiin paitsi vapautensa menettäneen ottamista säilytystilaan myös hänen palaamistaan säilytystilaan poistumislualta, sairaalahoidosta tai muusta säilytystilan ulkopuolisesta toiminnasta. Muita hyväksyttäviä perusteita henkilöntarkastuksen suorittamiselle olisivat karkaamisen ehkäiseminen ja säilytystilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjuminen.

Henkilöntarkastuksen tarpeellisuus tulisi arvioida kussakin tilanteessa ja kunkin vapautensa menettäneen kohdalta erikseen.

Pykälän 2 momentissa ei ehdoteta muutoksia henkilöntarkastuksen sisältöön. Henkilöntarkastus käsittäisi sen tutkimisen, mitä vapautensa menettäneellä on vaatteissaan tai muutoin yllään vaatteiden ja ihon välissä. Vapautensa menettänyt voitaisiin velvoittaa myös riisuutumaan sen tutkimiseksi, ettei hänellä olisi luvattomia aineita vaatteiden alle piilotettuna. Tällaisen perusteellisen henkilöntarkastuksen suorittajan tulisi ehdotetun 7 §:n 1 momentin mukaan olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vapautensa menettänyt.

Varsinaisesta tulotarkastuksesta säädettäisiin erikseen 2 luvun 4 §:ssä.

Ehdotetulla pykälällä ei muutettaisi pakkokeinolain 4 luvun 10 §:n säännöstä henkilöntarkastuksen suorittamisesta takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan selvittämiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Pakkokeinolaissa säännellyn henkilöntarkastuksen edellytykset liittyisivät rikoksen selvittämiseen, kun taas ehdotetussa laissa säännellyn henkilöntarkastuksen edellytykset liittyisivät vapautensa menettäneiden säilytyksen turvaamiseen. Tämän vuoksi on tarpeen ottaa ehdotettuun lakiin esityksen mukainen säännös

henkilöntarkastuksen suorittamisesta poliisin säilytettävänä olevalle vapautensa menettäneelle.

5 §. *Erytistarkastus.* Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin erityistarkastuksen suorittamisesta. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 1 momentin ja uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 5 §:n säännöksiä.

6 §. *Päihteettömyyden valvonta.* Vapautensa menettäneen päihteettömyyden valvonnasta säädetään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n 4 momentissa (20/2001). Pykälään ehdotetaan tehtävän vastaavat täsmennykset kuin uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 7 §:ään. Ehdotettu pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 7 §:ää muutoin, mutta pykälään ei otettaisi määräystä poliisin velvollisuudesta näytteen ottamiseen vapautensa menettäneen vaatimuksesta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin päihteettömyyden valvonnasta silloin, kun vapautensa menettäneen epäiltäisiin olevan päihtynyt. Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden osalta päihteettömyyden valvontaan liittyvät ongelmakohdat ilmenevät useimmiten säilytystilaan ottamisen yhteydessä. Vapautensa menettänyt on usein kiinniottokellällä päihdyttävien aineiden vaikutuksen alainen.

Jotta poliisi pystyisi arvioimaan vapautensa menettäneen terveydentilaa ja siihen liittyviä riskejä, voitaisiin 1 momentissa tarkoitettuja keinoja käyttää jo lain 2 luvussa tarkoitettun säilytystilaan ottamisen yhteydessä. Pykälän 1 momentissa tarkoitettuja keinoja voitaisiin käyttää esimerkiksi sen selvittämiseen, onko poliisin tiloihin tuotava henkilö alkoholin vaikutuksen alainen vai johtuuko henkilön tila huumausaineiden tai lääkeaineiden käytöstä. Vapautensa menettäneen päihtymystilaa koskevat tiedot ovat tarpeellisia, jotta poliisi pystyy arvioimaan vapautensa menettäneen turvallisuuden ja terveydentilan turvaamiseksi tarpeelliseen valvontaan sekä vapautensa menettäneen sijoittamiseen liittyviä kysymyksiä.

Vapautensa menettäneen poikkeuksellisen käyttäytymisen taustalla voi olla päihdyttävien aineiden lisäksi esimerkiksi sairaus tai tilapäinen sairaskohtaus. Pykälän 1

momentissa tarkoitetuilla keinoilla poliisi voisi sulkea pois päihdyttävät aineet syynä poikkeavaan käyttäytymiseen, jolloin voitaisiin välttää tarpeettomia henkilön kiinnittämisiä ja voitaisiin välittömästi ryhtyä henkilön terveydentilan edellyttämiin toimenpiteisiin.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös vapautensa menettäneen ilmeisestä päihtymystilasta. Jos päihtymystila olisi ilmeinen, näytettä ei vaadittaisi. Päihtymystilan selvittämiseksi riittävää olisi vapautensa menettäneen kävelystä, tasapainosta, puheesta, silmistä, käytöksestä ja hengityksen hajusta tehtyjen havaintojen perusteella suoritettu selvitys päihtymystilasta.

Vapautensa menettäneen päihtymystilan arviointi tulisi pyrkiä suorittamaan siten, että sen tekisi kaksi tehtävään koulutuksen saanutta poliisin palveluksessa olevaa henkilöä ja mahdolliset havainnot kirjattaisiin. Havaintojen perusteella virkamiehet suorittaisivat arvioinnin vapautensa menettäneen päihtymystilasta. Myös vapautensa menettäneen mahdollisesti antama selvitys päihtymystilasta tulisi kirjata.

Koska poliisin tiloissa säilytettäviin vapautensa menettäneisiin ei ehdotuksen mukaan tultaisi soveltamaan uudessa tutkintavankeuslaissa tutkintavankien osalta sovellettavaksi ehdotettua kurinpitäjärjestelmää, ei päihtymyksestä sinällään aiheutuisi rajoituksia vapautensa menettäneen oikeuksiin. Ottaen huomioon näytteiden ottamisesta poliisille aiheutuvan työn ja kustannukset ei näin olisi perusteltua säätää vapautensa menettäneelle ehdotonta oikeutta saada näyte otetuksi tilanteessa, jossa poliisi ei katsoisi näytteen ottamista tarpeelliseksi. Vapautensa menettäneen näytteen ottamista koskevaan pyyntöön tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti suhtautua myönteisesti, jollei näytteen ottaminen olisi selvästi tarpeetonta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettänyt voitaisiin velvoittaa sitoutumaan päihteettömyyden valvontaan ehtona valvomattomille tapaamisille.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan olisi mahdollista määrätä otettavaksi vapautensa menettäneeltä verinäyte silloin, kun vapautensa me-

nettänyt kieltäytyisi näytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta. Verinäyte voitaisiin määrätä otettavaksi vapautensa menettäneen kieltäytyessä 1 tai 2 momentin perusteella vaaditusta näytteestä.

7 §. *Menettely ja päätösten kirjaaminen.* Voimassa olevassa laissa ei ole yksityiskohdaisia säännöksiä poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden tarkastusten kirjaamisesta. Pykälään ehdotetaan koottavaksi tärkeimmät tarkastusmenettelyä koskevat säännökset. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 11 luvun 9 §:ää.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin menettelystä vapautensa menettäneen henkilöntarkastuksessa. Vapautensa menettäneen henkilöntarkastus tulisi suorittaa todistajan läsnä ollessa. Todistajan läsnäolo olisi perusteltua sekä vapautensa menettäneen että poliisin henkilökunnan oikeusturvan kannalta. Todistaja olisi yleensä joko poliisimies tai vartija, mutta todistajana voisi toimia myös muu poliisin palveluksessa oleva henkilö. Kiireellisissä tapauksissa vapautensa menettäneen ollessa säilytystilan ulkopuolella poliisin henkilöstön valvonnassa henkilöntarkastus saataisiin kuitenkin suorittaa ilman todistajan läsnäoloa. Lisäedellytyksenä olisi, ettei asia sietäisi viivästystä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa vapautensa menettäneen epäiltäisiin kuljetuksen aikana piilottaneen vaatteisiinsa aseita.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi henkilöntarkastuksessa noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta, jonka mukaan henkilöntarkastuksen toimittajan ja todistajan tulisi olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava vapautensa menettänyt, jos henkilöntarkastus edellyttäisi vapautensa menettäneen vaatteiden riisumista.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätös erityistarkastuksesta olisi tehtävä kirjallisesti. Vapautensa menettäneelle olisi myös ilmoitettava erityistarkastuksen peruste.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä velvollisuudesta pitää pöytäkirjaa henkilöntarkastuksesta ja erityistarkastuksesta sekä velvollisuudesta kirjata vapautensa menettäneen päihtymystilaa koskevat havainnot. Myös turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana olisi kirjattava. Pöytäkirjan

tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella.

8 §. *Päätösvalta.* Turvatarkastuksen suorittamisesta päättäminen olisi poliisin säilytystilojen toimintaan kuuluva usein toistuva tehtävä. Päätösvalta olisi näiltä osin poliisimiehellä, jolla on myös poliisilain 22 §:n perusteella oikeus turvallisuustarkastuksen suorittamiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä. Koska turvatarkastuksen osalta säilytystilassa ilmenevä yllättävä uhka voi edellyttää tarkastuksen suorittamista viivytyksettä, olisi myös vartijalla toimivalta päättää turvatarkastuksesta, jos asia ei sietäisi viivytystä. Tarve ryhtyä tarkastukseen välittömästi voi syntyä esimerkiksi silloin, kun vapautensa menettäneen havaitaan piilottavan vaatteisiinsa jonkin esineen. Vastaava tilanne voi syntyä myös vapautensa menettäneen kuljetuksen aikana tai vapautensa menettäneen saattotehtävissä säilytystilan ulkopuolella. Viivytyksettömän tarkastuksen tarve voi ilmetä myös öiseen aikaan, kun henkilökuntaa on vähemmän työvuorossa. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että myös vartija voisi kiireellisissä tilanteissa päättää turvatarkastuksesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätösvallassa henkilöntarkastuksesta ja päihitteettömyyden valvonnasta päättämiseen. Näiltä osin päätösvaltaa ehdotetaan pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Koska 1 momentin osalta esitetyillä perusteilla voi olla välttämätöntä, että henkilöntarkastuksesta tai päihitteettömyyden valvonnasta päätetään viivytyksettä, ehdotetaan, että kiireellisissä tilanteissa päätöksen voisi tehdä myös poliisimies.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin päätösvallassa erityistarkastuksen suorittamiseen. Erityistarkastuksen suorittaminen poliisin säilytystilassa olisi laajasti vapautensa menettäneiden asemaan ja säilytystilan toimintojen järjestämiseen vaikuttava toimenpide. Päätösvalta erityistarkastuksen suorittamisesta olisi säilytystilan esimiehellä, jolla olisi parhaat ammatilliset edellytykset arvioida, onko erityistarkastuksen suorittaminen säilytystilassa tarpeen ja miten erityistarkastus voitaisiin suorittaa aiheuttamatta tarpeetonta haittaa säilytystilan toiminnolle. Päätöksen erityistarkastuksen suorittamisesta voisi teh-

dä myös säilytystilan esimiehen määräämä pidättämiseen oikeutettu virkamies.

10 luku. Muun henkilön tarkastaminen

1 §. *Pääsy säilytystilaan.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joita säilytystilaan pääsulle voitaisiin asettaa. Ehdotettu pykälä koskisi kaikkia säilytystilan alueelle saapuvia tai siellä olevia henkilöitä paitsi vapautensa menettäneitä. Tällaisia henkilöitä voisivat olla säilytystilassa vieraillevat henkilöt, tavarantoimittajat ja muut ulkopuoliset henkilöt, jotka saapuvat säilytystilaan tai oleskelevat sen alueella. Säilytystilan alueella tarkoitettaisiin niitä poliisin hallinnassa olevia tiloja, jotka ovat välittömässä yhteydessä tilaan, jossa vapautensa menettäneitä säilytetään, sekä mahdollista vapautensa menettäneiden ulkoiluun käytettävää pihaluuetta. Säilytystilan alueesta määrättäisiin tarkemmin säilytystilan järjestyssäännössä. Pykälän 1 ja 2 momentti koskisivat myös vapautensa menettäneen tapaa. Vapautensa menettäneiden ottamisesta säilytystilaan säädettäisiin 2 luvussa. Ehdotettu pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 1 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan säilytystilaan pääsyn edellytyksenä olisi asianmukainen syy tai lupa. Luvalla tarkoitettaisiin kerta- luonteisesti myönnettyä kulkulupaa, jonka normaalitilanteessa antaisi säilytystilan esimies tai hänen määräämänsä poliisimies. Lupa voisi olla myös pidemmäksi ajaksi myönnetty lupa asioida säilytystilassa.

Säilytystilaan tuloon ei tarvittaisi kaikissa tilanteissa nimenomaista lupaa. Esimerkiksi poliisin toimintaa valvovat kansalliset viranomaiset ja kansainväliset valvontaelimet kuten CPT olisivat oikeutettuja tulemaan säilytystilaan ilman nimenomaista lupaa. Syynä säilytystilaan tuloon voisi olla valvovan viranomaisen suorittama tarkastus. Tästä syystä säännökseen ehdotetaan otettavaksi maininta asianmukaisesta syystä luvan kanssa rinnakkaisena perusteena säilytystilaan pääsulle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä lisäehdoista, joita säilytystilaan pääsulle voitaisiin asettaa. Edellytykseksi voitaisiin asettaa henkilöllisyyden todistaminen ja mukana

tuotujen tavaroiden jättäminen säilytettäväksi poliisin määräämällä tavalla. Muilla ehdoilla tarkoitetaan esimerkiksi henkilölle asetettua velvollisuutta liikkua vain säilytystilan tietyllä alueella.

Pykälän 3 momentti koskisi niitä tilanteita, joissa säilytystilaan pääsy voitaisiin kerta- luonteisesti kokonaan evätä. Pääsy voitaisiin evätä, jos henkilöllä ei olisi asianmukaista syytä tai lupaa tulla säilytystilaan tai hän päihityksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaava syyn vuoksi vaarantaa turvallisuutta, ei pysty todistamaan henkilöllisyyttään taikka ei suostu jättämään mukanaan tuomi- aan tavaroita poliisin säilytettäväksi.

Koska vapautensa menettäneen yhteyksien säilyminen omaisiin ja muihin läheisiin sekä oikeus tavata heitä vapauden menetyksen aikana on vapautensa menettäneelle hyvin tärkeää, vapautensa menettäneen tapaa. Vapautensa menettäneen pääsyn epäämisestä säädettäisiin erityissäännöksellä 7 luvun 3 §:ssä. Vapautensa menettäneen tapaa. Vapautensa menettäneen muista epäämistilanteista sikäli, että tapaa- minen voitaisiin järjestää epäämisen sijaan erityisen valvotuissa olosuhteissa. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun tapaa- ja ei voisi todistaa henkilöllisyyttään. Tästä ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös 3 momenttiin. Vapautensa menettäneen tapaa- jalle määrättävästä tapaa- miskiellosta säädettäisiin niin ikään 7 luvussa.

Säilytystilassa noudatettavat erityiset turvallisuusvaatimukset aiheuttavat, ettei päih- tynyt tai muutoin säilytystilan järjestystä vaarantava henkilöä tule päästää säilytysti- laan. Esimerkiksi uhkaavasti käyttäytyvää henkilöä ei saa päästää säilytystilaan.

2 §. *Turvatarkastus säilytystilan alueella.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös muuhun henkilöön kuin vapautensa menettäneeseen kohdistuvasta turvatarkastuksesta säilytystilassa tai sen alueella. Muulla henki- löllä tarkoitettaisiin 1 §:n perusteluissa tar- koitettuja henkilöitä. Säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 2 §:n säännöstä.

Pykälän 1 ja 2 momentin säännökset vas- taisivat säännöstä vapautensa menettäneelle tehtävästä turvatarkastuksesta sillä erolla, ettei pykälässä olisi mainintaa kuljetuksesta.

Tavaroiden muunlaisella tarkastamisella tarkoitettaisiin esimerkiksi henkilön laukun

avaamista ja sen sisällön tutkimista. Säännös oikeuttaisi henkilön vaatteiden päällisin puolin tapahtuvaan tarkastamiseen. Tällainen päällisin puolin, mahdollisesti henkilöä koskettamalla tapahtuva tarkastus eroaisi henkilöntarkastuksesta siten, ettei se antaisi toimivaltaa esimerkiksi henkilön riisuttamiseen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöistä tavaroiden muunlaisesta kuin 2 momentissa tarkoitettua tarkastamisesta. Tavaroiden muunlaisella tarkastamisella tarkoitettaisiin henkilön velvoittamista luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi, jollei tarkastus olisi suoritettavissa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Turvataarkastukseen alistuminen ei olisi pakollista, mutta siitä kieltäytyneen henkilön pääsy säilytystilaan voitaisiin 1 §:n nojalla evätä. Turvataarkastuksen yhteydessä ei voitaisi myöskään loukata ehdotetun lain 6 luvun 4 ja 7 §:ssä sekä 7 luvun 1 §:ssä vapautensa menettäneelle turvattua oikeutta luotamukselliseen yhteydenpitoon asiamiehensä kanssa. Näin ehdotetussa pykälässä tarkoitettua turvataarkastuksen yhteydessä ei voitaisi esimerkiksi lukea vapautensa menettäneen asiamiehen hallussa olevia vapautensa menettäneen asiaan liittyviä asiakirjoja, jollei muualla laissa olisi erikseen säädetty poliisille oikeutta tällaisten asiakirjojen lukemiseen.

3 §. *Tapaajan henkilöntarkastus.* Pykälässä olisivat vapautensa menettänyttä tapaamaan tulleele henkilölle tehtävää henkilöntarkastusta koskevat säännökset. Henkilöntarkastuksen edellytykseksi asetettaisiin, että olisi perusteltu syy epäillä luvattomien aineiden tai esineiden luovuttamista. Käytännössä väärinkäytökset ovat nimenomaan luvattomien tavaroiden tai esineiden tuontiyrityksiä. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 3 §:n säännöstä.

Perusteltu syy epäillä väärinkäytöksiä voisi syntyä esimerkiksi näköhavainnon tai turvataarkastuksen perusteella. Epäily saattaisi perustua myös ennalta saatuun luotettavaksi katsottavaan tietoon.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin henkilöntarkastuksesta kieltäytymisen seurauksista. Henkilöntarkastukseen alistuminen olisi vapaaehtoista. Jos tapaaja kieltäytyisi henkilöntarkastuksesta, tapaaminen voitaisiin evätä 7 luvun 3 §:n perusteella. Viimeksi maini-

tun säännöksen mukaan tapaamisen epäminen ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa olisi välttämätöntä, vaan tapaaminen voitaisiin yksittäistapauksellisen harkinnan perusteella sallia erityisen valvotuissa olosuhteissa.

4 §. *Esineiden ja aineiden pois ottaminen.* Säännös antaisi säilytystilan henkilökunnalle oikeuden ottaa henkilön hallusta 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine. Voimassa olevassa laissa ei ole asiasta säännöksiä. Henkilöltä voitaisiin ottaa pois esimerkiksi ampuma-aseet, niiden jäljitelmät, lyömäaseet, räjähdysaineet, teräaseet, työkalut, huumausaineet tai niiksi luokiteltavat lääkeaineet, dopingaineet ja huumausaineiden käyttöön liittyvät välineet kuten ruiskut.

Pykälän 2 momentin mukaan pois otettavat esineet olisi otettava poliisin haltuun. Poliisin haltuun otettuun omaisuuteen sovelletaan poliisilain 24 §:n säännöstä haltuun otetun omaisuuden käsittelystä.

Pois otettu esine voitaisiin luovuttaa myös takaisin henkilölle hänen poistuessaan säilytystilasta. Henkilölle voitaisiin palauttaa esimerkiksi työkalut tai hänen hallussaan olleet luvalliset lääkeaineet.

5 §. *Säilytystilan alueelta poistaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että turvataarkastuksesta kieltäytynyt henkilö ja henkilö, joka ei noudattaisi hänelle säilytystilaan tulon epäämiseen tai vapautensa menettäneen tapaamisen epäämisen jälkeen annettua kehoitusta poistua säilytystilan alueelta, voitaisiin poistaa säilytystilasta tai sen alueelta. Säännös vastaisi turvataarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 6 §:n ja turvataarkastuksista lentoliikenteessä annetun lain 6 §:n säännöstä. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 5 §:n säännöstä.

Pykälässä ehdotetaan säädettävän myös velvollisuudesta ilmoittaa säilytystilan alueelta poistettavalle henkilölle toimenpiteen peruste.

6 §. *Menettely turva- ja henkilöntarkastuksessa.* Pykälän 1 momentissa ilmaistaisiin vähimmän haitan periaate, jonka mukaan tarkastuksia suoritettaessa tulisi aiheuttaa mahdollisimman vähän haittaa tarkastuksen kohteeksi joutuvalla henkilöllä. Tästä periaatteesta seuraisi myös, että tarkastuksesta ei myöskään ajallisesti saisi aiheutua tarkastettavalle aiheutonta viivytystä. Pykälä vastaisi

uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 7 §:ää.

Hienotunteisuusperiaatteesta seuraisi, että tarkastukset tulisi toimittaa tarpeetonta huomiota herättämättä. Hienotunteisuusperiaatteesta seuraisi myös, että jos tarkastuksen tai henkilöntarkastuksen suorittaminen edellyttäisi tarkastettavan riisuutumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja henkilöntarkastuksen todistajan tulisi olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava. Tästä ehdotetaan erillistä säännöstä 2 momenttiin.

Pykälän 2 momentissa olisivat säännökset tarkastuksessa noudatettavasta menettelystä. Tarkastuksen perusteen ilmoittamisvelvollisuus syntyisi jo hyvän hallinnon vaatimuksesta, mutta selvyuden vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi asiasta erillinen säännös. Henkilöntarkastuksessa tulisi olla todistaja.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin velvollisuudesta pitää pöytäkirjaa henkilöntarkastuksesta.

7 §. Päättövalta. Säilytystilaan pääsyn epäämisperusteiden ja turvatarkastuksen edellytysten arvioiminen edellyttää monien sekä säilytystilaan pyrkivään henkilöön että vapautensa menettäneen olosuhteisiin liittyvien seikkojen arvioimista. Lähtökohtaisesti nämä päätökset tekisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kiireellisessä tilanteessa ei kuitenkaan aina ole mahdollista odottaa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä pääsyn epäamisestä, jolloin päätöksen voi tehdä myös poliisimies tai vartija. Pykälä vastaisi uuden tutkintavankeuslain 12 luvun 8 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin vapautensa menettäneen tapaaajan henkilöntarkastuksesta sekä henkilön poistamisesta säilytystilasta, joista päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kiireellisissä tapauksissa säilytystilasta poistamisesta voisi päätöksen kuitenkin tehdä myös poliisimies tai vartija.

8 §. Tarkemmat säännökset. Henkilöntarkastuksen pöytäkirjan sekä alueelta poistamisen osalta ehdotetaan tarkemmat säännökset annettavaksi valtioneuvoston asetuksella.

11 luku. Turvaamistoimenpiteet

1 §. Turvaamistoimenpiteet. Nykyisin ranjanvedossa toisaalta valvonta- ja tarkastustoimenpiteiden sekä toisaalta turvaamistoi-

menpiteiden välillä on käytännössä ilmennyt epäselvyyttä. Turvaamistoimenpiteillä puututaan usein varsin voimakkaasti vapautensa menettäneen henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Tästä syystä lain tasolla ehdotetaan säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin tällaisista toimenpiteistä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 1 §:n säännöstä muutoin, mutta siihen ei otettaisi mainintaa erillään pitämisestä poliisin säilytystilassa käytettävänä turvaamistoimenpiteenä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi yleissäännös siitä, mitä vapautensa menettäneeseen kohdistuvia toimenpiteitä voitaisiin pitää turvaamistoimenpiteinä. Näitä toimenpiteitä olisivat yhteydenpidon rajoittaminen, kahlehtiminen, tarkkailu ja eristämistarkkailu. Näistä turvaamistoimenpiteistä säädettäisiin luvun 2 – 7 §:ssä. Yhteistä turvaamistoimenpiteille olisi, että niiden ensisijaisena tarkoituksena olisi ennakolta estää säilytystilan järjestyksen, vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden vaarantaminen taikka uusien rikosten tai muiden vaaraa aiheuttavien tekojen tapahtuminen. Yhteydenpidon rajoittamisella pyrittäisiin kuitenkin ensisijaisesti turvaamaan vapauten kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen, joka liittyisi yleensä ensisijaisesti esitutkinnan turvaamiseen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi soveltamiskäytännön ohjaamiseksi nimenomainen säännös turvaamistoimenpiteiden käytön viimesijaisuudesta.

Pykälän 3 momenttiin otettaisiin yhteydenpidon rajoittamisen osalta viittaussäännös pakkokeinolakiin. Vapautensa menettäneen yhteydenpidon rajoittamisesta säädettäisiin pakkokeinolain 18 b §:ssä.

2 §. Kahlehtiminen. Vapautensa menettäneen kahlehtimisesta säädetään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 15 §:ssä. Säännös ehdotetaan otettavaksi täsmennettynä ehdotettuun pykälään. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan kahlehtiminen voitaisiin suorittaa karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi ja uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan kahlehtimista

ei saisi jatkaa pidempään kuin olisi välttämätöntä. Käytännössä kahlehtiminen muutamaa tuntia pidemmäksi ajaksi muutoin kuin kuljetuksen aikana on harvinaista. Laissa ehdotetaan säilytettäväksi myös säännös lääkärin kuulemisesta silloin, kun kahlehtiminen tapahtuisi väkivaltaisuuden torjumiseksi. Koska väkivaltaisuuden torjumiseksi suoritettava kahlehtiminen edellyttää poikkeuksetta toimenpiteen suorittamista viivytyksettä, jouduttaisiin lääkärin kuuleminen käytännössä suorittamaan jälkikäteen eli kahlehtimisen suorittamisen jälkeen.

Kahleiden poistamista tuomioistuimessa ehdotetaan tarkennettavaksi. Kahleet olisi edelleen pääsääntöisesti poistettava tuomioistuimessa. Tuomioistuimen puheenjohtajalla olisi kuitenkin erityisistä syistä oikeus määrätä toisin. Tällaisella erityisellä syyllä tarkoitettaisiin esimerkiksi vapautensa menettäneen väkivaltaisuutta. Kahleet olisi poistettava myös, jos lääketieteellisen toimenpiteen suorittaminen estyisi kahleiden vuoksi.

Vankeinhoito-osaston yleiskirjeen mukaan kahlehtimisvälineitä ovat käsi- ja jalkaraudat, hihnavuode ja pakkopaita. Käytännössä kahlehtimisvälineinä käytetään yleisimmin käsirautoja ja nippusidettä, jolla vapautensa menettäneen kädet voidaan sitoa.

3 §. *Tarkkailu.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös vapautensa menettäneen sijoittamisesta tarkkailuun. Tarkkailulla tarkoitettaisiin huonetta tai selliä, jossa vapautensa menettänyttä voitaisiin tarkkailla ympärivuorokautisesti teknisellä valvonnalla tai muutoin. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 15 §:n mukaan vapautensa menettänyt voidaan sijoittaa tarkoituksenmukaisesti järjestettyyn yksinäishuoneeseen ainoastaan sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin. Ehdotetussa säännöksessä täsmennettäisiin tarkkailuun sijoittamisen edellytyksiä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 3 §:ää.

Päihtynyt tai vieroitusoireista kärsivä vapautensa menettänyt tarvitsee usein ympärivuorokautista tarkkailua hänen oman turvallisuutensa vuoksi. Käytännössä tällainen vapautensa menettänyt sijoitetaan useimmiten kameravalvottuun selliin, jossa häntä ja hänen terveydentilaansa voidaan tarkkailla tek-

nisellä valvonnalla ympärivuorokautisesti. Henkilökunta käy myös säännöllisin väliajoin katsomassa tällaista vapautensa menettänyttä. Myös itsemurhan vaarassa oleva tai itsetuhoisesti käyttäytyvä vapautensa menettänyt tarvitsee samanlaista ympärivuorokautista valvontaa. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä tällaisista tilanteista.

Pykälän 1 momentin mukaan vapautensa menettänyt voitaisiin sijoittaa tarkkailuun vain, jos se olisi välttämätöntä päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisen tai vieroitusoireista kärsivän vapautensa menettäneen terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi, itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi tai sellaisen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, jota ei saataisi estetyksi muilla keinoin ja josta saattaisi aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuudelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettut sijoittamisperusteet olisivat uusia. Säännöksillä pyrittäisiin täsmentämään nykyistä käytäntöä. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu edellytys voisi aiheutua esimerkiksi siitä, että vapautensa menettänyt olisi yrittänyt itsemurhaa, muutoin vahingoittanut itseään tai hänen käyttäytymisestään olisi muutoin pääteltävissä, että hän olisi vaaraksi itselleen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkkailuun sijoittamisen sisällöstä. Koska tarkkailuun sijoitettava vapautensa menettänyt kärsii usein psyykkisistä ongelmista, tulisi tarkkailuselliin sijoittamisesta heti ilmoittaa terveydenhuoltohenkilökunnalle. Koska poliisin palveluksessa ei pääsääntöisesti ole terveydenhuoltohenkilökuntaa, olisi ilmoitus yleensä tehtävä 5 luvun 7 §:ssä tarkoitettulle poliisin järjestämälle lääkärille. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulisi mahdollisimman pian tutkia vapautensa menettäneen terveydentila. Vapautensa menettänyttä, hänen terveydentilaansa ja vointiaan muutoinkin tulisi seurata sijoittamisen aikana tarkasti.

Tarkkailuun sijoittamisen tulisi aina olla väliaikainen ja mahdollisimman lyhytkestoinen turvaamistoimenpide. Vapautensa me-

nettäneen ongelmia tulisi pyrkiä hoitaman lääkärin tai terveydenhuoltohenkilökunnan konsultaation avulla tai muilla keinoin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä tarkkailuun sijoittamisen kestosta. Tarkkailuun sijoittaminen ei saisi kestää kauempaa kuin olisi välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Pykälän 1 momentissa tarkoitettu vapautensa menettänyt voi kuitenkin olla tällaisen tarkkailun tarpeessa usean viikon ajan hänen oman turvallisuutensa suojelemiseksi, minkä vuoksi tarkkailua saataisiin sen ollessa välttämätöntä jatkaa. Koska kysymys on mahdollisimman lyhytaikaiseksi tarkoitettusta toimenpiteestä, otettaisiin 3 momenttiin säännös päätöksen ottamisesta uudelleen käsiteltäväksi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tarkkailuun sijoittaminen ottamisesta uudelleen käsiteltäväksi. Päätös tarkkailun jatkamisesta olisi arvioitava uudelleen enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

4 § *Eristämistarkkailu.* Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset vapautensa menettäneen eristämistarkkailusta. Eristämistarkkailusta säädetään voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 6 a §:ssä (365/1999). Pykälällä ehdotetaan täsmennettäväksi voimassa olevaa säännöstä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 4 §:ää.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että vapautensa menettänyt voitaisiin eristää, jos olisi syy epäillä, että hänellä säilytystilassa tai sinne tullessaan on kehosaan päihkeitä tai muita 4 luvun 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja luvattomia aineita tai esineitä. Selvyyden vuoksi vapautensa menettäneen eristämistä tällä perusteella ehdotetaan kutsuttavaksi eristämistarkkailuksi, joka kuvaisi toimenpiteen sisältöä nykyistä tarkemmin.

Myös eristämistarkkailun kesto ehdotetaan säilytettäväksi pääsääntöisesti voimassa olevan lain mukaisena. Seitsemän vuorokauden enimmäisaika saataisiin kuitenkin ylittää sellaisissa tapauksissa, joissa vapautensa menettäneen kehossa on henkilönkatsastuksessa varmasti todettu olevan huumausaineita tai muita luvattomia aineita tai esineitä. Terveydenhuoltohenkilökunta ei tällaisessa tilanteessa poista huumausaineita tai muita luvat-

tomia aineita tai esineitä vapautensa menettäneen kehosta vastoin vapautensa menettäneen tahtoa, joten ainoa keino estää aineiden tai esineiden kulkeutuminen säilytystilaan on jatkaa eristämistarkkailua. Käytännössä seitsemän vuorokauden aika on osoittautunut joissakin tapauksissa liian lyhyeksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että eristämistarkkailua saataisiin jatkaa enintään seitsemän vuorokautta. Pisin mahdollinen eristämistarkkailun aika olisi siten 14 vuorokautta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan 3 §:n 2 momenttia vastaavaa säännöstä terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoittamisesta.

5 §. *Menettelysäännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi menettelyä koskevat säännökset. Eristämistarkkailuun sijoittamista koskeva päätös olisi tehtävä kirjallisesti. Muut turvaamistoimenpiteet olisivat luonteeltaan sellaisia, että päätöksiä ei aina voitaisi tehdä kirjallisesti. Niistä olisi kuitenkin pääsääntöisesti kirjattava toimenpiteen syy ja kesto. Kirjausta ei kuitenkaan edellyttäisi kuljetuksen ajaksi tapahtuvasta kahlehtimisesta.

6 §. *Päätösvalta.* Pykälään koottaisiin päätösvaltaa koskevat säännökset. Kahlehtiminen, tarkkailuun sijoittaminen ja eristämistarkkailu olisivat voimakkaasti vapautensa menettäneen oikeuksia rajoittavia toimenpiteitä. Parhaat edellytykset toimenpiteen tarpeellisuuden arviointiin olisivat säilytystilan esimiehellä. Toimenpiteiden luonteen vuoksi tarve niiden suorittamiseen saattaa ilmaantua niin kiireellisesti, ettei säilytystilan esimiehen päätöstä voida odottaa. Toimenpiteen kiireellisyys liittyy usein toimenpiteen kohteen väkivaltaiseen käyttäytymiseen, joka kohdistuu toisiin vapautensa menettäneisiin, poliisin henkilökuntaan tai vapautensa menettäneeseen itseensä. Kiireellinen tilanne voisi syntyä myös esimerkiksi vapautensa menettäneen kuljetuksen aikana. Kiireellisissä tilanteissa päätöksen toimenpiteen suorittamisesta voisi tehdä myös poliisimies tai vartija. Tällaisessa tilanteessa toimenpite olisi ensi tilassa saatettava säilytystilan esimiehen vahvistettavaksi.

Ehdotetuilla turvaamistoimenpiteillä ei muutettaisi poliisilain 27 §:n yleissäännöstä poliisimiehen oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen. Lain 15 luvussa säädettäviksi

ehdotetuin edellytyksin myös poliisin palveluksessa oleva vartija voisi käyttää ehdotetun lain mukaisia voimakeinoja, kun taas poliisilain 27 §:n mukaisia voimakeinoja voisi käyttää ainoastaan poliisimies poliisilaissa säädettyin edellytyksin.

7 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset tarkkailun ja eristämistarkkailun täytäntöönpanosta sekä kahlehtimisvälineistä ja päätösten kirjaamisesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin näin esimerkiksi hyväksyttävistä kahlehtimisvälineistä, joiden osalta asetuksessa säädettäisiin kahlehtimisvälineiden nimitysten lisäksi niiden toiminta- ja käyttötavan yleisestä kuvauksesta. Valtioneuvoston asetuksessa voitaisiin myös tarvittaessa antaa säännöksiä kahlehtimisvälineiden käyttötilanteista.

Yksityiskohtaisemmat teknisluonteiset säännökset kahlehtimisvälineistä ja niiden käytöstä ehdotetaan annettavaksi sisäasiainministeriön asetuksella. Koska valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin kahlehtimisvälineiden yleisistä toiminta- ja käyttöperiaatteista, ei olisi tarvetta antaa lähinnä viranomaisen sisäistä toimintaa sääntelevää ja siihen vaikutuksia omaavaa yksityiskohtaista teknistä sääntelyä valtioneuvoston asetuksen tasolla, vaan se voitaisiin antaa sisäasiainministeriön asetuksella. Tämä helpottaisi myös valtioneuvoston asetuksen luettavuutta ja ymmärrettävyyttä.

12 luku. **Tekninen valvonta ja etävalvonta**

1 §. *Tekninen valvonta.* Vapautensa menettäneiden ja poliisin säilytystilojen valvonnan tarkoituksena olisi turvata vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen, vapautensa menettäneen säilytysvarmuus, järjestyksen säilyminen säilytystilassa sekä vapautensa menettäneen ja muiden henkilöiden turvallisuus. Vapautensa menettäneen turvallisuuteen kuuluu myös vapautensa menettäneen terveydentilan seuranta.

Tekninen valvonta tarkoittaisi valvonnan toteuttamista teknisten laitteiden avulla. Teknisessä valvonnassa voitaisiin käyttää vain sellaisia teknisiä laitteita, jotka olisivat tarpeen vapautteen kohdistuvan toimenpiteen

tarkoituksen toteutumisen sekä säilytysvarmuuden, järjestyksen säilymisen ja turvallisuuden valvonnassa. Myös teknisten laitteiden avulla suoritettavassa valvonnassa valvonta suoritettaisiin poliisin palveluksessa olevan henkilön toimesta, joka seuraisi teknisten laitteiden avulla välitettäviä tietoja.

Yleisperusteluissa esitetyin perustein teknistä valvontaa voitaisiin lähtökohtaisesti käyttää vain pidätettyjen ja kiinni otettujen valvontaan. Niistä tilanteista, joissa teknistä valvontaa voitaisiin käyttää myös poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien valvontaan, säädettäisiin ehdotetussa laissa teknisen valvonnan mahdollistavaa tilannetta sääntelevässä lainkohdassa kuten 11 luvun 3 ja 4 §:ssä.

Vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitusta on käsitelty tarkemmin 1 luvun 3 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Säilytysvarmuus tarkoittaisi säilytystilasta karkaamisen, muun luvattoman poistumisen ja karkaamis- tai vapauttamisyritysten estämistä. Säilytysvarmuus turvaisi näin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen välittömän tarkoituksen eli toimenpiteen kohteen vapauten rajoittamisen toteutumisen.

Turvallisuus tarkoittaisi vapautensa menettäneen omaa, muiden poliisin säilytystiloissa säilytettävien henkilöiden, poliisin henkilökunnan sekä poliisin säilytystilassa vierailevien henkilöiden ja muiden sivullisten turvallisuutta. Turvallisuuteen kohdistuvat uhat voivat liittyä vapautensa menettäneen omaan käyttäytymiseen kuten tahallisiin itsensä vahingoittamisyrityksiin tai vapautensa menettäneelle tapahtuviin tapaturmiin. Myös vapautensa menettäneen omasta fyysisestä tai psyykkisestä terveydentilasta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen turvallisuudelle, minkä vuoksi vapautensa menettäneen terveydentilan seuraamiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota.

Erityisesti päihtyneiden ja muiden päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisten ja vieroitusoireista kärsivien vapautensa menettäneiden terveydentilaa olisi valvottava tarkasti. Muiden henkilöiden taholta vapautensa menettäneen turvallisuuteen liittyvät vaarat voivat johtua muiden vapautensa menettäneiden, poliisin henkilökunnan tai sivullisten henkilöiden käyttäytymisestä. Pahimmillaan

vapautensa menettäneen väkivaltainen käyttäytyminen voi johtaa toiselle vapautensa menettäneelle aiheutuvaan vammaan tai kuolemaan. Aktiivisella ja luotettavalla valvonnalla pystytään esimerkiksi poistamaan epäilyjä poliisin henkilökunnan taholta tapahtuvista vapautensa menettäneiden oikeuksien loukkauksista. Vapautensa menettäneen turvallisuuden kohdistuva uhka voi aiheutua myös säilytysolosuhteista esimerkiksi tulipalon tai muun vastaavan onnettomuuden aiheuttaman vaaran muodossa.

Säilytystilan järjestys tarkoittaisi 8 luvussa tarkoitettua säilytystilan järjestystä.

Teknisen valvonnan aikaisempaa laajempi käyttöön ottaminen ei tarkoittaisi henkilöllisen valvonnan poistumista. Poliisin olisi teknisen valvonnan mahdollisesta hyödyntämisestä huolimatta jatkossakin suoritettava henkilöllistä valvontaa säännöllisin väliajoin ja aina, kun siihen ilmenee erityistä tarvetta. Suositeltavaa olisi, että poliisin henkilökunta mahdollisuuksien mukaan tarkastaisi jokaisen säilytystilassa olevan vapautensa menettäneen tilan vähintään tunnin väliajoin. Eriytyinen syy vapautensa menettäneen tilan henkilölliseen tarkastamiseen voi olla esimerkiksi teknisen valvonnan avulla tehty havainto tai muu vapautensa menettäneen olosuhteisiin liittyvä poliisin tiedossa oleva erityinen seikka.

Teknisen valvonnan käyttäminen vapautensa menettäneiden valvonnassa ei saisi johtaa siihen, että vapautensa menettäneiden yksityisyyttä loukattaisiin alistamalla vapautensa menettäneet perusteettomasti jatkuvaan tarkkailuun. Teknisen valvonnan hyväksyttävä intensiivisyystaso riippuisi niistä uhkista, joita yksittäisen vapautensa menettäneen säilytykseen liittyy. Päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisen, vierotusoireista tai muusta vakavasta terveyteen kohdistuvasta uhkasta kärsivien vapautensa menettäneiden osalta tekninen valvonta voisi olla jatkuvaa siten, että säilytystilaa valvovalla henkilöllä olisi jatkuva valvontayhteys säilytystilaan. Tarkkailuun sijoittamisesta ehdotetaan säädettäväksi 11 luvun 3 §:ssä.

Jos teknistä valvontaa käytettäisiin muiden kuin vakavasta terveydentilaan kohdistuvasta uhkasta kärsivien vapautensa menettäneiden valvontaan, ei valvonta ilman yksittäiseen

vapautensa menettäneeseen liittyviä erityisiä syitä saisi olla jatkuvaa. Teknisen valvonnan tulisi tällöin olla intensiivisyydeltään tarkastusluontoista, jossa tilapäisesti aktivoidun valvontayhteyden avulla varmistettaisiin vapautensa menettäneen tila ja muu säilytystilassa vallitseva tilanne. Ei voitaisi pitää suositeltavana, että vapautensa menettäneitä teknistä valvontaa koskevan yleissäännöksen perusteella tavanomaisesti valvottaisiin teknisen valvonnan avulla useammin kuin neljä kertaa tunnissa. Erityisenä syynä vapautensa menettäneen intensiivisempään valvontaan voisi olla esimerkiksi vapautensa menettäneen päihtymystila tai perusteltu syy epäillä vapautensa menettäneen pyrkivän vahingoittamaan itseään tai poliisin omaisuutta sellaisessa tilanteessa, jossa ei ole tehty 11 luvun 3 §:ssä tarkoitettua päätöstä vapautensa menettäneen sijoittamisesta tarkkailuun. Teknisen valvonnan intensiivisyyden määrittelyyn sovellettaisiin näin samoja periaatteita kuin henkilöllisessäkin valvonnassa.

Tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita voitaisiin asentaa sekä vapautensa menettäneiden majoitustiloina käytettäviin sellisiin että muihin poliisin tiloihin. Säilytystilaan asennettavia laitteita voisivat olla valvontakamerat, kuuntelulaitteet ja laitteet, joiden avulla voitaisiin valvoa vapautensa menettäneen elintoimintoja. Valvontakamerat olisivat laitteita, joiden avulla voitaisiin välittää elävää tai pysähtynyttä kuvaa sellistä tai muusta säilytystilasta säilytystilaa valvovalle henkilölle. Kuuntelulaitteiden avulla säilytystilasta voitaisiin lähettää ääntä valvontatilaan. Vapautensa menettäneen elintoimintojen valvontaan käytettävissä olevia laitteita voisivat olla esimerkiksi liikkeentunnistimet, sykemittarit ja muut henkilön elintoimintoja mittaavat laitteet. Esimerkiksi Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen säilytystilassa on saatu hyviä kokemuksia SCSB-menettelmän käyttämisestä nukkuvien päihtyneiden elintoimintojen valvontaan.

Vapautensa menettäneen elintoimintoihin liittyviä tietoja lähetettäviä laitteita tulisi käyttää ainoastaan sellaisten vapautensa menettäneiden valvontaan, joiden osalta elintoimintojen valvontaan olisi päihtymystilan, vierotusoireiden tai muun vastaavan vapautensa menettäneen terveydentilaan liittyvän seikan

johdosta erityinen syy. Tämä vaatimus joutuisi jo 1 luvun 3 §:n vaatimuksesta käyttää valvonnassa mahdollisimman vähän vapautensa menettäneen oikeuksia rajoittavia keinoja. Edellä mainittujen nimenomaisesti säilytystilan valvontaan tarkoitettujen laitteiden lisäksi etävalvontajärjestelmään liitettäisiin aina säilytystilan palohälyttimet, jolloin tulipaloihin olisi mahdollista reagoida viivytyksettä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin teknistä valvontaa koskevan ilmoituksen tekemisestä vapautensa menettäneelle. Vapautensa menettäneen yksityisyyden suojan kannalta on tarpeen, että hän on tietoinen siitä, miten häntä valvotaan vapauden menetyksen aikana. Perinteisen henkilöllisen valvonnan osalta vapautensa menettäneen on ollut yleensä helpohkoa havaita esimerkiksi sellin ovesta avattavan luukun kautta tapahtunut valvonta. Erityinen ilmoitus teknisen valvonnan käyttämisestä olisi tarpeen, koska vapautensa menettänyt ei välttämättä pystyisi muutoin havaitsemaan selliin sijoitettuja tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita. Tieto teknisen valvonnan käyttämisestä olisi tarpeellinen myös, jotta vapautensa menettänyt voisi halutessaan ottaa teknisen valvonnan mahdollisuuden huomioon omassa käyttäytymisessään. Teknisen valvonnan mahdollisuudella olisi näin myös ennalta estävä vaikutus säilytysvarmuutta, säilytystilan järjestystä ja turvallisuutta vaarantavien tekojen suhteen.

Vapautensa menettäneen yksityisyyden suojaamiseksi hänelle olisi ilmoitettava teknisestä valvonnasta ja käytetyistä valvontamenetelmistä ennen selliin sijoittamista. Säilytystilan vastaanottotilaan tulisi sijoittaa selvästi havaittava ilmoitus, jossa ilmoitettaisiin sellejä valvottavan teknisellä valvonnalla. Valvontalaitteilla varustettuun selliin olisi asennettava teknisestä valvonnasta muistutettava ilmoitus. Teknisen valvontayhteyden aktivoitumisesta voitaisiin tarvittaessa ilmoittaa esimerkiksi selliin asennettavan varoitusvalon avulla, jolloin vapautensa menettänyt olisi valvontaan nähden samassa asemassa kuin perinteisen henkilöllisen valvonnan osalta.

2 §. *Etävalvonta.* Jotta turvattaisiin pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuus ja asianmukainen valvonta sekä vältettäisiin poliisi-
partioiden tarpeetonta sitomista pitkiin kulje-

tuksiin ympärivuorokautisesti miehitetyn poliisilaitoksen säilytystilaan, ehdotetaan pykälässä säädettäväksi mahdollisuudesta pidätettyjen ja kiinni otettujen valvontaan etävalvontana. Tämä mahdollistaisi pidätettyjen ja kiinni otettujen säilyttämisen myös sellaisten poliisin toimipisteiden säilytystiloissa, joissa ei yöaikaan olisi päivystävää vartijaa tai muuta päätoimisesti säilytystilaa valvovaa henkilöä. Etävalvonnan tarkoituksenmukaisella hyödyntämisellä voitaisiin myös varmistaa, ettei poliisiin säilyttämiä pidätettyjä ja kiinni otettuja tarvitsisi jättää poliisin säilytystilaan ilman valvontaa, vaikka esimerkiksi poliisin toimipisteen ainoa vuorossa oleva poliisipartio joutuisi välittömästi suorittavan hälytystehtävän vuoksi poistumaan säilytystilasta. Koska teknistä valvontaa ei lähtökohtaisesti voitaisi käyttää poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien valvontaan, ei poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien valvontaa voitaisi suorittaa etävalvonnalla.

Jos säilytystilan välittömässä yhteydessä ei olisi säilytystilaa valvovaa henkilöä silloin, kun säilytystilassa olisi pidätetty tai kiinni otettu, olisi säilytystilan valvonta toteutettava etävalvontana. Säilytystilan välittömällä yhteydellä tarkoitettaisiin säilytystilaa ylläpitävää poliisin toimipistettä. Etävalvontakeskus olisi yleensä ympärivuorokautisesti päivystävä poliisilaitoksen toimipiste. Etävalvonta olisi teknisen valvonnan erityistapaus, jossa säilytystilasta teknisen valvonnan avulla saatavat valvontatiedot siirrettäisiin säilytystilan ulkopuolelta säilytystilaa valvovalle henkilölle.

Säilytystilan valvominen etävalvontana ei poistaisi tarvetta pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilölliseen valvontaan. Säilytystilan läheisyydessä toimivan poliisipartion tulisi suunnitella partiotoimintansa siten, että partio pystyisi keskimäärin enintään kahden tunnin väliajoin käymään tarkastamassa miehittämättömässä säilytystilassa säilytettävän pidätetyn tai kiinni otetun tilan. Etävalvontaa olisi myös mahdollista käyttää rinnakkaisena valvontamenetelmänä silloin, kun etävalvontaan soveltuvin laittein varustetussa säilytystilassa olisi säilytystilaa valvova henkilö. Tällaisen kaksinkertaisen valvonnan etuna olisi, että todennäköisyys ongelmatilanteen mahdollisimman varhaiseen havaitsemiseen kasvaisi merkittävästi.

Jos pidätetyn tai kiinni otetun turvallisuuden kohdistuisi erityinen uhka, ei häntä voitaisi valvoa yksinomaan etävalvontana, vaan hänet olisi kuljetettava miehitettyyn poliisin toimipisteeseen henkilöllisen valvonnan ja teknisen valvonnan piiriin. Tällaiseen riskiryhmään pidätetty tai kiinni otettu voisi kuulua esimerkiksi henkisen tai psyykkisen sairauden taikka itsetuhotaipumuksen johdosta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä etävalvontajärjestelmän ominaisuuksista, jotka olisivat välttämättömiä onnettomuustilanteiden varalta, jotta säilytystilan valvonta etävalvontana ei heikentäisi pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuutta. Säilytystilojen ovet ja muut kulkutiet ovat pääsääntöisesti lukitut. Jotta vapautensa menettäneiden pelastaminen ja pelastautuminen onnettomuustilanteissa olisi mahdollista, olisi säilytystilan ovet ja kulkutiet suunniteltava ja rakennettava siten, että ne voitaisiin avata ilman viivytystä siitä huolimatta, ettei miehittämättömässä säilytystilassa olisi poliisin henkilökuntaa onnettomuustilanteen sattuessa. Lukittujen kulkuteiden avaaminen voitaisiin toteuttaa esimerkiksi etävalvontakeskuksesta kauko-ohjattavien sähkölukkojen avulla.

Etävalvonnassa käytettävät tekniset laitteet mahdollistaisivat vaaratilanteiden aikaisempaa varhaisemman havaitsemisen, mutta näin saavutettava turvallisuuden lisääntyminen ei saisi hävitä sen vuoksi, että esimerkiksi ensiapua ei pystyittäisi antamaan riittävän nopeasti. Koska pelastus- ja terveydenhuoltoviranomaisten tehtäviin kuuluu myös tarvittaessa ensiavun antaminen ja muiden pelastustoimenpiteiden suorittaminen poliisin säilytystilassa, ei viranomaisten väliselle yhteistyölle olisi estettä. Varsinkin rajaseuduilla rajavartiolaitos olisi mahdollinen yhteistyötahto. Etävalvontajärjestelmän toimivuuden ja turvallisuuden kannalta tällaisesta viranomaisten välisestä yhteistyöstä sopiminen olisi tärkeää, minkä vuoksi 2 momenttiin ehdotettaisiin otettavaksi nimenomainen maininta viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Mahdollisia yhteistyön muotoja voisivat olla esimerkiksi yhteisen koulutuksen järjestäminen etävalvontajärjestelmään liittyvien pelastustilanteiden harjoittelemiseksi.

Etävalvontana valvottavan säilytystilan

avaimien pitäisi aina olla saatavilla alueen partioautossa, jolloin päivystävä poliisipartio pystyisi hätätilanteessa viipymättä ryhtymään tarvittaviin pelastustoimenpiteisiin. Viranomaisten välinen yhteistyö olisi toteutettava esimerkiksi siten, että sekä paikallisella pelastuslaitoksella että terveydenhuoltoviranomaisten sairaankuljetuksesta vastaavalla yksiköllä olisi mahdollisuus päästä säilytystilaan myös sähkökatkoksen tai muun toimintahäiriön aikana joko näiden viranomaisten haltuun annetuilla säilytystilan avaimilla tai muun avainten sijoittamista koskevan järjestelyn kautta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin etävalvontajärjestelmien hyväksymismenettelystä. Vapautensa menettäneiden turvallisuuden kannalta etävalvontajärjestelmien toimivuus ja luotettavuus olisi erittäin tärkeää. Tämän vuoksi 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen määräys, jonka mukaan sisäasiainministeriön olisi hyväksyttävä erikseen kukin käyttöön otettava etävalvontajärjestelmä.

Etävalvontajärjestelmiä hyväksyessään sisäasiainministeriön tulisi huolellisesti varmistua siitä, että hyväksyttäväksi esitetty etävalvontajärjestelmä täyttäisi kaikki sille asetetut vaatimukset. Teknisten laitteiden ohella huomiota tulee tällöin kiinnittää esimerkiksi säilytystilan rakenteisiin, valvontavastuun siirtymisen järjestelyihin sekä paikallisen päivystäjän, päivystävän poliisipartion ja yhteistyötahojen rooliin. Etävalvontajärjestelmien kehittämisen ja yhdenmukaistamisen kannalta olisi hyödyllistä, että sisäasiainministeriö antaisi hallinnollisia ohjeita etävalvontajärjestelmille asettamistaan teknisistä vaatimuksista.

Sisäasiainministeriön tulisi myös valvoa hyväksytyjen etävalvontajärjestelmien käyttöä. Jos etävalvontajärjestelmä ei täyttäisi sille laissa asetettuja tai sisäasiainministeriön muutoin määrittämiä vaatimuksia, tulisi sisäasiainministeriön peruuttaa etävalvontajärjestelmälle antamansa hyväksyntä. Sisäasiainministeriön tulisi aina välittömästi peruuttaa sellaisen etävalvontajärjestelmän hyväksyntä, joka ei riittävästi turvaisi etävalvontajärjestelmän avulla valvottavien pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuutta.

3 §. *Etävalvontakeskuksen tehtävät.* Ehdot-

tetussa pykälässä lueteltaisiin etävalvontakeskuksen etävalvonnan toteuttamiseen liittyvät pääasialliset tehtävät. Kun valvontavastuu olisi siirretty etävalvontakeskukseen, vastaisi etävalvontakeskus miehittämättömän säilytystilan valvonnasta. Etävalvontakeskuksen tehtävät liittyisivät sisäasiainministeriön hyväksymien etävalvontalaitteiden avulla suoritettavaan pidätettyjen ja kiinni otettujen valvontaan sekä ongelmatilanteessa toimenpiteisiin ryhtymiseen. Käytännössä useimmat etävalvontakeskuksen tehtävät tulisivat liittymään pidätettyjen ja kiinni otettujen esittämiin pyyntöihin ja kyselyihin vastaamiseen. Tällaisten tehtävien helpottamiseksi etävalvontajärjestelmät tulisi suunnitella siten, että niissä olisi kaksisuuntainen puheysteys, jolloin monet ongelmat pystyttäisiin ratkaisemaan etävalvontakeskuksesta käsin pidätetyn tai kiinni otetun kanssa keskustelemalla.

Pykälässä mainittujen tehtävien lisäksi etävalvontakeskuksen velvollisuutena olisi omalta osaltaan huolehtia siitä, että etävalvontakeskuksen käytössä olevat etävalvontalaitteet olisivat moitteettomassa toimintakunnossa. Etävalvontajärjestelmän toteuttamiseen osallistuvien tahojen tulisi myös pyrkiä tarkemmin sopimaan niistä toimintamalleista, joilla pidätettyjen ja kiinni otettujen tavallisimmat pyynnöt pystyttäisiin hoitamaan. Etävalvontakeskus voisi hoitaa sellaisia pidätettyjen ja kiinni otettujen oikeuksien toteuttamiseen liittyviä tehtäviä, joiden hoitaminen olisi mahdollista etävalvontayhteyden välityksellä.

Jos etävalvontakeskus ei pystyisi ratkaisemaan ongelmatilannetta, olisi etävalvontakeskuksen ilmoitettava tilanteesta joko säilytystilan paikalliselle päivystäjälle, poliisipartiolle tai muulle ongelmatilanteen ratkaisemiseksi välittömiin toimenpiteisiin ryhtyvälle taholle. Kiireellisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi säilytystilassa havaitun tulipalon tai pidätetyn tai kiinni otetun sairaskohtauksen osalta, etävalvontakeskuksen tulisi suorittaa välittömästi hälytys niille viranomaisille, joiden ensisijaisena velvollisuutena olisi ryhtyä toimenpiteisiin vaaran poistamiseksi. Pelastus- ja terveydenhuoltoviranomaisilla olisi tällöin velvollisuus toimenpiteisiin ryhtymiseen, vaikka viranomaisten kesken ei olisi

sovittu yhteistyöstä 2 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

4 §. *Valvontavastuun siirtyminen.* Pykälässä valvontavastuulla tarkoitettaisiin ensisijaista valvontavastuuta. Ensisijaisen valvontavastuun oleminen säilytystilan välittömässä läheisyydessä ei tarkoittaisi sitä, että etävalvontakeskuksesta ei voitaisi suorittaa ensisijaista valvontaa tukevaa valvontatyötä. Etävalvontaan liittyvä vastuu voisi olla vain nimetyllä virkamiehellä, koska valvontavastuussa olevan henkilön tulisi toimia virkavastuulla.

Valvontavastuussa olevalla virkamiehellä tulisi jatkuvasti olla käytettävissä ajan tasalla olevat pidätettyjä ja kiinni otettuja koskevat tiedot, joiden perusteella kutakin pidätettyä tai kiinni otettua voitaisiin valvoa hänen henkilökohtaisten olosuhteidensa edellyttämällä tavalla. Valvontavastuun siirtyessä valvontavastuun siirtämiseen osallistuvien virkamiesten tulisi varmistua siitä, että valvontavastuun vastaanottava virkamies saisi käyttöönsä kaikki tarvittavat pidätettyihin ja kiinni otettuihin liittyvät valvontatiedot.

Valvontatiedot olisivat pidätetyn tai kiinni otetun henkilöön taikka vapautteen kohdistuvan toimenpiteen perusteeseen liittyviä tietoja, jotka on otettava huomioon pidätetyn tai kiinni otetun valvonnassa. Tällaisia tietoja olisivat esimerkiksi pidätetyn tai kiinni otetun terveydentilaan liittyvät tiedot kuten tiedot hänen tarttuvista taudeistaan ja muista sairauksistaan sekä vapautteen kohdistuvaan toimenpiteeseen liittyvät tiedot kuten tieto pidätetylle tai kiinni otetulle määrätyistä yhteydenpidon rajoituksista.

Säilytysvarmuuden, säilytystilan järjestyksen ja turvallisuuden kannalta tarpeellisten valvontatietojen lisäksi myös muita pidätettyjä tai kiinni otettua koskevia valvontatietoja voidaan siirtää, jos näistä valvontatiedoista voidaan olettaa olevan hyötyä pidätetyn tai kiinni otetun asianmukaisen valvonnan toteuttamisen kannalta.

Pidätettyjä ja kiinni otettuja koskevien tietojen kirjaamisesta poliisiasiain tietojärjestelmään säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 §:n 3 momentin 4 kohdassa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valvontavastuun siirtymiseen liittyvästä kirjaamis-

velvollisuudesta. Säilytystilaa hallinnoivan poliisilaitoksen ja etävalvontakeskuksen tulisi sopia niistä rutiineista, joita noudatettaisiin valvontavastuun siirtyessä. Valvontavastuun siirtyminen olisi kuitenkin aina erikseen kirjattava sekä valvontavastuun siirtävän että valvontavastuun vastaanottavan virkamiehen toimesta. Erillinen valvontavastuun siirtymisen kirjallinen vahvistaminen olisi tarpeen, jottei missään tilanteessa muodostuisi epäselvyyttä valvontavastuussa olevasta virkamiehestä. Yksityiskohtaisella kirjaamisella voitaisiin mahdollisessa etävalvontaan liittyvässä ongelmatilanteessa jälkikäteisesti luotettavasti selvittää kunkin virkamiehen vastuu ja poliisin menettelyn oikeellisuus.

5 §. *Tallentaminen.* Teknistä valvontaa ei käytettäisi pidätettyjä ja kiinni otettuja koskevien tietojen tarpeettomaan keräämiseen. Teknisen valvonnan avulla kerättävien tietojen tallentamisen avulla voitaisiin parantaa pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuutta sekä edistää heidän kohteluunsa liittyvien kysymysten selvittämistä. Tietojen tallentaminen olisi tarpeen jälkikäteen tapahtuvan kontrollin vuoksi sekä mahdollisten poliisin toimintaa koskevien kantelutapausten selvittämiseksi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin teknisen valvonnan yhteydessä kertyneen aineiston käsittelystä. Lähtökohtana olisi, että poliisi voisi tallentaa valvonnan yhteydessä kertynyttä kuvaa, ääntä sekä muuta tietoa.

Tallentamisella turvattaisiin sekä poliisin säilyttämän henkilön että valvontaa suorittavan henkilöstön oikeusturva. Tallenteista voitaisiin sairaskohtauksissa saada terveydenhuollon ammattihenkilöille tietoa, joka voisi auttaa hoidon suunnittelussa ja hoitoimenpiteissä. Tallenteista voitaisiin saada myös tietoja, joilla pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua voitaisiin kehittää entistä turvallisemmaksi sekä muutoinkin kehittää pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua. Tieto teknisen valvonnan kautta kertyneiden tietojen tallentamisesta olisi omiaan ennalta estämään pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun liittyviä väärinkäytöksiä ja se parantaisi näin pidätettyjen ja kiinni otettujen asemaa. Tallennetta voitaisiin myös käyttää todistusaineistona pidätetyn tai kiinni otetun kohteluun liittyvää kantelua ratkaistaessa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä käyttötarkoituksista, joihin ehdotetun pykälän 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin syntyntä tallennetta voitaisiin käyttää. Poliisin mahdollisuudet tallenteiden jälkikäteiseen tarkastukseen olisivat tarkoin rajatut. Tallennetta voitaisiin käyttää ainoastaan yksittäiseen tilanteeseen liittyvän epäselvyyden selvittämiseksi tai yleisluontoiseen, kehenkään yksittäiseen pidätettyyn tai kiinni otettuun kohdistumattomaan yleiseen säilytystilassa noudatettavien käytäntöjen tarkastamiseen. Tallennetta ei näin voitaisi käyttää esimerkiksi järjestelmälliseen yhteen pidätettyyn tai kiinni otettuun kohdistuvaan tarkkailuun.

Pidätetyn tai kiinni otetun kohteluun liittyvä epäily tarkoittaisi konkreettista pidätetyn tai kiinni otetun itsensä esittämään väitteen tai muuten poliisin saamiin tietoihin perustuvaa epäilyä pidätetyn tai kiinni otetun virheellisestä kohtelusta. Selvityksen kohteena voisi olla esimerkiksi epäily pidätetyn tai kiinni otetun ehdotetussa laissa säädettyjen oikeuksien toteuttamisessa tapahtuneesta virheestä.

Yleisten pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelussa noudatettavien käytäntöjen tarkastaminen ei edellyttäisi epäilyä yksittäisestä väärinkäytöksestä. Menettelytapojen selvittäminen voisi perustua esimerkiksi säilytystilaa pitävän poliisin toimintaa valvovan viranomaisen kuten sisäasiainministeriön poliisiosaston tai eduskunnan oikeusasiamiehen esittämään selvityspyyntöön.

Tallennetta voitaisiin käyttää myös säilytystilassa tehdyksi epäillyn rikoksen selvittämiseen. Kysymyksessä tulisi tällöin olla nimenomaan säilytystilassa tapahtunut rikos eikä tallennetta voitaisi käyttää säilytystilan ulkopuolella tehdyksi epäillyn rikoksen selvittämiseen. Rikoksen tekopaikka ratkeaisi tällöin rikoksen tunnusmerkistön perusteella. Tallenteen käyttäminen rikoksen selvittämiseen olisi mahdollista, jos poliisin säilytystilassa suoritetuksi epäilty toiminta täyttäisi jonkin rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvan elementin. Esimerkiksi rikoslain 5 luvun 6 §:n 1 momentissa (515/2003) tarkoitettujen avunantorikosten osalta tallennetta voitaisiin käyttää rikoksen selvittämiseen, jos rikosta edistänyt neuvo, toimi tai muu toiminta olisi suoritettu säilytystilasta käsin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin teknisen valvonnan yhteydessä syntyneiden talleiden säilyttämisestä ja hävittämisestä. Teknisestä valvonnasta syntyneiden talleiden suhteen menetettäisiin siten, kuin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa säädetään pidätettyjen tietojen käsittelystä.

6 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että tarkemmat säännökset teknisestä valvonnasta ja etävalvonnasta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin esimerkiksi hyväksyttävistä valvontalaitteista, joiden osalta asetuksessa säädettäisiin valvontalaitteiden nimityksen lisäksi niiden toiminta- ja käyttötavan yleisestä kuvauksesta. Valtioneuvoston asetuksessa voitaisiin myös tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä esimerkiksi teknisestä valvonnasta ilmoittamisesta sekä teknisen valvonnan yhteydessä kertyneiden tietojen tallentamisesta.

Yksityiskohtaisemmat teknisluonteiset säännökset tekniseen valvontaan ja etävalvontaan käytettävistä laitteista ja niiden tarkastamisesta, teknistä valvontaa koskevista ilmoituksista, henkilöllisen valvonnan järjestämisestä etävalvonnan yhteydessä sekä valvontavastuun siirtymisen kirjaamisesta ehdotetaan annettavaksi sisäasiainministeriön asetuksella. Koska valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tekniseen valvontaan ja etävalvontaan käytettävien laitteiden yleisistä toiminta- ja käyttöperiaatteista, ei olisi tarvetta antaa lähinnä viranomaisen sisäistä toimintaa sääntelevää ja siihen vaikutuksia omaavaa yksityiskohtaista teknistä sääntelyä valtioneuvoston asetuksen tasolla, vaan se voitaisiin antaa ministeriön asetuksella.

13 luku. Tutkintavankeja koskevat erityissäännökset

Lukuun ehdotetaan koottavaksi poliisin tiloihin sijoitettuja tutkintavankeja koskevat erityissäännökset. Näiden erityissäännösten lisäksi sovellettaisiin tutkintavangin kohteluun ehdotetun lain kaikkia vapautensa menettäneitä koskevia säännöksiä eli käytännössä kaikkia muita kuin sellaisia 12 luvun säännöksiä, joiden soveltaminen on rajattu

ainoastaan pidätettyihin ja kiinni otettuihin. Vastaavasti ehdotetun lain 13 lukuun otettavia tutkintavankeja koskevia erityissäännöksiä ei sovellettaisi poliisin tiloissa säilytettäviin pidätettyihin eikä kiinni otettuihin.

1 §. *Tutkintavangin kuuleminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi periaatteesta, jonka mukaan tutkintavankia olisi kuultava ennen häntä koskevan tärkeän päätöksen tekoa. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 6 §:ää. Kuulemisvelvollisuus koskisi ehdotetun lain mukaisia päätöksiä eikä se näin soveltuisi esimerkiksi tutkintavankia koskeviin esitutkintaan liittyviin päätöksiin.

2 §. *Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuranta.* Nykyisin tutkintavangin oikeudesta seurata radio- ja televisio-ohjelmia säädetään tutkintavankeudesta annetun lain 14 §:ssä. Tutkintavangilla olisi myös oikeus hankkia sanomalehtiä, kirjallisuutta ja aikakauslehtiä säilytystilan ulkopuolelta. Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeudesta annetun lain 7 luvun 4 §:ää muutoin, mutta kirjallisuuden ja tiedotusvälineiden seuraamista koskevan mahdollisuuden järjestämisen osalta tulisi ottaa huomioon myös poliisin resurssit. Poliisin säilytystiloissa ei esimerkiksi yleensä ole televisioita eikä radioita, joita tutkintavangit voisivat käyttää tiedotusvälineiden seuraamiseen.

3 §. *Tutkintavankeuslain soveltaminen.* Pykälään ehdotetaan koottavaksi ne viittaussäännökset tutkintavankeuslakiin, joiden ottamista kokonaisuudessaan ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ei voitaisi pitää perusteltuna. Näiltä osin olisi kysymys ensisijaisesti sellaisista säännöksistä, joiden kirjoittaminen ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta johtaisi säännöksen kirjoittamiseen hieman eri muodossa kahteen eri kohtaan ehdotettua lakia, mikä olisi omiaan heikentämään ehdotetun lain selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.

Tutkintavankeuden tarkoitus määräytyisi uuden tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:n perusteella. Tutkintavangin sijoittamisessa noudatettaisiin, mitä uuden tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ssä säädetään. Päätöksen tutkintavangin sijoittamisesta poliisin säilytystilaan tekisi näin tuomioistuin.

14 luku. **Vapautensa menettäneen kuljetus**

Koska poliisin vastuulla olevien vapautensa menettäneiden kuljetusten aikana joudutaisiin rajoittamaan joitakin vapautensa menettäneen oikeuksia, näistä rajoituksista ehdotetaan säädettäväksi 14 luvussa.

Luvun säännökset koskisivat ensisijaisesti vapautensa menettäneiden kuljetuksia poliisin säilytystilojen välillä, mutta niitä sovellettaisiin myös vapautensa menettäneen kuljetukseen kiinniottopaikalta poliisin säilytystilaan. Useimmat ehdotetussa laissa säännellyt vapautensa menettäneen oikeudet olisivat käytännössä toteutettavissa vasta, kun vapautensa menettänyt on tulotarkastuksen jälkeen otettu poliisin säilytystilaan. Tämän vuoksi poliisin tulisi pyrkiä toimittamaan vapautensa menettänyt siihen säilytystilaan, johon vapautensa menettänyt sijoitetaan, niin pian kuin se poliisin muut tehtävät huomioon ottaen on mahdollista.

1 §. *Kuljetusvälineet.* Pykälässä säädettäisiin kuljetusvälineistä. Vapautensa menettäneen kuljetukseen käytetään nykyisin lähinnä junaa, linja-autoa ja henkilöautoa.

2 §. *Kuljetuksen kesto.* Vapautensa menettäneen kuljettaminen rautateitse voi kestää pahimmillaan useita päiviä. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös kuljetuksen kestosta.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan yleissäännöstä, jonka mukaan kuljetus olisi suoritettava ilman aiheutonta viivytystä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin kuljetuksen kestosta, joka ei saisi muodostua kohtuuttoman pitkäksi. Kuljetusajan kohtuullisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon kuljetuksen syy, pituus ja kuljetettavan terveydentila. Jos kuljetusaika muodostuisi kohtuuttoman pitkäksi, olisi ryhdyttävä kuljetusta nopeuttaviin järjestelyihin, joilla tarkoitettaisiin muuta kuin säännönmukaista kuljetusreittiä tai -välinettä käyttäen suoritettavaa vapautensa menettäneen kuljetusta.

3 §. *Vapautensa menettäneen erillään pitäminen.* Pykälän ensimmäisen virkkeen mukaan vapautensa menettänyt olisi pidettävä erillään muista matkustajista, jos kuljetukseen käytettäisiin yleisessä liikenteessä olevaa kulkuneuvoa. Velvoitetta pitää alle 18-

vuotias vapautensa menettänyt erillään aikuisista tulisi noudattaa myös kuljetuksen aikana.

4 §. *Vapautensa menettäneen kohtelu kuljetuksen aikana.* Kuljetuksen aikana joudutaan käytännön syistä rajoittamaan joitakin vapautensa menettäneen oikeuksia. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jossa säädettäisiin tällaisista rajoituksista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lähes voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 2 §:ää vastaavasti, että kuljetus olisi pyrittävä järjestämään huomiota herättämättä.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kuljetettavalla vapautensa menettäneellä tulisi olla ilman aiheutonta viivytystä mahdollisuus saada yhteys kuljetustilan ulkopuolelle. Säännös koskisi lähinnä tilannetta, jossa vapautensa menettäneen kuljetuksessa käytettäisiin junanvaunua tai vastaavaa kuljetusvälinettä. Vaunun tai junanvaunun hytin tulisi olla varustettu vartijakutsujärjestelmällä, jonka avulla vapautensa menettänyt saa yhteyden kuljetusta valvovaan viranomaiseen. Yleensä valvovan viranomaisen edustaja, johon yhteydenotto suoritettaisiin, olisi poliisimies, vartija tai vankeinhoitolaitoksen virkamies. Poliisin kuljettamien vapautensa menettäneiden osalta junakuljetus tulisi kysymykseen lähinnä silloin, jos vapautensa menettäneen kuljetus järjestettäisiin yhteistyössä vankeinhoitoviranomaisten kanssa.

5 §. *Kuljetuksen järjestämisvastuu.* Tässä laissa ei ratkaistaisi kysymystä siitä, mikä viranomainen olisi velvollinen järjestämään vapautensa menettäneiden kuljetukset silloin, kun vapautensa menettänyttä siirrettäisiin eri viranomaisten välillä. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan kuljetusvastuusta säädettäisiin erikseen.

15 luku. **Vartijat**

1 §. *Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet.* Nykyisin lainsäädännössä ei ole yleisiä säännöksiä vartijoiden toimivaltuuksien käyttämisestä. Vartijoiden toimivaltuuksien käytön ohjaamiseksi toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet ehdotetaan kirjattavaksi lakiin.

Ehdotuksen tarkoituksena on, että yleisellä tasolla säädetyt periaatteet koskisivat kaikkien vartijoiden virkatehtävien hoitoa ja kaikkea toimivaltuuksien käyttöä. Vastaavalla tavoin yleiset periaatteet on säädetty poliisi- miesten osalta poliisilaissa. Pykälä vastaisi pääosin uuden vankeuslain 1 luvun 6 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan vartijan olisi toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Säännös ilmaisii tasapuolisuus- eli objektiivisuusperiaatteen ja sisältäisi vaatimuksen asiallisesta ja sovinnollisesta käytöksestä. Se vastaisi sisällöltään poliisilain 2 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan vartijan tulisi ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin ylläpitää säilytystilan järjestystä, turvallisuutta ja säilytysvarmuutta sekä turvata vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen. Uuden vankeuslain mukaisiin säilytystilan järjestykseen ja turvallisuuteen ehdotetaan lisättäväksi säilytysvarmuuden ylläpitäminen ja vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen turvaaminen. Vartijan pääasialliset tehtävät olisivat näin johdonmukaiset poliisin säilytystiloissa tapahtuvan vapautensa menettäneiden säilytyksen yleisten tavoitteiden kanssa.

Pykälän 3 momentti sisältäisi suhteellisuus- ja tarpeellisuusperiaatteen sekä vähimmän haitan periaatteen. Käytettävien keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulisi olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään, eikä toimivaltaa saisi käyttää enemmän kuin tilanne vaatisi. Tarpeellisuus merkitsisi muun muassa sitä, että toimenpidettä tulisi arvioida poliisin toiminnan päämäärien saavuttamisen kannalta.

Ehdotetut säännökset vastaisivat poliisilain 2 §:n 2 ja 3 momentin säännöksiä.

Luvun säännökset soveltaisivat myös, kun poliisin palveluksessa olevat vartijat olisivat tekemisissä poliisin säilyttämien vankeusvankien, jotka eivät lähtökohtaisesti muutoin kuuluisi ehdotetun lain soveltamisalaan, kanssa.

2 §. *Voimakeinojen käyttö.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi uuden tutkintavankeuslain 13 luvun 6 §:ää vastaava säännös vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen. Ehdotettu pykälä sääntelisi ainoastaan poliisin

palveluksessa olevien virkasuhteisten vartijoiden oikeutta voimakeinojen käyttämiseen. Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja noudatettaisiin, mitä siitä säädetään poliisilaissa. Nykyisin poliisin palveluksessa olevien vartijoiden oikeus voimakeinojen käyttämiseen on perustunut poliisilain 8 §:n mukaisiin erityisiin poliisivaltuuksiin ja voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 15 a §:n (521/2003) viittaussäännöksen nojalla rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 11 b §:ään. Voimassa oleva säännös on soveltamisalaltaan jonkin verran epämääräinen.

Koska voimakeinojen käytöllä puututaan merkittävästi perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauteen, tulee vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön säätää rikoslain 4 luvun 6 §:n 1 momentin (515/2003) edellyttämällä tavalla lailla nykyistä täsmällisemmin. Vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön tulisi säätää täsmällisesti alueellisen, henkilöllisen ja asiallisen käyttöalan suhteen.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, kenellä olisi oikeus voimakeinojen käyttöön sekä missä ja millaisissa tilanteissa voimakeinoja voitaisiin käyttää.

Voimakeinoja voisivat ehdotetun säännöksen mukaan käyttää poliisin palveluksessa olevat virkasuhteiset vartijat. Poliisin tulee huolehtia siitä, että kaikille vartijoille annetaan heidän tarvitsemansa voimankäyttökoulutus. Oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen olisi kuitenkin perusteltua säätää ehdotetussa laissa myös sellaisten vartijoiden osalta, jotka eivät olisi tällaista koulutusta saaneet. Vartijoiden oikeusturva ja muiden henkilöiden turvallisuus edellyttävät, että myös vartijalla, joka ei ole voimankäyttökoulutusta saanut, on oikeus käyttää ehdotetussa pykälässä tarkemmin säänneltyjä voimakeinoja.

Poliisimiehen ja poliisimiestä avustavan henkilön oikeudesta voimakeinojen käyttöön säädetään poliisilaissa. Poliisimiehellä ja häntä avustavalla henkilöllä olisi poliisilain 27 §:ssä tarkoitettujen oikeudet voimakeinojen käyttämiseen myös ehdotetun lain mukaisia virkatehtäviä suorittaessaan. Tämän vuoksi lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden koh-

telusta ei olisi tarpeellista ottaa erillistä säännöstä muiden poliisin palveluksessa olevien virkamiesten kuin vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön.

Vartijan oikeutta voimakeinojen käyttöön ehdotetaan rajattavaksi alueellisesti siten, että niitä voitaisiin käyttää ainoastaan säilytystilassa, sen alueella ja säilytystilan välittömässä läheisyydessä.

Säilytystilan välittömällä läheisyydellä tarkoitettaisiin sellaisia suoja-alueiksi katsottavia lähialueita, jotka rajoittuvat säilytystilan alueeseen. Kaupunkikortteleissa sijaitsevilla säilytystiloissa tällaisena alueena voitaisiin pitää myös sellaista säilytystilan ulkoseiniin, aitaan tai kiinteistönrajaan rajoittuvaa lähialuetta, joka ei kuuluisi säilytystilan alueeseen.

Vartija voisi käyttää voimakeinoja myös vapautensa menettäneen kuljetuksen aikana sekä muussa poliisin valvomassa toiminnassa. Vapautensa menettäneen kuljetuksella tarkoitettaisiin paitsi vapautensa menettäneen saatettuja ja valvottuja siirtoja ja kuljetuksia myös vapautensa menettäneen muuta valvottua poistumista säilytystilan ulkopuolelle.

Poliisin valvomilla toiminnoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi sellaisia työ- tai toiminta-kohteita, joissa vapautensa menettäneet tekisivät työtä tai osallistuisivat toimintaan säilytystilan ulkopuolella säilytystilan henkilökunnan ohjauksessa tai valvonnassa. Vaikka poliisi ei nykyään järjestä tällaista säilytystilan ulkopuolista toimintaa, olisi perusteltua ottaa säännös ehdotettuun lakiin, koska se mahdollistaisi toimintojen järjestämisen tulevaisuudessa.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että voimakeinojen käytön tulisi liittyä virkatehtävien hoitoon. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi, että vapaa-aikanaan vartijalla ei olisi oikeutta voimakeinojen käyttöön, jollei vartija toimisi 4 momentin nojalla toisen vartijan pyynnöstä.

Voimakeinojen käyttö ei ole itsenäinen toimivaltuus, vaan sen tulee aina liittyä virkatehtävien hoitoon laissa säädettyjä muita toimivaltuuksia käytettäessä. Voimakeinoja voitaisiin käyttää ainoastaan tilanteissa, jotka olisi mainittu pykälän 1 momentin 1—3 kohdassa. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden kohdistuisivat ensisijai-

sesti vapautensa menettäneeseen ja kohdassa 2 tarkoitettujen toimenpiteiden kohdistuisivat lähinnä 10 luvussa tarkoitettuihin säilytystilan ulkopuolisiin henkilöihin.

Vapautensa menettäneeseen voimakeinoja voitaisiin kohdistaa erilaisten valvonta- ja tarkastustoimenpiteiden suorittamiseksi sekä vapautensa menettäneen karkaamisen tai muun luvattoman poistumisen estämiseksi.

Ulkopuoliseen henkilöön kohdistuvia voimakeinoja voitaisiin käyttää 10 luvussa tarkoitettujen virkatoimien suorittamiseksi. Tällaisia virkatoimia olisivat säilytystilan alueelle pääsyn estäminen, tavaroiden tai esineiden poisottaminen ja alueelta poistaminen. Koska ulkopuolisen henkilön alistuminen turvatarvustukseen ja vapautensa menettäneen tapauksen alistuminen henkilöntarkastukseen olisi aina vapaaehtoista, tällaista tarkastusta ei saisi suorittaa voimakeinoin.

Voimakeinojen käytön viimesijaisesta luonteesta johtuisi, että voimakeinojen käytön edellytyksenä olisi yleensä vastarinta. Vastarinnalla tarkoitettaisiin henkilön fyysistä, aktiivista tai passiivista, käyttäytymistä, jolla estettäisiin vartijan virkatoimen suorittaminen. Tällaista vastarintaa voisi olla esimerkiksi asettautuminen oviaukkoon siten, että estettäisiin sen sulkeminen, tai vastaan rimpuleminen tehtäessä vapautensa menettäneelle tarkastustoimenpidettä. Pelkkä sanallinen hyökkäys ei olisi vastarintaa, mutta väkivallalla uhkaaminen sen sijaan olisi.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan vartija voisi käyttää voimakeinoja myös henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun vapautensa menettäneen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan tapahtuman uhatessa pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi. Tällaiset tilanteet perustuisivat useimmiten vartijan 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun velvollisuuteen valvoa vapautensa menettäneitä ja vapautensa menettäneiden käytössä olevia tiloja sekä 10 luvun 1 §:n mukaiseen velvollisuuteen olla päästämättä säilytystilaan ketään, jolla ei olisi siihen asianmukaista lupaa tai syytä. Säännös täydentäisi vartijan toimivaltuuksia järjestyshäiriöiden, vaaratilanteiden ja rikosten ennalta estämisessä.

Säännöksen perusteella vartija voisi voimakeinoin estää säilytystilaan väkivalloin tai

uhkaamalla yrittävän ulkopuolisen henkilön pääsyn. Säännös oikeuttaisi vartijan myös vapautensa menettäneen karkaamisen yhteydessä käytetyn pakoauton pysäyttämiseen säilytystilan alueella tai sen välittömässä läheisyydessä. Sen sijaan säännös ei oikeuttaisi vartijaa seuraamaan tällaista autoa.

Poistettava este aiheutuu yleensä esineestä, joka estää vartijaa pääsemästä tehtävän suorituspaikkaan. Tyypillisenä esimerkkinä voidaan mainita lukittu ovi taikka esteenä oleva ajoneuvo tai eläin.

Voimakeinoja käytettäessä tulisi noudattaa 1 §:ssä tarkoitettuja vartijan toimivaltuuksien käytön yleisiä periaatteita. Luvun 1 §:n 2 momentin mukaan vartijan tulisi ensisijaisesti neuvoin, kehoituksin ja käskyin ylläpitää säilytysvarmuutta, säilytystilan järjestystä ja turvallisuutta sekä turvata vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutumisen. Luvun 1 §:n 3 momentissa olisi ilmaistu vähimmän haitan periaate.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin voimakeinojen käytön ohjaamiseksi erikseen voimakeinojen käytön tarpeellisuusvaatimuksesta ja puolustettavuusvaatimuksesta.

Tarpeellisuusvaatimuksella tarkoitettaisiin, että voimakeinoja ei saisi käyttää varmuuden vuoksi vaan vasta, jos muut keinot eivät tehoaisi. Tarpeellisuusvaatimuksesta aiheutuisi myös, että voimakeinojen käyttö olisi lopetettava heti, kun vastarinta loppuisi tai tilanne saataisiin muuten hallintaan.

Puolustettavuus rinnastuisi suhteellisuusperiaatteeseen. Voimakeinojen tulisi olla kohutuullisessa ja järkevässä suhteessa virkatoimella tavoiteltavaan päämäärään nähden. Puolustettavuuden arviointia varten pykälään ehdotetaan tarkentavaa säännöstä siitä, mitä seikkoja puolustettavuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon. Ehdotettu säännös vastaisi poliisilain 27 §:n 2 momenttia. Puolustettavuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon tehtävän kiireellisyys ja tärkeys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinojen käytön puolustettavuuden arvioiminen edellyttäisi yksittäistilanteessa tehtävää kokonaisvaltaista harkintaa, jossa tulisi arvioida tehtävän kiireellisyys ja tärkeys sekä sen toteuttamiseksi tarvittavat voi-

makeinot ja käytettävissä olevat resurssit. Jos esimerkiksi yöaikaan säilytystilassa on vähän henkilökuntaa paikalla ja virkatoimi, esimerkiksi väkivaltaisen vapautensa menettäneen tarkastaminen, tästä syytä voitaisiin toteuttaa vain ankarin voimakeinoin, olisi tarkoituksenmukaista mahdollisuuksien mukaan siirtää toimenpide, kunnes vapautensa menettänyt olisi rauhoittunut tai henkilökuntaa olisi enemmän saatavilla.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin voimankäyttövälineiden käyttämisestä. Voimankäyttövälineiden käyttäminen edellyttäisi aina, että vartija olisi saanut asianmukaisen koulutuksen. Poliisiin tulisi huolehtia siitä, että työssään voimankäyttövälineitä tarvitseville vartijoille annettaisiin niiden käyttöön tarvittava koulutus. Voimankäyttövälineiden käyttöä koskeva päätös olisi kirjattava.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vartijaa avustavan henkilön toimivaltuuksista. Säännös vastaisi asiallisesti poliisilain 27 §:n 3 momenttia. Poliisimiestä avustavan henkilön toimivaltuuksien osalta noudatettaisiin vastaisuudessakin poliisilain 27 §:n 3 momentin säännöstä. Myös avustavan henkilön voimakeinojen käytön tulisi olla olosuhteisiin nähden tarpeellista ja puolustettavaa.

3 §. *Henkilö- ja omaisuusvahinko.* Pykälä vastaisi uuden vankeuslain 19 luvun 9 §:ää. Vartija saattaa joutua ehdotetussa laissa säädettäviä tehtäviä hoitaessaan käyttämään voimakeinoja, joista voi aiheutua henkilö- tai omaisuusvahinkoja. Havaittuaan tehtävän suorittamisen yhteydessä syntyneen henkilötai omaisuusvahingon olisi vartijalla velvollisuus viipymättä ilmoittaa vahingosta esimiehelleen. Velvollisuutta ilmoituksen tekemiseen ei kuitenkaan olisi, jos vahinko olisi vähäinen. Ehdotettu säännös vastaisi näin sisällöltään poliisilain 49 §:n 1 momentissa poliisimiehelle säädettyä ilmoitusvelvollisuutta.

Vapautensa menettäneen asema on hänen vapauteensa kohdistuvan toimenpiteen johdosta poikkeuksellisen alisteinen eikä vapautensa menettänyt ehkä itse uskalla ryhtyä toimenpiteisiin hänelle aiheutuneen henkilötai omaisuusvahingon osalta. Tämän vuoksi vartijoiden tulisi olla erityisen tarkkoja sen suhteen, että kaikista muista kuin selvästi vähäisistä henkilö- ja omaisuusvahingoista ilmoitettaisiin. Selvästi vähäisenä henkilöva-

hinkona voidaan pitää esimerkiksi vapautensa menettäneen käteen tarttumisesta aiheutuvaa hiertymää tai pientä mustelmaa. Omaisuusvahinkojen osalta selvästi vähäisinä voitaisiin pitää esimerkiksi vapautensa menettäneen tavallisiin käyttövaatteisiin aiheutuneita repeämiä tai vapautensa menettäneen sellaisen muun omaisuuden vaurioitumista, jonka arvon voitaisiin arvioida olevan vähemmän kuin 30 euroa. Vähäistenkin vahinkojen osalta ilmoitus olisi kuitenkin tehtävä viipymättä, jos vapautensa menettänyt sitä vaatisi.

Koska poliisilain 49 § sanamuotonsa mukaan soveltuu ainoastaan poliisimiehen tehtävän suorittamisen yhteydessä aiheutuviin henkilö- ja omaisuusvahinkoihin, ehdotettaisiin lakiin otettavaksi viittaussäännös poliisilain 49 §:ään. Ehdotetun viittaussäännöksen mukaan vartijan tehtävän suorittamisen yhteydessä aiheutuneen henkilö- tai omaisuusvahingon käsittelemisessä noudatettaisiin samoja periaatteita kuin poliisimiehen tehtävän yhteydessä aiheutuviin henkilö- ja omaisuusvahinkoihin. Myös vartijoiden osalta tulisivat näin sovellettavaksi tutkinnan suorittamista, hoidon, lääkarinavun ja -tarkastuksen järjestämistä sekä kustannuksia koskevat poliisilain erityissäännökset.

4 §. *Tarkemmat säännökset.* Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä vartijoiden oikeudesta voimakeinojen käyttöön sekä voimankäyttövälineistä. Koulutuksen voimankäyttövälineiden käyttöön saaneiden vartijoiden oikeudesta voimankäyttövälineiden käyttämiseen tulisi antaa yksityiskohtaiset säännökset, jotta vartijoiden käyttämät voimankäyttövälineet olisivat yhtenäiset kaikissa poliisin säilytystiloissa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin esimerkiksi hyväksyttävistä voimankäyttövälineistä, joiden osalta asetuksessa säädettäisiin voimankäyttövälineiden nimitysten lisäksi niiden toiminta- ja käyttötavan yleisestä kuvauksesta. Valtioneuvoston asetuksessa voitaisiin myös tarvittaessa antaa säännöksiä voimankäyttövälineiden käyttötilanteista.

Yksityiskohtaisemmat tekniluonteiset säännökset voimankäyttövälineistä ja niiden käytöstä ehdotetaan annettavaksi sisäasiainministeriön asetuksella. Koska valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin voimankäyttövälineiden yleisistä toiminta- ja käyttöperiaat-

teista, ei olisi tarvetta antaa lähinnä viranomaisen sisäistä toimintaa sääntelevää ja siihen vaikutuksia omaavaa yksityiskohtaista teknistä sääntelyä valtioneuvoston asetuksen tasolla, vaan se voitaisiin antaa ministeriön asetuksella. Sisäasiainministeriön asetuksella annettaisiin myös tarkemmat säännökset voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksesta. Yhtenäinen koulutuksen sääntely olisi välttämätöntä, koska vartijan oikeus voimankäyttövälineiden käyttöön sidottaisiin 2 §:n mukaan voimankäyttövälineiden käytön koulutukseen.

16 luku. Ilmoituksen ja tiedon antaminen

Lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset niistä ilmoituksista, joita poliisi voisi tehdä poliisin ulkopuoliselle henkilölle tai toiselle viranomaiselle. Tietojen luovuttamisesta säädetään myös henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 4 ja 6 luvussa. Erona mainitun lain ja tässä luvussa ehdotettujen ilmoitusten välillä olisi se, että tämän luvun ilmoituksen liittyisivät luonteeltaan pääosin vapautensa menettäneen säilytykseen.

1 §. *Ilmoitus vapautensa menettäneen terveydentilasta ja kuolemasta.* Vapautensa menettäneen terveydentilasta tulisi ilmoittaa yleisten potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännösten mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan vapautensa menettäneen kuolemasta olisi ilmoitettava asianomaisille viranomaisille sekä lähiomaiselle, muulle läheiselle tai vapautensa menettäneen nimeämälle muulle henkilölle. Ilmoitus voisi näin ollen tapahtua muullekin kuin 3 luvun 7 §:n mukaiselle lähiomaiselle tai muulle läheiselle henkilölle.

2 §. *Ilmoitus poistumisluvasta tai vapautumisesta.* Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 9 kohdan ja uuden vankeuslain 19 luvun 4 §:n säännöstä.

Pykälän 1 momentissa viitattaisiin lähestymiskiellosta annettuun lakiin. Lain 1 §:n mukaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto.

Vapautensa menettäneen vapauttamisesta saataisiin ehdotetun säännöksen mukaan ilmoittaa myös henkilölle, johon nähden vapautensa menettäneellä olisi lähestymiskiellostä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu lähestymiskielto. Ilmoitus voitaisiin tehdä esimerkiksi silloin, kun vapautensa menettänyt olisi poliisin säilytettävänä olleessaan uhkailut uhria.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ilmoituksen tekotavasta.

3 §. *Tietojen antaminen mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi uuden vankeuslain 19 luvun 8 §:ää vastaavasti poliisin oikeudesta antaa tietoja mielentilatutkimuksen suorittamista varten. Nimenomainen säännös poliisin oikeudesta tietojen luovuttamiseen olisi tarpeen mielentilatutkimuksen häiriöttömän kulun sekä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen ja turvallisuuden varmistamiseksi. Terveystieteiden oikeusturvakeskuksesta annetun lain (1074/1992) 8 §:n 1 momentin mukaan muutoin salassa pidettävien tietojen luovuttaminen on tähän asti edellyttänyt terveystieteiden oikeusturvakeskuksen pyyntöä. Poliisilla voi olla tarve tällaisten tietojen oma-aloitteiseen luovuttamiseen.

4 §. *Päätösvalta.* Koska ilmoitukset ja tiedot annettaisiin muille viranomaisille ja poliisin ulkopuoliselle henkilölle, päätösvalta niistä olisi säilytystilan esimiehellä.

5 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset ilmoituksista annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

17 luku. Muutoksenhaku

1 §. *Muutoksenhaun alaiset asiat.* Pykälässä lueteltaisiin ne päätökset, joiden osalta vapautensa menettänyt voisi hakea muutosta oikaisuvaatimuksella kihlakunnan poliisilaitoksen päällikölle ja valituksella hallinto-oikeuteen. Muutoksenhakuoikeuden kohteena olevat päätökset olisivat luonteeltaan sellaisia, joiden osalta muutoksenhaku voisi tosiasiallisesti vaikuttaa päätöksen kohteena olevan vapautensa menettäneen oikeuksien toteutumiseen. Useimmat ehdotetun lain perusteella tehtävät päätökset ovat sellaisia, ettei niiden osalta muutoksenhaulla olisi käy-

tännössä merkitystä päätöksen kohteena olevan vapautensa menettäneen kannalta, koska päätökset on pantava täytäntöön välittömästi eivätkä ne luonteeltaan ole peruutettavissa. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi päätökset tarkastusten toimittamisesta tai pääsyn epäämisestä säilytystilaan.

Laissa ei ehdoteta säädettäväksi muutoksenhakukiellosta. Näin ollen vapautensa menettäneellä voi olla oikeus perustuslain 21 §:n perusteella hakea muutosta myös muihin kuin laissa nimenomaisesti mainittuihin päätöksiin.

Ehdotettu säännös vastaisi uuden tutkintavankeuslain 15 luvun 1 §:n säännösten muuten, mutta siihen ei otettaisi säännöksiä muutoksenhakuoikeudesta kurinpitörangaistuksesta eikä erillään pitämisestä tehdyistä päätöksistä, koska ehdotettuun lakiin ei otettaisi näitä päätöksiä koskevia säännöksiä.

Päätöksiin, jotka koskisivat vapautensa menettäneen sijoittamista säilytystilassa, ei voisi hakea muutosta. Myöskään perushuoltoa ja majoittamista koskeviin päätöksiin ei saisi hakea muutosta. Sen sijaan vapautensa menettänyt voisi tehdä nykyiseen tapaan hallinnollisen kantelun virheelliseksi katsomattaan menettelystä.

Omaisuuksien hallussapitoa ja rahan käyttöä koskeviin päätöksiin voitaisiin hakea muutosta. Yksittäisen vapautensa menettäneen osalta kysymyksessä on perustuslaissa turvattu omaisuuden suojaa sivuavista päätöksistä, joiden osalta oikeussuojan tarve on olemassa.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukana muutosta voitaisiin hakea kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä koskevaan päätökseen.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin muutoksenhausta tapaamiskieltoa koskevaan päätökseen. Samassa kohdassa säädettäisiin myös oikeudesta hakea muutosta erittäin tärkeästä syystä annettavaan poikkeuslupa, josta säädettäisiin 7 luvun 8 §:ssä.

Vapautensa menettäneen ja säilytystilan tarkastamisesta, joista säädettäisiin 9 luvussa, ja muun henkilön tarkastamisesta, josta säädettäisiin 10 luvussa, ei olisi muutoksenhakuoikeutta. Tarkastamisesta on kysymys kertaluonteisesta toimenpiteestä, jonka osalta tosiasiallinen muutos valittamalla ei voi toteutua. Näin on esimerkiksi silloin, kun henkilö

ja hänen mukanaan olevat tavarat tarkastetaan. Toisaalta vapautensa menettäneeseen kohdistuva henkilöntarkastus vastaa pakkokeinolaissa säädettyä toimenpidettä, josta ei ole muutoksenhakumahdollisuutta.

Samoista syistä turvaamistoimenpiteisiin, joista säädettäisiin 11 luvussa, ja voimakkeiden käyttöön, josta säädettäisiin 15 luvussa, ei voisi hakea muutosta.

2 §. *Oikaisuvaatimus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi oikaisuvaatimuksen tekemisestä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 20 luvun 10 §:ää.

Oikaisuvaatimus olisi tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös oikaisuosuutuksineen on annettu vapautensa menettäneelle tiedoksi. Oikaisuvaatimus olisi toimitettava päätöksen tehneelle viranomaiselle, joka luvun 1 §:ssä tarkoitettujen päätösten osalta olisi kihlakunnan poliisilaitos.

3 §. *Oikaisuvaatimuksesta päättäminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi oikaisuvaatimusta koskevasta päätöksentekomenettelystä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 20 luvun 11 §:ää.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että päätöksen oikaisuvaatimuksesta tekisi kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö. Tällä tarkoitettaisiin sen kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikköä, jonka alaisuudessa oikaisuvaatimuksen kohteena oleva päätös olisi tehty. Jos päätös olisi tehty sellaisessa säilytystilassa, joka ei hallinnollisesti kuuluisi mihinkään kihlakuntaan, ratkaisisi oikaisuvaatimuksen sen kihlakunnan poliisipäällikkö, jonka maantieteellisellä toimialueella päätös olisi tehty. Tämä koskisi myös tilanteita, joissa ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin muiden viranomaisten säilyttämien henkilöiden kohteluun, jollei mainittua viranomaista koskevassa erityislainsäädännössä olisi toisin säädetty.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikaisuvaatimuksen käsittelemisestä kiireellisenä.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös hallintolakiin (434/2003).

4 §. *Valituksen tekeminen.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikaisuvaatimuksen johdosta tehtyä valitusta koskevat säännökset.

Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 20 luvun 12 §:ää.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen saisi valittamalla hakea muutosta hallinto-oikeuteen. Valituksen käsittelyssä toimivaltainen olisi se hallinto-oikeus, jonka piirissä valituksen kohteena oleva kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön päätös on tehty.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että valitus olisi tehtävä 14 päivän kuluessa siitä, kun vapautensa menettänyt olisi saanut päätöksen tiedoksi. Ehdotettu muutoksenhakua koskeva määräaika vastaisi muun muassa mielenterveyslain 24 §:ssä säädettyä muutoksenhakuaikaa.

5 §. *Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi uuden vankeuslain 20 luvun 13 §:ää vastaavasti oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutuksesta päätöksen täytäntöönpanoon. Muutoksenhaku ei estäisi päätöksen täytäntöönpanoa, jollei asian ratkaiseva toimivaltainen muutoksenhakuviranomainen toisin määräisi.

6 §. *Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi oikaisuvaatimuksen johdosta tehtyä päätöstä koskevan valituksen käsittelystä hallinto-oikeudessa. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 20 luvun 14 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan hallinto-oikeus olisi oikaisuvaatimuksen johdosta tehtyä valitusta käsitellessään päätösvaltainen yksijäsenenä. Asia voitaisiin siirtää käsiteltäväksi täysistunnossa tai vahvennetussa istunnossa siten kuin siitä hallinto-oikeuslain (430/1999) 16 §:ssä tarkemmin säädetään.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että hallinto-oikeuden päätöksestä ei saisi hakea muutosta valittamalla.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että valituksen käsittelystä olisi muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

7 §. *Oikeusapu.* Pykälässä säädettäisiin vapautensa menettäneen mahdollisuudesta saada oikeusapua valitusta käsiteltäessä. Ehdotettu säännös vastaisi uuden vankeuslain 20 luvun 15 §:n säännöstä.

Kysymys siitä, myönnettäisiinkö vapautensa menettäneelle yksittäisessä muutoksenhakusiassa oikeusapua, ratkaistaisiin oikeusapulain (257/2002) säännösten perusteella. Ratkaisun oikeusavun myöntämisestä tekisi oikeusapulain 1 §:n säännöksestä poiketen tuomioistuin eikä oikeusaputoimisto. Vapautensa menettäneen ei myöskään tarvitsisi esittää oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteistaan.

Eduskunnan lakivaliokunta on oikeusavun tarvetta vankien muutoksenhaussa käsitellessään katsonut, ettei henkilö pääsääntöisesti tarvitsisi avustajaa tavanomaisia kurinpitorangaistuksia kuten varoitusta tai yksinäisyyttä koskevissa valituksissa (LaVM 22/2001 vp). Pääsääntöisesti ehdotetun lain perusteella hallinto-oikeuksissa käsiteltäviksi tulevat asiat ovat merkitykseltään vielä vähäisempiä kuin kyseiset kurinpitoasiat, joten avustajan määrääminen tulisi vain harvoin kyseeseen.

8 §. *Tarkemmat säännökset.* Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksesta annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

18 luku. **Erinäiset säännökset**

1 §. *Säilytystilan esimies.* Useiden tässä laissa säädettäväksi ehdotettujen päätösten osalta päätösvalta kuuluisi säilytystilan esimiehelle, jolla olisi yleistoimivalta vapautensa menettäneen kohtelua koskevien päätösten suhteen. Säilytystilan toiminnan järjestämisen ja kehittämisen kannalta olisi tärkeää, että säilytystilan toiminnasta vastaisi ainakin yksi riittävän ammattitaidon ja kokemuksen omaava poliisimies.

Säilytystilan esimiehen määräisi kihlakunnan poliisilaitos siten kuin sen työjärjestyksessä tarkemmin määrätään. Säilytystilan esimieheksi voitaisiin määrätä pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä syystä säilytystilan esimieheksi voitaisiin kuitenkin määrätä myös rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli. Erityinen syy rikosylikonstaapelin tai ylikonstaapelin määräämiselle säilytystilan esimieheksi voisi olla tilanne, jossa säilytystilaa pitävän poliisilaitoksen

henkilökuntaan ei kuuluisi muuta poliisipäällystystä kuin nimismies.

Säilytystilan esimieheksi määrätyn poliisimiehen tulisi kuulua säilytystilaa hallinnoivan poliisilaitoksen henkilökuntaan. Säilytystilan esimies olisi velvollinen valvomaan säilytystilan toimintaa ja tekemään ne vapautensa menettäneen kohtelua koskevat päätökset, joita ei olisi tässä laissa määrätty kuulumaan toisen virkamiehen toimivaltaan.

Pykälän 2 momenttiin otettaisiin säilytystilan toiminnan laillisuusvalvontaa koskeva määräys. Säilytystilan toiminnasta vastaavana henkilönä säilytystilan esimiehellä olisi erityinen velvollisuus huolehtia siitä, että säilytystilan toiminnassa noudatettaisiin lakia. Säilytystilan esimiehen tulisi järjestää säilytystilan toiminnan valvonta siten, että laillisuusperiaatteen toteutuminen säilytystilan toiminnassa tulisi turvatuksi.

2 §. *Tarkemmat täytäntöönpanosäännökset.* Tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta voitaisiin antaa valtioneuvoston asetuksella.

19 luku. **Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset**

1 §. *Voimaantulo.* Pykälässä säädettäisiin lain voimaantulosta. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

2 §. *Siirtymäsäännökset.* Uutta vankeuslakia ja tutkintavankeuslakia vastaavasti ehdotetaan säädettäväksi, että lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ei pääsääntöisesti sovellettaisi ennen lain voimaantuloa tehdyn päätöksen täytäntöönpanoon.

Ehdotetusta laista aiheutuvat velvollisuudet ja uudessa laissa asetetut määräajat koskisivat kuitenkin myös voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain perusteella tehtyjä päätöksiä. Uutta lakia sovellettaisiin siten, jos päätös tulisi uudelleen harkittavaksi asiassa ilmenneiden seikkojen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Määräajalla tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia turvaamistoimenpiteitä, jotka tulee ottaa uudelleen käsiteltäväksi tietyn määräajoin. Tällainen on esimerkiksi tutkintavankeudesta annetun lain 6 a §:ssä tarkoitettu vapautensa menettäneen eristäminen.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännös-

tä siitä, miten vapautensa menettäneen oikeus hakea muutosta määräytyisi. Ehdotetussa laissa niistä päätöksistä, joista vapautensa menettäneellä olisi oikeus hakea oikaisua tai joista hänellä olisi oikeus valittaa, annettaisiin oikaisu- tai valitusosoitus. Yhdenmukaisesti uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain kanssa pykälään ehdotetaan myös muutoksenhakua koskevaa siirtymäsäännöstä. Ehdotetun lain muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovellettaisiin haettaessa muutosta sellaisiin päätöksiin, jotka on tehty lain voimaantulon jälkeen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa voitaisiin ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

1.2. Esitutkintalaki

10 §. Esitutkintalain 29 §:n 2 momentin (108/1998) mukaan rikoksesta epäillylle on ennen kuulustelua tehtävä selkoa hänen oikeudestaan käyttää avustajaa esitutkinnassa. Ehdotetulla esitutkintalain 10 §:n muutoksella olisi tarkoitus aikaistaa tätä ilmoitusta siten, että se olisi pääsääntöisesti tehtävä jo ennen esitutkintalain 29 §:ssä tarkoitettua kuulustelutilannetta.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan kiinni otetulle, pidätetylle tai vangitulle olisi viipymättä ilmoitettava hänen oikeudestaan käyttää esitutkinnassa avustajaa. Viranomaiselle asetettu ilmoitusvelvollisuus koskisi esitutkintalain soveltamisalaan kuuluvia henkilöitä. Jotta ehdotettu ilmoitusvelvollisuus tulisi noudatettavaksi, pitäisi vapautteen kohdistuvan toimenpiteen liittyä esitutkintalain 1 §:ssä tarkoitettulla tavalla suoritettavaan esitutkintaan. Näin viranomaisella ei olisi ilmoitusvelvollisuutta, jos henkilön vapautteen kohdistuva toimenpide suoritettaisiin esimerkiksi poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella henkilön suojaamiseksi tai järjestyksenvalvojista annetun lain 7 §:n 2 momentin perusteella järjestyksen tai muiden henkilöiden häiritsemisen vuoksi.

Ilmoitus olisi tehtävä viipymättä. Vapautteen kohdistuvan toimenpiteen kohteeksi joutuvalla henkilöllä olisi ilmoitettava hänen oikeudestaan käyttää avustajaa ennen kuin va-

pautteen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön kohdistettaisiin muita esitutkintaan liittyviä toimenpiteitä kuten alustavia puhutteluja. Yleensä ilmoitus tulisi antaa samalla, kun poliisi ottaa henkilön kiinni, pidättää tai vangitsee hänet. Oikeudesta avustajan käyttöön olisi vapautteen kohdistuvan toimenpiteen kohteeksi joutuvan henkilön oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi ilmoitettava aina viimeistään siinä vaiheessa, kun rikoksesta epäilty henkilö otetaan säilytettäväksi poliisiin säilytystilaan.

Kun pakkokeinon kohteena olevalle kiinni otetulle, pidätetylle tai vangitulle olisi kerran ilmoitettu hänen oikeudestaan käyttää avustajaa, ei tätä ilmoitusta tarvitsisi uusia vapautteen kohdistuvan toimenpiteen muuttuessa. Ilmoitusta ei näin tarvitsisi uusia esimerkiksi silloin, kun rikoksen johdosta kiinni otettu pidätettäisiin tai pidätetty vangittaisiin samasta teosta epäiltynä. Koska tässä yhteydessä ei esitetä muutosta esitutkintalain 29 §:n 2 momenttiin, olisi oikeudesta avustajan käyttämiseen kuitenkin ilmoitettava myös ennen rikoksesta epäillyn kuulustelua.

Pykälän 3 momentti muutettaisiin vastamaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettua lakia sekä uutta tutkintavankeuslakia. Viittaussäännöksessä ei yksilöitäisi, kumpaa lakia vangittuun, pidätettyyn tai kiinni otettuun sovellettaisiin. Tämä kysymys ratkeaisi uuden tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltamisalasäännösten perusteella. Uuden tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltamisalan yksityiskohtainen kuvaaminen johtaisi viittaussäännöksen muodostumiseen monimutkaiseksi ja vaikealuokiseksi.

1.3. Rajavartiolaki

Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys rajavartiolaitosta ja rajavyyhykettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp). Esitykseen sisältyy ehdotus uudeksi rajavartiolaiksi. Esitys on annettu eduskunnalle 11 päivänä helmikuuta 2005. Koska uusi rajavartiolaki tulee voimaan ennen kuin tähän esitykseen sisälty-

vien lakiehdotusten ehdotetaan tulevan voimaan, on tässä laissa rajavartiolaitosta koskevien säännösten osalta ehdotettu muutoksia hallituksen esityksen (HE 6/2005 vp) mukaiseen uuteen rajavartiolaitokseen. Jos ehdotettua uutta rajavartiolaitakia ei saatettaisi voimaan ennen tämän lakiehdotuksen mukaisten lakien voimaan tuloa, olisi vastaavat muutokset tehtävä voimassa olevan rajavartiolaitoksesta annetun lain 48 §:ään. Tämän esityksen käsittelyn yhteydessä tulisi seurata mainitun rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön uudistamista tarkoittavan esityksen käsittelyä.

61 §. *Vapautensa menettäneen henkilön kohtelussa noudatettavat säännökset.* Koska samalla perusteella vapautensa menettäneiden kohtelun tulee olla yhdenvertaista siitä riippumatta, mikä viranomaisen yksilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen suorittaa, sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta myös muiden viranomaisten säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että rajavartiolaitoksen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Ehdotetun lain poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta henkilöllinen soveltumisala laajenisi näin käsittämään myös rajavartiolaitoksen säilyttämät pidätetyt ja kiinni otetut ja edistäisi näin yksilöiden yhdenvertaisuuden toteutumista siitä riippumatta, minkä viranomaisen toimenpiteiden kohteeksi yksilö joutuu. Rajavartiolaitoksen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin ei kuitenkaan sovellettaisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain 12 luvun 2—4 §:n säännöksiä etävalvonnasta. Rajavartiolaitoksen säilyttämää henkilöä ei näin voitaisi valvoa etävalvonnalla.

Ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin rajavartiolaitoksen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin sekä rajavartiolaitoksen henkilöstöön nähden siten, että se, mitä laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettäisiin poliisin toimivaltuuksista ja velvollisuuksista, koskisi rajavartiolaitosta niiltä osin kuin kysymys olisi rajavartiolaitoksen pidättämisestä tai kiinni ottamasta henkilöstä.

Koska rajavartiolaitoksen organisaatio poikkeaa poliisin organisaatiosta, olisi lain soveltamisen kannalta tarpeen säätää rajavartiolaitoksen palveluksessa olevien virkamiesten toimivallan määräytymisestä pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun osalta.

Pykälän uudessa 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltamisesta rajavartiolaitoksessa. Rajavartiolaitoksen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen käytännön kohtelusta vastaavat rajavartiomiehet. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että mitä poliisin osalta säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskisi rajavartiolaitoksessa rajavartiomiestä. Vastavasti mitä poliisin osalta säädettäisiin säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämistään pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä, koskisi rajavartiolaitoksessa säilytystilan esimiestä. Rajavartiolaitoksessa ei ole poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetussa laissa tarkoitettuja vartijoita.

Pykälän uudessa 3 momentissa säädettäisiin niistä poikkeuksista, joita poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltaminen rajavartiolaitoksen organisaatioon edellyttäisi.

Momentin 1 kohdassa säädettäisiin toimivallasta säilytystilan järjestyssäännön vahvistamisen sekä tilojen valvonnan ja lukittuna pitämisen suhteen.

Momentin 2 kohdan mukaan toimivalta oikeusvaatimuksen ratkaisemiseen olisi säilytystilaa hallinnoivan hallintoyksikön aluepäälliköllä.

Momentin 3 kohdan mukaan säilytystilan esimieheksi olisi määrättävä säilytystilaa hallinnoivan hallintoyksikön pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pykälän vanha 2 momentti ehdotetaan siirrettäväksi 4 momentiksi. Momenttia ehdotetaan myös tarkennettavaksi siten, että säilöön otettujen ulkomaalaisten osalta viitattaisiin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetun lain sijaan ulkomaalaislain 123 §:ään.

64 §. *Vapautensa menettäneen henkilön säilytystilat.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi 61 §:ään tehtäviä muutoksia vastaava muutos. Koska vapautensa menet-

täneen säilytystilojen osalta noudatettavaksi voisi 61 §:n mukaan tulla myös muu 61 §:ssä mainittu laki kuin ehdotettu laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, ehdotettaisiin suoran lakiviittauksen sijaan momenttiin otettavaksi viittaus 61 §:ssä tarkoitettuihin säädöksiin. Säilytystilaa hyväksyttäessä tulisi näin huomioida kaikissa 61 §:ssä tarkoitetuissa laeissa vapautensa menettäneelle turvatut oikeudet.

Pykälän 4 momentin säännös tarkentavien säännösten antamisesta sisäasianministeriön asetuksella ehdotetaan kumottavaksi. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sisältäisi varsin yksityiskohtaiset säännökset vapautensa menettäneiden kohtelusta, minkä lisäksi laki sisältäisi myös yksityiskohtaiset säännökset tarkempien säännösten antamisesta.

1.4. Tullilaki

43 a §. Tullilaisissa ei ole ollut erityissäännöstä tullilain perusteella vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelusta. Tullilain perusteella vapautensa menettäneiden kohteluun on näin sovellettu tutkintavankeudesta annetun lain 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla soveltuvien osin tutkintavankien kohtelua koskevia säännöksiä. Lakiin ehdotetaan otettavaksi uusi 43 a §, jossa säädettäisiin tulliviranomaisen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelusta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tulliviranomaisen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin henkilöihin sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Muutos ehdotetaan toteutettavaksi ottamalla tullilakiin viittaussäännös ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Tulliviranomaisen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin ei kuitenkaan sovellettaisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain 12 luvun 2—4 §:n säännöksiä etävalvonnasta. Tulliviranomaisen säilyttämää henkilöä ei näin voitaisi valvoa etävalvonnalla.

Ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin tulliviranomaisen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin sekä tulliviranomaisen henkilö-

töön nähden siten, että se, mitä laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettäisiin poliisin toimivaltuuksista ja velvollisuuksista, koskisi tulliviranomaista niiltä osin, kuin kysymys olisi tulliviranomaisen säilyttämästä henkilöstä.

Koska tulliviranomaisen organisaatio poikkeaa poliisin organisaatiosta, olisi lain soveltamisen kannalta tarpeen säätää tulliviranomaisen palveluksessa olevien virkamiesten toimivallan määräytymisestä pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun osalta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkemmin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltamisesta tulliviranomaisen organisaatioon. Tulliviranomaisen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen käytännön kohtelusta vastaavat tullimiehet. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että mitä poliisin osalta säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskisi tullilaitoksen tullimiestä. Vastaavasti mitä poliisin osalta säädettäisiin säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämistään pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä, koskisi tullilaitoksen säilytystilan esimiestä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin niistä poikkeuksista, joita poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain soveltaminen tulliviranomaisen organisaatioon edellyttäisi.

Momentin 1 kohdassa säädettäisiin toimivallasta säilytystilan järjestyssäännön vahvistamisen sekä tilojen valvonnan ja lukittuna pitämisen suhteen. Tämä päätösvalta olisi Tullihallituksella.

Momentin 2 kohdan mukaan toimivalta oikeasuvaatimuksen ratkaisemiseen olisi säilytystilaa hallinnoivan tullipiirin päälliköllä.

Momentin 3 kohdan mukaan säilytystilan esimieheksi olisi määrättävä säilytystilaa hallinnoivan tullipiirin pidättämiseen oikeutettu virkamies.

1.5. Sotilaskurinpitolaki

21 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi sääntely, jonka mukaan ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin myös sotilasviranomaisen valvonnassa olevan kiinni otetun, pidätetyn tai vangitun henkilön kohteluun. Vankilassa säi-

lyttävien tutkintavankien osalta viitattaisiin lisäksi uuteen tutkintavankeuslakiin.

Sotilasrikoksesta epäiltyä vapautensa menettänyttä säilytetään pääsääntöisesti sotilasviranomaisen valvonnassa. Häntä voidaan säilyttää myös poliisin säilytystilassa esimerkiksi silloin, kun tutkittavana on sotilasoikeydenkäyntiasiana käsiteltävän rikoksen lisäksi muita rikoksia.

Voimassa olevan 21 §:n mukaan kiinni otettua, pidätettyä tai vangittua henkilöä säilytetään päävartiossa tai muuten sotilasviranomaisen valvonnan alaisena taikka yleisessä vankilassa tai muussa säilytyspaikassa. Säännöstä ei esitetä muutettavaksi. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi kolme uutta momenttia.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaus-säännöksen sisältävä uusi 2 momentti, jonka mukaan lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin sotilasviranomaisen valvonnassa olevan kiinni otetun tai pidätetyn henkilön kohteluun. Sotilasviranomaisen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin ei kuitenkaan sovellettaisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain 12 luvun 2 – 4 §:n säännöksiä etävalvonnasta. Sotilasviranomaisen säilyttämää henkilöä ei näin voitaisi valvoa etävalvonnalla.

Lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin sotilasviranomaisen säilyttämiin henkilöihin yleislakina eikä sillä näin kumottaisi sotilasviranomaista koskevaa erityislainsäädäntöä. Rikoslain 45 luvun 26 a §:ssä (515/2003) on säännös vartio-, päivystys tai poliisitehtävää suorittavan sotilaan oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen. Kyseinen erikoissäännös eroaa jossain määrin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ehdotetun lain voimakeinojen käyttöä koskevasta säännöksestä. Myös sotilaskurinpitolaissa on joitain vapauden menettäneen kohtelua koskevia säännöksiä. Esimerkiksi lain 23 §:n säännös turvatarkastuksen toimittamisesta on tarkastuksen toimeenpanijan toimivallan osalta yleisempi kuin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain vastaava sääntely. Sotilasviranomaista koskevaa erityislainsäädäntöä sovellettaisiin näin ehdotetun uuden sääntelyn voimaantumisen jälkeenkin.

Uuden 3 momentin 1 kohdan mukaan ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin sotilasviranomaisen säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin sekä sotilasviranomaisen henkilöstöön nähden siten, että se, mitä laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettäisiin poliisin toimivaltuuksista ja velvollisuuksista, koskisi sotilasviranomaista niiltä osin kuin kysymys olisi sotilasviranomaisen pidättämästä tai kiinni ottamasta henkilöstä. Koska puolustusvoimien organisaatio eroaa poliisin organisaatiosta, lain soveltamisen kannalta olisi tarpeen säätää, kuinka puolustusvoimien virkamiesten toimivalta määräytyy pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun osalta.

Momentin 2 kohdan mukaan se, mitä ehdotetussa laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskisi puolustusvoimissa sotilaskurinpitolain 18 §:ssä tarkoitettua kiinniottamiseen oikeutettua henkilöä. Sotilaskurinpitolain 18 §:n mukaan kiinniottamisen saa suorittaa sotilastehtävään määrätty kiinni otettavan esimies, vartio-, päivystys- tai poliisitehtävää suorittava sotilas, sotilaalliseen turvaamis- tai järjestystehtävään määrätyn sotilasosaston päällikkö sekä muu esimies, jolla on pidättämisoikeus. Lisäksi poliisimieheen ja vartiijaan rinnastettaisiin myös pääesikunnan tutkintaosaston virkamies, josta säädetään poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 2 §:ssä.

Momentin 3 kohdan mukaan säilytystilan esimiestä vastaisi puolustusvoimissa päävartion tai muun valvotun tilan esimieheksi määrätty virkamies. Päävartion vartiopäällikkönä toimii pääsääntöisesti vartiointitehtävään erikoistunut sotilasammattihenkilö. Hänen esimiehenään on useimmiten turvallisuusupseeri tai operatiivisen osaston tai toimiston päällikkö. Vartiopäällikön esimiehenä voi olla myös varuskunnan komendantti. Näistä komendantti on sotilaskurinpitolain 19 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Momentin 4 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi viranomaisesta, jolla puolustusvoimissa olisi toimivalta ratkaista poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdote-

tun lain 17 luvun 1—3 §:ssä tarkoitettu oikeisuvaatimus. Toimivaltaa ehdotetaan säännöksessä joukko-osaston komentajalle. Oikeisuvaatimuksen ratkaisutoimivalta olisi perusteltua antaa joukko-osaston komentajalle, jolle sotilaskurinpitolain mukaan kuuluu muun muassa joukko-osaston kurinpi-toesimiesten toiminnan ja pakkokeinojen käytön valvonta.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi myös uusi 4 momentti, johon otettaisiin tutkintavankeja koskevat viittaussäännökset poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettuun lakiin ja uuteen tutkintavankeuslakiin.

1.6. Aluevalvontalaki

27 §. *Henkilöllisyyden selvittäminen ja henkilön kiinniottaminen.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi sääntely, jonka mukaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ehdotettua lakia sovellettaisiin myös aluevalvontalain perusteella kiinni otetun henkilön kohteluun.

Voimassa olevan aluevalvontalain 27 §:n 4 momentin mukaan aluevalvontalain perusteella kiinni otetun henkilön kohtelusta säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa. Koska aluevalvontalain 23 §:n 1 momentin mukaiset pääasialliset aluevalvontaviranomaiset ovat sotilas-, rajavartio-, poliisi- ja tulliviranomaiset, joiden pidättämien ja kiinni ottamien henkilöiden kohteluun sovellettaisiin mainittuja viranomaisia koskevan erityislainsäädännön mukaan ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, olisi tarkoituksenmukaista ottaa aluevalvontalakiin viittaussäännös ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Koska aluevalvontaviranomaisina voivat aluevalvontalain 23 §:n 2 momentin mukaan toimia myös Merenkulkulaitos ja Ilmailulaitos, olisi sääntely tarpeen myös varmistamaan mainittujen viranomaisten mahdollisesti säilyttämien henkilöiden asianmukainen kohtelu.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aluevalvontaviranomaisen kiinni ottaman henkilön kohteluun sovellettaisiin ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Aluevalvontaviran-

omaisen säilyttämiin kiinni otettuihin ei kuitenkaan sovellettaisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettua lain 12 luvun 2—4 §:n säännöksiä etävalvonnasta. Aluevalvontaviranomaisen säilyttämää henkilöä ei näin voitaisi valvoa etävalvonnalla.

Ehdotettua lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta sovellettaisiin aluevalvontaviranomaisen säilyttämiin kiinni otettuihin sekä aluevalvontaviranomaisen henkilöstöön nähden siten, että se, mitä laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettäisiin poliisin toimivaltuuksista ja velvollisuuksista, koskisi aluevalvontaviranomaista niiltä osin kuin kysymys olisi aluevalvontaviranomaisen kiinni ottamasta henkilöstä. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain soveltamisesta aluevalvontaviranomaisten toimintaan säädettäisiin tarkemmin näitä viranomaisia koskevasa erityislainsäädännössä. Tällaisia säännöksiä olisi ehdotuksen mukaan hallituksen esityksen (HE 6/2005 vp) mukaisen uuden rajavartiolain 61 §:ssä, tullilain 43 a §:ssä ja sotilaskurinpitolain 21 §:ssä.

1.7. Laki järjestyksenvalvojista

7 §. *Henkilön poistaminen, kiinniottaminen ja säilöissäpito.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, johon otettaisiin viittaussäännös poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettua lain soveltamisesta järjestyksenvalvojista annetun lain perusteella säilössä pidettävien henkilöiden kohteluun.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettuja säännöksiä edellytettäisiin kuitenkin sovellettaviksi soveltuvin osin, koska järjestyksenvalvojan poliisin suostumuksella suorittaman henkilön säilössä pitäminen voi järjestyksenvalvojista annetun lain 7 §:n 3 momentin mukaan kestää enintään neljä tuntia. Vapauden menetyksen lyhyt kesto vaikuttaa myös siihen laajuuteen, jossa vapautensa menettäneelle ehdotetussa laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta turvattuja oikeuksia voidaan vapauden menetyksena toteuttaa. Esimerkiksi säilytystiloille ei näin lyhytaikaisen säilöissäpidon aikana voida asettaa yhtä ankaria vaatimuksia kuin

poliisin säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen säilytykseen käytettävillä tiloilla. Järjestyksenvalvojan säilöön ottaman henkilön osalta voi myös vain poikkeuksellisesti olla tarkoituksenmukaista ryhtyä esimerkiksi yhteydenpidon edellyttämiin toimenpiteisiin. Laissa ehdotetaan säädettävän nimenomaisesti, ettei järjestyksenvalvojan säilyttämää henkilöä voitaisi valvoa etävalvonnalla.

Ehdotettua viittaussäännöstä sovellettaisiin siten, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetuissa säännöksissä poliisille asetetut velvollisuudet koskisivat kiinni otetun säilöissäpidosta vastaavaa järjestyksenvalvojaa. Järjestyksenvalvoja rinnastettaisiin päätösvallan osalta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetussa laissa tarkoitettuun poliisin palveluksessa olevaan vartijaan. Järjestyksenvalvojalla olisi näin vain hyvin rajoitetut oikeudet tehdä säilöön otetun henkilön oikeuksia koskevia päätöksiä. Jos säilöönoton aikana ilmensi tarve ryhtyä toimenpiteeseen, johon toimivaltuus poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotetun lain mukaan olisi vain poliisimiehellä, pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tai säilytystilan esimiehellä, säilöön otettu tulisi järjestyksenvalvojista annetun lain 7 §:n 4 momentin mukaisesti viipymättä luovuttaa poliisille.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi myös uusi 6 momentti, joka sisältäisi järjestyksenvalvojan suorittamaan säilöissäpitoa koskevia menettelysäännöksiä. Momenttiin otettaisiin säännös siitä, että kihlakunnan poliisilaitoksen tulisi tarkastaa ja hyväksyä säilöissäpitoon tarkoitettut tilat etukäteen. Järjestyksenvalvojan velvollisuutena olisi ennen kiinni otetun sijoittamista säilytystilaan varmistua, että kihlakunnan poliisilaitos olisi hyväksynyt säilytystilan käytettäväksi säilöön otettujen säilytykseen.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös järjestyksenvalvojan velvollisuudesta laatia säilöissäpidon yhteydessä jokaisesta säilöissäpidettävästä henkilöstä allekirjoitettu säilöönottoilmoitus. Ilmoitus olisi toimitettava viipymättä tilaisuuden päättymisen jälkeen kihlakunnan poliisilaitokselle. Säilöissäpitoilmoituksen tarkemmasta sisällöstä säädettäisiin järjestyksenvalvojista annetun lain 13 §:n mukaisesti sisäasiainministeriön ase-

tuksella. Säilöönottoilmoitus voisi sisältää muun muassa tiedot kiinnioton perusteesta, säilöissäpitoajankohdasta, säilöönoton yhteydessä suoritetusta tulotarkastuksesta sekä siinä yhteydessä poisotetuista esineistä ja aineista.

12 §. *Rangaistussäännös.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös lain 7 §:ään ehdotetun uuden 6 momentin tahallisesta tai törkeästä huolimattomuudesta tapahtuva noudattamatta jättäminen olisi rangaistavaa. Järjestyksenvalvojalle lain 7 §:n 6 momentissa asetettavaksi ehdotetut velvollisuudet vastaisivat lain 2 §:n 3 momentin mukaisia velvollisuuksia. Tämän vuoksi rangaistussäännöksen johdonmukaisuus edellyttää, että myös lain 7 §:ään ehdotetun uuden 6 momentin mukaisen velvollisuuden laiminlyönti olisi rangaistavaa järjestyksenvalvontarikkomuksena, jollei muualla laissa olisi säädetty teosta ankarampaa rangaistusta.

1.8. Laki päihtyneiden käsittelystä

1 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, johon otettaisiin viittaussäännös lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Poliisin säilytystilaan otettujen päihtyneiden kohteluun sovellettaisiin päihtyneiden käsittelystä annetun lain lisäksi lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Päihtymyksen vuoksi kiinni otettuihin henkilöihin sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin muihinkin poliisin säilytettävänä oleviin kiinni otettuihin. Huomattava osa poliisin säilyttämille henkilöille säädettävistä oikeuksista olisi sikäli ehdottomia, että niiden toteuttaminen ei riippuisi poliisin tapauskohtaisesta harkinnasta. Koska poliisin säilyttämille henkilöille säädettävät oikeudet koskisivat myös poliisin tiloissa säilytettäviä päihtyneitä, voisi käytännössä ilmetä ongelmia päihtyneiden oikeuksiensa käyttämisen osalta esittämien vaatimusten suhteen. Jos päihtyneen oikeuden käyttämisestä esittämä vaatimus ei perustuisi oikeuden merkityksen ymmärtämiseen ja aitoon tahtoon oikeuden käyttämisestä, sitoutuisi poliisin resursseja tarpeettomasti sellaisen päihtyneiden pyyntöjen toteuttamiseen, jotka eivät perustuisi päihtyneen omaan tahtoon tai tarpeeseen vaan johtuisivat pi-

kemminkin hänen päihtymystilastaan. Poliisin tulisikin päihtyneen oikeuksiensa toteuttamista koskevien pyyntöjen osalta arvioida, vastaisiko pyyntö päihtyneen todellista tarkoitusta.

Koska päihtyneen kiinni ottamisen perusteena olisi päihtymyksen aiheuttama henkilön kykenemättömyys itsestään huolehtimiseen, ei päihtyneen voida olettaa pystyvän kiinniottohetkellä ymmärtämään tilannettaan siten, että kaikkien päihtyneelle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua sääntelevän lain mukaan kuuluvien oikeuksien tarkoituksenmukainen ja päihtyneen etujen mukainen hyödyntäminen olisi mahdollista. Osa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua sääntelevässä laissa säädettyistä oikeuksista, kuten lain 3 luvun 4 §:ssä tarkoitettua ruokahuoltoa ja 4 luvun 4 §:ssä tarkoitettua rahankäyttöä koskevat oikeudet, edellyttävät poliisilta aktiivisia toimenpiteitä. Näihin toimenpiteisiin ryhtyminen ei olisi perusteltua tilanteessa, jossa oikeuden käyttöä haluavan henkilön päihtymystila estäisi hänen aidon tahtonsa selvittämisen. Koska päihtynyt on vapautettava heti, kun perusteet hänen kiinni ottamiselleen ovat lakanneet, on tilanne usein se, että päihtyneen saavuttaessa kyvyn tehokkaaseen oikeuksiensa käyttämiseen hänet on vapautettava.

Poliisilla ei kuitenkaan olisi oikeutta kategorisesti kieltäytyä toteuttamasta päihtyneen esittämää pyyntöä poliisin aktiivisia toimenpiteitä edellyttävän oikeuden toteuttamisen osalta. Päihtyneen oikeuden toteuttamisen osalta lähtökohtana tulisi aina olla kunkin päihtyneen päihtymysasteeseen ja muuhun henkilökohtaiseen tilanteeseen perustuva ratkaisu, jonka tarkoituksena olisi selvittää, pystyykö päihtynyt ymmärtämään oikeuden käyttämisen merkityksen.

2 §. Voimassa olevassa päihtyneiden käsittelystä annetun lain 2 §:ssä säädetään päihtyneen toimittamisesta lähtökohtaisesti selviämisasemalle tai, jollei tämä ole mahdollista, muuhun päihtyneiden säilöäpaitopaikkaan. Voimassa olevassa laissa muulla säilöäpaitopaikalla tarkoitetaan poliisin säilytystilaa. Pykälässä säädetään myös päihtyneen toimittamisesta sairaalahoitoon. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan täsmennettäväksi ja selkeytettäväksi.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin päihtyneen toimittamisesta selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan. Lähtökohtana päihtyneiden kohtelussa olisi niin sanottujen rauhallisten päihtyneiden eli päihtymyksen vuoksi kiinni otettujen henkilöiden, joiden kiinni ottamisen perusteena on vaara henkilön omalle terveydelle tai turvallisuudelle, toimittaminen selviämisasemalle tai muuhun asianmukaiseen hoitopaikkaan. Ehdotetussa laissa muulla hoitopaikalla ei tarkoitettaisi poliisin säilytystilaa, johon toimittamisesta säädettäisiin 2 momentissa.

Selviämisasemalla tai muussa hoitopaikassa päihtyneelle voitaisiin antaa hänen tilansa edellyttämää hoitoa. Päihtyneen toimittaminen akuutin päihtymystilan ajaksi selviämisasemalle mahdollistaisi myös päihdeaineiden käyttöön liittyvien henkilön olosuhteiden arvioimisen. Hoitopaikassa hoitohenkilökunnalla olisi olennaisesti poliisia paremmat mahdollisuudet ryhtyä päihtyneenä hoitopaikkaan toimitetun henkilön elämäntilan ja terveydentilan edellyttämiin jatkotoimiin esimerkiksi päihdehuoltolain mukaisten toimenpiteiden muodossa.

Koska ehdotetun lain soveltamisalaan kuuluvat päihtyneet olisivat poliisin poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni ottamia henkilöitä, olisi poliisi velvollinen tarvittaessa huolehtimaan päihtyneen kuljettamisesta selviämisasemalle. Poliisin suorittama kiinni ottaminen päättyisi, kun päihtynyt otettaisiin selviämisasemalle hoidettavaksi. Jos päihtynyt ei voitaisi ottaa selviämisasemalla hoidettavaksi väkivaltaisuuden, päihtyneen vastustuksen tai muu syyn vuoksi, olisi poliisi velvollinen huolehtimaan kiinni ottamansa päihtyneen kuljettamisesta tarvittaessa poliisin säilytystilaan.

Poliisilain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettua vapautteen kohdistuvan turvaamistoimenpiteen lisäksi poliisi voisi muiden virkatehtävien sen salliessa osana yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä kuljettaa selviämisasemalle myös sellaisia henkilöitä, joiden osalta poliisilla ei olisi ollut tarvetta turvautua kiinni ottamiseen henkilön suojaamiseksi. Vapaaehtoista selviämisasemalle hakeutumista tulisi tukea, koska ehdotetun lain mukaisten selviämisasemien toiminta perustuisi vapaaehtoisuuteen eikä viranomaisen

yksilöön kohdistamiin pakkokeinoihin. Tällöin päihdeongelmasta kärsivän myönteinen suhtautuminen selviämisaseman toimintaan olisi edellytys sille, että selviämisasemalla tapahtuva hoito voisi saavuttaa sille asetetut tavoitteet. Myös selviämisaseman yhteydessä toteutettavan jatkohoidon onnistumisen kannalta vapaaehtoista hoitoon hakeutumista voidaan pitää sellaisena positiivisena tekijänä, jota poliisiin tulisi mahdollisuuksien mukaan tukea.

Yksilön vapautteen kohdistuva pakkokeino ei saisi olla viranomaisen esisijainen keino pyrkiä auttamaan päihteiden väärinkäytön vaikutuksista kärsivää henkilöä. Vaikka laissa päihtyneiden käsittelystä ei säädetäkään niistä perusteista, joilla päihtymyksen vuoksi suojelua tarvitseva henkilö voidaan ottaa kiinni, ehdotetaan pykälän 1 momenttiin otettavan erityinen maininta siitä, että poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otetun päihtyneen tarvitseman suojelun järjestämisestä voitaisiin huolehtia myös muulla tavoin kuin toimittamalla päihtynyt henkilö selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan. Päihtyneen henkilön toimittaminen hänen kotiinsa tai muuhun tiedettyyn asuinpaikkaansa on usein muita viranomaisten suorittamia toimenpiteitä vähemmän päihtyneen vapautta rajoittava toimenpide ja näin ensisijainen vaihtoehto erityisesti 2 momentissa tarkoitettua poliisin säilytystilaan ottamisen vaihtoehtona. Vaikka sama periaate on kirjattu kiinniottoperusteen sisältävään poliisilain 11 §:n 1 momenttiin, olisi syytä korostaa periaatteen soveltumista myös niihin toimenpiteisiin, joihin kiinni otetun päihtyneen suhteen ryhdytään.

Päihtyneen toimittamisessa kotiinsa tai hänen muuhun asuinpaikkaan tulisi aina ottaa huomioon, että tällaisesta toimenpiteestä ei saisi aiheutua vaaraa päihtyneen perheelle tai muille hänen kanssaan asuville henkilöille. Jos päihtynyt jouduttaisiin jättämään yksin kotiinsa tai asuinpaikkaansa ilman, että kukaan voisi huolehtia päihtyneestä, olisi poliisin varmistuttava siitä, että päihtyneen päihtymysaste ja terveydentila muutenkin huomioon ottaen tällaisesta kotiin toimittamisesta ei aiheutuisi vaaraa päihtyneen terveydelle.

Muita mahdollisia tapoja poliisilain 11 §:n 1 momentin perusteella kiinni otetusta päih-

tyneestä huolehtimiseen voisivat olla esimerkiksi päihtyneen kuljettaminen alueelle, jossa hänen terveyttään uhannut vakava vaara olisi poistunut.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilanteista, jolloin päihtynyttä ei voitaisi toimittaa selviämisasemalle. Poliisi tekisi päätöksen päihtyneen toimittamisesta selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan tapauskohtaisen arvion perusteella. Jos päihtyneen toimittamisesta selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan voisi päihtyneen käyttäytymisestä johtuen aiheutua vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudella, ei poliisi voisi toimittaa päihtynyttä selviämisasemalle vaan päihtynyt olisi otettava säilytettäväksi poliisin säilytystilaan. Selviämisasemalle toimittamista koskevan arvion tulisi perustua konkreettisiin päihtyneen henkilöstä ja hänen käyttäytymisestään tehtäviin havaintoihin eikä päätös henkilön soveltumattomuudesta hoitopaikkaan toimitettavaksi saisi perustua ainoastaan voimakkaan päihtymyksen vuoksi oletettuun suurempaan todennäköisyyteen vaaran aiheutumisesta muiden henkilöiden turvallisuudelle.

3 §. Pykälään tehtäisiin kielellinen tarkennus poliisin säilytystilasta käytetyn nimityksen osalta, jonka osalta luovuttaisiin osin harhaanjohtajavasta nimityksestä muu säilytyspaikka.

4 §. Pykälän 4 momenttiin tehtäisiin 3 §:ään tehtävää tarkennusta vastaava kielellinen tarkennus.

1.9. Ulkomaalaislaki

Sisäasiainministeriössä valmisteltuun hallituksen esitykseen rajavartiolaitosta ja rajavyyhkyttä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 6/2005 vp) sisältyy muun ohella ehdotus ulkomaalaislain 123 §:n muuttamiseksi. Esitys on annettu eduskunnalle 11 päivänä helmikuuta 2005. Koska esitykseen sisältyvä uusi ulkomaalaislain 123 § tullee voimaan ennen kuin tähän esitykseen sisältyvien lakiehdotusten ehdotettaisiin tulevan voimaan, on tässä ehdotettu muutoksia hallituksen esityksen (HE 6/2005 vp) mukaiseen uuteen ulkomaalaislain 123 §:ään. Jos ehdotettua rajavartiolaitosta koskevaan hallituksen esitykseen sisältyviä lakeja ei saatet-

taisi voimaan ennen tämän lakiehdotuksen mukaisten lakien voimaan tuloa, olisi vastaavat muutokset tehtävä voimassa olevaan rajavartiolaitoksesta annetun lain 48 §:ään. Tämän esityksen käsittelyn yhteydessä tulisi seurata mainitun rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön uudistamista koskevan esityksen käsittelyä ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisen osalta.

123 §. *Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen.* Perustuslakivaliokunta on muun ohella 1 päivänä toukokuuta 2004 kumotun ulkomaalaislain (378/1991) 47 §:n (117/2002) muuttamista koskeneen hallituksen esityksen (HE 192/2001 vp) johdosta antamassaan lausunnossa (PeVL 54/2001) korostanut erillisysperiaatetta, jonka mukaan ulkomaalaisoikeudellisella perusteella säilöön otetut säilytetään erillään rikoksesta tuomituista ja rikosepäilyyn johdosta vapautensa menettäneistä. Valiokunta on katsonut, ettei tutkintavankien kohtelua koskevan lainsäädännön soveltaminen poliisin säilytystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen olisi erillisysperiaatteen kannalta asianmukaista. Valiokunta on edellyttänyt ehdotettuja lakeja tarkistettavan siten, että myös poliisin tiloihin sijoitettujen ulkomaalaisten kohteluun sovellettaisiin esityksessä ehdotettuja säännöksiä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta. Valiokunta on kuitenkin katsonut, että poliisin tiloihin sijoitettuun voitaisiin soveltaa rajoitetuilta ja lähinnä näiden tilojen järjestyksen ja siellä olevien turvallisuuden kannalta mahdollisesti tarvittavilta osin tutkintavankien kohtelusta annettua lainsäädäntöä. Valiokunnan mukaan tämän lainsäädännön soveltamisesta on tullut ottaa yksityiskohtaiset säännökset lakiehdotuksiin.

Voimassa olevan ulkomaalaislain 123 §:n 5 momentin (301/2004), joka vastaa asiallisesti kumotun ulkomaalaislain (378/1991) valiokunnan lausunnon mukaisesti muutettua 47 §:ää sekä ehdotettua (HE 6/2005 vp) uutta 123 §:ää, mukaan poliisin tiloihin sijoitettuihin ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuihin sovelletaan, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa säädetään. Poliisin pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi ulkomaalaiseen voidaan kuitenkin soveltaa, mitä tutkintavankeudesta an-

netun lain 5, 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään edellyttäen, että toimenpiteet ovat sopusoinnussa ulkomaalaisen säilöön ottamisensa perusteen kanssa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:ssä säännellään tarkastamisesta, 6 §:ssä sijoittamista, osallistumista vapaa-ajan toimintaan, yhteydenpidon estämistä ja mahdollisuutta henkilökohtaisiin keskusteluihin, 6 a §:ssä eristämistä ja 7 §:ssä omaisuuden hallussapitoa.

Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettujen ulkomaalaislain perusteella säilöön otettujen kohteluun sovellettaisiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettua lakia. Sovellettaessa ehdotettua lakia ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuun olisi otettava erityisesti huomioon säilöön ottamisen peruste.

Ehdotetussa laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säänneltäisiin sekä rikoksesta epäiltyjen että muulla perusteella poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden kohtelua. Näin ollen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettäväksi ehdotettun lain soveltaminen poliisin tiloissa säilytettäviin ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuihin henkilöihin ei olisi perustuslakivaliokunnan korostaman erillisysperiaatteen vastaista.

Ehdotettu laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta on valmisteltu pitäen lähtökohtana toisaalta sääntelyn kohteena olevien vapautensa menettäneiden oikeuksien toteutumisen mahdollisimman laajaa turvaamista ja toisaalta poliisin käytännön resurssien asettamia rajoituksia. Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa säädettyjen oikeuksien lähtökohtana ovat olleet nimenomaan tätä tarkoitusta varten perustettavien säilöönottoyksiköiden olot ja käytettävissä olevat resurssit. Poliisilla ei käytännössä ole mahdollisuuksia esimerkiksi lain 11 §:n 3 momentissa tarkoitettuun perheenjäsenten yhteismajoitukseen, 12 §:ssä tarkoitettua käyttörahan ja toimeentulotuen järjestämiseen ja 14 §:ssä tarkoitettuun toimintakyvyn tukemiseen, lukuun ottamatta ulkoiluja, järjestämiseen.

Ulkomaalaislain perusteella säilöön otetun muusta kuin tilapäisestä ja lyhytaikaisesta si-

joittamisesta poliisiin tai rajavartiolaitoksen säilytystilaan päättää tuomioistuin. Tällainen sijoittaminen on poikkeuksellista säilöönottoyksikköön sijoittamiseen nähden. Ottaen vielä huomioon sen, että useiden erilaisten ja keskenään osin ristiriitaisten lakien soveltaminen poliisiin ja rajavartiolaitoksen tiloissa säilytettäviin henkilöihin olisi omiaan lisäämään vapautensa menettäneiden kohteluun liittyviä epäselvyyksiä, ei uuden tutkintavankeuslain ja ehdotetun lain poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta voimaan tulon jälkeen voida pitää tarkoituksenmukaisena toteuttaa poliisin ja rajavartiolaitoksen tiloihin sijoitettujen ulkomaalaislain perusteella säilöön otettujen henkilöiden kohtelua koskevaa sääntelyä nykyisen kaltaisella osittaisella viittaussäännöksellä joko uuteen tutkintavankeuslakiin tai ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Tämän vuoksi ulkomaalaislakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että poliisin ja rajavartiolaitoksen tiloihin sijoitettujen ulkomaalaislain perusteella säilöön otettujen kohteluun sovellettaisiin lakia poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Viittaussäännöksen yhteydessä korostettaisiin sitä, että sovellettaessa ehdotetun lain säännöksiä ulkomaalaislain perusteella säilöön otettuun olisi erityistä huomiota kiinnitettävä säilöön ottamisen perusteeseen.

Poikkeuksen edellä mainitusta pääsäännöstä muodostaisivat muutoksenhakua koskevat säännökset. Säilöön otettujen oikeusturvan takaamiseksi ehdotetaan, että poliisin ja rajavartiolaitoksen tiloihin sijoitettujen ulkomaalaislain perusteella säilöön otettujen kohteluun sovellettaisiin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 5 luvun muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

Muutoksenhakua koskevien säännösten osalta säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 26 §:n 1 momentin 1 kohdan tapaamisen epäämisestä vastaisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu päätös tapaamisen epäämisestä, lain 26 §:n 1 momentin 2 kohdan puhelimen ja sähköisen viestinnän kieltämistä ehdotetun lain 6 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettu päätös puhelun epä-

ämisestä, lain 26 §:n 1 momentin 3 kohdan poistumisluvan epäämistä ehdotetun lain 7 luvun 8 §:ssä tarkoitettu päätös poistumisluvan epäämisestä sekä lain 26 §:n 1 momentin 4 kohdan kiellettyjen esineiden ja aineiden poisotosta ehdotetun lain 4 luvun 1 §:n perusteella tehty päätös esineiden tai aineiden poisotosta.

1.10. Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä

9 §. *Säilöönottoyksiköstä pois siirtäminen.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisesta annettavaksi ehdotetun lain yksityiskohtaisissa perusteissa käsitellyillä perusteilla muutettavaksi siten, että säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain perusteella poliisin pidätystiloihin sijoitettujen ulkomaalaisten kohteluun sovellettaisiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettavaksi ehdotettua lakia ottaen erityisesti huomioon säilöön ottamisen peruste. Poliisin tiloihin sijoitettujen ulkomaalaisten kohteluun sovellettaisiin kuitenkin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 5 luvun muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

1.11. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

2 §. *Poliisiasian tietojärjestelmä.* Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 10 §:ää vastaa uusi 4 a kohta, jossa säädettäisiin poliisiasian tietojärjestelmään tallennettavista tapaamiskieltoa koskevista tiedoista.

22 §. *Tietojen poistaminen poliisiasian tietojärjestelmästä.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 a kohta, jossa säädettäisiin määräaika tapaamiskieltotietojen poistamiselle poliisiasian tietojärjestelmästä. Määräajaksi tapaamiskieltojen poistamiselle ehdotetaan viittä vuotta siitä, kun tapaamiskielto on päättynyt. Tietojen poistamiselle asetettu määräaika vastaisi henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 25 §:n 1 momentissa

vastaavien tietojen poistamiselle tapaamiskielto rekisteristä säädetty määräaika.

1.12. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista

6 §. *Maksuttomat suoritteet.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 22 a kohta, jonka mukaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvun mukaisessa valitusasiassa ei perittäisi käsittelymaksuja. Ehdotettu muutos vastaisi muutettavaan lakiin uuden vankeuslain ja tutkintavankeuslain johdosta tehtäväksi ehdotettuja muutoksia.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta säädettyä ehdotetun lain soveltamisen kannalta tarpeellisista valtioneuvoston ja sisäasiainministeriön asetuksilla annettavista tarkemmista säännöksistä ehdotetaan säädettyä lukukohtaisesti.

3. Voimaantulo

Vapautensa menettäneiden perustuslain ja ihmisoikeussopimusten turvaamien oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi olisi tärkeää, että ehdotetut lait tulisivat voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Ehdotettujen lakien voimaantuloajankohtaa arvioitaessa tulee ottaa huomioon lakien voimaantulon aiheuttama koulutustarve, minkä vuoksi ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2006.

4. Säättämjärjestys

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan lainsäädännön uudistamisen keskeisenä tavoitteena on saattaa poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden kohtelua koskeva lainsäädäntö vastaamaan perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimuksia. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaisesti poliisin säilyttämien va-

pautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista ehdotetaan säädettyä tarkemmin ja täsmällisemmin lain tasolla.

Poliisin tiloissa säilytettävien pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöiden kohtelua koskeva keskeinen säännös on ollut sisäasiainministeriön ohjeen tasoinen ohje pidätettyjen kohtelusta. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan ohjeen antamisvaltuus ei ole perustuslain vaatimusten mukaisella tavalla riittävän täsmällinen. Sisäasiainministeriön ohjeella on säännelty asioita, joiden oikea säädöstaso olisi laissa taikka vähintään valtioneuvoston tai ministeriön asetuksessa.

Kirjeenvaihtoa ja puhelimen käyttöä koskevat tutkintavankeudesta annetun lain säännökset ovat sanamuodoltaan avoimia ja jättävät sijaa viranomaisen harkintavallalle tavalla, jota ei voida pitää perusoikeusnäkökulmasta perusteltuna.

Henkilökohtaisen vapauden tai koskemattomuuden rajoittamista tarkoittavien tarkastamis- ja valvontatoimivaltuuksien edellytykset ja asiallinen sisältö eivät ole nykyisin riittävän selkeästi ja täsmällisesti lain tasolla säädettyjä. Ehdotettuun lakiin sisältyisi täsmälliset ja tarkkarajaiset säännökset vapautensa menettäneiden valvonnasta ja tarkastamisesta sekä muun henkilön tarkastamisesta.

Nykyisin laissa ei ole säännöstä siitä, miten menetellään tutkintavankeudesta annetun lain mukaisessa turvatarkastuksessa tai henkilöntarkastuksessa löydettyjen tavaroiden suhteen. Koska kyse on myös tapaajan tai muun henkilön perustuslaissa turvatusta omaisuuden suojasta, lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös asiasta. Ehdotettu laki sisältäisi myös säännökset tarkastamista ja valvontaa koskevien päätösten kirjaamisesta.

Nykyisessä laissa turvaamistoimenpiteitä koskeva sääntely on puutteellista eikä joistakin tosiasiallisesti käytetyistä turvaamistoimenpiteistä ole laintasoisia säännöksiä. Koska turvaamistoimenpiteillä puututaan voimakkaasti henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, ehdotetut lait sisältäisivät täsmälliset laintasoiset säännökset näistä toimenpiteistä.

Poliisin palveluksessa olevien vartijoiden voimakeinojen käyttöä koskevat lain tasolla olevat säännökset olivat ennen 1 päivänä tammikuuta 2004 voimaan tullutta muutosta

rikoslain 3 luvun 8 §:ssä (621/1967). Rikoslain muutoksen jälkeen vartijoiden lain tasolla olevat voimakeinojen käyttöä koskevat säännökset ovat voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 15 a §:n (521/2003) viittaussäännöksen nojalla rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 11 b §:ssä (521/2003). Kyseisen viittaussäännöksen soveltuvuus poliisin palveluksessa oleviin vartijoihin on kuitenkin lain esitöiden perusteella epäselvää. Vartijoiden toimivaltuudet voimakeinojen käyttöön perustuvat käytännössä yleensä sisäasianministeriön poliisilain 8 §:n perusteella vartijoille myöntämiin erityisiin poliisivaltuuksiin.

Perusoikeuksiin liittyvän oikeusturvavaltimuksen täyttymisen on katsottu edellyttävän, että rajoittamisvaltuuksia käyttävien henkilöiden koulutus ja pätevyys on varmistettu (PeVM 17/1998). Tämän vuoksi esityksessä edellytetään, että oikeus voimankäyttövälineiden käyttöön olisi ainoastaan tähän asianmukaisen koulutuksen saaneella vartiolla.

Ehdotuksen mukaan vapautensa menettäneiden tapaamisten valvonta voitaisiin järjestää myös välillisenä valvontana videovalvonnalla. Koska videovalvonnan voidaan katsoa vähäisessä määrin rajoittavan tapaajan ja vapautensa menettäneen yksityiselämän suojaa, asiasta ehdotetaan nimenomaista säännöstä lakiin. Videovalvonnalla tapahtuvasta valvonnasta tulisi ilmoittaa siitä kertovalla kyltillä.

Vapautensa menettäneen teknisessä valvonnassa ei olisi kysymys merkittävästä vapautensa menettäneen yksityiselämän suojan loukkaamisesta. Koska valvonnasta tulisi yksityiskohtaisissa perusteluissa tarkemmin käsitellyin tavoin ilmoittaa vapautensa menettäneelle, ei poliisin säilytystilassa suoritettavaan tekniseen valvontaan liittyisi sellaista salaviihkaista luonnetta, jonka perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVM 12/1998, PeVM 5/1999) merkitsevän suhteellisen ankaraa puuttumista perusoikeuksiin. Teknisessä valvonnassa olisi näin kysymys ainoastaan perinteisen henkilöllisen valvonnan muodosta, jossa valvonnan suorittaminen ei edellyttäisi valvontaa suorittavan henkilön fyysistä olemista vapautensa menettäneen sellin välittömässä läheisyydessä.

4.1. Rajoittamisen perusteena olevat syyt

Esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi merkittävistä uusista rajoituksista poliisin toimienpiteiden kohteena olevien henkilöiden tai muiden ihmisten henkilökohtaiseen vapautteen tai liikkumisvapautteen. Ne perusteet, joilla poliisi voisi riistää henkilöltä hänen henkilökohtaisen vapautensa, mistä väistämättä seuraa rajoitus henkilön liikkumisvapauden toteuttamisen suhteen, määräytyisivät muiden lakien perusteella. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joita henkilökohtaisen vapautensa poliisin toimienpiteiden johdosta menettäneen pidätetyn tai kiinni otetun taikka tuomioistuimen päätöksellä poliisin tiloihin sijoitetun tutkintavangin kohtelussa olisi noudatettava. Ehdotetuissa laeissa ei näin lähtökohtaisesti säädettä rajoituksista vapautensa menettäneiden perusoikeuksien toteutumiseen vaan ehdotetuilla laeilla pyritään toteuttamaan perustuslain 7 §:n 3 momentin vaatimus vapautensa menettäneen oikeuksien turvaamisesta lailla.

Verrattuna voimassa olevaan lainsäädäntöön esityksessä ei vapautensa menettäneen perusoikeuksien toteutumiseksi ehdoteta säädettäväksi merkittäviä uusia rajoituksia. Ehdotetuissa laeissa asetetaan pääsääntöisesti voimassaolevaa lakia tiukempia vaatimuksia viranomaisille vapautensa menettäneiden perusoikeuksien toteutumisen turvaamisen suhteen. Näin ollen esityksestä ei kokonaisuutena arvioiden seuraisi vapautensa menettäneiden perusoikeuksien rajoitusta, vaan ehdotetut lait pikemminkin laajentaisivat vapautensa menettäneen perusoikeuksien alaa nykyiseen tilanteeseen verrattuna.

Esityksessä ei myöskään ehdoteta säädettäväksi muiden henkilöiden kuin laillisella perusteella vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kohdistuvista merkittävistä rajoituksilta. Niiltä osin kuin laissa säädettyjen rajoitusten vaikutukset, esimerkiksi poliisille ehdotetuissa laissa säädettävien tarkastusvaltuuksien johdosta, tosiasiallisesti ulottuisivat myös muihin kuin vapautensa menettäneisiin, voisi tarkastustoimenpiteiden kohteeksi joutuva henkilö omalla käyttäytymisellään vaikuttaa siihen, haluaako hän alistua tarkastukseen. Poliisille esityksessä säädettäväksi ehdotetussa laissa myönnetty tarkastusval-

tuudet liittyisivät välittömästi vapautensa menettäneiden säilytykseen poliisin säilytystiloissa ja ne olisivat välttämättömiä poliisin toimesta tapahtuvalle säilyttämiselle asetettujen tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ehdotettuihin lakeihin sisältyvien vapautensa menettäneen perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten tarkoituksena olisi turvata vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen ja turvallisuus. Koska muualla laissa säädetyn henkilön vapauden rajoituksen tarkoituksen toteutuminen edellyttää, ettei rajoituksen kohteena oleva henkilö pääse luvatta poistumaan säilytystilasta, ovat säilytysvarmuuden toteutumisen turvaamiseksi säädettäväksi ehdotetut rajoitukset ja poliisille annetut toimivaltuudet välttämättömiä. Vapautensa menettäneiden oikeuksien toteutumisen ja poliisin toimintojen tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta on välttämätöntä, että säilytystilassa vallitsee järjestys. Säilytystilan järjestys liittyy läheisesti myös vapautensa menettäneiden henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamiseen.

4.2. Tarkkarajaisuus ja täsmällisyys

Esityksessä on pyritty siihen, että ehdotettujen lakien säännökset, jotka tosiasiallisesti rajoittaisivat jonkin vapautensa menettäneen perusoikeuden toteutumista, olisivat mahdollisimman tarkkarajaisia. Tarkkarajaisuusvaatimuksen noudattamisen vuoksi esitykseen sisältyvästä ehdotuksesta laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta on muodostunut varsin laaja verrattuna voimassa olevaan lainsäädäntöön, mutta perusoikeuksien rajoitusten tarkkarajaisuuden vaatimuksen kunnioittamisen kannalta voidaan esityksessä omaksuttua yksityiskohtaista sääntelytapaa pitää perusteltuna myös poliisin lyhytaikaisesti säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen osalta. Erityinen tarve yksityiskohtaiseen vapautensa menettäneiden oikeuksien sääntelyyn olisi sen vuoksi, että myös poliisin tiloihin sijoitettujen tutkintavankien kohtelua koskevat säännökset olisi tarkoitus sijoittaa ehdotettuun lakiin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.

Poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden kohteluun liittyvien käytännön on-

gelmatilanteiden moninaisuuden vuoksi ehdottoman tarkkarajaisen säännösten antaminen esimerkiksi tarkastusten suorittamisesta tai turvaamistoimenpiteistä ei kuitenkaan ole mahdollista. Näiden säännösten soveltaminen edellyttää aina soveltajalta harkintaa, jossa soveltajan tulee huomioida sekä yksittäisen toimivaltuussäännöksen sisältö että yleiset vapautensa menettäneiden kohtelussa noudatettavat periaatteet, joihin kuuluvat olennaisena osa vapautensa menettäneen perus- ja ihmisoikeudet. Liian kasuistinen sääntelytapa olisi myös omiaan vaikeuttamaan säännösten keskeisimpien soveltamisedellytysten hahmottamista. Edellä mainituilla perusteilla katsotaan, että niiltä osin kuin esitykseen sisältyy säännöksiä, joiden voidaan tulkita rajoittavan vapautensa menettäneen perusoikeuksia, tällaisten rajoitusten edellytykset on ehdotetuissa laeissa huomioitu riittävän tarkasti.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi, että esimerkiksi tarkastusmenettelyjä ja teknistä valvontaa koskeva yksityiskohtainen poliisin menettelytapoja koskeva sääntely annettaisiin valtioneuvoston ja sisäasiainministeriön asetuksilla. Koska asetuksilla annettava sääntely olisi luonteeltaan teknistä, se annettaisiin laissa tarkasti säädettäväksi ehdotettujen toimivaltuuksien puitteissa ja se kohdistuisi poliisihallinnon toimintatapoihin eikä yksityisiin henkilöihin, ei esitykseen sisältyvien lainsäädäntövallan delegointisäännösten voida katsoa edellyttävän ehdotettujen lakien säätämistä perustuslainsäätämisyksityksessä.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 10/1998 vp, s. 7) katsonut, että perusoikeuksien säätelyn tulee olla sillä tavoin tarkkarajaista, että lain säännöksestä selviää muun muassa, kuka voi käyttää perusoikeuksien kannalta merkityksellistä toimivaltaa. Laista tulee ilmetä ainakin se alin virkamies-taso, jolle laitoksen sisällä voidaan delegoida päätösvaltaa.

Ehdotettujen lakien kaikissa sellaisissa luvuissa, joissa säädetään perusoikeuksien rajoittamisesta, on erilliset päätöksenteon määräytymistä koskevat säännökset. Voimakkaimmin perusoikeuksiin puuttuvat päätökset olisivat ehdotuksen mukaan yksinomaan säilytystilan esimiehen päätösvallassa.

4.3. Suhteellisuusvaatimuksesta

Arvioitaessa esityksessä säädettäväksi ehdotettuja, vapautensa menettäneen oikeuksien rajoituksia sisältäviä säännöksiä joudutaan rajoittavia säännöksiä arvioimaan suhteessa niillä turvattaviin intresseihin. Ottaen huomioon rajoitusten perusteena olevat syyt, poliisin säilytettävänä olevan henkilön vapauden menetyksen peruste sekä vapauden menetyksen keston lyhytaikaisuus ei esityksessä ehdotettuja säännöksiä voida pitää suhteellisuusperiaatteen vastaisina.

Ehdotetussa laissa on myös porrastettu vapautensa menettäneiden perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset. Kirjeen tarkastaminen läpivalaisemalla ja avaamalla loukkaa vähäisessä määrin vapautensa menettäneen luottamuksellisen viestin suojaa, mutta tällainen pinnallinen tarkastaminen on säilytystilassa välttämätön luvattomien esineiden ja aineiden löytämiseksi. Säännös ei oikeuttaisi kirjeen tai muun viestin lukemiseen. Kirjeen lukemiselle ehdotetaan nykyistä täsmällisempiä edellytyksiä. Myös puhelujen kuuntelemisesta annettaisiin täsmällisemmät säännökset. Kirjeen lukeminen ja puhelun kuunteleminen edellyttäisivät yksittäisessä tilanteessa perusteltua syytä. Vapautensa menettäneen yhteydenpito valvontaviranomaisten ja –elinten sekä asiamiehen kanssa nauttisivat ehdotetussa laissa erityistä suojaa.

Suhteellisuusvaatimuksen täyttämisen osalta huomioon on otettava myös se, että vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen, joka usein liittyy rikoksen selvittämiseen, oikeudenkäynnin turvaamiseen tai henkilön suojaamiseen, lisäksi vapautensa menettäneen perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitusten perusteena ovat säilytysvarmuus ja säilytystilan järjestys, jotka vaikuttavat usein suoraan perustuslain 7 §:n 1 momentissa perusoikeudeksi säädetyn turvallisuuden toteutumiseen. Niin vapautensa menettäneellä itsellään, muilla poliisin säilyttämällä henkilöillä, säilytystilan ulkopuolisilla henkilöillä kuin poliisin henkilökunnallakin on oikeus turvallisuuteen, mikä edellyttää järjestyksen ylläpitämistä poliisin säilytystiloissa, joissa säilytettävien henkilöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien johdosta muutoin syntyy helposti yllättäviä ja vakavia vaaratilanteita. Vapau-

tensa menettäneiden oikeuksien alan rajaaminen koituu näin myös ainakin välillisesti myös sen vapautensa menettäneen hyväksi, jonka vapautta esimerkiksi tarkastuksen suorittamista koskeva säännös yksittäisessä tilanteessa rajoittaa.

Ehdotetut tarkastamista ja valvontaa koskevat säännökset ovat välttämättömiä säilytystilan turvallisuuden sekä vapautensa menettäneiden, poliisin henkilökunnan ja muiden henkilöiden turvallisuuden takaamiseksi ja rikosten estämiseksi.

4.4. Yhteenveto

Esitykseen sisältyy eräitä säännöksiä, joiden voidaan katsoa rajoittavan vapautensa menettäneiden perustuslain 2 luvun mukaisia perusoikeuksia. Ehdotetuissa laeissa ei kuitenkaan ole säännöksiä, joilla puututtaisiin perusoikeuksien ytimeen. Perusoikeusrajoitukset liittyisivät lähinnä vapauden menetyksen luonteesta aiheutuviin vaatimuksiin, jotka tosiasiallisesti rajoittavat muidenkin vapautensa menettäneen perusoikeuksien kuin perustuslain 7 §:ssä turvattun henkilökohtaisen vapauden toteutumista. Vapauden menetyksen perusteesta johtuen ei voida edellyttää, että vapautensa menettäneen pitäisi lyhytaikaisen vapauden menetyksen aikana pystyä toteuttamaan kaikkia hänellä perustuslain 2 luvussa turvattuja perusoikeuksiaan samassa laajuudessa kuin sellaisten henkilöiden, joiden vapautta ei ole vastaavasti laissa säädetyllä perusteella rajoitettu.

Perusoikeuksien rajoittaminen on mahdollista perusoikeussäännöksiin sisältyvien lakivarausten lisäksi myös yleisten rajoitusoppien perusteella. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään (PeVM 25/1994 vp, s. 4–5) todennut, että rajoituksille tulee olla hyväksyttävä peruste, niiden tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi ja niiden tulee olla riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan lakiesityksen säännösten ei voida katsoa rajoittavan perustuslain 2 luvussa säädetyjä perusoikeuksia laajemmin kuin sääntelyn perusteena olevien yhteiskunnallisesti tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä. Säädettäväksi ehdotetut lait tarkoittavat pääsääntöi-

sesti voimassa olevien, vapautensa menettäneiden perusoikeuksia voimakkaammin rajoitettavien säännösten korvaamista uusilla vapautensa menettäneiden perusoikeuksien toteutumisen vapauden menetyksen aikana paremmin turvaavilla säännöksillä. Ehdotetussa laissa on myös pyritty parantamaan vapautensa menettäneiden oikeusturvaa ottamalla lakiin nimenomaiset säännökset vapautensa menettäneiden muutoksenhakumahdollisuudesta. Esityksessä on myös pyritty huomioimaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamat velvoitteet.

Ehdotus laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja muut esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Esityksestä ehdotetaan kuitenkin pyydettäväksi perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan poliisin lain nojalla säilyttämien tutkintavankien, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohteluun.

Lakia sovelletaan soveltuvin osin vapauden menetyksen syy huomioon ottaen poliisin säilytettävänä muuten kuin tutkintavankeuden, pidättämisen tai kiinni ottamisen perusteella olevan kohteluun, jollei muualla laissa toisin säädetä.

Poliisin säilyttämällä henkilölle suoritettava mielentilatutkimuksesta säädetään mielenterveyslaissa (1116/1990).

Tämän lain soveltamisesta rajavartiolaitoksen, tulliviranomaisen, puolustusvoimien ja muiden viranomaisten säilyttämiin pidätettyihin ja kiinni otettuihin säädetään erikseen.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *tutkintavangilla* tutkintavankeuslain (/) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettua tutkintavankia;

2) *pidätetyllä* henkilöä, joka on pidätetty pakkokeinolain (450/1987) 1 luvun 3 §:n nojalla;

3) *kiinni otetulla* henkilöä, joka on otettu kiinni poliisilaissa, pakkokeinolaissa, esitut-

kintalaissa (449/1987) tai muussa laissa säädetyllä perusteella ja joka ei ole tutkintavanki tai pidätetty;

4) *vapautensa menettäneellä* tutkintavankia, pidätettyä ja kiinni otettua;

5) *tapaajalla* henkilöä, joka on tullut tapaamaan vapautensa menettänyttä;

6) *säilytystilalla* poliisin hallinnoimaa tilaa, jota käytetään poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden säilytykseen;

7) *teknisellä valvonnalla* säilytystilan valvontaa teknisillä laitteistoilla;

8) *etävalvonnalla* teknistä valvontaa, jos säilytystilaa teknisellä valvonnalla valvova henkilö on muualla kuin sen säilytystilan alueella, jota hän valvoo;

9) *vartijalla* poliisilain 6 a §:ssä tarkoitettua ylivartijaa ja vartijaa.

3 §

Vapautensa menettäneen oikeuksien rajoittaminen

Vapautensa menettäneen oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen sekä turvallisuus vaativat.

4 §

Vapautensa menettäneen kohtelu

Vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vapautensa menettäneitä ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Nuoren vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautensa menettäneen iästä ja kehitysvaiheesta johdettuihin tarpeisiin.

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

1 §

Säilytystila

Poliisin säilytystilan hyväksyy lääninhallitus. Poliisin muun kuin lääninhallituksen alaisen yksikön ylläpitämän säilytystilan hyväksyy sisäasiainministeriö tai sisäasiainministeriön määräämä lääninhallitus.

2 §

Säilytystilaan ottamisesta ilmoittaminen

Tutkintavangille ja kiinni otetulle on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen ottamisesta säilytystilaan. Kiinni otetulle ei kuitenkaan tarvitse varata tilaisuutta ilmoittamiseen, jos hänet vapautetaan 24 tunnin kuluessa kiinni ottamisesta ja tilaisuuden varaamiseen ei ole erityisiä syitä.

Pidätetyn ottamisesta säilytystilaan on ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuimien ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa.

3 §

Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen

Vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava sen oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan.

Ulkomaiselle vapautensa menettäneelle on tiedotettava 7 luvun 6 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Viittomakieltä käytävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vapautensa menettäneelle on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua.

Vapautensa menettäneiden saatavilla on oltava kokoelma vapautensa menettäneitä koskevista säännöksistä.

4 §

Tulotarkastus ja tietojen rekisteröinti

Säilytystilaan saapunut vapautensa menettänyt on tarkastettava todistajan läsnä ollessa (*tulotarkastus*). Tulotarkastus käsittää henkilöllisyyden toteamisen ja kirjaamisen, vapautensa menettäneen mukana olevan omaisuuden luetteloinnin ja tarkastamisen sekä tarvittaessa vaatteiden vaihdon. Omaisuusluettelosta säädetään 4 luvun 2 §:ssä. Vapautensa menettäneen turvatarkastuksesta säädetään 9 luvun 3 §:ssä.

Säilytystilaan otettuja vapautensa menettäneitä koskevien tietojen rekisteröinnistä säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa (761/2003).

5 §

Päätösvalta

Säilytystilaan ottamisesta ilmoittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

6 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tulotarkastuksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Tarkemmat säännökset tulotarkastuksessa noudatettavasta menettelystä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

3 luku

Sijoittaminen säilytystilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §

Sijoittaminen säilytystilassa

Alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Miehet ja naiset on pidettävä eri selleissä.

Vapautensa menettänyt on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava yhden hengen selliin. Vapautensa menettänyttä ei saa sijoittaa samaan selliin toisen vapautensa menettäneen kanssa, jos siitä aiheutuu vaaraa hänen turvallisuudelleen, vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle taikka säilytystilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

2 §

Vaatetus

Vapautensa menettänyt saa käyttää omia vaatteitaan, jollei siitä aiheudu vaaraa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle, säilytystilan järjestykselle tai vapautensa menettäneen terveydelle. Vapautensa menettänyt vastaa käytössään olevien omien vaatteidensa huollosta. Poliisin on järjestettävä vapautensa menettäneelle, jonka vapauden menetys on kestänyt yhtäjaksoisesti yli neljä vuorokautta, tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesemiseen tai pesettämiseen säilytystilassa taikka, jollei peseminen tai pesettäminen säilytystilassa ole mahdollista, va-

pautensa menettäneen kustannuksella poliisin välityksellä säilytystilan ulkopuolella.

Vapautensa menettäneelle, joka ei käytä omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus säilytystilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta säilytystilasta poistumista varten.

3 §

Vapautensa menettäneiden majoitustilat

Vapautensa menettäneiden käytössä tulee olla asianmukaiset majoitus- ja peseytymistilat. Säilytystiloja rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset majoitustilat on varustettava siten, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia.

Säilytystilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vapautensa menettäneitä, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

Vapautensa menettäneen on huolehdittava omasta puhtaudestaan ja sellinsä siisteydestä.

4 §

Ruokahuolto

Vapautensa menettäneiden ruokahuolto on järjestettävä siten, että he saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon.

Säilytystilassa noudatettavasta ruokavalios- ta poiketaan mahdollisuuksien mukaan, jos se on perusteltua vapautensa menettäneen terveyden taikka uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

5 §

Ulkoilu

Vapautensa menettäneelle on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vapautensa menettäneen terveyden-tila taikka säilytystilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

6 §

Vapautensa menettäneen siirtäminen

Vapautensa menettänyt voidaan siirtää toiseen säilytystilaan, jos vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, vapautensa menettäneen oma tai muun henkilön turvallisuus, rikoksen selvittäminen tai muu vastaava syy sitä edellyttää.

7 §

Siirrosta ilmoittaminen

Vapautensa menettäneen siirtämisestä on viipymättä hänen saavuttuaan toiseen säilytystilaan ilmoitettava vapautensa menettäneen osoituksen mukaan hänen lähiomaiselleen tai muulle läheiselle sekä vapautensa menettäneen oikeusavustajalle. Jos ilmoittamisesta on erityistä haittaa rikoksen selvittämiselle, ilmoittamista pidätetyn siirtämisestä voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi.

Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa.

8 §

Läsnäolo tuomioistuimessa

Vapautensa menettänyt on kutsusta toimittava tuomioistuimeen siten kuin siitä erikseen säädetään.

9 §

Päätösvalta

Säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta poikkeamisesta uskonnollisen tai muun vakaumuksen perusteella sekä ulkoilun epäamisestä päättää säilytystilan esimies.

Vapautensa menettäneen siirtämisestä sekä sitä koskevasta ilmoituksesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Vapautensa menettäneen vaatetuksesta päättää poliisimies.

10 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset vapautensa menettäneen vaatetuksesta, majoitustiloista, ruoka-huollosta, ulkoilusta ja siirtämisestä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

4 luku

Vapautensa menettäneen omaisuus

1 §

Omaisuuuden hallussapito

Vapautensa menettänyt saa säilytystilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos:

1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle;

2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka

3) esineen tai aineen hallussapidosta säilytystilan olot ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa säilytystilan yleiselle järjestykselle.

Vapautensa menettänyt ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, dopingaineita, huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä eikä muita kuin 5 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettua lääkärin määräämiä lääkeaineita. Vapautensa menettänyt ei saa pitää hallussaan toiselta vapautensa menettäneeltä ilman poliisin lupaa samaansa omaisuutta.

Muu omaisuus, joka vapautensa menettäneellä on mukanaan säilytystilaan tullessaan tai jonka hän saa vapautensa menetyksen aikana, voidaan ottaa säilytettäväksi vapautensa menettäneen säilytystilasta vapauttamiseen saakka, jos se omaisuuden säilytykseen käytettävissä olevat tilat huomioon ottaen on mahdollista.

Jos omaisuutta ei voida säilyttää, se palautetaan taikka lähetetään vapautensa menettäneen kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholin ja

muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatetaan, mitä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Huumausaineen toimitamisesta hävitettäväksi säädetään huumausainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Tavaraan, jolla ei ole omistajaa, sovelletaan löytötavaralakia (778/1988).

2 §

Omaisuusluettelo

Säilytystilaan vastaanotetusta vapautensa menettäneen omaisuudesta on laadittava omaisuusluettelo. Vapautensa menettäneen ja läsnä olevan todistajan on allekirjoitettava omaisuusluettelo. Jos vapautensa menettänyt ei allekirjoita luetteloa, kahden poliisin palveluksessa olevan virkamiehen on todistettava luettelo oikeaksi.

Vapautensa menettäneen haltuun annetusta omaisuudesta on tehtävä merkintä omaisuusluetteloon. Vapautensa menettäneelle on hänen pyynnöstään annettava kopio omaisuusluettelosta.

Vapautensa menettäneen hallusta voidaan ottaa pois sellainen ilman poliisin lupaa vastaanotettu omaisuus, joka on merkitty toisen vapautensa menettäneen omaisuusluetteloon.

3 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Vapautensa menettäneellä ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain (39/1889) 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vapautensa menettäneen hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan poliisin säilytettäväksi tai talletetaan vapautensa menettäneen kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Vapautensa menettäneelle voidaan myöntää lupa pitää säilytystilan järjestyssäännössä määrätty vähäinen määrä rahaa hallussaan.

4 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö

Vapautensa menettänyt saa omalla kustan-

nuksellaan hankkia säilytystilan ulkopuolelta sellaisia käyttöesineitä, tarvikkeita ja elintarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla säilytystilassa sallittu.

Vapautensa menettäneen oikeutta käyttää säilytystilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Vapautensa menettänyt saa perustellusta syystä poliisin välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä säilytystilan ulkopuolelle tai toiselle vapautensa menettäneelle.

5 §

Ilmoitus omaisuuden hoitamisesta

Jos vapautensa menettänyt ei voi itse huolehtia muualla olevasta omaisuudestaan, asiasta on ilmoitettava holhoustoimesta annettussa laissa (442/1999) tarkoitettulle viranomaiselle.

6 §

Omaisuuksen palauttaminen

Kun vapautensa menettänyt vapautuu säilytystilasta, hänen rahansa, muut maksuvälineensä ja omaisuutensa on luovutettava hänelle kuittausta vastaan. Jos vapautensa menettänyt ei allekirjoita omaisuusluetteloa, kahden poliisin palveluksessa olevan virkamiehen on todistettava luettelo luovutetusta omaisuudesta oikeaksi.

Säilytystilaan jätetty omaisuus lähetetään vapautetulle hänen kustannuksellaan. Jos vapautettu ei nouda omaisuuttaan, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun omaisuus on palautettu säilytystilaan. Jos vapautettua ei tavoiteta, omaisuus voidaan hävittää kolmen kuukauden kuluttua vapautensa menettäneen vapautumisesta.

7 §

Päätösvalta

Rahan hallussapidosta sekä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettusta rahan tai muiden maksuvälineiden toimittamisesta säilytystilan ulkopuolelle tai toiselle vapautensa menettäneelle päättää säilytystilan esimies. Muun omaisuuden hallussapidosta päättää poliisimies tai vartija.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset vapautensa menettäneen hallussa pitämästä omaisuudesta, rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä sekä omaisuuden lähettämisestä ja hävittämisestä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

5 luku

Terveydenhuolto

1 §

Terveyden- ja sairaanhoito

Vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon.

Vapautensa menettäneiden terveyden- ja sairaanhoidon järjestämisessä noudatetaan, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annettussa laissa (785/1992), terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994), mielenterveyslaissa ja tartuntatautilaissa (583/1986) säädetään.

2 §

Tilapäinen hoito ja tutkimus säilytystilan ulkopuolella

Jos sairasta tai vammautunutta vapautensa menettänyttä ei voida asianmukaisesti hoitaa tai tutkia säilytystilassa, hänet on lähetettävä tarpeellisen valvonnan alaisena tilapäisesti

säilytystilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen.

3 §

Synnytytys

Raskaana oleva vapautensa menettänyt siirretään tarpeellisen valvonnan alaisena synnytystä varten riittävän ajoissa sairaalaan tai muuhun terveydenhuollon toimintayksikköön säilytystilan ulkopuolelle.

4 §

Psykologinen neuvonta, tuki ja hoito

Vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

5 §

Terveydenhuollon järjestäminen ja kustannukset

Poliisin järjestämän lääkärin tarpeelliseksi toteamista julkisen terveydenhuollon palveluista potilaalta perittävät maksut maksetaan valtion varoista. Valtio maksaa vapautensa menettäneen terveydenhuollon, jos tällä ei ole kotipaikkaa Suomessa.

Vapautensa menettäneen terveydenhuollon järjestää se kunta tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, jonka toimintayksikössä hoidon järjestäminen on tarkoituksenmukaista. Muilta kuin 1 momentissa mainituilta osin terveydenhuollon kustannuksista vastaa vapautensa menettäneen kotikunta tai se sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, johon vapautensa menettäneen kotikunta kuuluu. Hoidon edellyttämissä järjestelyissä poliisi ja vapautensa menettäneen kotikunta toimivat yhteistyössä.

Valtio huolehtii tartuntatautien vastustamistyön järjestämisestä tartuntatautilain mukaisesti. Vapautensa menettäneen kotikunta maksaa ne tartuntatautien hoitoon määrätyt lääkkeet, jotka sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/1992) säädetään potilaalle maksuttomiksi.

6 §

Omalla kustannuksella järjestettävä terveydenhuolto

Vapautensa menettäneellä on oikeus poliisin järjestämän lääkärin luvalla omalla kustannuksellaan saada lääkitystä, tutkimusta ja muuta terveydenhuoltoa säilytystilassa, jolle siitä aiheutu vaaraa vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitukselle.

7 §

Vapautensa menettäneen kuolema

Vapautensa menettäneen kuoltua vainaja toimitetaan omaisten toivomalle paikkakunnalle Suomessa valtion kustannuksella. Vainaja, jota ei voida jättää omaisten huostaan, haudataan valtion kustannuksella.

8 §

Päätösvalta

Vapautensa menettäneen lääkityksestä, lääkkeiden hallussapidosta, hoidosta, tutkimuksesta ja muusta terveydenhuollosta päättää poliisin järjestämä lääkäri.

Säilytystilan esimies päättää, kuultuaan mahdollisuuksien mukaan lääkäriä, lähettämistä 2 §:ssä tarkoitettuun hoitoon tai tutkimukseen. Jos hoidontarpeen kiireellisyys sitä edellyttää, päätöksen voi tehdä myös poliisimies tai vartija.

6 luku

Kirjeenvaihto ja puhelut

1 §

Kirjeenvaihto ja kirjeiden tarkastaminen

Vapautensa menettäneellä on oikeus kirjeenvaihtoon, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu.

Suljettu kirje tai muu postilähetys, joka on saapunut vapautensa menettäneelle tai jonka hän haluaa lähettää, saadaan tarkastaa läpiva-

laisemalla tai avaamalla sen tutkimiseksi, ettei se sisällä luvattomia aineita tai esineitä.

Jos tarkastuksen yhteydessä löydetään aineita tai esineitä, joita vapautensa menettäneellä ei ole 4 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentin mukaan lupa pitää hallussaan säilytystilassa, ne on otettava poliisin säilytettäväksi.

2 §

Kirjeen lukeminen

Kirje, muu postilähetys tai viesti, joka on saapunut vapautensa menettäneelle tai jonka hän haluaa lähettää, saadaan lukea, jos se on tarpeen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen turvaamiseksi, rikoksen estämiseksi, säilytystilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vapautensa menettäneen oman tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

3 §

Kirjeenvaihto valvontaviranomaisten kanssa

Vapautensa menettäneen ja poliisin, sen henkilökunnan toimintaa valvovan viranomaisen tai sellaisen ihmisoikeuksien toteutumista valvovan toimielimen, jolle vapautensa menettäneellä on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus, välistä kirjeenvaihtoa ei saa tarkastaa eikä lukea.

Ulkomaisen vapautensa menettäneen yhteydenpidosta diplomaattiseen edustustoon ja konsuliedustustoon säädetään 7 luvun 6 §:ssä.

4 §

Kirjeenvaihto asiamiehen kanssa

Vapautensa menettäneen asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea.

Vapautensa menettäneelle saapunut kirje tai muu postilähetys, jonka kirjekuoresta tai josta muutoin käy luotettavasti ilmi, että kir-

jeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan vain vapautensa menettäneen läsnä ollessa tarkastaa avaamalla, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 4 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Muutoin tarkastuksessa noudetaan, mitä 1 §:n 3 momentissa säädetään.

5 §

Kirjeen tai postilähetyksen pidättäminen

Vapautensa menettäneen lähettämä tai hänelle saapunut kirje, muu postilähetys tai viesti saadaan pidättää, jos sen perille toimittaminen vaarantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai jos pidättäminen on tarpeen rikoksen estämiseksi tai säilytystilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämisestä ja pidättämisen syystä on annettava viipymättä tieto vastaanottajalle tai lähettäjäälle, jollei 1 momentissa mainitusta syystä muuta johdu. Kirje, muu postilähetys tai viesti, jota ei 1 momentissa tarkoitettu syystä toimiteta perille, on palautettava lähettäjäälle tai annettava vapautensa menettäneelle hänen vapautuessaan.

6 §

Puhelimen käyttö

Vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä säilytystilan ulkopuolelle, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinoin lain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu. Säilytystilan järjestyssäännössä voidaan antaa säilytystilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä määräyksiä puhelimen käyttöajoista.

Vapautensa menettäneelle on lisäksi varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä 4 §:ssä tarkoitettuun asiamieheensä sekä muutoinkin säilytystilan ulkopuolelle sellaisen asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamisella.

Puhelimen käytön ehdoksi voidaan asettaa,

että vapautensa menettänyt ilmoittaa, kehen hänellä on tarkoitus olla yhteydessä. Puhelimen käyttö voidaan keskeyttää tai evätä, jos näin on tarpeen tehdä rikoksen estämiseksi tai säilytystilan järjestyksen ylläpitämiseksi taikka jos puhelu vaarantaa vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen.

Välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta.

7 §

Puhelun kuunteleminen

Vapautensa menettäneen puhelua saadaan kuunnella, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi, vapautteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen tai säilytystilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Puhelun kuuntelemisesta on ennen kuuntelemisen aloittamista ilmoitettava vapautensa menettäneelle ja sille, johon hän on puhelimitse yhteydessä.

Vapautensa menettäneen ja 3 §:ssä tarkoitettun valvontaviranomaisen tai 4 §:ssä tarkoitettun asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella. Jos puhelua kuunneltaessa ilmenee, että kyse on vapautensa menettäneen ja edellä mainitun henkilön välisestä yhteydestä, kuuntelu on lopettava.

8 §

Päätösvalta ja -menettely

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin tarkastamisesta päättää poliisimies.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin lukemisesta ja pidättämisestä sekä puhelun kuuntelemisesta päättää säilytystilan esimies tai hänen määräämänsä pidättämiseen oikeutettu virkamies. Päätös on tehtävä kirjallisesti.

9 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset kirjeiden tarkastamis-, lukemis- ja pidättämismenettelystä sekä

menettelystä puhelun kuuntelemisessa annetaan valtioneuvoston asetuksella.

7 luku

Tapaamiset ja muut yhteydet säilytystilan ulkopuolelle

1 §

Tapaaminen

Vapautensa menettäneellä on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se säilytystilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinoin 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitettulla tavalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vapautensa menettäneen yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Tapaajan tarkastamisesta säädetään 10 luvussa.

Vapautensa menettäneen tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Valvonasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annettussa laissa säädetään pidätettyjen tiedoista.

Vapautensa menettäneen ja muun tapaajan kuin 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettun asiamiehen välistä keskustelua saadaan kuunnella väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

2 §

Valvomaton tapaaminen

Vapautensa menettäneen lähiomaisen, muun läheisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettun asiamiehen tapaaminen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (*valvomaton tapaaminen*), jos se on perusteltua vapautensa menettäneen yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioiden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa säilytystilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 6 luvun 3 §:ssä tarkoitettun valvontaviranomaisen ja 6 luvun 4 §:ssä tarkoi-

tetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vapautensa menettänyt suostuu 9 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päiheteettömyyden valvontaan.

Vapautensa menettäneen tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä säädetään 9 luvun 4 §:ssä.

3 §

Tapaamisen epääminen ja erityisvalvottu tapaaminen

Tapaaminen voidaan evätä, jos:

1) tapaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään;

2) tapaaja kieltäytyy 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta tai 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettua henkilöntarkastuksesta; tai

3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa säilytystilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vapautensa menettäneen tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (*erityisvalvottu tapaaminen*), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua.

4 §

Tavaroiden vastaanottaminen ja tarkastaminen

Tapaamisen yhteydessä vapautensa menettäneelle voidaan antaa lupa ottaa vastaan kohtuullinen määrä sellaisia tavaroita tai esineitä, joiden hallussapito säilytystilassa on 4 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tarkemmat määräykset vastaanotettavan omaisuuden määrästä ja laadusta annetaan 8 luvun 1 §:ssä tarkoitettussa säilytystilan järjestyssäännössä.

Tapaajan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vapautensa menettäneelle.

5 §

Tapaamiskielto

Jos tapaajan on todettu kuljettaneen tai yrittäneen kuljettaa huumausaineita tai 4 luvun

1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka vaarantaneen turvallisuutta tai vakavasti häirinneen säilytystilan järjestystä, tapaajalle voidaan antaa olosuhteisiin nähden kohtuullinen, enintään kahden kuu-kauden pituinen kielto vierailta säilytystilassa (*tapaamiskielto*). Tapaamiskieltoa voidaan jatkaa, jos se on edelleen tarpeen kiellon perusteena olevan toiminnan estämiseksi.

Tapaamiskielto voi sisältää kiellon tavata määrättyä vapautensa menettäneitä tai määrättyjä vapautensa menettäneitä taikka tulla määrättyyn säilytystilaan tai määrättyihin säilytystiloihin.

Tapaamiskieltoa ei saa antaa lähiomaiselle, muulle läheiselle, vapautensa menettäneen 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetulle asiamiehelle eikä, jos tapaaminen voidaan säilytystilan järjestystä vaarantamatta järjestää 3 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Päätös tapaamiskiellosta tehdään kirjallisesti. Ennen tapaamiskiellon antamista tapaajaa ja vapautensa menettäneitä on mahdollisuuksien mukaan kuultava.

Tapaamiskieltoja koskevien tietojen tallentamisesta poliisiasiain tietojärjestelmään säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa.

6 §

Yhteydet edustustoon

Ulkomaisella vapautensa menettäneellä on oikeus olla yhteydessä hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon, jollei yhteyksiä ole pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä tarkoitetulla tavalla rajoitettu.

Vapautensa menettäneen diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon osoittamat lähetykset on toimitettava viipymättä edelleen.

7 §

Yksityiset keskustelut

Vapautensa menettäneellä on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus henkilökohtaisia asioitaan koskeviin yksityisiin keskusteluihin seurakunnan, vankilatyötä teke-

vän järjestön taikka muun vastaavan tahon edustajan kanssa.

8 §

Poistumislupa erittäin tärkeistä syistä

Vapautensa menettäneelle voidaan antaa lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua säilytystilasta Suomen alueelle vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

9 §

Päätösvalta

Tapaamiskiellon määräämisestä ja poistumisluvasta päättää säilytystilan esimies. Valvomattomasta tapaamisesta, erityisvalvotusta tapaamisesta ja tapaamisen epäämisestä päättää säilytystilan esimies tai hänen määräämänsä pidättämiseen oikeutettu virkamies.

10 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset poistumisluvasta, tapaamiskiellosta ja sen sisällöstä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat säännökset tapaamisten järjestämisestä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

8 luku

Säilytystilan järjestys

1 §

Säilytystilan järjestyssääntö

Säilytystilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä täydentäviä määräyksiä säilytystilan alueesta, säilytystilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta

sekä muista vastaavista säilytystilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

2 §

Vapautensa menettäneen käytös

Vapautensa menettäneen on noudatettava säilytystilan järjestyssääntöä ja säilytystilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Vapautensa menettäneen on käyttäydyttävä säilytystilan henkilökuntaa sekä vapautensa menettäneitä ja muita henkilöitä kohtaan asiallisesti.

3 §

Päätösvalta

Säilytystilan järjestyssäännön vahvistaa ja tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö.

4 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset järjestyssäännöstä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

9 luku

Säilytystilan ja vapautensa menettäneen tarkastaminen

1 §

Valvonta säilytystilassa

Vapautensa menettäneitä ja säilytystilaa on valvottava siten kuin vapauten kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytystilan järjestys, säilytystilassa pitämisen varmuus, karkaamisen tai säilytystilasta luvatta poistumisen estäminen, vapautensa menettäneiden ja muiden henkilöiden turvallisuus ja rikoksen estäminen edellyttävät.

Säilytystilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

2 §

Sellien ja omaisuuden tarkastus

Vapautensa menettäneiden sellejä ja heidän hallussaan ja säilytystilan alueella olevaa omaisuuttaan voidaan tarkastaa säilytystilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Käyttöesineiden, rahan ja muiden maksuvälineiden sekä muun omaisuuden hallussapidosta säädetään 4 luvussa.

3 §

Vapautensa menettäneen turvatarkastus

Vapautensa menettänyt saadaan säilytystilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*vapautensa menettäneen turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmainta, muuta teknistä laitetta taikka koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vapautensa menettänyt sen varmistamiseksi, ettei vapautensa menettäneellä ole mukanaan esinettä tai ainetta:

1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa säilytystilan järjestykselle;

2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai

3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Vapautensa menettänyt voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnäollessa.

4 §

Henkilöntarkastus

Vapautensa menettäneelle voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos:

1) vapautensa menettänyttä epäillään 4 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvottomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai

2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai säilytystilasta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, säilytystilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, säilytystilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen yhteydessä.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vapautensa menettäneellä on vaatteissaan tai muutoin yllään.

5 §

Erityistarkastus

Säilytystilassa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka 4 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Kun säilytystilan osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus, henkilöntarkastus saadaan tehdä kaikille tilaan sijoituille tai tarkastettavassa tilassa oleville vapautensa menettäneille.

6 §

Päihitteettömyyden valvonta

Jos on syytä epäillä, että vapautensa menettänyt on alkoholin, muun päihdyttävän aineen tai dopingaineen vaikutuksen alainen, vapautensa menettänyt voidaan velvoittaa antamaan virtsa- tai sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe. Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä.

Valvomattoman tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vapautensa menettänyt pyydettyään antaa virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittaa puhalluskokeen.

Vapautensa menettäneeltä, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

7 §

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Henkilöntarkastus suoritetaan todistajan läsnä ollessa. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Vapautensa menettäneen ollessa säilytystilan ulkopuolella poliisimiehen tai vartijan välittömässä valvonnassa henkilöntarkastus saadaan kuitenkin suorittaa ilman todistajan läsnäoloa, jos asia ei siedä viivytystä.

Päätös erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Vapautensa menettäneelle on ilmoitettava toimenpiteen peruste.

Henkilöntarkastuksesta ja erityistarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, joiden tarkemmasta sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Päihtymystilaa koskevat havainnot ja turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana on kirjattava.

8 §

Päätösvalta

Vapautensa menettäneen turvatarkastuksesta päättää poliisimies tai, jos asia ei siedä viivytystä, vartija.

Vapautensa menettäneen henkilöntarkastuksesta ja päihitteettömyyden valvonnasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, poliisimies.

Erityistarkastuksesta päättää säilytystilan esimies tai hänen määräämänsä pidättämiseen oikeutettu virkamies.

10 luku

Muun henkilön tarkastaminen

1 §

Pääsy säilytystilaan

Säilytystilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä.

Säilytystilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana

tuotujen tavaroiden jättäminen poliisin säilytettäväksi poliisin määrämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa säilytystilaan pääsyn ja säilytystilan alueella liikkumisen ehdoksi. Alueella liikkumiselle voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja.

Pääsy säilytystilaan voidaan evätä tai oleskelu säilytystilan alueella voidaan kieltää siltä, joka ei noudata 2 momentissa tarkoitettua määräystä tai ehtoa taikka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta. Säilytystilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa säilytystilan järjestystä tai turvallisuutta. Tapaa-ajan pääsyn epäämisessä noudatetaan lisäksi, mitä 7 luvun 3 §:ssä säädetään.

2 §

Turvatarkastus säilytystilan alueella

Henkilö voidaan tarkastaa säilytystilassa ja sen alueella turvallisuuden ylläpitämiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*turvatarkastus*).

Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmiasinta, muuta teknistä laitetta taikka koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa säilytystilaan saapuva taikka säilytystilassa tai sen alueella oleva henkilö, hänen mukanaan olevat tavarat ja hänen käyttämänsä, säilytystilan alueella oleva kulkuneuvo sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan esinettä tai ainetta:

- 1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai säilytystilan järjestykselle;
- 2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai
- 3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa henkilö voidaan velvoittaa luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi, jollei tarkastusta voida suorittaa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

3 §

Tapaaajan henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaaamisessa pyritään luovuttamaan 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, vapautensa menettäneen tapaaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaaaja suostuu henkilöntarkastukseen.

Jos tapaaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, noudatetaan, mitä 7 luvun 3 §:ssä säädetään.

Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä tapaaajalla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

4 §

Esineiden ja aineiden pois ottaminen

Turvatarkastusta tai henkilöntarkastusta suorittavalla virkamiehellä on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine.

Pois otetut esineet ja aineet on otettava poliisin haltuun tai, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan säilytystilasta.

5 §

Säilytystilan alueelta poistaminen

Se, joka kieltäytyy turvatarkastuksesta taikka ei noudata hänelle 1 §:n 3 momentin tai 7 luvun 3 §:n nojalla annettua kehotusta poistua säilytystilasta, voidaan poistaa säilytystilasta tai sen alueelta. Poistettavalle on ilmoitettava poistamisen peruste.

6 §

Menettely turva- ja henkilöntarkastuksessa

Turvatarkastus ja henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti. Tarkastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

Tarkastuksen peruste on ilmoitettava tarkastettavalle. Henkilöntarkastuksessa on oltava läsnä todistaja. Jos henkilöntarkastus

edellyttää vaatteiden riisumista, se on suoritettava erillisessä tilassa ja henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa.

Henkilöntarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa.

7 §

Päätösvalta

Turvatarvarkastuksesta ja säilytystilaan pääsyn epäämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, poliisimies tai vartija.

Tapaajan henkilöntarkastuksesta ja säilytystilasta poistamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Jos asia ei siedä viivytystä, säilytystilasta poistamisesta voi päättää myös poliisimies tai vartija.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset henkilöntarkastuksen pöytäkirjasta sekä alueelta poistamista koskevan päätöksen kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

11 luku

Turvaamistoimenpiteet

1 §

Turvaamistoimenpiteet

Turvaamistoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, kahlehtiminen, tarkkailu ja eristämistarkkailu sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään.

Turvaamistoimenpiteiden sijasta on pyrittävä käyttämään ensisijaisesti muita kuin vapautta rajoittavia keinoja vapautensa menettäneen rauhoittamiseksi taikka rikoksen tai vaaraa aiheuttavan tapahtuman estämiseksi.

Vapautensa menettäneen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään pakkokeinolaissa.

2 §

Kahlehtiminen

Vapautensa menettänyt saadaan kahlehtia, jos se on välttämätöntä:

1) karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;

2) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen itsensä tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle; tai

3) uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Kahlehtimista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vapautensa menettänyt kahlehditaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on kahlehtimisesta mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vapautensa menettänyt on kuultavana tuomioistuimessa, kahleet on poistettava, jollei oikeuden puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Kahleet on poistettava, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

3 §

Tarkkailu

Vapautensa menettänyt saadaan sijoittaa tarkkailuun, jos se on välttämätöntä:

1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vapautensa menettäneen terveydentilan seurauksiksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;

2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka

3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vapautensa menettäneen terveydentila. Vapautensa menettänyttä on tarkoin seuratta-

va teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pitempään kuin on välttämätöntä eikä yli seitsemää vuorokautta. Tarkkailuun sijoittamista saadaan kuitenkin jatkaa, jos se on välttämätöntä 1 momentissa tarkoitettua syytä. Tarkkailuun sijoittaminen on otettava uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

4 §

Eristämistarkkailu

Vapautensa menettänyt saadaan sijoittaa eristämistarkkailuun, jos on perusteltua syytä epäillä, että hänellä säilytystilassa tai sinne tullessaan on kehossaan päihteitä taikka muita 4 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja luvattomia aineita tai esineitä.

Eristämistarkkailua saadaan jatkaa, kunnes päihteet tai muut luvattomat aineet tai esineet ovat poistuneet vapautensa menettäneen elimistöstä taikka kunnes eristämiseen ei enää muuten ole syytä. Eristämistarkkailu ei kuitenkaan saa kestää yli seitsemää vuorokautta. Jos eristämistarkkailusta aiheutuu vaaraa vapautensa menettäneen terveydelle, eristämistarkkailu on keskeytettävä. Jos vapautensa menettäneen kehossa on henkilönkatsastuksessa havaittu 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, eristämistarkkailua saadaan jatkaa seitsemän vuorokauden enimmäisajan jälkeenkin, kuitenkin enintään seitsemän vuorokautta.

Eristämistarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia eristämistarkkailuun sijoitetun vapautensa menettäneen terveydentila. Vapautensa menettänyttä on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla tai muulla tavoin.

5 §

Menettelysäännökset

Päätös vapautensa menettäneen eristämistarkkailuun sijoittamisesta on tehtävä kirjalli-

sesti. Vapautensa menettäneelle on ilmoitettava toimenpiteen perusteet.

Kun päätetään 2 §:n 1 momentin 2 tai 3 kohdassa tarkoitettua kahlehtimisesta taikka 4 §:ssä tarkoitettua eristämistarkkailuun sijoittamisesta, toimenpiteen syy ja kesto on kirjattava.

6 §

Päätösvalta

Kahlehtimisesta, tarkkailuun sijoittamisesta ja eristämistarkkailusta päättää säilytystilan esimies tai, jos asia ei siedä viivytystä, poliisimies tai vartija.

7 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tarkkailun ja eristämistarkkailun täytäntöönpanosta sekä kahlehtimisvälineistä ja 5 §:ssä tarkoitettujen päätösten kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tekniset säännökset kahlehtimisvälineistä ja niiden käytöstä annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

12 luku

Tekninen valvonta ja etävalvonta

1 §

Tekninen valvonta

Tekninen valvonta suoritetaan siten, että säilytystilassa olevan pidätetyn tai kiinni otetun vapauteen kohdistuvan toimenpiteen tarkoitus, säilytysvarmuus, säilytystilan järjestyksen säilyminen ja turvallisuus turvataan.

Teknisestä valvonnasta on viipymättä ilmoitettava valvonnan kohteena olevalle henkilölle.

2 §

Etävalvonta

Säilytystilassa olevaa pidätettyä tai kiinni otettua voidaan valvoa etävalvonnalla etäval-

vontakeskuksesta. Jos pidätetyn tai kiinni otetun turvallisuuteen kohdistuu hänen terveydentilansa, itsetuhoisen käyttäytymisensä tai muun vastaavan syyn johdosta erityinen uhka, ei häntä voida valvoa vain etävalvonnalla.

Miehittämättömän säilytystilan ovet ja muut kulkutiet on voitava avata ilman viivytystä. Ensiavun ja pelastustoimenpiteiden suorittamisen turvaaminen on tarvittaessa järjestettävä yhteistyössä pelastus- tai terveydenhuoltoviranomaisten taikka rajavartiolaitoksen kanssa.

Sisäasiainministeriö hyväksyy etävalvontajärjestelmän ennen sen käyttöönottoa. Sisäasiainministeriö valvoo etävalvontajärjestelmiä, ja sen on peruutettava etävalvontajärjestelmälle annettu hyväksyntä, jos etävalvontajärjestelmä ei ole vaatimusten mukainen.

3 §

Etävalvontakeskuksen tehtävät

Etävalvontakeskuksen tehtävänä on käytössään olevien etävalvontalaitteiden avulla toimialueellaan:

- 1) valvoa säilytysvarmuutta;
- 2) valvoa järjestyksen säilymistä säilytystilassa;
- 3) valvoa pidätettyjen ja kiinni otettujen turvallisuutta;
- 4) seurata pidätettyjen ja kiinni otettujen terveydentilaa; sekä
- 5) hälyttää tarvittaessa säilytystilaa valvova paikallinen päivystäjä, poliisipartio tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu yhteistyötaho.

4 §

Valvontavastuun siirtyminen

Valvontavastuun siirtyessä säilytystilan ja etävalvontakeskuksen välillä on valvontavastuun luovuttavan virkamiehen ilmoitettava valvontavastuun vastaanottavalle virkamiehelle tiedossaan olevat säilytysvarmuuden, järjestyksen ja turvallisuuden vuoksi tarpeelliset pidätetyt ja kiinni otettuja koskevat valvontatiedot.

Valvontavastuun siirtyminen säilytystilan ja etävalvontakeskuksen välillä on kirjattava

sekä säilytystilassa että etävalvontakeskuksessa.

5 §

Tallentaminen

Teknisen valvonnan yhteydessä kertynyttä kuvaa, ääntä ja muuta tietoa voidaan tallentaa pidätettyjen ja kiinni otettujen asianmukaisen kohtelun turvaamiseksi.

Tallennetta saadaan käyttää pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun asianmukaisuuden selvittämiseksi, pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelun yleisen valvomisen tarkoituksessa sekä säilytystilassa tehdyksi epäillyn rikoksen selvittämiseksi.

Teknisestä valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa säädetään pidätettyjen tiedoista.

6 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset teknisestä valvonnasta ja etävalvonnasta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Säännökset tekniseen valvontaan ja etävalvontaan käytettävistä laitteista ja niiden tarkastamisesta, teknistä valvontaa koskevista ilmoituksista, henkilöllisen valvonnan järjestämisestä etävalvonnan yhteydessä sekä valvontavastuun siirtymisen kirjaamisesta annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

13 luku

Tutkintavankeja koskevat erityissäännökset

1 §

Tutkintavangin kuuleminen

Tutkintavankia on kuultava häntä koskevaa tärkeää päätöstä tehtäessä.

2 §

Kirjallisuus ja tiedotusvälineiden seuranta

Tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta.

Aikakauslehtien ja kirjallisuuden hallussapitoon sovelletaan, mitä 4 luvun 1 §:ssä säädetään.

3 §

Tutkintavankeuslain soveltaminen

Tutkintavankien kohteluun sovelletaan, mitä tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ssä säädetään tutkintavankeuden tarkoituksesta ja 2 luvun 1 §:ssä tutkintavangin sijoittamisesta.

14 luku

Vapautensa menettäneen kuljetus

1 §

Kuljetusvälineet

Kuljetuksessa on käytettävä tarkoitukseen sopivia, tarpeellisin turvalaittein varustettuja kuljetusvälineitä.

2 §

Kuljetuksen kesto

Vapautensa menettäneen kuljetus on suoritettava ilman aiheutonta viivytystä.

Kuljetus on suoritettava niin, ettei kuljetusaika muodostu kohtuuttoman pitkäksi huomioon ottaen kuljetuksen syy, kuljetusmatka ja kuljetettavan terveydentila.

3 §

Vapautensa menettäneen erillään pitäminen

Jos kuljetuksessa käytetään yleisessä liikenteessä olevaa kulkuneuvoa, kuljetettava on pyrittävä pitämään erillään muista mat-

kustajista. Alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on pidettävä erillään aikuisista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa mukaan ole menetellä toisin.

4 §

Vapautensa menettäneen kohtelu kuljetuksen aikana

Vapautensa menettäneen kohtelussa kuljetuksen aikana noudatetaan soveltuvin osin, mitä tässä laissa säädetään. Vapautensa menettäneen oikeutta ulkoiluun, omaisuuden hallussapitoon ja käyttöön sekä oikeutta tapaamisiin ja puhelimen käyttöön saadaan kuljetuksen aikana rajoittaa, jos niiden toteuttaminen kuljetuksen kestäessä on erityisen vaikeaa järjestää.

Kuljetus on pyrittävä järjestämään huomiota herättämättä.

Vapautensa menettäneellä tulee olla mahdollisuus ilman aiheutonta viivytystä saada yhteys kuljetusta valvovaan viranomaiseen.

5 §

Kuljetuksen järjestämisvastuu

Kuljetuksen järjestämisvastuusta säädetään erikseen.

15 luku

Vartijat

1 §

Toimivaltuuksien käytön yleiset periaatteet

Vartijan on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen.

Vartijan tulee ensisijaisesti neuvoin, kehoituksin ja käskyin ylläpitää säilytysvarmuutta, säilytystilan järjestystä ja turvallisuutta sekä turvata vapauten kohdistuvan toimenpiteen tarkoituksen toteutuminen.

Vartijan on suoritettava virkatehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi.

2 §

Voimakeinojen käyttö

Vartijalla on virkatehtävää suorittaessaan oikeus säilytystilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vapautensa menettäneen kuljetuksen aikana sekä poliisin valvonnassa toiminnassa käyttää voimakeinoja:

1) vapautensa menettäneen karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja 9 ja 11 luvussa tarkoitettua valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi;

2) 10 luvussa tarkoitettua säilytystilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi sekä säilytystilasta ja sen alueelta poistamiseksi; sekä

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen taikka muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies. Toimenpiteen syy ja kesto on kirjattava.

Sillä, joka 1 momentissa tarkoitettua virkamiestä pyynnöstä tai tämän suostumuksella avustaa tässä tarkoitettua virkatoimen suorittamisessa, on oikeus mainitun virkamiestä ohjauksessa sellaisten tarpeellisten voimakeinojen käyttämiseen, joita voidaan olosuhteisiin nähden pitää puolustettavina.

3 §

Henkilö- ja omaisuusvahinko

Vartijan on viivytyksettä ilmoitettava esihenkilölle virkatehtävän suorittamisen yhteydessä syntyneestä muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai omaisuusvahingosta. Henkilö- ja omaisuusvahingon suhteen on

meneteltävä siten kuin siitä poliisilain 49 §:ssä säädetään.

4 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset menettelystä vartioiden voimakeinojen käytössä ja voimankäyttövälineistä annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tekniset säännökset voimankäyttövälineistä ja niiden käytöstä sekä voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksesta annetaan sisäasiainministeriön asetuksella.

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

1 §

Ilmoitus vapautensa menettäneen terveydentilasta ja kuolemasta

Vapautensa menettäneen terveydentilasta ilmoitettaessa noudatetaan potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain säännöksiä.

Vapautensa menettäneen kuolemasta on ilmoitettava asianomaisille viranomaisille sekä lähiomaiselle, muulle läheiselle tai vapautensa menettäneen nimeämälle henkilölle.

2 §

Ilmoitus poistumisluvasta ja vapautumisesta

Vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vapautensa menettäneen käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vapautensa menettänyt syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapautensa menettäneen rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vapautensa menettäneellä on lähestymiskielosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto.

Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei tehdä vastoin asian-

omistajan tai muun 1 momentissa tarkoitetun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

3 §

Tietojen antaminen mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle

Poliisilla on oikeus antaa mielentilatutkimusta suorittavalle yksikölle vapautensa menettäneestä tietoja, jotka ovat tarpeellisia mielentilatutkimuksen toimenpanemiseksi.

4 §

Päätösvalta

Tässä luvussa tarkoitettujen ilmoitusten ja tiedon antamisesta päättää säilytystilan esimies.

5 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset ilmoituksista annetaan valtioneuvoston asetuksella.

17 luku

Muutoksenhaku

1 §

Muutoksenhaun alaiset asiat

Oikaisuvaatimus kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikölle ja valitus hallinto-oikeuteen voidaan tehdä seuraavista päätöksistä:

1) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuuden hallussapidosta sekä saman luvun 4 §:ssä tarkoitettua rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä;

2) 6 luvun 5 §:ssä tarkoitettua kirjeen tai postilähetyksen pidättämisestä; ja

3) 7 luvun 5 §:ssä tarkoitettua tapaamiskiellosta ja saman luvun 8 §:ssä tarkoitettua poistumisluvasta erittäin tärkeästä syystä.

Tapaajalla on oikeus hakea oikaisua ja valittaa 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua tapaamiskiellosta.

2 §

Oikaisuvaatimus

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti viikon kuluessa siitä, kun päätös oikaisuosoituksineen on annettu vapautensa menettäneelle tiedoksi. Oikaisuvaatimus toimitetaan päätöksen tehneelle viranomaiselle.

3 §

Oikaisuvaatimuksesta päättäminen

Oikaisuvaatimuksen ratkaisee kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö.

Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä.

Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään.

4 §

Valituksen tekeminen

Kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön oikaisuvaatimuksen johdosta tekemään päätökseen saa valittamalla hakea muutosta hallinto-oikeuteen. Valitus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikön päätös on tehty.

Valitus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

5 §

Oikaisuvaatimuksen ja valituksen vaikutus täytäntöönpanoon

Oikaisuvaatimuksen tai valituksen tekeminen ei keskeytä 1 §:ssä tarkoitettua päätöksen täytäntöönpanoa, jollei kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö tai hallinto-oikeus toisin pääte.

6 §

Valituksen käsittely hallinto-oikeudessa

Valitusta käsitellessään hallinto-oikeus on

päätösvaltainen yksijäsenisenä. Valitusasia on käsiteltävä kiireellisenä.

Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Asian käsittelystä on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

7 §

Oikeusapu

Vapautensa menettäneelle voidaan 1 §:ssä tarkoitettussa asiassa myöntää oikeusapua niin kuin oikeusapulaissa (257/2002) säädetään. Oikeusapulain 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua selvitystä taloudellisista olosuhteista ei tarvitse esittää. Oikeusavun myöntämisestä päättää tuomioistuin.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset oikaisuvaatimuksen tekemisestä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

18 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Säilytystilan esimies

Säilytystilan esimieheksi on määrättävä säilytystilaa hallinnoivan poliisilaitoksen henkilöstöön kuuluva pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä syystä säilytystilan esimiehenä saa olla rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli.

Säilytystilan esimiehen tulee valvoa, että säilytystilassa noudatetaan lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

2 §

Tarkemmat täytäntöönpanosäännökset

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

19 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

1 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2 §

Siirtymäsäännökset

Vapautensa menettäneen kohtelua koskevan päätöksen täytäntöönpanossa sovelletaan päätöstä tehtäessä voimassa olleita säännöksiä. Tämän lain säännöksiä sovelletaan kuitenkin, jos asia tulee ehtojen rikkomisen, edellytysten muuttumisen, laissa asetetun määräajan taikka muun vastaavan syyn vuoksi uudelleen käsiteltäväksi.

Tämän lain muutoksenhakua koskevia säännöksiä sovelletaan haettaessa muutosta lain voimaantulon jälkeen tehtyyn päätökseen.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2.

Laki**esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 10 §:n 1 ja 3 momentti seuraavasti:

10 §
Asianosaisella on oikeus käyttää esitutkin-
nassa avustajaa. Rikoksesta epäillylle, joka
on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on vii-
pymättä ilmoitettava hänen oikeudestaan
käyttää avustajaa.

tä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhe-
limitse siten kuin tutkintavankeuslaissa (/)
ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelus-
ta annetussa laissa (/) tarkemmin sääde-
tään.

Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni,
pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyt-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 .

3.

Laki**rajavartiolain 61 ja 64 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan päivänä kuuta 2005 annetun rajavartiolain (/) 64 §:n 4 momentti sekä
muutetaan 61 § ja 64 §:n 2 momentti seuraavasti:

61 §

*Vapautensa menettäneen henkilön kohtelussa
sovellettavat säännökset*

Jollei jäljempänä muuta säädetä, vapautensa menettäneen henkilön kohteluun sovelletaan rajavartiolaitoksessa soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Mitä 1 momentissa tarkoitettussa laissa säädetään poliisista, koskee rajavartiolaitoksen säilyttämän henkilön osalta rajavartiolaitosta. Mitä mainitussa laissa säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskee rajavartiolaitoksessa rajavartiomiestä. Mitä samassa laissa säädetään säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämästään pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä, koskee rajavartiolaitoksessa säilytystilan esimiestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lain:

1) 8 luvun 3 §:ssä säädetystä poiketen rajavartiolaitoksen hallinnoiman säilytystilan järjestyssäännön vahvistaa sekä tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää asianomainen hallintoyksikkö;

2) 17 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen päätöksen oikaisuvaatimuksesta te-

kee asianomaisen hallintoyksikön aluepäällikkö; ja

3) 18 luvun 1 §:ssä säädetystä poiketen säilytystilan esimieheksi on määrättävä asianomaisen hallintoyksikön pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelussa on noudatettava, mitä ulkomaalaislain (301/2004) 123 §:ssä säädetään, sekä päihtyneiden käsittelyssä, mitä päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973) säädetään. Sotilaskurinpitoon liittyvästä kiinniotamisesta ja rangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään sotilaskurinpitolaissa.

64 §

Vapautensa menettäneen henkilön säilytystilat

Säilytystilaa hyväksyttäessä tulee ottaa huomioon vapautensa menettäneelle 61 §:ssä tarkoitetuissa laeissa turvatut oikeudet.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki**tullilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 29 päivänä joulukuuta 1994 annettuun tullilakiin (1466/1994) uusi 43 a § seuraavasti:

43 a §

Tulliviranomaisen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöiden kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Mitä 1 momentissa tarkoitettu laissa säädetään poliisista, koskee tulliviranomaisen säilyttämän henkilön osalta tulliviranomaista. Mitä mainitussa laissa säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tullilaitoksen tullimiestä. Mitä samassa laissa säädetään säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämästään pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä, koskee tullilaitoksen säilytystilan esimiestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lain:

1) 8 luvun 3 §:ssä säädetystä poiketen tulliviranomaisen hallinnoiman säilytystilan järjestyssäännön vahvistaa sekä tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää Tullihallitus;

2) 17 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen päätöksen oikaisuvaatimuksesta tekee asianomaisen tullipiirin päällikkö; ja

3) 18 luvun 1 §:ssä säädetystä poiketen säilytystilan esimieheksi on määrättävä asianomaisen tullipiirin pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20 .

5.

Laki**sotilaskurinpitolain 21 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/1983) 21 §:ään uusi 2 – 4 momentti seuraavasti:

21 §

Pidätettyihin ja kiinni otettuihin sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään:

1) poliisista, koskee sotilasviranomaisen säilyttämien henkilöiden osalta sotilasviranomaista;

2) poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tämän lain 18 §:ssä tarkoitettua kiinniottamiseen oikeutettua henkilöä ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun

lain (1251/1995) 2 §:ssä tarkoitettua poliisin tehtäviä hoitavaa virkamiestä;

3) säilytystilan esimiehestä, koskee päävartion tai muun valvotun tilan esimieheksi määrättyä virkamiestä; ja

4) oikaisuvaatimuksen ratkaisijasta, koskee asianomaista joukko-osaston komentajaa.

Tutkintavankien kohteluun sovelletaan sotilasviranomaisen valvonnan alaisen tai poliisin säilyttämän henkilön osalta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia ja vankilassa säilytettävän henkilön osalta tutkintavankeuslakia (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

6.

Laki**aluevalvontalain 27 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 18 päivänä elokuuta 2000 annetun aluevalvontalain (755/2000) 27 §:n 4 momentti seuraavasti:

27 §

Henkilöllisyyden selvittäminen ja henkilön kiinniottaminen

ni otetun kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy. Tämän lain perusteella kiin-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

7.

Laki**järjestyksenvalvojista annetun lain 7 ja 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyksenvalvojista 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (533/1999) 12 §:n 1 momentti sekä
lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 622/2003, uusi 5 ja 6 momentti seuraavasti:

7 §

Henkilön poistaminen, kiinniottaminen ja säilössäpito

Säilössä pidettävien kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä. Mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään poliisista, koskee järjestyksenvalvojan säilyttämien henkilöiden osalta järjestyksenvalvojaa. Mitä samassa laissa säädetään vartijasta, koskee järjestyksenvalvojaa.

Järjestyksenvalvoja saa sijoittaa säilöön otetun vain sellaiseen järjestyksenvalvojan hallinnoimaan säilytystilaan, jonka kihlakunnan poliisilaitos on ennen tilaisuuden alkamista tarkastanut ja hyväksynyt. Järjestyksenvalvojan tulee laatia jokaisesta säilössä

pidettävästä henkilöstä allekirjoitettu säilöönottoilmoitus. Järjestyksenvalvojan on toimitettava säilöönottoilmoitus viipymättä tilaisuuden päättymisen jälkeen kihlakunnan poliisilaitokselle.

12 §

Rangaistussäännös

Järjestyksenvalvoja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta jättää noudattamatta 2 §:n 3 momentissa, 4 tai 5 §:ssä, 6 §:n 1 momentissa taikka 7 §:n 6 momentissa säädetyn velvollisuutensa, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *järjestyksenvalvontarikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20

8.

Laki**päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan päihtyneiden käsittelystä 8 päivänä kesäkuuta 1973 annetun lain (461/1973) 2 ja 3 § ja 4 §:n 4 momentti sekä
lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 502/1995, uusi 2 momentti seuraavasti:

1 §

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, sovelletaan poliisin säilytystilaan otetun päihtyneen kohteluun henkilön päihtymystila huomioon ottaen soveltuvin osin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia (/).

2 §

Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka ei käyttäytymisellään aiheuta vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudelle, on poliisin toimitettava päihtyneiden selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan, jollei päihtyneestä voida huolehtia muulla tavoin.

Väkivaltaisesti käyttäytyvä tai väkivaltaiseksi tiedetty päihtynyt sekä päihtynyt, jota ei muusta syystä voida toimittaa 1 §:ssä tarkoitettulle selviämisasemalle tai hoitopaikkaan, on otettava poliisin säilytystilaan.

Jos päihtyneen terveydentila antaa siihen

aihetta, hänet on viipymättä toimitettava sairaalahoitoon tai ryhdyttävä muuhun hänen tilansa vaatimaan toimenpiteeseen.

3 §

Päihtynyt voidaan ottaa säilöön, jos hänen pitämisensä säilössä on hänen päihtymysasteensa ja terveydentilansa sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen huomioon ottaen tarpeen. Säilöönottamisesta selviämisasemalle ja muuhun hoitopaikkaan päättää sen toiminnasta vastuussa oleva henkilö ja poliisin säilytystilaan poliisimies.

4 §

Säilöissäpitämisestä selviämisasemalla ja muussa hoitopaikassa päättää asianomainen sen toiminnasta vastaava henkilö ja poliisin säilytystilassa asianomainen poliisimies.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

9.

Laki**ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 2004 annetun ulkomaalaislain (301/2004) 123 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa (/), seuraavasti:

123 §

*Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön
 otetun sijoittaminen*

lusta annetussa laissa (/) säädetään ottaen huomioon säilöön ottamisen peruste. Ulkomaalaisen valitusoikeuteen sovelletaan kuitenkin, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 5 luvussa säädetään muutoksenhausta.

 Poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohte-

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

10.

Laki**säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä 15 päivänä helmikuuta 2002 annetun lain (116/2002) 9 §:n 3 momentti seuraavasti:

9 §

Säilöönottoyksiköstä pois siirtäminen

sa (/) säädetään ottaen huomioon säilöön ottamisen peruste. Ulkomaalaisen valitusoikeuteen sovelletaan kuitenkin, mitä 5 luvussa säädetään muutoksenhausta.

 Poliisin pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa lais-

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

11.

Laki**henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 ja 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 22 päivänä elokuuta 2003 annetun lain (761/2003) 2 §:n 3 momenttiin uusi 4 a kohta ja 22 §:n 1 momenttiin uusi 4 a kohta seuraavasti:

2 §

Poliisiasiain tietojärjestelmä

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

4 a) säilytystilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi yksilöintitiedot henkilöistä, joille on annettu poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (/) 7 luvun 5 §:n mukainen tapaamiskielto, sekä tiedot tapaamiskiellon sisällöstä ja perusteesta sekä tapaamiskiellon voimassaoloaika (*tapaamiskielto tiedot*);

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

4 a) tapaamiskielto tiedot viiden vuoden kuluessa kiellon päättymisestä;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuu-
ta 20 .

12.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 582/2001, ja
lisätään momenttiin uusi 22 a kohta seuraavasti:

6 §

Maksuttomat suoritteet

22 a) poliisin säilyttämien henkilöiden koh-
 telusta (/) annetun lain 17 luvun mukai-
 ssa valitusasiassa; eikä

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei
 peritä:

22) lähestymiskiellosta annetun lain
 (898/1998) mukaisessa asiassa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

Naantalissa 23 päivänä kesäkuuta 2005

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sisäasiainministeri *Kari Rajamäki*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

esitutkintalain 10 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/1987) 10 §:n 1 ja 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

10 §

Asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa.

Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 ja 13 b §:ssä tarkemmin säädetään.

Ehdotus

10 §

Asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. *Rikoksesta epäillylle, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on viipymättä ilmoitettava hänen oikeudeltaan käyttää avustajaa.*

Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin *tutkintavankeuslaissa (/) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/)* tarkemmin säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**rajavartiolain 61 ja 64 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan päivänä kuuta 2005 annetun rajavartiolain (/) 64 §:n 4 momentti sekä
muutetaan 61 § ja 64 §:n 2 momentti seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

61 §

61 §

Vapautensa menettäneen henkilön kohtelussa sovellettavat säännökset

Vapautensa menettäneen henkilön kohtelussa sovellettavat säännökset

Vapautensa menettäneen henkilön kohteluun sovelletaan rajavartiolaitoksessa soveltuvin osin, mitä tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) säädetään, jollei jäljempänä muuta säädetä.

Jollei jäljempänä muuta säädetä, vapautensa menettäneen henkilön kohteluun sovelletaan rajavartiolaitoksessa soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelussa on noudatettava, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköistä annetussa laissa (116/2002) säädetään, sekä päihtyneiden käsittelyssä, mitä päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973) säädetään. Sotilaskurinpitoon liittyvästä kiinniottamisesta ja rangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään sotilaskurinpitolaissa.

Mitä 1 momentissa tarkoitettua laissa säädetään poliisista, koskee rajavartiolaitoksen säilyttämän henkilön osalta rajavartiolaitosta. Mitä mainitussa laissa säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskee rajavartiolaitoksessa rajavartiomiestä. Mitä samassa laissa säädetään säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämästään pidättämiseen oikeutetusta virkamiehestä, koskee rajavartiolaitoksessa säilytystilan esimiestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua lain:

1) 8 luvun 3 §:ssä säädetystä poiketen rajavartiolaitoksen hallinnoiman säilytystilan järjestyssäännön vahvistaa sekä tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää asianomainen hallintoyksikkö;

2) 17 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen päätöksen oikaisuvaatimuksesta tekee asianomaisen hallintoyksikön aluepäällikkö; ja

3) 18 luvun 1 §:ssä säädetystä poiketen säilytystilan esimieheksi on määrättävä asianomaisen hallintoyksikön pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelussa on noudatettava, mitä *ulkomaalaislain (301/2004) 123 §:ssä* säädetään, sekä päihytyneiden käsittelyssä, mitä päihytyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973) säädetään. Sotilaskurinpitoon liittyvästä kiinniottamisesta ja rangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään sotilaskurinpitolaissa.

64 §

64 §

Vapautensa menettäneen henkilön säilytystilat

Vapautensa menettäneen henkilön kohtelussa sovellettavat säännökset

Säilytystilaa hyväksyttäessä tulee ottaa huomioon vapautensa menettäneelle tutkintavankeudesta annetussa laissa turvatut oikeudet.

Säilytystilaa hyväksyttäessä tulee ottaa huomioon vapautensa menettäneelle *61 §:ssä tarkoitetuissa laeissa* turvatut oikeudet.

Vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelusta rajavartiolaitoksen tiloissa voidaan antaa tarkentavia säännöksiä sisäasianministeriön asetuksella.

(4 momentti kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

tullilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 29 päivänä joulukuuta 1994 annettuun tullilakiin (1466/1994) uusi 43 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

43 a §

Tulliviranomaisen säilyttämien pidätettyjen ja kiinni otettujen henkilöiden kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun otta-

matta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Mitä 1 momentissa tarkoitettussa laissa säädetään poliisista, koskee tulliviranomaisen säilyttämän henkilön osalta tulliviranomaista. Mitä mainitussa laissa säädetään poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tullilaitoksen tullimiestä. Mitä samassa laissa säädetään säilytystilan esimiehestä tai hänen määräämästään pidättämiseen oikeutusta virkamiehestä, koskee tullilaitoksen säilytystilan esimiestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun lain:

1) 8 luvun 3 §:ssä säädetystä poiketen tulliviranomaisen hallinnoiman säilytystilan järjestyssäännön vahvistaa sekä tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää Tullihallitus;

2) 17 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen päätöksen oikaisuvaatimuksesta tekee asianomaisen tullipiirin päällikkö; ja

3) 18 luvun 1 §:ssä säädetystä poiketen säilytystilan esimieheksi on määrättävä asianomaisen tullipiirin pidättämiseen oikeutettu tullimies.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

5.

Laki

sotilaskurinpitolain 21 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/1983) 21 §:ään uusi
2—4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

21 §

Pidätettyihin ja kiinni otettuihin sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään:

1) poliisista, koskee sotilasviranomaisen säilyttämien henkilöiden osalta sotilasviranomaista;

2) poliisimiehestä tai vartijasta, koskee tämän lain 18 §:ssä tarkoitettua kiinniottamiseen oikeutettua henkilöä ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 2 §:ssä tarkoitettua poliisin tehtäviä hoitavaa virkamiestä;

3) säilytystilan esimiehestä, koskee päävartion tai muun valvotun tilan esimieheksi määrättyä virkamiestä; ja

4) oikaisuvaatimuksen ratkaisijasta, koskee asianomaista joukko-osaston komentajaa.

Tutkintavankien kohteluun sovelletaan sotilasviranomaisen valvonnan alaisen tai poliisin säilyttämän henkilön osalta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia ja vankilassa säilytettävän henkilön osalta tutkintavankeuslakia (/).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

aluevalvontalain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 18 päivänä elokuuta 2000 annetun aluevalvontalain (755/2000) 27 §:n 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

27 §

Henkilöllisyyden selvittäminen ja henkilön kiinniottaminen

Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy. Kiinni otetun kohtelusta säädetään tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974) ja pakkokeinolaissa.

Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy. Tämän lain perusteella kiinni otetun kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henki-

löiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki**järjestyksenvalvojista annetun lain 7 ja 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyksenvalvojista 22 päivänä huhtikuuta 1999 annetun lain (533/1999)) 12 §:n 1 momentti sekä lisätään 7 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 622/2003, uusi 5 ja 6 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

Henkilön poistaminen, kiinniottaminen ja säilöissäpito

Säilössä pidettävien kohteluun sovelletaan soveltuvin osin, mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään, lukuun ottamatta etävalvontaa koskevia säännöksiä. Mitä poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa säädetään poliisista, koskee järjestyksenvalvojan säilyttämien henkilöiden osalta järjestyksenvalvojaa. Mitä samassa laissa säädetään vartijasta, koskee järjestyksenvalvojaa.

Järjestyksenvalvoja saa sijoittaa säilöön otetun vain sellaiseen järjestyksenvalvojan hallinnoimaan säilytystilaan, jonka kihlakunnan poliisilaitos on ennen tilaisuuden alkamista tarkastanut ja hyväksynyt. Järjestyksenvalvojan tulee laatia jokaisesta säilössä pidettävästä henkilöstä allekirjoitettu säilöönottoilmoitus. Järjestyksenvalvojan

Voimassa oleva laki

Ehdotus

on toimitettava säilöönottoilmoitus viipymättä tilaisuuden päättymisen jälkeen kihlakunnan poliisilaitokselle.

12 §

Rangaistussäännös

Järjestyksenvalvoja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta jättää noudattamatta 2 §:n 3 momentissa, 4 tai 5 §:ssä *taikka* 6 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuutensa, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *järjestyksenvalvontarikkomuksesta* sakkoon.

12 §

Rangaistussäännös

Järjestyksenvalvoja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta jättää noudattamatta 2 §:n 3 momentissa, 4 tai 5 §:ssä, 6 §:n 1 momentissa *taikka* 7 §:n 6 momentissa säädetyn velvollisuutensa, on tuomittava, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta, *järjestyksenvalvontarikkomuksesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki**päihtyneiden käsittelystä annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan päihtyneiden käsittelystä 8 päivänä kesäkuuta 1973 annetun lain (461/1973) 2 ja 3 § ja 4 §:n 4 momentti sekä
lisätään 1 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 502/1995, uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, sovelletaan poliisin säilytystilaan otetun päihtyneen kohteluun henkilön päihtymystila huomioon ottaen soveltuvin osin poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia (/).

2 §

Edellä 1 §:ssä tarkoitettu henkilö on poliisin toimitettava päihtyneiden selviämisasemalle tai, jollei se ole mahdollista, muuhun päihtyneiden säilöissäpitopaikkaan. Mikäli päihtyneen terveydentila antaa siihen aihetta, hänet on viipymättä toimitettava sairaalahoitoon tai ryhdyttävä muuhun hänen tilansa vaatimaan toimenpiteeseen.

3 §

Päihtynyt voidaan ottaa säilöön, jos hänen pitämisensä säilössä on hänen päihtymysasteensa ja terveydentilansa sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen huomioon ottaen tarpeen. Säilöönottamisesta selviämisasemalle päättää sen toiminnasta vastuussa oleva henkilö ja muuhun säilöissäpitopaikkaan poliisimies.

Säilöissäpitämisestä selviämisasemalla päättää asianomainen sen toiminnasta vastaava henkilö ja muussa säilöissäpitopaikassa asianomainen poliisimies.

2 §

Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka ei käyttäytymisellään aiheuta vaaraa muiden henkilöiden turvallisuudelle, on poliisin toimitettava päihtyneiden selviämisasemalle tai muuhun hoitopaikkaan, jollei päihtyneestä voida huolehtia muulla tavoin.

Väkivaltaisesti käyttäytyvä tai väkivaltaiseksi tiedetty päihtynyt sekä päihtynyt, jota ei muusta syystä voida toimittaa 1 §:ssä tarkoitetulle selviämisasemalle tai hoitopaikkaan, on otettava poliisin säilytystilaan.

Jos päihtyneen terveydentila antaa siihen aihetta, hänet on viipymättä toimitettava sairaalahoitoon tai ryhdyttävä muuhun hänen tilansa vaatimaan toimenpiteeseen.

3 §

Päihtynyt voidaan ottaa säilöön, jos hänen pitämisensä säilössä on hänen päihtymysasteensa ja terveydentilansa sekä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen huomioon ottaen tarpeen. Säilöönottamisesta selviämisasemalle ja muuhun hoitopaikkaan päättää sen toiminnasta vastuussa oleva henkilö ja poliisin säilytystilaan poliisimies.

4 §

Säilöissäpitämisestä selviämisasemalla ja muussa hoitopaikassa päättää asianomainen sen toiminnasta vastaava henkilö ja poliisin säilytystilassa asianomainen poliisimies.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

9.

Laki**ulkomaalaislain 123 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 2004 annetun ulkomaalaislain (301/2004) 123 §:n 5 momentti, sellaisena kuin se on laissa (/), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

123 §

Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen

Poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa säädetään. Pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi ulkomaalaiseen voidaan kuitenkin soveltaa tarpeellisin osin, mitä tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 5, 6, 6 a ja 7 §:ssä säädetään, jos mainitussa pykälässä tarkoitetut toimenpiteet ovat sopusoinnussa säilöön ottamisen perusteen kanssa.

Poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä *poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/) säädetään ottaen huomioon säilöön ottamisen peruste. Ulkomaalaisen valitusoikeuteen sovelletaan kuitenkin, mitä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun 5 luvussa säädetään muutoksenhausta.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

10.

Laki**säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä 15 päivänä helmikuuta 2002 annetun lain (116/2002) 9 §:n 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Säilöönottoyksiköstä pois siirtäminen

Poliisin pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään. Pidätystilojen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi ulkomaalaiseen voidaan kuitenkin soveltaa tarpeellisiin osin, mitä tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 5—7 §:ssä säädetään edellyttäen, että toimenpiteet ovat sopusoinnussa hänen säilöönottamisensa perusteen kanssa.

Poliisin pidätystiloihin sijoitettuun ulkomaalaiseen sovelletaan, mitä *poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa (/)* säädetään ottaen huomioon *säilöön ottamisen peruste*. *Ulkomaalaisen valitusoikeuteen sovelletaan kuitenkin, mitä 5 luvussa säädetään muutoksenhausta.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.

Laki**henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 2 ja 22 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 22 päivänä elokuuta 2003 annetun lain (761/2003) 2 §:n 3 momenttiin uusi 4 a kohta ja 22 §:n 1 momenttiin uusi 4 a kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Poliisiasiain tietojärjestelmä

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

4 a) säilytystilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi yksilöintitiedot henkilöistä, joille on annettu poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (/) 7 luvun 5 §:n mukainen tapaamiskiello, sekä tiedot tapaamiskiellon sisällöstä ja perusteesta sekä tapaamiskiellon voimassaoloaika (tapaamiskiellotiedot);

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

4 a) tapaamiskiellotiedot viiden vuoden kuluttua kiellon päättymisestä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

12.

Laki**tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (701/1993) 6 §:n 1 momentin 22 kohta, sellaisena kuin se on laissa 582/2001, ja
lisätään momenttiin uusi 22 a kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

 22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa; *eikä*

Ehdotus

6 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaisia käsittelymaksuja ei peritä:

 22) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukaisessa asiassa;

22 a) poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (/) annetun lain 17 luvun mukaisessa valitusasiassa; *eikä*

 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .
